

RÉTTINDI OG

VIRÐING

RÉTTINDI FLÓTTAFÓLKS OG
FARANDFÓLKS ERU MANNRÉTTINDI

KENNSLUHEFTI Í
MANNRÉTTINDAFRÆÐSLU

AMNESTY
INTERNATIONAL

Amnesty International er alþjóðleg hreyfing yfir sjö milljóna einstaklinga sem telja að allt óréttlæti komi sér við. Við berjumst fyrir heimi þar sem allar manneskjur fá að njóta mannréttinda sinna. Okkar hugsjón er að allir fái notið þeirra réttinda sem kveður á um í Mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna og öðrum alþjóðastöðlum um mannréttindi. Við erum frjáls og óháð öllum stjórnvöldum, hvers konar pólitískri hugmyndafræði, fjárhagslegum hagsmunum og hvaða trúarbrögðum sem er og eru samtökin að mestu fjármögnuð í gegnum félagsaðild og með framlögum frá almenningi.

Íslandsdeild Amnesty International
Þingholtsstræti 27
101 Reykjavík
Símanúmer: 511-7900
Netfang: amnesty@amnesty.is
Vefsíða: www.amnesty.is

Fyrst gefið út af
Amnesty International Ltd. 2018
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
Bretland
Vefsíða: www.amnesty.org

Forsíðumynd: *Þátttakendur í Refugees Welcome göngunni sem Amnesty International í Bretlandi stóð fyrir í samstarfi við yfir 40 önnur samtök, 2016.*
© Marie-Anne Ventourra/Amnesty International

© Amnesty International 2018

Þakkir

Amnesty International þakkar öllum þeim sem lögðu hönd á plóg við gerð þessa kennsluheftis. Æfingarnar voru þróaðar og prófaðar af starfsfólki og ungliðum samtakanna í eftirfarandi löndum: Argentínu, Búrkína Fasó, Síle, Danmörku, Frakklandi, Ungverjalandi, Gana, Ítalíu, Kenía, Mexíkó, Marokkó, Hollandi, Noregi, Póllandi, Portúgal, Slóveníu, Taívan, Taílandi og Túnis. Sérstakar þakkir fá hin ýmsu teymi alþjóðaskrifstofu Amnesty International því án þeirra hefði þetta mikilvæga kennsluhefti ekki orðið að veruleika.

Amnesty International þakkar auk þess þeim Camille Roch og Miriam Pierard sem lögðu mikla vinnu og tíma í að safna myndefni, reynslusögum, tilvitnunum og ábendingum frá þátttakendum um æfingarnar með það að markmiði að kennsluheftið ætti erindi við markhóp þess og væri notendavænt.

Íslandsdeild Amnesty International þakkar öllum þeim sem lögðu hönd á plóg við útgáfu kennsluheftisins hérlandis.

Efnið var þróað af alþjóðlegu mannréttindafræðsluteymi samtakanna undir handleiðslu Melody Ross með stuðningi ráðgjafanna Caitlin Chandler og Chelsea L. Richer frá The Torchlight Collective (ráðgjafarhópur um heilsumál og mannréttindi).

Kennsluheftinu ritstýrði Helena Scott og Lindsay Warmington hjá Of Colour Design myndskreytti.

EFNISYFIRLIT

EFNISYFIRLIT

ORÐALISTI

INNGANGUR

Staða flóttafólks í heiminum	10
Herferðin Velkomin	11
Um þetta fræðsluefni	13
Um mannréttindafræðslu	14
Hvernig á að nota verkefni?	15
Leggðu mat á eigið starf	17

KAFLI 1: AÐ EFLA SAMKENND

19

Hvað er samkennd?	20
Hvers vegna sýnum við samkennd?	20
Hvernig efli ég samkennd í verki?	21
Heimildir	22

Verkefni 1.1

Fjölbreytileikinn kannaður	24
----------------------------	----

Verkefni 1.2

Samkennd skoðuð	29
-----------------	----

Verkefni 1.3

Hvernig er að vera ...?	35
-------------------------	----

KAFLI 2: HVERJIR TILHEYRA FLÓTTAFÓLKI OG FARANDFÓLKI?

45

4 Hverjir tilheyra flóttafólki og farandfólki?

Hver er munurinn á flóttafólki, farandfólki, vegalausum fólki í eigin landi og umsækjendum um alþjóðlega vernd? . . . 48

Að auðga ný samfélög 49

Skaðlegar staðalímyndir og útskúfun? 50

Heimildir 51

Verkefni 2.1

Ályktanir, mýtur og staðalímyndir 52

Verkefni 2.2

Að skilja aðra 56

Verkefni 2.3

Sjálfsmynd og mannréttindi könnuð 63

KAFLI 3: VANDI VEGALAUSRA OG SKORTUR Á PÓLÍTÍSKUM VILJA

71

Samhengi 73

Hvers vegna flytur fólk sig um set? 74

Hvernig flytur fólk sig um set? 76

Vísað frá á landamærum eða ófær um að flýja 78

Hvar býr fólk? 79

Lausnir í sjónmáli fyrir fæst vegalaust fólk 82

Starf Amnesty International í þágu réttinda flóttafólks og farandfólks 83

Heimildir 85

Verkefni 3.1

Hvar er flóttafólkið? 88

Verkefni 3.2

Af hverju flýr fólk? 94

Verkefni 3.3

Hættuför í leit að öryggi 102

Verkefni 3.4

Sigrast á hindrunum 114

KAFLI 4: RÉTTINDI FLÓTTAFÓLKS OG FARANDFÓLKS ERU MANNRÉTTINDI	119
Hvað eru mannréttindi og hvers vegna eru þau mikilvæg?	120
Alþjóðleg mannréttindakerfi	121
Sérstök vernd fyrir flóttafólk	122
Sérstök vernd fyrir farandfólk	123
Samanlögð áhrif mannréttindagerninga	124
Mannréttindi í daglegu lífi fólks á faraldsfæti	125
Skortur á grundvallarvernd	127
Ríkisfangsleysi	128
Að finna fótfestu í nýju lífi	129
Alþjóðasamfélagið axlar ekki sameiginlega ábyrgð sína á réttindum flóttafólks	131
Heimildir	132
Verkefni 4.1	
Kortlagning flóttafólks og farandfólks til Íslands	134
Verkefni 4.2	
Má ég koma inn?	138
Verkefni 4.3	
Rétt eða rangt?	142

KAFLI 5: GRÍPTU TIL AÐGERÐA!	149
Leiðbeiningar fyrir þá sem vilja grípa til aðgerða	150
Hvað get ég sem einstaklingur gert?	152
Hvað getum við sem samfélag gert?	155
Hvað getum við sem þjóð gert?	157
Velkomin-herferð Amnesty International	158
Heimildir	159
Verkefni 5.1	
Vandamálatréð	160
Verkefni 5.2	
Áhrifakort og aðgerðaáætlun	164

ORÐALISTI

Alþjóðleg mannréttindalög

Undir alþjóðleg mannréttindalög falla borgaraleg réttindi, stjórn málaaleg réttindi, efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi og auk þess alþjóðlegur mannúðarréttur, sem tekur til styrjalda og vopnaðra átaka. Alþjóðleg mannréttindalög gilda bæði á friðartímum og á meðan vopnuð átök standa yfir. Slík lög eru bindandi fyrir ríki, heri þeirra og aðra aðila og festa í sessi réttindi þolenda alvarlegra mannréttindabrota til að leita úrbóta, þar á meðal réttarúrbóta, komast að sannleikanum og sækja skaðabætur. Ríki eru einnig bundin af alþjóðlegum skuldbindingum samkvæmt því sem kallast hefðbundin meginregla þjóðaréttar (e. customary international law), þ.e. skuldbindingum sem leiða af staðfestum starfsvenjum ríkja og eru viðurkenndar sem lög. Þessar skuldbindingar teljast bindandi, jafnvel í ríkjum sem ekki hafa staðfest alla viðeigandi alþjóðasamninga.

Alþjóðleg vernd

Virðing fyrir, verndun og efling réttinda flóttafólks, þar með talin virðing fyrir meginreglunni um að vísa fólki ekki aftur þangað sem líf þess eða frelsi kann að vera í hættu, móttaka á öruggum stað, aðgangur að sanngjörnum verkferlum til að ákvarða flóttamannastöðu og innleiðing varanlegra lausna.

Alþjóðlegir mannréttindasáttmálar og samningar

Í lagalegum skilningi er enginn munur á alþjóðlegum mannréttindasamningi og sáttmála. Í þeim felast alþjóðlegar skuldbindingar ríkja sem samþykkt hafa að gerast aðilar að þeim. Þetta eru allt alþjóðleg stjórn tæki til lagagerninga sem leggja, samkvæmt þjóðarétti, lagaskyldu á herðar þeim ríkjum sem kjósa að samþykkja þær skuldbindingar sem samningarnir kunna að innihalda með því að gerast aðili að þeim, í samræmi við lokaákvæði þessara stjórn tækja.

Bann við endursendingu

Meginreglan um að vísa fólki ekki aftur þangað sem líf þess eða frelsi kann að vera í hættu er hefðbundin meginregla þjóðaréttar og lögfest í margs konar alþjóðasamningum, þar á meðal Flóttamannasamningi Sameinuðu þjóðanna (33. gr.) og Samningi Sameinuðu þjóðanna gegn pyndingum (3. gr.). Samkvæmt alþjóðlegum mannréttindasáttmálum er öllum aðildarríkjum bannað, án undantekninga, að senda nokkurn til lands eða landsvæðis þar sem viðkomandi einstaklingur kann að eiga yfir höfði sér alvarleg mannréttindabrot. Til þessa telst flutningur einstaklings til staðar þar sem hann á yfir höfði sér áframflutning til þriðja lands, þar sem öryggi

hans er ekki tryggt. Ríkjum er enn fremur óheimilt að endursenda fólk þangað sem líf þess og frelsi kann að vera í hættu með óbeinum hætti, svo sem með því að draga úr eða hætta alveg að veita fjárhagsaðstoð til flóttafólks, með því að beita ótímabundnu varðhaldi, neita fólki um málsmeðferð vegna umsóknar um alþjóðlega vernd og/eða gera með öðrum hætti líf einstaklings svo erfitt að viðkomandi telji sig verða að fara úr landi, jafnvel til að snúa aftur í aðstæður þar sem viðkomandi hefur ástæðu til að óttast um öryggi sitt.

Borgaraleg og stjórn málaaleg réttindi

Borgaraleg og stjórn málaaleg réttindi verja einstaklinga gegn brotum á einstaklingsfrelsi af hálfu ríkisstjórna, félagslegra stofnana og einstaklinga. Réttindin tryggja okkur getu til að taka virkan þátt í borgaralegu og stjórn málaalegu lífi samfélags og ríkis, án mismununar eða kúgunar. Til slíkra mannréttinda teljast m.a.: réttur til lífs, réttur til frelsis frá pyndingum og annarri misbeitingu, trúfrelsi, hugsana- og tjáningarfrelsi, kosningaréttur, réttur til þátttöku í stjórn málastarfi og réttur til aðgengis að upplýsingum.

Dreifing ábyrgðar á flóttafólki

Meginreglan sem sett er fram í Flóttamannasamningi Sameinuðu þjóðanna er að skilvirk vernd fyrir flóttafólk krefjist alþjóðlegrar samvinnu. Þessi meginregla byggist á alþjóðlegum skuldbindingum um að vernda flóttafólk og leita örugga og varanlegra lausna á málum þess.

Efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi

Efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi fela m.a. í sér réttinn til sanngjarnra og góðra vinnuskilyrða, réttinn til að stofna stéttarfélag og efna til verkfalla, réttinn til fullnægjandi líf skjara, daglegrar næringar, húsnæðis og fatnaðar, réttinn til menntunar, réttinn til heilbrigðisþjónustu af hæsta tiltæka gæðaflokki, réttinn til vatns og réttinn til að eiga sér menningu og njóta hennar. Efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi eru viðurkennd af og njóta verndar alþjóðlegra og svæðisbundinna mannréttindastofnana og -samtaka og hafa verið lögfest og í stjórnarskrám fjölda þjóðríkja.

Endurbúseta flóttafólks

Þegar talað er um endurbúsetuúrræði flóttafólks er átt við flutning flóttafólks frá landinu þar sem sótt var um alþjóðlega vernd til annars ríkis sem hefur samþykkt að taka við því og veita í fyllingu tímans varanlegt búsetuleyfi. Flóttamanna-stofnun Sameinuðu þjóðanna ber, samkvæmt stofnsamþykkt

stofnunarinnar og ályktunum allsherjarþings Sameinuðu þjóðanna, að annast endurbúsetu, sem eina af þremur varanlegum lausnum sem stofnunin leggur til.

Farandfólk

Farandfólk er fólk sem ferðast milli svæða, ýmist innan eigin lands eða frá einu landi til annars, yfirleitt í leit að vinnu, þótt sumir ætli sér einnig að sameinast öðrum úr fjölskyldu sinni. Sumir eru á ferð af fúsum og frjálsum vilja en aðrir neyðast til að fara frá heimahögum vegna efnahagslegra þrenginga eða annarra vandamála. Sumt farandfólk er skráð og með leyfi samkvæmt lögum til að vinna og búa í tilteknu landi á meðan annað er óskráð og þá án slíkra heimilda frá því landi þar sem það kys að búa og vinna. Þegar talað er um farandlaunþega er eingöngu átt við þá sem ferðast milli svæða vegna atvinnu.

Flóttafólk

Flóttafólk er fólk sem getur ekki snúið aftur til heimalands síns vegna þess að það á yfir höfði sér alvarleg mannréttindabrot í heimalandinu eða vegna persónulegra ofsókna eða lífsskoðana. Flóttafólk neyðist til að flýja heimalandið og sækja um alþjóðlega vernd vegna þess að stjórnvöld í heimalandinu geta ekki eða vilja ekki vernda það.

Kynbundið ofbeldi

Kynbundið ofbeldi er ofbeldi gegn einstaklingi á grundvelli kyns, kyntjáningar eða kynvitundar. Stærstur hluti kynbundins ofbeldis er ofbeldi sem beinist gegn konum en fólk af öðru kyni verður þó einnig fyrir kynbundnu ofbeldi. Dæmi um slíkt eru karlar sem verða fyrir árásum vegna þess að þeir hegða sér ekki í samræmi við samfélagsleg viðmið um karlmennsku, eða ofbeldi gegn trans fólki sem rekja má til kynvitundar þess. Hver sem er getur beitt kynbundnu ofbeldi og slíkt ofbeldi tengist oft misrétti kynjanna, sem rekja má til rötgróins valdaójafnvægis, smánunar og mismununar.

Kynferðislegt ofbeldi

Með kynferðislegu ofbeldi er átt við bæði líkamlegt og andlegt ofbeldi sem beinist að kynferðislegum eðliseiginleikum einhvers. Það takmarkast ekki við líkamlega árás á viðkomandi einstakling og kann að fela í sér athafnir sem ekki fela í sér kynmök eða líkamlega snertingu. Kynferðislegt ofbeldi nær yfir afbrot á borð við kynferðislega áreitni, kynferðisofbeldi, sífjaspell og nauðgun. Sá sem fremur kynferðislegt ofbeldi getur verið ókunnugur þolanda, kunningi, vinur, fjölskyldumeðlimur

eða maki þolanda. Kynferðislegt ofbeldi í hvaða mynd sem það birtist skaðar þolandann og telst brot á mannréttindum.

Kyn (kynverund)

Undir hugtakið kyn falla kyneinkenni (líkamlegir/líffræðilegir þættir sem tengjast kyni svo sem kynlitningar, hormónastarfsemi, kynkirtlar og kynfæri), kyngervi (félagslega mótaðar hugmyndir, væntingar og viðmiðanir sem byggjast á kyneinkennum fólks), kyntjáning (félagsleg tjáning einstaklings á sínu kyni) og kynvitund (eigin upplifun og skilgreining á kyni).

Kynhneigð

Með kynhneigð (e. sexual orientation) er átt við hneigð einstaklinga til að laðast tilfinningalega og kynferðislega að og mynda tilfinningalegt og kynferðislegt samband við aðra einstaklinga af gagnstæðu kyni eða sama kyni, eða fleiri en einu kyni.

Kynþáttafordómar

Kynþáttafordómar eru hugmyndakerfi þar sem tilteknum kynþætti og/eða hópi af tilteknu þjóðarbroti er veitt vald yfir öðrum, á grundvelli líkamlegra og menningarlegra eiginleika, sem og fjárhagslegra yfirburða. Þetta felur í sér stigveldisskipt samskipti þar sem „æðri kynþátturinn“ hefur meiri völd og yfirráð yfir öðrum.

Mannréttindafræðsla

Mannréttindafræðsla er skilgreind sem það nám, sú menntun, þjálfun eða upplýsingar sem hefur það að markmiði að skapa alþjóðlega menningu um mannréttindi. Mannréttindafræðsla snýst um skilning á alþjóðlegum mannréttindastöðlum og hvernig á að nýta þá til að efla og vernda mannréttindi. Mannréttindafræðsla hefur að markmiði að:

- Auka skilning og þekkingu á mannréttindum
- Efla fólk í færni sem gerir því kleift að verja, vernda og gera tilkall til mannréttinda, og fræðslu með mannréttindum
- Efla viðhorf og framkomu sem endurspeglar virðingu fyrir mannréttindum

Mannréttindayfirlýsing Sameinuðu þjóðanna

Mannréttindayfirlýsing Sameinuðu þjóðanna var samþykkt af allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna hinn 10. desember 1948. Yfirlýsingin er mikilvægasta stofnskipt Sameinuðu þjóðanna að því er varðar grunnviðmið fyrir mannréttindi. Öll aðildar-

ríkin hafa samþykkt að staðfesta mannréttindayfirlýsinguna. Þótt yfirlýsingunni hafi upphaflega ekki verið ætlað að vera bindandi hafa ýmis ákvæði hennar öðlast virðingarsess hjá aðildarríkjunum að því marki að yfirlýsingin getur talist til hefðbundinnar meginreglu þjóðaréttar.

Mansal

Samkvæmt bókun Sameinuðu þjóðanna um hindrun, baráttu gegn og refsingu fyrir hvers konar verslun með fólk (Palermó-bókunin) er mansal skilgreint sem það að „útvega, flytja, afhenda, hýsa eða taka við einstaklingi og beita við það ógnunum, valdbeitingu eða annars konar nauðung, mannráni, sviksemi eða blekkingum, misbeitingu valds eða misnotkun á viðkvæmri stöðu annarra, eða bjóða eða þiggja greiðslur eða fríðindi í því skyni að fá samþykki fyrir yfirráðum yfir einstaklingi með misneytingu að augnamiði“. Misneyting telst m.a. vera að þvinga fólk til vændis eða annars konar kynferðislegrar misneytingar, nauðungarvinnu, þrælkunar eða meðferðar sem svipar til þrælkunar, þjónustu eða brotnáms líffæra.

Mismunun

Mismunun felst í að synja tilteknum einstaklingum eða hópum að fá notið mannréttinda á grundvelli tilveru þeirra, lífsskoðana og/eða skilnings annarra/samfélagsins á eðli þeirra. Mismunun á sér stað þegar einstaklingi er gert ókleift að njóta mannréttinda sinna eða annarra lagalegra réttinda í sama mæli og aðrir, vegna óréttmætrar aðgreiningar, útilokunar eða takmarkana sem grundvallast á stefnu, lögum eða vegna meðferðar sem byggist á ólögumætri forsendu.

Bæði bein og óbein mismunun er bönnuð og ríki verða að tryggja öllum þegnum jafnrétti gagnvart lögum. Bein mismunun er þegar sértækur greinarmunur er gerður milli hópa fólks, sem leiðir til þess að einstaklingar úr tilteknum hópum geta síður nýtt sér réttindi sín en einstaklingar úr öðrum hópum. Dæmi um slíkt gæti verið lög sem krefjast þess að konur, en ekki karlar, leggi fram sönnun þess að þær hafi lokið tilteknu menntunarstigi til að mega kjósa.

Ofsóknir

Ofsóknir eru almennt séð skilgreindar sem það þegar einstaklingur verður fyrir langvarandi andúð, illri meðferð eða skaða vegna þess hver hann er eða vegna skoðana sinna. Í Flóttamannasamningi Sameinuðu þjóðanna eru ofsóknir skilgreindar sem ógnun við líf eða frelsi, á grundvelli kynþáttar, lífsskoðunar, þjóðernis, stjórnmálaskoðana eða aðildar að

tilteknum samfélagshópi eða -hópum. Dæmi um slíkt eru t.d. brot á efnahagslegum, félagslegum og menningarlegum réttindum sem samanlagt geta talist ofsóknir; brot gegn réttinum til lífs; pyndingar eða önnur ill meðferð; brot gegn réttinum til frelsis og öryggis; varðhald án skýrrar ástæðu eða ósanngjörn málsmeðferð fyrir dómstólum.

Samfélag

Samfélag getur verið áþreifanleg heild, sem samanstendur af hópi fólks sem deilir landfræðilegu svæði, en getur einnig verið samfélag jafningja sem er skilgreint samkvæmt lífsskoðun, sameiginlegri sögu eða sameiginlegum eiginleikum sem hópur fólks deilir, hvort sem er í eigin persónu eða á netinu. Fólk getur fæðst inn í samfélög, gerst aðili að þeim og/eða verið valið til aðildar að þeim. Sum samfélög eru byggð á skilgreindri sögulegri arfleifð líkt og samfélög frumbyggja, þjóðernishópar, trúarhópar og þeirra sem tala sameiginlegt tungumál, önnur eru ekki eins skýrt skilgreind.

Samfélagið sem bakhjarl flóttafólks

Samfélagið sem bakhjarl flóttafólks (e. community sponsorship) er ferli þar sem einstaklingar úr hópi almennra borgara, hópar eða samfélög bjóðast til að gerast fjárhagslegir bakhjarlar og stuðningsaðilar flóttafólks í eigin landi yfir tilgreint tímabil, yfirleitt tvö ár í senn. Flóttafólkið hefur flest verið skrásett í flóttamannabúðum Sameinuðu þjóðanna og fengið viðurkennda stöðu sem slíkt en getur ekki nýtt sér vernd í því landi sem það erstatt í hverju sinni. Í stað þess að ríkið haldi alfarið utan um endurbúsetu flóttafólksins í eigin landi koma sjálfboðaliðar, einkaaðilar eða samtök, að endurbúsetuferlinu með því að leggja fram fjárhagsaðstoð og annars konar aðstoð við að auðvelda móttöku og aðlögun flóttafólksins að samfélaginu. Áætlanir um stuðning einkaaðila eða samtaka eru mismunandi eftir löndum og geta tekið til flóttafólks sem sjálfboðaliðarnir hafa þegar kynnst eða flóttafólks sem stjórnvöld úthluta viðkomandi einkaaðila eða samtökum í gegnum Flóttamannstofnun Sameinuðu þjóðanna. Samfélagið sem bakhjarl flóttafólks leysir þó aldrei ábyrgð stjórnvalda af hólmi.

Smygl á fólki

Samkvæmt bókun Sameinuðu þjóðanna gegn ólöglegum innflutningi fólks land-, sjó- og loftleiðis er smygl á fólki skilgreint sem það að standa fyrir „ólöglegri för einstaklings“ inn í tiltekið land „í því skyni að hafa af því, beint eða óbeint, fjárhagslegan eða annan efnislegan ávinning“. Þetta eru viðskipti

með gagnkvæmu samþykki, þar sem smyglarar aðstoða fólk við að komast óséð yfir landamæri gegn greiðslu, í þeim tilvikum þegar fólk getur ekki nýtt sér löglegar leiðir til að komast til annarra landa. Þetta telst ekki mannréttindabrot í sjálfu sér, en getur hins vegar vel leitt til eða falið í sér mannréttindabrot.

Umsækjandi um alþjóðlega vernd

Umsækjandi um alþjóðlega vernd er einstaklingur sem hefur yfirgefið heimaland sitt í leit að alþjóðlegri vernd, en hefur enn ekki fengið stöðu flóttamanns.

Útlendingahatur

Útlendingahatur (e. xenophobia) er orð sem er notað til að lýsa viðhorfum, fordómum og atferli þar sem einstaklingum er hafnað, þeir útilokaðir og iðulega rægðir, á þeirri forsendu að þeir séu aðkomufólk eða ósamræmanlegir sjálfsmynd viðkomandi nærsamfélags, samfélags eða þjóðar.

Vegalaust fólk innan eigin lands

Vegalaust fólk innan eigin lands eru einstaklingar eða hópar einstaklinga sem hafa neyðst til eða verið gert að flýja eða yfirgefa heimili sín eða heimahaga í því skyni að forðast afleiðingar stríðsátaka, útbreiðslu ofbeldis, mannréttindabrota eða hörmunga af náttúru- eða mannavöldum, og hafa ekki farið yfir alþjóðleg viðurkennd landamæri.

Þverlæg eða margbætt mismunur

Þverlæg (e. intersecting) eða margbætt mismunur er mismunur sem byggist á margs konar forsendum sem leiða til bágrar stöðu sem er annars eðlis en nokkur stök forsenda mismununar. Til dæmis er hugsanlegt að farandfólk sem hópur verði fyrir mismunur við tiltekna aðstæður, en konur í hópi farandfólks verða hugsanlega fyrir annars konar eða alvarlegri mismunur en karlar í sama hópi. Sama má segja um hinsegin farandfólk eða farandfólk með fatlanir.

**SAVE LIVES
PROTECT
REFUGEES**

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

INNGANGUR

Aðgerðarsinnar koma saman á Bondi-ströndinni í Sydney og víðar í Ástralíu og mynda risastóran björgunahring til að sýna flóttafólki samstöðu, 2010.

© James Morgan

STAÐA FLÓTTAFÓLKS Í HEIMINUM

Í lok árs 2015 voru 65,3 milljónir manna í neyð á vergangi í heiminum (þar á meðal bæði flóttafólk og farandfólk) vegna átaka, ofsókna, ofbeldis og mannréttindabrota. Af þessum 65,3 milljónum teljast 21,3 milljónir flóttafólk, þar af 16,1 milljón sem hefur verið skilgreind sem flóttafólk af Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna. Í lok árs 2016 hafði flóttafólki fjölgað í 22,5 milljónir, þar af 17,2 milljónir samkvæmt Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna. Meira en helmingur flóttafólks árið 2017 voru börn undir 18 ára aldri.

Viðbrögð alþjóðasamfélagsins við einum stærstu flóttamannaflutningum síðan í seinni heimsstyrjöldinni hafa verið frámunalega lítilfjörleg. Ríkar þjóðir og alþjóðasamfélagið í heild hafa gjörsamlega brugðist skyldu sinni og ekki sýnt þá samábyrgð sem nauðsynleg er til að takast á við flóttamannavandann. Eins og er liggur ábyrgðin að mestu hjá fátækari þjóðum heims. Samkvæmt Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna halda 84% flóttafólks til á fátækari svæðum heims og árið 2016 hóstu vanþróuðustu lönd heimsins 4,9 milljónir flóttafólks eða 28% af heildarþjóldanum. Flóttamannastofnunin áætlað að 1,2 milljónir manna í heiminum þurfi á endurbúsetuúrræði að halda, hins vegar hljóða árlegar skuldbindingar á alþjóðavísu aðeins upp á endurbúsetuúrræði fyrir 100 þúsund einstaklinga. Árið 2016 tóku einungis 37 lönd í heiminum á móti flóttafólki í gegnum endurbúsetuúrræði. Ríkari þjóðir heims gera ekki nándar næri nóg til að deila fjárhagslegri byrði flóttamannavandans og eru áköll um mannúðaraðstoð oft verulega undirfjármögðuð.

Síðustu ár hafa milljónir flóttafólks og umsækjenda um alþjóðlega vernd, meðal annars frá Sýrlandi, Afganistan, Mjanmar, Eritreu, Sómalíu, Írak, Hondúras, El Salvador og Gvatemala, haldið áfram að stofna lífi sínu í hættu í von um alþjóðlega vernd. Flóttafólk og farandfólk neyðist til að berjast fyrir lífi sínu á sjó og landi, þar sem landamæraeftirlit síeykst og fólki er haldið til baka. Fólk þarf að þola misnotkun, kúgun og ofbeldi af hálfu lögreglu, glæpagengja, smyglara og þeirra sem versla með fólk. Á ferðalaginu eru konur og stúlkur í mikilli hættu á að verða beittar kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi. Sem dæmi hafa konur sem er haldið í varðhaldsmiðstöðvum í Líbíu skýrt frá kynferðislegu ofbeldi (nauðgunum og kynferðislegri áreitni). Á ferðalagi sínu frá Hondúras, El Salvador og Gvatemala til Mexíkó eru konur og stúlkur í verulegri hættu á að verða fyrir kynferðisofbeldi (60% þeirra er nauðgað á ferð sinni), vera neyddar í kynlífsþrælkun eða verða fyrir annars konar ofbeldi.

Ríki um allan heim halda áfram að setja í forgang stefnur og aðgerðir sem hindra flæði flóttafólks og setja um leið byrði

Cristel, umsækjandi um alþjóðlega vernd í Mexíkó, teiknar mynd af klefanum sínum í bandarískri varðhaldsstöð, 2017.
© Josefina Salomon/Amnesty International

á þau ríki sem eru næst upprunalandi flóttafólksins um að leysa vandann og vernda flóttafólkið. Þessi þróun gerir það að verkum að flóttafólk á erfiðara með að leita eftir og njóta verndar.

HERFERÐIN VELKOMIN

Amnesty International hefur unnið með flóttafólki og farandfólki í áratugi. Samtökin berjast fyrir því að flóttafólk sé ekki sent aftur til landa þar sem það á á hættu að verða fyrir ofsóknum og þar sem alvarleg mannréttindabrot eiga sér stað. Þá berjast samtökin einnig fyrir því að vernda það farandfólk, flóttafólk og umsækjendur um alþjóðlega vernd sem eru berskjölduðust fyrir þrælkun og misnotkun ýmiss konar af hendi vinnuveitenda, smyglara og þeirra sem versla með fólk. Eins og í öðru sem Amnesty International vinnur að leggja samtökin áherslu á að ná fram samfélagslegum breytingum með vettvangsrannsóknum, þrýstingi og herferðum til að einstaklingar og stofnanir sem valdið hafa sæti ábyrgð.

Stefna Sameinuðu þjóðanna frá árinu 2016 um hvernig best væri að takast á við flóttamannavandann opnaði á mikilvæg tækifæri til að hafa áhrif á viðbrögð alþjóðasamfélagsins.

Á þessum grunni ýtti Amnesty International úr vör alþjóðlegu herferðinni **Velkomin** árið 2016, en henni er ætlað að auka dreifingu ábyrgðar við að tryggja vernd og mannréttindi flóttafólks. Aðalmarkmið herferðarinnar er að fleiri ríki skuldbindi sig til að vernda flóttafólk með raunverulegri deilingu ábyrgðar. Ríkisstjórnir geta hjálpað til með því að veita flóttafólki vernd fyrir tilstilli lausnar sem kallast „endurbúseta“ og með öðrum öruggum og lögmætum leiðum. Endurbúsetukerfið getur veitt því flóttafólki vernd sem er hvað berskjaldaðast – til dæmis fólki sem hefur sætt pyndingum eða konum sem eiga á hættu að verða fyrir misnotkun. Ríki geta opnað aðgang að öruggari, lögmætum leiðum sem gera flóttafólki kleift að sækja um alþjóðlega vernd án þess að þurfa að ferðast yfir opið haf á yfirfullum bátum, ganga hundruð kílómetra með börnin sín í fanginu og eigur sínar á bakinu eða afhenda smyglurum allt það sparifé sem það hefur lagt fyrir.

Aðgerðasinnar Amnesty International í Alsír ásamt öðrum þarlandum aðgerðasinnnum sýna samstöðu með flóttafólki, 2016.
© Amnesty International Algeria

Amnesty International telur að með því að samþykkja að dreifa ábyrgðinni á verndun flóttafólks af meiri alvöru geti stjórnvöld sýnt ábyrgð í verki, fjárfest í lífi annarra og framtíð og kallað fram það besta og einlægasta í fari okkar allra. Hins vegar hefur þróun í alþjóðasamfélaginu nýverið sýnt aukna tregðu stjórnvalda við að skuldbinda sig til raunverulegrar samábyrgðar og móttöku fleira flóttafólks. Með núverandi stjórnvaldagslag í heiminum að leiðarljósi hefur herferðin einnig eftirfarandi að markmiði:

1. **Viðhalda, auka við og koma á laggirnar öruggum og lagalegum leiðum fyrir flóttafólk (öðrum leiðum en endurbúsetu).** Eitt af markmiðum herferðarinnar er að ríki komi á og efla fleiri lagalegar og öruggar leiðir til að fleira flóttafólk geti sótt vernd í gegnum endurbúsetuúrræði. Slík verkefni geta verið sprottin í nærsamfélaginu, t.d. fyrir tilstilli fjölskyldusameiningar, samfélagsins sem bakhjarls flóttafólks og í gegnum námsstyrki. Með því að fjölga lagalegum og öruggum leiðum sem þessum mun fleira flóttafólki gefast kostur á að ferðast til landa á öruggan máta.
2. **Berjast gegn tvíhliða/alþjóðlegum samningum sem grafa undan samábyrgð.** Lykilþáttur í herferðinni er að vinna gegn núgildandi og verðandi tvíhliða og alþjóðlegum samningum sem með virkum hætti grafa undan dreifingu ábyrgðar og senda þannig skýr skilaboð til stjórnvalda um að slíkir samningar séu brot á alþjóðlegum skuldbindingum og grafi undan vernd flóttafólks.
3. **Fleiri lönd virði réttinn til að leita og njóta verndar og bindi enda á endursendingar til landa þar sem hættan er mikil.** Amnesty International berst á alþjóðavísu gegn endursendingum til að tryggja rétt flóttafólks til að sækja um og njóta alþjóðlegrar verndar. Samtökin beina sérstaklega sjónum að löndum þar sem flóttafólki stafar mikil hættu af endursendingum.

Aðgerðasinnar í Japan sýna samhug með flóttafólki við upphaf Velkomin-herferðarinnar, 2016.
© Amnesty International Japan

Herferðin **Velkomin** var sett á fót til að finna jákvæðar lausnir til þess að tryggja vernd milljóna flóttafólks sem er vegalaust víða um heim, en margt af því hefur búið við óöruggar aðstæður og verið svipt mannlegri reisn, um langt skeið. Herferðin vinnur einnig að því að skapa jákvæðar sögur og umræðu og efla tengingu við samfélög flóttafólks og ungliðahreyfingar. Í **5. kafla: Að grípa til aðgerða!** er að finna fjölbreyttar leiðir fyrir þig til að taka virkan þátt í aðgerðastarfi í þágu fólks á flótta.

UM ÞETTA FRÆÐSLUEFNI

Þetta fræðsluefni má nota sem verkfæri fyrir alla þá, hvar sem er í heiminum, sem vilja fræðast um réttindi flóttafólks og farandfólks og taka virkan þátt í starfi tengdu slíkum réttindum, innan síns lands eða samfélags. Þetta fræðsluefni hentar sérstaklega kennurum, ungmennum, aðgerðasinum, talsmönnum mannréttinda og fólki sem ferðast mikið milli landa. Efnið má nota sem fræðslupakka til að fræða og valdefla nærsamfélag sitt til að taka vel á móti flóttafólki og farandfólki. Að taka vel á móti flóttafólki og farandfólki felur meðal annars í sér að gæta þess að mannréttindi séu virt og vernduð.

Í þessu fræðsluefni er fjallað um undirstöðuatriði réttinda flóttafólks og farandfólks, en fyrir þá sem vilja leita sér frekari fræðslu er upplýsingar um ítarefni að finna í lok hvers kafla.

Aðgerðasinnar Amnesty International á Írlandi
taka þátt í mótmælum sem fram fóru í öllum
Evrópusambandslöndunum í upphafi fundar
Evrópuþingsins um flóttafólk, 2016.
© Graham Seely/Amnesty International

UM MANNRÉTTINDAFRÆÐSLU

Mannréttindafræðsla Amnesty International miðar að því að valdefla einstaklinga, gagnrýna og breyta viðhorfum, gildum og hegðun, auka vitundarvakningu og hlúa að metnaði og ástríðu fyrir mannréttindum. Mannréttindafræðsla er ekki aðeins fræðsla um og hvatning til að vernda mannréttindi, heldur menntun þar sem gagnvirk nátt, á grundvelli réttinda, er nýtt til að efla gagnrýna hugsun og greiningarfærni. Slík fræðsla einkennist af rétti jafnt leiðbeinenda sem nemenda til að gagnrýna og greina valdamisræmi og skapa fræðsluumhverfi sem einkennist af virkri þátttöku og gagnkvæmri virðingu. Mannréttindafræðsla og gagnvirk

nálgun í fræðslu eru sérstaklega mikilvægar fyrir alla þátttöku í samfélagslegri umræðu um réttindi flóttafólks og farandfólks, eins og sjá má í þessu kennsluhefti. Frekari upplýsingar um mannréttindafræðslu má nálgast á heimasíðu samtakanna www.amnesty.is.

Börn taka þátt í listasmiðju í Mogadishu-skólanum í Kakuma-flóttamannabúðunum í norðurhluta Kenía, 2016.
© Richard Burton/Amnesty International

HVERNIG Á AÐ NOTA VERKEFNIN?

Til að skapa heildrænt fræðsluferli eru verkefnin í þessu kennslu-hefti sett fram í tiltekinni röð. Hvert nýtt verkefni er byggt á starfinu sem var unnið í fyrri lotum og er hluti af samþættu námsferli. Þótt hægt sé að greina verkefnin sundur og skipuleggja þau hvert fyrir sig, í samræmi við tímaáætlanir og starfsáætlanir hverju sinni, er árangursríkast og skilvirkast að nota verkefnin í þeirri röð sem þau eru sett fram hér. Sá tími sem hvert verkefni tekur fer eftir fjölda þátttakenda, sem og reynslu þeirra og þekkingu hverju sinni. Við mælum með því að beita sveigjanlegri nálgun sem veitir svigrúm fyrir ítarlegar umræður og greiningu, en tekur þó til allra skrefanna í hverju verkefni.

Verkefnin eru notuð til að fylgja eftir upplýsingunum sem finna má í hverjum kafla. Ef þú ert leiðbeinandi og vilt nýta þér fræðslufnið í þessu kennsluhefti í starfi þínu innan þíns nærsamfélags geturðu notað verkefnin til að þróa og aðlaga loturnar að þeim aðstæðum sem þú starfar við. Þótt mörg þeirra umfjöllunarefna sem finna má í kennsluheftinu og tengjast réttindum flóttafólks og farandfólks eigi víða ríkt erindi þarf að vegna og meta hverju sinni hvaða efni og vandamál eru

brýnust í þínu nærsamfélagi, sem og hvaða umræðufni skapa ekki hættu fyrir fólk.

Á sumum svæðum getur verið hættulegt að ýta undir og fræða um tiltekna þætti tengda réttindum flóttafólks og farandfólks. Það er því mikilvægt að þekkja og skilja þá áhættu sem þú kannt að þurfa að taka innan þíns samfélags þegar þú ákveður að efna til umræðu og grípa til aðgerða. Með því geturðu forðast að setja sjálfa/sjálfan/sjálft þig og aðra í hættu. Einkum þarf að beita ráðstöfunum til að tryggja öryggi þess flóttafólks eða farandfólks sem tekur þátt í verkefnunum og gæta þess að lagalegri stöðu þess sé ekki teft í tvísýnu. Áhersluatriðin hér á eftir eru ítrekuð í **5. kafla: Að grípa til aðgerða!** vegna þess hversu mikilvæg þau eru.

Þátttakendur í vinnusmiðju í fimmtu árlegu ungliða-búðum Amnesty International í Alsír.
© Amnesty International Algeria

HEILRÆÐI UM HVERNIG TRYGGJA MEGI ÖRYGGI ÞÁTTTAKENDA

- ☑ Þú ættir aldrei að líta á flóttafólk og farandfólk sem einsleitán hóp. Nauðsynlegt er að gera sér grein fyrir því að sjálfsmynd fólks er margbrotin og það að tilheyra hópi flóttafólks eða farandfólks er aðeins hluti þeirrar sjálfsmyndar. Nauðsynlegt er að gera sér grein fyrir því að aðrir þættir sjálfsmyndar flóttafólks og farandfólks kunna einnig að hafa áhrif á getu þess til að nýta sér réttindi sín, sem og mismunandi eðli og alvarleiki þeirrar mismununar og mannréttindabrota sem fólk hefur sætt. Þú skalt því reyna að haga starfi þínu þannig að það sé opið öllum og taki mið af þeirri marghátuðu reynslu/eðli mismununar sem ólíkir hópar flóttafólks og farandfólks hafa í farteskinu, til dæmis á grundvelli kyns (kyneinkenna, kynvitundar, kyntjáningar, kynhneigðar), kynþáttar, aldurs eða fötlunar.
- ☑ Gættu þess að skýra fyrir þátttakendum allar hugsanlegar afleiðingar, þar á meðal ófyrirsjáanlegar afleiðingar, sem þátttaka í aðgerðunum kann að hafa til að þátttakendur geti veitt upplýst samþykki fyrir þátttökunni.
- ☑ Aldrei má krefjast þess að þátttakendur í aðgerðum gefi upp rétt nafn sitt. Ævinlega skal upplýsa þá um að þeim sé frjálst að nota hvaða nafn sem er, þar með talið dulnefni. Hér þarf sem fyrr að gæta þess að þátttakendur hafi gert sér ljósa þá áhættu sem kann að felast í að gefa upp rétt nafn eða deila persónulegum upplýsingum af hvaða tagi sem er.
- ☑ Aldrei skal biðja þátttakendur að veita eða skrá nokkrar persónulegar upplýsingar sem lögregla eða útlendingastofnun kynnu að leggja hald á.
- ☑ Gættu þess að setja tiltekna grundvallarreglur um virðingu og trúnað.
- ☑ Einnig þarf að setja grundvallarreglur um samfélagsmiðla, svo sem að vitna ekki beint í nafngreindan einstakling og birta ekki myndir af andlitum einstaklinga, nema allur hópurinn hafi samþykkt það og gert sér ljósar hugsanlegar afleiðingar þess.
- ☑ Hvenær sem færi gefst ætti að bjóða einstaklingi sem hefur persónulega reynslu af því að vera flóttamaður eða farandmaður að vera með.
- ☑ Aldrei skal biðja neinn að deila persónulegri reynslu sinni nema viðkomandi sé sáttur við að gera það og geri sér fulla grein fyrir hugsanlegum afleiðingum þess og áhættu sem því kann að fylgja. Til dæmis kann að vera að reyndur aðgerðasinni sem hefur deilt sögu sinni og reynslu áður eigi auðvelt með slíkt, en einhver sem er nýkominn til landsins úr hópi flóttafólks eða farandfólks gerir sér hugsanlega ekki ljóst það tilfinningalega álag sem slíkt hefur í för með sér, eða áhætturnar sem því kunna að fylgja.

Þátttakendur á ungliðaráðstefnunni Antenne Jeunes sem haldin var af Amnesty International í Frakklandi.
© Pierre-Yves Brunaud/Picturetank

LEGGÐU MAT Á EIGIÐ STARF

Að leggja mat á eigið starf er afar mikilvægur þáttur í námsferlinu. Hvenær og hvernig framkvæma skal slíkt mat fer eftir því hvernig þú notar kennsluheftið og hversu mikill tími fer í hvert verkefni. Hugsanlega er ekki æskilegt að framkvæma ítarlegt mat eftir hverja lotu. Þátttakendur ættu þó alltaf að fá tækifæri til að láta skoðanir sínar og tilfinningar í ljós að því er varðar það starf sem þeir hafa unnið. Þetta er hægt að gera örstutt, eftir að tilteknu verkefni er lokið, eða með ítarlegri hætti eftir að nokkrum verkefnum er lokið, til dæmis eftir hvern kafla. Þegar vinnu með allt heftið lýkur ætti að fara fram enn ítarlegra mat.

Heimildir í inngangi

Amnesty International. Facilitation manual: A guide for using participatory methodologies for human rights education.

Sótt af <https://www.amnesty.org/en/get-involved/i-welcome/>

UNHCR, the UN refugee agency. (2016). Global Trends: Forced displacement in 2016.

Sótt af <http://www.unhcr.org/en-us/statistics/unhcrstats/5943e8a34/global-trends-forced-displacement-2016.html>

KAFLI 1:

AÐ EFLA SAMKENND

Talið er að 5–6000 manns hafi komið saman og myndað keðju í Dólómítafjöllunum á Ítalíu sem hluti af aðgerð til að styðja flóttafólk í Evrópu, 2015.

© Nicola Bombassei

HVAÐ ER SAMKENND?

Samkennd grundvallast á því að geta horft á og borið sjálfan sig og eigið samfélag saman við aðra og samfélög annarra. Samkennd er getan til að skilja og deila tilfinningalegri upplifun eða kringumstæðum annarra með því að setja sig í spor þeirra. Eiginleikar eins og umhyggja, skilningur, virðing og samkennd sameina fólk burtséð frá því hvaðan það kemur.

Sýnt hefur verið fram á að geta til að rækta með sér og finna fyrir samkennd dregur úr hættu á ofbeldi, þar með talið ofbeldi innan hópa, ofbeldi milli einstaklinga og ofbeldi í nánum samböndum, og dregur einnig úr einelti, auk þess sem hún dregur úr tilhneigingu til útilokunar og aðgreiningar sem eru drifkrafturinn á bak við ofbeldi glæpagengja og hryðjuverkamanna.

Mannréttindafræðsla byggist á samúð, skilningi, virðingu og samkennd.

HVERS VEGNA SÝNUM VIÐ SAMKENND?

Getan til að rækta með sér og efla samkennd er sérstaklega mikilvæg þegar kemur að því að fræðast um og starfa með samfélögum flóttafólks og farandfólks, þar sem hún hjálpar okkur að sjá hlutina frá sjónarhorni þessara einstaklinga og skilja reynslu þeirra betur. Flóttafólk og farandfólk getur komið frá ótal mismunandi menningarheimum, haft mismunandi gildismat, iðkað mismunandi trú eða haft margs konar lífsskoðanir, en með því að einbeita okkur að því sem er sammannlegt og leggja áherslu á samkennd getum við unnið þvert á menningarheima og reynslu og skapað tækifæri fyrir alla. Um leið getum við viðurkennt og virt það sem er ólíkt milli einstaklinga og fagnað fjölbreytileikanum í mannlífinu. Samkennd hvetur okkur til að grípa til aðgerða til að bæta heiminn, á grundvelli virðingar og skilnings á veröldinni í kringum okkur og fólkinu sem hana byggir.

HVERNIG EFLI ÉG SAMKENND Í VERKI?

Hægt er að efla samkennd í námsumhverfinu með því að nota eftirfarandi þrjú skref: Undirbúningur, gagnkvæma virkni og íhugun.

- **Undirbúningur:** Skapaðu öruggt námsumhverfi þar sem öllum er sýnd virðing. Í öruggu umhverfi fyrir mannréttindafræðslu geta þátttakendur byggt upp gagnkvæmt traust, sem og traust til leiðbeinandans. Hópurinn getur rætt og fest í sessi skýrar væntingar innan hópsins og lært að nálgast fræðsluna af virðingu, með opnum huga og án þess að óttast að gefa höggstað á sér, og leiðbeinandinn getur viðurkennt og skilgreint munnlega það valdamisræmi sem kann að vera á milli leiðbeinanda og nemenda. Með því að nota vinnubrögð á borð við að festa í sessi grundvallarreglur, ræða væntingar, hefja námslotur með upphitun og hópefli og gæta þess að allir þátttakendur séu virkir í námslotunni er hægt að stuðla að öruggu og örvandi námsumhverfi.
- **Gagnkvæm virkni:** Í dag verður heimurinn sífellt alþjóðavæddari og fjölmenningslegri og fólk þarf því ekki aðeins að eiga samskipti við og fræðast um fólk frá öðrum menningarheimum, með mismunandi gildismat, heldur einnig iðka í verki skilning á og næmi fyrir tilfinningum annarra. Frásagnir og miðlun persónulegrar reynslu eru lykilþáttur í að byggja upp samkennd í verki: Virk hlustun og upplifun á reynslu annarra hjálpa okkur að skilja mannlega þáttinn að baki hnattrænum vandamálum. Í þessu kennsluhefti eru notaðar persónulegar frásagnir, reynslusögur og myndir úr lífi flóttafólks og farandfólks sem hefur starfað með eða deilt reynslu sinni með Amnesty International. Hvetja ætti þátttakendur til að láta ekki nægja að hlusta, heldur kafa dýpra í slíkar frásagnir, í því skyni að skilja og læra að meta það sem er ólíkt milli manna, uppgötva það sem er sammanlegt og líta fram hjá öllum fyrirfram gefnum hugmyndum og staðalímýndum.

- **Íhugun:** Flóttafólk og farandfólk hefur ótal sögur að segja. Sumar þeirra eru áþekkar okkar eigin reynslu, aðrar eru áþekkar innbyrðis, en hver reynslusaga er saga um sértækar áskoranir og sigra. Ein undirstaða fyrir þátttakendur til að sýna samkennd í verki er að huga bæði að fjölbreytileika og því sameiginlega í reynslusögum einstaklinga og hvernig þær tengjast okkar eigin reynslu. Þátttakendur ættu að fá aðstoð við að íhuga þær fjölbreyttu frásagnir sem þeir kynnast í þessu kennsluhefti, sem og þann gagnkvæma ávinning sem felst í að taka vel á móti flóttafólki og farandfólki. Til dæmis geta lönd notið góðs af auknum fjölbreytileika og fjölmenningu, samhliða því sem flóttafólki er gefið færi á að hefja nýtt líf. Leiðbeinendur ættu að nota efnið og verkefnin í þessu kennsluhefti til að skoða gildin sem felast í samstöðu, virðingu, fjölbreytni og opnu samfélagi, með það fyrir augum að skapa löngun til að grípa til aðgerða.

Aðgerðasinnar undirbúa aðgerð í vinnusmiðju um málefni flóttafólks á eyjunni Lesbos í Grikklandi, 2017.
© Giorgos Moutafis/Amnesty International

Flóttafólk í opnu flóttamannabúðunum Village All Together (PIPKA) á eyjunni Lesbos í Grikklandi, 2016.
© Giorgos Moutafis

Heimildir Amnesty International í þessum kafla

Amnesty International UK. (2017, 14. júní). Activity pack: seeking safety. Sótt af <https://www.amnesty.org.uk/resources/activity-pack-seeking-safety#.WGD2L7bhBP0>

Amnesty International. (2016, september). Greece: Our hope is broken. European paralysis leaves thousands of refugees stranded in Greece. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/4843/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 14. október). Home Sweet Home? Honduras, Guatemala and El Salvador's role in a deepening refugee crisis. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/amr01/4865/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 17. október). Island of despair, Australia's "processing" of refugees on Nauru. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/asa12/4934/2016/en/>

Amnesty International Poland. (2016, 17. maí). Look beyond borders – 4 minute experiment [myndskrá]. Sótt af: www.youtube.com/watch?v=f7XhrXUoD6U

Amnesty International. (2016, 14. nóvember). Nowhere else to go: Forced returns of Somali refugees from Dadaab refugee camp, Kenya. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/afr32/5118/2016/en/>

Amnesty International. (2015, 1. janúar). Respect my Rights, Respect my Dignity: Module 3 – Sexual and Reproductive Rights are Human Rights. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/act30/0010/2015/en/>

Amnesty International. (2014, júlí). The human cost of Fortress Europe – Human rights violations against migrants and refugees at Europe's borders. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/eur05/001/2014/en/>

Aðrar heimildir í þessum kafla

Borowsky, H. (2015, 9. október). Toolkit for Promoting Empathy. Sótt af https://startempathy.org/wp-content/uploads/2015/10/StartEmpathy_Toolkit.pdf

Cohen, D. og Strayer, J. (1996). Empathy in Conduct-Disordered and Comparison Youth. *Developmental Psychology*, 32(6), 988–98.

Gates, S., Lippman, L., Shadowen, N., Burke, H., Diener, O., and Malkin, M. (2016). Key Soft Skills for Cross-Sectoral Youth Outcomes. Sótt af <https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/resource-soft-skills-report.pdf>

Midyett, S. (2017, 31. janúar). Three beautiful human minutes by Asger Leth [myndskrá]. Sótt af <https://www.youtube.com/watch?v=BBgSxUeHU80>

Viltu gera meira?

Amnesty International. (e.d.). I Welcome. Sótt af: <https://www.amnesty.org/en/get-involved/i-welcome/>

Evrópuráðið. (2002). Kompás – Handbók um mannréttindafræðslu fyrir ungt fólk. Sótt af <https://vefir.nams.is/kompas/>

Þátttakendur í #TellNorway-herferð Amnesty International í Noregi sem beindist að réttindum afganskra flóttamanna þar í landi, þá helst hinnar 18 ára gömlu Taibeh Abbasi, 2017.
© Amnesty International

VERKEFNI 1.1 FJÖLBREYTILEIKINN KANNAÐUR

MARKMIÐ

- Að kynna þátttakendum.
- Að skoða og kunna að meta hvað við eigum sameiginlegt og hvað gerir okkur frábrugðin hvert öðru.
- Að setja saman sameiginleg viðmið um það hvernig við komum fram hvert við annað til að skapa andrúmsloft virðingar og öruggt rými til að læra og vinna saman.
- Að læra að skynja mun á ólíkum aðstæðum einstaklinga, jafnrétti, forréttindum og mismunun (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að skoða þróun Íslands sem fjölmenningsamfélags í gegnum nám um menningu, þjóðerni, tungumál, trúarbrögð og lífsskoðanir (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD

90 mínútur

UNDIRBÚNINGUR

- Fjölbreytileikabingó. Eitt bingóspjald fyrir hvern þátttakanda (sjá bls. 28)
- Poki með steinum, tölum, kartöflum eða einhverjum litlum hlutum sem líta eins út í fyrstu en eru nægilega einstakir til að þátttakendur þekki sinn hlut
- Pennar og tússlitir
- Flettitafla eða tússtafla

ÞETTA VERKEFNI ER Í FJÓRUM SKREFUM:

1. Fjölbreytileikabingó (25 mínútur)
2. Steinarnir og við (25 mínútur)
3. Samvinna (20 mínútur)
4. Gríptu til aðgerða! (20 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR

- ☑ Hægt er að aðlaga lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Hægt er að breyta bingóspjaldinu til að það henti hópunum betur.
- ☑ Mikilvægt er að hafa reiti á bingóspjaldinu sem þátttakendur geta náð tengingu við, t.d. trú, fjölskyldumynstur, reynslu, menntun, kyn, áhugamál og fleira.
- ☑ Gerið ráð fyrir nægum tíma fyrir þátttakendur til að ræða við sem flesta til að fylla út bingóspjaldið, t.d. 15 mínútur. Það skiptir ekki máli þótt þátttakendur nái ekki að klára að fylla út spjaldið.
- ☑ Það gæti myndast svolítil hávaði og öngþveiti þegar þátttakendur eru að reyna að spjalla við sem flesta og fylla út spjaldið en það þarf að leyfa þeim að finna út úr því.
- ☑ Steinahluta verkefnisins má framkvæma sem sérverkefni síðar ef tími er ekki nægur.
- ☑ Í stað steina er hægt að nota ýmsa litla hluti, t.d. hnappa eða kartöflur. Hlutirnir þurfa að vera sem líkastir þegar fyrst er litið á þá en nægilega einstakir til að þátttakendur þekki sinn hlut.
- ☑ Í lok þessa verkefnis er gott að reyna að fá sameiginlega niðurstöðu hópsins um nokkrar grunnreglur/viðmið til að vinna saman eftir.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: FJÖLBREYTILEIKABINGÓ (25 MÍNÚTUR)

Könnunarleiðangur (15 mínútur)

- Allir þátttakendur fá úthlutað bingóspjald.
- Útskýrt er að fjölbreytileikabingó sé skemmtileg leið til að kynna fólki en einnig til að kanna hvað við eigum sameiginlegt og hvað gerir okkur einstök/öðruvísi.
- Þátttakendur fara um rýmið, spjalla við hina og fá undirskrift þeirra í einn ferning bingóspjaldsins sem á við þá.
- Útskýrt er að hver þátttakandi megi aðeins skrifa undir einn ferning.
- Sá þátttakandi sem fyrstur nær að safna undirskriftum í alla ferningana á bingóspjaldinu kallar: Bingó!

Ígrundun (10 mínútur)

- Hópurinn kemur saman og nokkrir deila svörum við eftirfarandi spurningum:
 - Var erfitt að fylla í einhverja ferningana? Ef já, þá hverja?
 - Var erfitt að finna þátttakendur sem þú áttir eitthvað sameiginlegt með?
 - Hvað kom þér á óvart í þessum leik?
 - Hvað lærðirðu af leiknum?

Ígrundunarspurningar til viðbótar ef tími gefst:

- Hvað lærðirðu um þig sjálfa/sjálfa/sjálft í þessum leik?
- Hvað lærðirðu um aðra í þessum leik?

Þátttakendur í Refugees Welcome-göngunni sem Amnesty International í Bretlandi stóð fyrir í samstarfi við yfir 40 önnur samtök, 2016.

© Marie-Anne Ventourra/ Amnesty International

SKREF 2: STEINARNIR OG VIÐ (25 MÍNÚTUR)

Einstaklingsverkefni (10 mínútur)

- Hver einstaklingur fær stein og er beðinn að skoða hann, handfjatla og velta fyrir sér formi og stærð.
- Síðan er öllum steinunum safnað saman aftur og þeir settir í poka.
- Næst er steinunum hrúgað á gólfið og þátttakendur beðnir að finna sinn stein.
- Mikilvægt er að þátttakendur fái góðan tíma til að skoða alla steinana og finna sinn.

Ígrundun (15 mínútur)

- Þegar allir þátttakendur hafa fundið steininn sinn eru eftirfarandi spurningar ræddar:

1. *Var erfitt að finna steininn þinn?*
2. *Hvernig þekktirðu hann aftur?*
3. *Hvernig eru steinarnir ólíkir? En hvernig eru þeir líkir?*
4. *Hvaða samlíking er með okkur og steinunum?*

- Þátttakendur eru beðnir að hugsa um hvernig, líkt og steinarnir, við erum ólík en deilum samt því að búa saman hér á jörðinni:

1. *Hvað eigum við mannfólkið sameiginlegt?*
2. *Hvað gerir okkur einstök?*

- Leiðbeinandi býr til tvo flokka á töflu með yfirskriftinni *Hvernig erum við lík?* og *Hvernig erum við ólík?* og safnar saman svörum þátttakenda.

SKREF 3: SAMVINNA (20 MÍNÚTUR)

Verum skapandi saman (10 mínútur)

- Þátttakendum er sagt að þeir hafi fimm mínútur til að byggja eitthvað úr steinunum.
- Næst eiga þeir að mynda hring í kringum skúlptúrinn og hafa svo fimm mínútur til að velta eftirfarandi spurningum fyrir sér með félaganum:
 1. Hvernig leið þér að byggja skúlptúrinn?
 2. Hvaða áskorunum gætirðu fundið fyrir þegar þú vinnur með fólki sem er ólíkt þér?
 3. Hvað var jákvætt í samstarfi þínu við þá sem eru ólíkir þér hér?

Ígrundun (10 mínútur)

- Nokkrir þátttakendur eru beðnir að deila sínum hugleiðingum.
- Þátttakendur eru beðnir að velta fyrir sér hvað þeir þyrftu til að geta unnið með ólíkum hópi fólks og upplifað virðingu frá öðrum.
- Svörin eru skrifuð á flettitöflu eða tússtöflu.
- Að lokum eru þátttakendur beðnir að sammælast um nokkrar grunnreglur/viðmið til að vinna saman eftir.

Aðgerðasinnar undirbúa aðgerð í vinnusmiðju um málefni flóttafólks á eyjunni Lesbos í Grikklandi, 2017.
© Giorgos Moutafis/ Amnesty International

Þátttakendur í Refugees Welcome-göngunni sem Amnesty International í Bretlandi stóð fyrir í samstarfi við yfir 40 önnur samtök, 2016.
© Marie-Anne Ventourra/ Amnesty International

SKREF 4: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (20 MÍNÚTUR)

- Þátttakendur velta fyrir sér leiðum til að kynna og fagna fjölbreytileikanum í hópnum, skólanum, samtökunum, samfélaginu og/eða landinu. Til dæmis væri hægt að útbúa stóran borða eða veggmynd og fá leyfi til að koma fyrir á opinberu svæði í nágrenninu.
- Ekki gleyma að deila aðgerðum ykkar á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram og Snapchat og nota myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega taggið Amnesty International og Íslandsdeild Amnesty International í færslurnar líka!

FJÖLBREYTILEIKABINGÓ

VERKEFNI 1.1 – SKREF 1

TÓNLISTAR- SMEKKUR	AUGNLITUR	FYRSTI STAFUR Í NAFNI	SAMEIGINLEGUR VINUR
UPPÁHALDS RITHÖFUNDUR, SÖNGVARI EÐA MÁLARI	ÓTTI	UPPÁHALDS NÁMSGREIN/ ATVINNA	HÁRLITUR
TUNGUMÁL	HVAÐAN ER FJÖLSKYLDAN ÞÍN?	TRÚ	SYSTKINI
UPPÁHALDS ÍÞRÓTT	ÁHUGAMÁL	FRAMTÍÐARSÝN	SKRIFAÐU ÞÍNA EIGIN HUGMYND

Ljósritið og dreifið til þátttakenda.

VERKEFNI 1.2

SAMKENND SKOÐUÐ

MARKMIÐ

- Að kanna hvernig það er að ná sambandi við fólk án þess að nota til þess orð.
- Að rýna í mikilvægi þess að reyna að skilja tilfinningar fólks og hversu erfitt það getur reynst.
- Að öðlast skilning á samkennd sem eiginleika til að greina það mannlega í öðrum og kunna að meta hversu ólíkt fólk er.
- Að kanna eigin sjálfsmynd og skilning á öðru fólki og samfélaginu sem við mótumst í (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að fá þjálfun í að meta frásagnir um margvísleg lífsskilyrði fólks, þróun menningar og samfélags (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að fá innsýn í réttindi sín og skyldur (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD

120 mínútur

UNDIRBÚNINGUR

- Flettitafla eða tússtafla
- Pennar og tússpennar
- Sími eða skeiðklukka til að taka tímann
- Nettenging, tölva og skjávarpi
- Tvö myndbönd:
 - ☐ YouTube, Íslandsdeild Amnesty International, *Velkomin – Horfumst í augu*, <https://www.youtube.com/watch?v=-BHyLNblb-8&t=1s>
 - ☐ YouTube, *Three Beautiful Human Minutes by Asger Leth*, <https://www.youtube.com/watch?v=BBgSxUeHU80>

ÞETTA VERKEFNI ER Í FJÓRUM SKREFUM:

1. Að koma tilfinningum okkar til skila (15 mínútur)
2. Horfumst í augu í fjórar mínútur (30 mínútur)
3. Allt sem við eigum sameiginlegt (30 mínútur)
4. Gríptu til aðgerða! (45 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR

- ☒ Öll skref þessa verkefnis geta nýst sem einstakar æfingar ef ekki er tími til að fara í gegnum allt verkefnið.
- ☒ Mikilvægt er að minna þátttakendur á þær sameiginlegu grunnreglur/viðmið sem þeir sammæltust um í verkefni 1 – Fjölbreytileikinn kannaður.
- ☒ Segið þátttakendum að þessar æfingar gætu reynst einhverjum óþægilegar þar sem við erum ekki vön að ræða tilfinningar.
- ☒ Hvetjið alla þátttakendur til að prófa að minnsta kosti eina æfingu.
- ☒ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: AÐ KOMA TILFINNINGUM OKKAR TIL SKILA (15 MÍNÚTUR)

Látum tilfinninguna ganga (fimm mínútur)

- Þátttakendur standa eða sitja í hring. Útskýrið fyrir þeim að æfingin gangi út á að tjá tilfinningu og láta hana ganga hringinn án þess að nota orð.
- Einn þátttakandinn ákveður tilfinningu sem hann getur tjáð með svipbrigðum. Aðrir þátttakendur lúta höfði og horfa niður í gólf þannig að hver þátttakandi sér svipbrigðin aðeins þegar sá sem stendur/situr við hlið hans sýnir þau. Þegar komið er að þér mun sá sem stendur/situr við hlið þér banka létt í öxl þína og sýna þér svipbrigðin þegar þú lítur upp. Hann lítur svo aftur niður í gólf og þá er komið að þér að færa svipbrigðin áfram til næsta manns og svo koll af kolli.
- Þegar svipbrigðin hafa gengið allan hringinn á síðasti þátttakandinn að giska á hver tilfinningin er.
- Annaðhvort hefur leiðbeinandi leikinn eða þá að sjálfboðaliði úr hópnum byrjar. Hægt er að endurtaka æfinguna nokkrum sinnum ef hópsterð og tími leyfa.

Spjallið (fimm mínútur)

- Þátttakendur mynda tveggja til þriggja manna hópa og ræða eftirfarandi:

1. Hvernig leið þér í þessari æfingu?
2. Hversu auðvelt eða erfitt var það að tjá tilfinninguna aðeins með svipbrigðum og engum orðum?

Ígrundun (fimm mínútur)

- Þátttakendur eru beðnir að velta fyrir sér eftirfarandi spurningum:
 1. Af hverju er mikilvægt að geta skilið svipbrigði og líkamstjáningu fólks?
 2. Hvernig getur skilningur á tilfinningalífi fólks hjálpað okkur að skilja hvað það gengur í gegnum og hjálpað okkur að setja okkur í spor annarra?
- Ljúkið ígrunduninni með nokkrum hugleiðingum:
 - ✓ Það getur reynst erfitt að skilja tilfinningar fólks eða hvernig því líður með því einu að líta á það en við þurfum samt að sýna varkárni.
 - ✓ Ólíkt fólk frá ólíkum menningarheimum tjáir tilfinningar jafnvel á mismunandi hátt. Þannig ættum við ekki að draga ályktanir. Það er gott að spyrja og mikilvægt að hlusta bæði með eyrum og augum.
 - ✓ Sýnum hvert öðru virðingu.

Þátttakendur í vinnusmiðju í fimmtu árlegu ungliðabúðum Amnesty International í Alsír.

© Amnesty International Algeria

SKREF 2: HORFUMST Í AUGU Í FJÓRAR MÍNÚTUR (30 MÍNÚTUR)

Kynning og paravinna (10 mínútur)

- Þátttakendur finna sér félag, helst einhvern sem þeir þekkja lítið.
- Þátttakendur standa/sitja á móti félaga sínum í um það bil eins metra fjarlægð.
- Þátttakendur eru beðnir að horfa í augu félaga síns í fjórar mínútur í algjörrri þögn.
- Þetta er ekki störukeppni heldur tækifæri til að virða félaga sinn fyrir sér í algjörrí ró. Það er mikilvægt að engin snerting fari fram en einnig er gott ef þátttakendur velta fyrir sér hvernig æfingin lætur þeim líða og hverju þeir taka eftir í fari félaga síns.
- Leggjið áherslu á mikilvægi þess að horfast í augu jafnvel þótt það geti verið óþægilegt eða skrítið.
- Þegar allir þátttakendur eru tilbúnir segir leiðbeinandinn: „Nú byrjum við og horfumst í augu í fjórar mínútur.“
- Leiðbeinandi fylgist með æfingunni til að koma af stað umræðu.
- Eftir að fjórar mínútur eru liðnar eru félagarnir beðnir að velta upplifuninni og eftirfarandi spurningum fyrir sér í fimm mínútur:
 1. *Hvernig leið þér í þessari æfingu?*
 2. *Hvað lærðir þú af æfingunni?*
- Einnig er hægt að biðja þátttakendur að finna nýjan félag til að ræða upplifunina við.

Ígrundun (20 mínútur)

- Nokkrir þátttakendur deila upplifun sinni af æfingunni með öllum hópnum.
- Næst er eftirfarandi setning skrifuð á miðja flettistöflu eða tússtöflu: Að tengjast öðrum.

- Leiðbeinandi útskýrir fyrir hópnum að ekki sé átt við að tengjast fólki á samfélagsmiðlum heldur í gegnum mannleg samskipti. Þátttakendur eru spurðir að eftirfarandi:
 1. *Hvað þurfum við til að geta virkilega náð tengingu við annað fólk?*
- Svör þátttakenda eru skrifuð á töfluna.

VIÐBÓT

Ef tími vinnst til er hægt að bæta þessu skemmtilega skrefi við.

Velkomin – Horfumst í augu (15–30 mínútur)

- Horft á myndbandið Velkomin – *Horfumst í augu* en myndbandið er 2:52 mínútur.
- Eftir áhorf velta þátttakendur fyrir sér myndbandinu og allur hópurinn ræðir eftirfarandi spurningar:
 1. *Hvernig leið þér að horfa á myndbandið?*
 2. *Hvernig var myndbandið í samanburði við þína upplifun af æfingunni?*
 3. *Hvað segja myndbandið og æfingin okkur um flóttafólk?*

Myndbandið Horfumst í augu er byggt á kenningu sálfræðingsins Arthurs Arons frá árinu 1997 um að ótruflað augnsamband í fjórar mínútur færi fólk nær hvort öðru. Íslandsdeild Amnesty International og kvikmyndafyrirtækið Pegasus unnu saman að myndbandinu árið 2016 að fyrirmynd Amnesty International í Póllandi og pólska auglýsingafyrirtækisins DDB&Tribal, sem settu kenninguna í samhengi við flóttamannavandann. Íslandsdeildin ákvað að gera slíkt hið sama og fékk íslenskt fólk og flóttafólk til að setjast hvort á móti öðru og horfast í augu í fjórar mínútur.

SKREF 3: ALLT ÞAÐ SEM VIÐ EIGUM SAMEIGINLEGT (30 MÍNÚTUR)

Stígðu inn í hringinn (10 mínútur)

- Þátttakendur mynda hring.
- Útskýrið að lesnar verði upp nokkrar staðhæfingar og ef þátttakendur tengja við einhverjar þeirra geti þeir stigið inn í hringinn. Leyfið þátttakendum að standa í kyrrð í 30 sekúndur á milli staðhæfinga. Þeir sem standa inni í hringnum færa sig til baka í ytri hringinn ef næsta staðhæfing á ekki við um þá.
- Mikilvægt er að æfingin fari fram í algjörrri kyrrð.
- Gott er að minna þátttakendur á sameiginlegu grunnreglurnar/viðmiðin, þá sérstaklega virðingu og trúnað.
- Lesið upp staðhæfingarnar hér að neðan. Hægt er að aðlaga þær hverjum hópi fyrir sig.

Spjallið (fimm mínútur)

- Þátttakendur mynda tveggja til þriggja manna hópa og ræða eftirfarandi:
 1. *Hvernig leið þér í þessari æfingu?*
 2. *Hvernig leið þér að stíga inn í hringinn og horfa á þá sem stóðu inni í honum?*
 3. *Hvað lærðirðu um sjálfa/sjálfan/sjálft þig og aðra í æfingunni?*

Ígrundun (15 mínútur)

Nokkrir þátttakendur deila upplifun sinni af æfingunni með öllum hópnum.

- Mikilvægt er að hópurinn velti því fyrir sér hvernig samfélagið flokkar oft fólk, sem sendir þau skilaboð að við ættum ekki að vera í sama hópi og einhver ólíkur okkur. Þannig myndast gjá á meðal fólks: „Við og þau“. Þessi æfing ætti að sýna okkur að við verðum að kunna að meta allt það sem við eigum sameiginlegt og þannig sameina okkur í stað þess að sundra.

Stígðu inn í hringinn ef ...

- ✓ Þér finnst ís góður
- ✓ þú býrð og hefur búið í stórborg
- ✓ þú býrð eða hefur búið í sveit
- ✓ þú ert yngri en 25 ára
- ✓ þú ert ung/ungur/ungt í anda
- ✓ þú ert nemi
- ✓ þú ert í vinnu
- ✓ þér finnst gaman að dansa
- ✓ þú stundar íþróttir
- ✓ þú hefur einhvern tímann flutt
- ✓ þú talar fleiri en eitt tungumál
- ✓ þú ert andlega þenkjandi eða trúuð/trúaður/trúað
- ✓ þú hefur einhvern tímann verið einmana eða liðið eins og þú værir óvelkomin/óvelkomin/óvelkomið
- ✓ þú hefur einhvern tímann fundið fyrir mismunun eða verið lögð/lagður/lagt í einelti
- ✓ þú hefur upplifað að vera elskuð/elskaður/elskað
- ✓ þú ert aðgerðasinni
- ✓ þú trúir á mannréttindi
- ✓ þú elskar ... (notið landið, bæjarfélag, þorp o.s.frv. Eitthvað sem sameinar alla þátttakendur)

- Ræðið um skilgreiningu hugtaksins samkenndar með hópnum. Samkennd er sá hæfileiki að skilja tilfinningar annarra og að vissu marki taka þátt í þeim. Að geta sett sig í spor annarra þó svo að viðkomandi sé ólíkur manni sjálfum. Þetta er mikilvægur hæfileiki sem við þurfum að búa yfir til að geta þróað og eflt samfélag sem virðir mannréttindi.

VIÐBÓT

Ef tími vinnst til er hægt að bæta þessu skrefi við eftir skref 3.

Hvað eigum við sameiginlegt? (20 mínútur)

- Horft á myndbandið *Three Beautiful Human Minutes* en myndbandið er þrjár mínútur.
- Eftir áhorf velta þátttakendur fyrir sér myndbandinu og allur hópurinn ræðir eftirfarandi spurningar:
 1. Hvernig leið þér að horfa á myndbandið?
 2. Var þín upplifun af æfingunni svipuð og myndbandið sýnir?
 3. Hvað segja myndbandið og æfingin okkur um flóttafólk og farandfólk?

SKREF 4: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (45 mínútur)

Deilum reynslu okkar (20 mínútur)

- Þátttakendur mynda fimm manna hópa.
- Þátttakendur deila sögum um atvik/tímabil þegar þeir fundu fyrir útilokun eða óvild í sinn garð. T.d. gæti þetta verið minning um það þegar viðkomandi reyndi að slást í hóp félaga sinna eða flutti í nýjan bæ/borg:
 1. Hvernig leið þér?
 2. Hvernig var komið fram við þig?
 3. Myndir þú bregðast öðruvísi við í dag? Af hverju, hvernig? Af hverju ekki?
 4. Hvað getur þú gert til að fólk upplifi að það sé velkomið í skólanum okkar, á vinnustaðnum, í samfélaginu?
 5. Hvað getur þú gert til að flóttafólki og innflytjendum líði meira eins og hluta af samfélaginu og finnist þeir velkomnir?
- Næst eru hóparnir beðnir að skrifa á teiknipappír eða töflu hugmyndir um það hvernig hægt sé að láta fólk finna að það sé velkomið.

Ígrundun (25 mínútur)

- Einn hópur deilir hugmyndum sínum með öllum hópnum og hinir hóparnir bæta við sínum hugmyndum.
- Að lokum kemur allur hópurinn sér saman um þær hugmyndir sem hann ætlar að innleiða í skólanum, á vinnustað, í nærsamfélagi sínu. Með hverjum vill hópurinn deila hugmyndunum og hvernig væri best að deila þessum hugmyndum með öðrum?

Sýrlensk flóttafjölskylda býr í tveggja herbergja kjallaraíbúð í Amman í Jórdaníu. Fjölskyldan hefur ekki aðgang að heilbrigðisþjónustu þar sem hún er ekki með rétt gögn, 2016.

© Amnesty International

Fleiri möguleikar til að grípa til aðgerða

- Þátttakendur velta fyrir sér annars konar leiðum til að grípa til aðgerða og styðja við bakið á flóttafólki, umsækjendum um alþjóðlega vernd og farandfólki svo að þeim líði sem hluti af samfélaginu. Til dæmis:
 - Þátttakendur skrifa bréf, kort og myndir til að bjóða þá sem nýkomnir eru til landsins velkomna. Verið skapandi og skrifið niður ráð og upplýsingar sem þið teljið að gætu komið fólki vel að vita við komuna til landsins, upplýsingar um þjónustu, menningu og íþróttir og fleira.
 - Útbúið litríka borða til að styðja við réttindi flóttafólks og sýnið þá á almannafæri.
 - Sýnið stuðning ykkar við flóttafólk og farandfólk á samfélagsmiðlum og notið til þess myllumerkin hér að neðan.
 - Skipuleggið viðburð til að bjóða fólk velkomið til landsins, til dæmis sameiginlegan kvöldverð, til að kynnst fólki.
- Ekki gleyma að deila aðgerðum ykkar á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram og Snapchat og nota myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega taggið Amnesty International og Íslandsdeild Amnesty International í færslurnar líka!

VIÐBÓT

Ef vill má ljúka verkefninu með þessari æfingu.

Hópæfing: Bjóðum velkomið ... (10 mínútur)

Þessi æfing er gott tækifæri til að ljúka verkefninu Samkennd skoðuð með því að fagna fjölbreytileikanum í hópnum. Æfingin hjálpar fólki að líða eins og hluti af hópnum og sýnir því ólíka fólki sem í hópnum er virðingu.

- Byrjið á því að segja: „Mig langar að bjóða velkomið ...“ og klárið svo setninguna með t.d. „... fólk frá Norðurlandi“.
- Biðjið síðan þátttakendur að skiptast á að klára setninguna og bjóða mismunandi fólk velkomið.

Önnur dæmi gætu verið:

- Fólk sem talar ensku, spænsku, kínversku.
- Fólk sem er (nefnið mismunandi uppruna).
- Fólk sem trúir á mannréttindi.

VERKEFNI 1.3

HVERNIG ER AÐ VERA ...?

MARKMIÐ:

- Að skoða hið margslungna hugtak sjálfsmynd/sjálfsvitund og hvernig einstaklingur getur skilgreint sig á marga vegu.
- Að vekja fólk til umhugsunar um að flest höfum við einhvern tímann orðið fyrir mismunun vegna einkenna í fari okkar.
- Að gera sér grein fyrir og ná tengingu við þau vandamál sem flóttafólk, umsækjendur um alþjóðlega vernd og farandfólk þurfa að takast á við.
- Að hlúa að samstöðu og samkennd.
- Að skoða persónumótun, sjálfsmynd/sjálfsvitund, gildismat, siðgæðisvitund, réttisýni og ábyrgð (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að þjálfra hæfni til að mynda og þróa tengsl við aðra (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD

180 mínútur

UNDIRBÚNINGUR

- Eintak af ljóði Rubimbo Bungwe í íslenskri þýðingu fyrir hvern hóp (sjá bls. 41)
- Hlutverkaspjald fyrir hvern hóp (sjá bls. 42)
- Tóm blöð
- Veggur
- Límband eða kennaratyggjó
- Flettitafla eða tússtafla
- Pennar og tússpennar

Ef vill:

- Snjallsímar með myndavél, helst einn sími fyrir hvern þátttakanda
- Tölva tengd prentara

ÞETTA VERKEFNI ER Í FJÓRUM SKREFUM:

1. Af því bara! (30 mínútur)
2. Hver er ég? (60 mínútur)
3. Settu þig í spor annarra (60 mínútur)
4. Gríptu til aðgerða! (30 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR

- ☑ Hægt er að aðlagja lengd verkefnisins stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Ef til vill væri gott að byrja verkefnið á umræðu um merkingu orðanna sjálfsmyndar/sjálfsvitundar og einnig enska orðsins identity svo að allir þátttakendur hafi sama skilning á hugtökunum.
- ☑ Hægt er að nota skref 2: Hver er ég? sem ísbrjót til að þátttakendur kynnist betur.
- ☑ Hægt er að framkvæma skref 2 og 3 á tvo vegu eftir því hversu langur tími er fyrir verkefnið og hvernig tækjabúnaður er fyrir hendi.
- ☑ Gaman gæti verið að spila tónlist í skrefi 3: Settu þig í spor annarra.
- ☑ Skipulag í skrefi 3 fer eftir stærð hóps og hversu margar myndavélar/snjallsímar eru fyrir hendi. Þátttakendur geta unnið einir eða í litlum hópum, eftir því hvað hentar best.
- ☑ Ef hvorki er hægt að fara út né nota myndavélar eða snjallsíma í skrefi 3 er í staðinn hægt að nota sjónsköpunaræfingu þar sem þátttakendur reyna að sjá fyrir sér hvernig það væri að setja sig í spor annarra. Í stað þess að taka myndir má biðja þátttakendur að teikna myndir.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: AF ÞVÍ BARA! (30 MÍNÚTUR)

Leikur (10 mínútur)

- Hver þátttakandi fær tvo post-it-miða.
- Þeir eru síðan beðnir að skrifa niður eitthver líkamleg einkenni sem þeir deila með öðrum í hópnum, t.d. „græn augu“, „er í hvíttri skyrtu“, „er með stítt hár“ eða „er með gleraugu“.
- Leiðbeinandi safnar síðan saman öllum miðunum og setur í poka.
- Útskýrið að þátttakendur muni taka þátt í æfingu saman en því miður geti ekki allir verið með.
- Einn post-it-miði er dreginn upp úr pokanum og hópnum sagt að það sem stendur á miðanum muni ákveða hverjir geti ekki verið með.
- Þátttakendur eru beðnir um að fara eftir því sem sagt verður, þ.e. allir nema þeir sem geta ekki verið með. T.d.: „Allir þátttakendur hlaupi aftast í herbergið nema þeir sem eru með græn augu, þeir þurfa að horfa á vegginn.“ Hægt er að nota dæmin hér að neðan eða búa til sín eigin. Markmiðið er að sá hópur sem ekki má vera með fái tilfinningu um mismun.
- Allir þátttakendur hlæi nema þeir sem ... (draga miða úr poka)
- Allir þátttakendur dansi nema þeir sem ... (draga miða úr poka)
- Allir þátttakendur ... (draga miða úr poka) hoppi á öðrum fæti
- Allir þátttakendur fá sælgæti nema þeir sem ... (draga miða úr poka)
- Allir þátttakendur sem ... (draga miða úr poka) þurfa að fara á fjóra fætur og gelta eins og hundur

Aðgerðasinnar undirbúa aðgerð í vinnusmiðju um málefni flóttafólks á eyjunni Lesbos í Grikklandi, 2017.
© Giorgos Moutafis/ Amnesty International

Ígrundun (20 mínútur)

- Hópurinn er kallaður saman aftur eftir leikinn.
- Þátttakendur eru beðnir að velta fyrir sér eftirfarandi spurningum:
 1. Hvernig leið þér í þessari æfingu?
 2. Hvernig leið þér þegar þú gast ekki verið með?
 3. Hvernig leið þér að sjá aðra skilda út undan?
- Næst eru þátttakendur beðnir að velta fyrir sér í nokkrar mínútur hvað það þýðir að fá að vera með eða vera mismunað. Næst ræðir allur hópurinn saman um hvað við þurfum til að finna að við séum hluti af heildinni og hvað hægt sé að gera til að ganga úr skugga um að enginn verði skilinn út undan.
- Öll svör eru skrifuð á flettitöflu eða tússtöflu.

SKREF 2: HVER ER ÉG? (60 MÍNÚTUR)

Einstaklingsvinna (10 mínútur)

- Útskýrið fyrir þátttakendum að nú sé ætlunin að kanna hvernig fólk skilgreinir sig og á hverju sjálfsmyndin/sjálfsvitundin byggist, af hverju hún samanstendur. Gott er að útskýra að sjálfsmynd/sjálfsvitund samanstendur af mörgu, t.d. hvar við erum fædd, landinu okkar, aldri og trú. Oft skilgreina aðrir okkur aðeins út frá einu atriði og setja okkur í ákveðið hólf. T.d. gæti fólk skilgreint okkur út frá trú eða hvað við gerum; „múslimi“ eða „nemi“ eða „einhver sem kemur frá ákveðnu landsvæði“, þegar við erum í raun margbrotin og sjálfsmyndin/sjálfsvitundin byggð upp af mörgum lögum.
- Þátttakendur eru beðnir að finna að minnsta kosti fimm einkenni sem sjálfsmynd/sjálfsvitund þeirra byggist á. T.d. nemandi, kona, systir eða dóttir, foreldri, tónlistar-áhugamanneskja, fótboltaáhugamanneskja, aðgerðasinni, uppruni, tungumál.
- Hvetjið þátttakendur til þess að vera skapandi og teikna mynd sem sýnir þá og þeirra einkenni. Biðjið þá að merkja teikninguna með nafni.

Paravinna (10 mínútur)

- Þátttakendur finna félaga sem þeir þekkja lítið til að vinna með og þeir spjalla saman um teikningarnar og/eða orðalistann og hvernig manneskju þeir telja félaga sinn vera.
- Ræðið eftirfarandi:
 - Heldurðu að fólk sjái allar þínar fjölbreyttu hliðar?*
 - Finnst þér einhver af þínum einkennum hafa ákveðinn stimpil?*
 - Hvaða einkenni? Hvernig líður þér með það?*

Hópavinna (20 mínútur)

- Þátttakendur vinna í pörum eða litlum hópum, allt eftir stærð alls hópsins.
- Dreifið eintökum af ljóði Rubimbo Bungwe til þátttakenda.
- Einn þátttakandi í hverjum hóp er beðinn að lesa ljóðið fyrir félaga sína og síðan eru eftirfarandi spurningar ræddar:
 - Hefur fólk einhvern tímann stimplað þig líkt og gert var við Rubimbo?*
 - Af hverju heldurðu að fólk geri það? Hvernig leið þér?*
 - Hvernig líður Rubimbo með þann stimpil sem hún ber? Hefur þér einhvern tímann liðið eins og henni?*
 - Hvað gæti fólk gert öðruvísi til að hjálpa Rubimbo og öðrum að líða eins og heima hjá sér og til að sjá?*
- Skrifið svörin við síðustu spurningunni á töfluna.

Ígrundun (20 mínútur)

- Hópurinn ræðir hvað hann hefur lært af æfingunni.
- Þátttakendur deila svörum sínum og þau eru skrifuð á töfluna.
- Hópurinn vinnur saman að því að finna leiðir til að láta fólki finnst það velkomnara og efla jákvæðni í garð margbreytilegra einkenna fólks.

VIÐBÓT

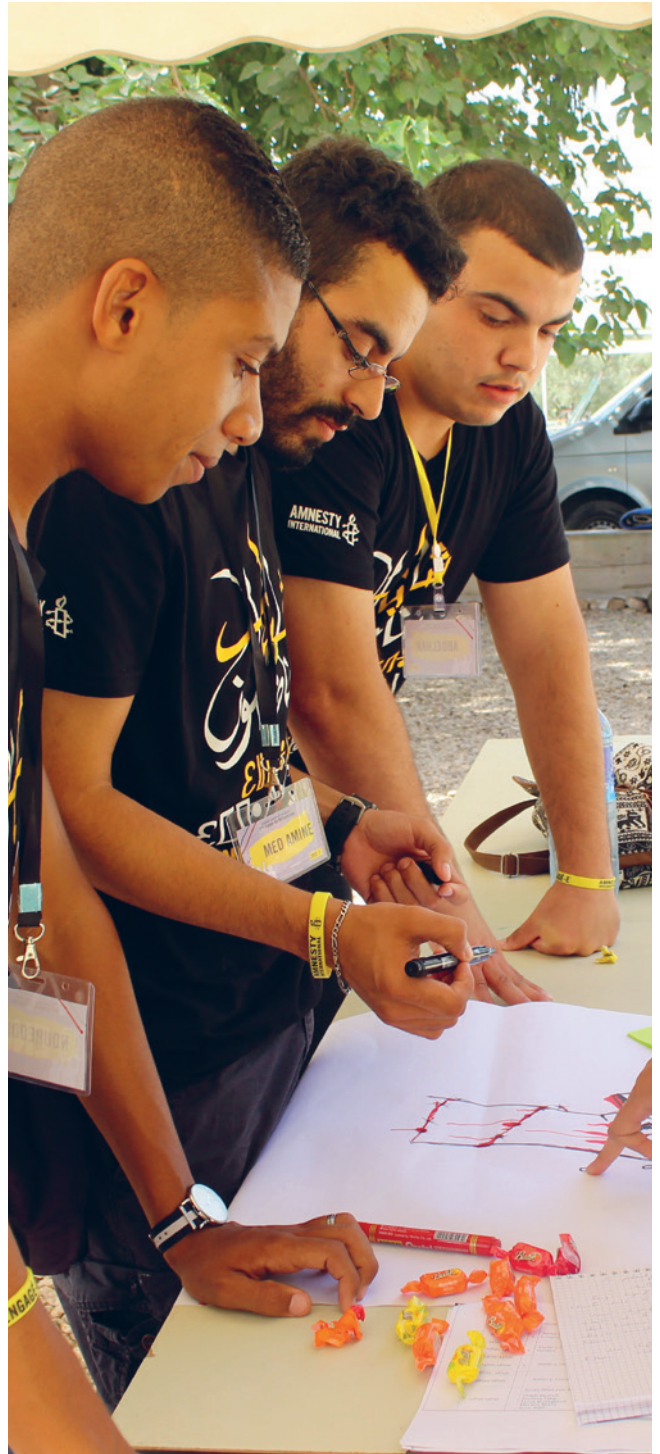
Ef tími vinnst til er hægt að bæta þessu skrefi við eftir skref 2.

Klippimynd: Dæmum ekki út frá staðalímyndum (30 mínútur)

- Þátttakendur eru beðnir að velta fyrir sér ýmsum staðalímyndum sem við búum til um fólk og síðan að útbúa klippimynd. Hægt er að nota eitthvað af þeim staðalímyndum sem notaðar eru um flóttafólk og farandfólk. Þátttakendur hanna útlit klippimyndarinnar með ákveðin skilaboð í huga eins og til dæmis:
 - Dæmum ekki út frá staðalímyndum: Við erum öll mannleg
 - Við höfum afmáð staðalímyndir, en þú?
 - Það skiptir ekki máli hvaða staðalímyndir þú velur fólki, öll höfum við mannréttindi
- Hægt er að nota klippimyndina til að draga athygli að þeim málefnum sem flóttafólk og farandfólk standur frammi fyrir með því að:
 - Hengja myndina upp á áberandi stað í skólanum
 - Hengja myndina upp í nærsamfélaginu þar sem fólk tekur eftir henni
 - Hafa samband við fjölmiðla og fá að kynna verkefnið

Þátttakendur í vinnusmiðju í fimmtu árlegu ungliðabúðum Amnesty International í Alsír.
© Amnesty International Algeria

SKREF 3: Í SPORUM ANNARRA (60 MÍNÚTUR)

Einstaklingsvinna (20 mínútur)

Sjónsköpun – dagurinn minn

- Fyrir þessa æfingu er tilvalið að spila tónlist til að hjálpa þátttakendum að slaka á. Þeir eru beðnir að loka augunum og hugsa um hvernig hefðbundinn dagur í lífi þeirra er. Hægt er að hjálpa fólki af stað með spurningum eins og: Hvenær vaknar þú? Vekur þig einhver? Hvað borðar þú í morgunmat?
- Þátttakendur eru því næst beðnir að skrifa niður lýsingu á hefðbundnum degi í lífi sínu: Hvað gera þeir, hverja hitta þeir, hvert fara þeir, hvernig líður þeim; og hvort þeir upplifi hamingju eða ótta einhvern hluta dagsins. Hægt er að setja daginn upp sem tímalínu frá því þátttakendur vakna og þar til þeir fara að sofa.

Sjónsköpun – dagurinn þinn

- Allir þátttakendur fá hlutverkaspjald.
- Útskýrt er fyrir þátttakendum að þeir muni setja sig í spor einstaklingsins á hlutverkaspjaldinu og reyna að upplifa hvernig dagur í lífi þess einstaklings er. Þátttakendur eru beðnir að ímynda sér hvernig dagurinn þeirra myndi breytast ef þeir væru einstaklingurinn á hlutverkaspjaldinu. Hvað gætu þeir ekki gert; hvaða aðra hluti þyrftu þeir að gera; hvernig væri lífið öðruvísi hvað viðkemur vinnu, skóla, fjölskyldu, öryggi, draumum; og hvað myndu þeir gera í frítíma sínum?
- Þátttakendum er gefinn tími til að hugsa um einstaklinginn á hlutverkaspjaldinu. Næst er æfingin Sjónsköpun – dagurinn minn endurtekin.
- Þátttakendur eru beðnir að teikna tímalínu eða skrifa lýsingu á degi einstaklingsins við hlið sinnar eigin.

Hópavinna (20 mínútur)

- Næst eru myndaðir hópar um einstaklingana á hlutverkaspjöldunum, þannig eru þeir saman í hópi sem deila sama spili. Þátttakendur velta fyrir sér eftirfarandi spurningum:
 - Hvernig heldurðu að viðkomandi líði?
 - Hvers heldurðu að viðkomandi sakni að heiman?
 - Hvaða áskorunum stendur viðkomandi frammi fyrir?
 - Hvers myndir þú sakna ef þú þyrftir að yfirgefa heimili þitt?

Ígrundun (20 mínútur)

- Þátttakendur bera saman tímalínu/lýsingu síns dags og þess á hlutverkaspjaldinu. Því næst velta þeir fyrir sér upplifun sinni í tengslum við eftirfarandi spurningar:
 - Hafðirðu gaman af æfingunni? Af hverju, af hverju ekki?
 - Var erfitt að setja sig í spor einvers annars? Ef já, af hverju?
 - Kom eitthvað þér á óvart?
 - Hjálpaði æfingin þér að tengjast einstaklingnum á hlutverkaspjaldinu? Hvernig eða af hverju ekki?
 - Myndir þú vilja gera eitthvað til að hjálpa fólki eins og Patriciu, Shahin, Gyan, Abdhulahi og Rahim?
- Í lokin er gagnlegt að allur hópurinn velti fyrir sér eftirfarandi atriðum:
 - ✓ Það er erfitt að setja sig í spor annarra en það er mikilvægt að reyna að ímynda sér hvernig öðrum líður, hvað aðrir þurfa að ganga í gegnum og hversu öðruvísi okkar líf væri ef við værum í sömu stöðu og þessir einstaklingar. Það er mikilvægt að ná tengslum eða finna samkennd með fólki og efla samstöðu.
 - ✓ Það er mikilvægt að hlusta á sögur fólks.
 - ✓ Að hlusta á sögur annarra er mikilvægur þáttur í þessu hefti.

SKREF 4: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (30 MÍNÚTUR)

- Útskýrt er fyrir hópnum að Velkomin-herferð Amnesty International hafi unnið að málum Patriciu, Shahins, Gyan, Abdhulahis og Rahims.
- Þátttakendur geta haft samband við Íslandsdeild Amnesty International ef þeir vilja vita meira.
- Takið myndir af teikningunum sem gerðar voru í skrefi 2 og birtið á samfélagsmiðlum með myllumerkjunum hér að neðan.
- Veltið fyrir ykkur mismunandi leiðum sem þátttakendur geta notað til að deila því sem þeir hafa lært með öðrum.
- Ekki gleyma að deila aðgerðum ykkar á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram og Snapchat og nota myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega taggið Amnesty International og Íslandsdeild Amnesty International í færslurnar líka!

LJÓÐ

VERKEFNI 1.3 – SKREF 3

FLÓTTAMAÐUR

eftir Rubimbo Bungwe, 14 ára frá Simbabve, 2002

Svo ég á mér nýtt nafn – flóttamaður.
Skrýtið að nafn skuli taka frá mér
Fortíð mína, persónuleika og von.
Skrýtið skjól þetta.
Svo margir virðast deila þessu nafni – flóttamaður
Samt deilum við svo mörgu sem er ólíkt.

Ég finn enga huggun í nýja nafninu mínu.
Ég þrái að miðla fortíð minni, endurreisa stolt mitt,
Að sýna, að ég mun líka, með tímanum, bjóða fram meiri
þakkir en ég hef fengið að láni.
Því sú huggun sem ég leita eftir í bili
Býr í gamla en samt nýja nafninu
Sem ég myndi velja – vinur.

Íslensk þýðing Jóhann G. Thorarensen

Ljósritið og deilið til þátttakenda.

Amnesty International UK, *Seeking safety* amnesty.org.uk/resources/activity-pack-seeking-safety#.WGD2L7bhBPO

*Patricia (dulnefni) er 32ja ára trans kona sem
neyddist til að flýja El Salvador vegna glæpagengis,
2016.*

© Amnesty International/Encarni Pindado

HLUTVERKALEIKUR

VERKEFNI 1.3 – SKREF 3

ÞÚ ERT GYAN FRÁ SÝRLANDI

Gyan, 28 ára, og bróðir hennar, Alan, eru Kúrdar frá Sýrlandi. Þau eru bæði í hjólastól og með takmarkaða hreyfigetu vegna vöðvarýrnunarsjúkdóms. Alan, Gyan, tvö systkini til viðbótar og móðir þeirra komu til Grikklands í mars 2016. Þau dvöldu í afskekktum flóttamannabúðum á yfirgefnum herstöð 60 kílómetra norður af Aþenu. Í búðunum er tjöldum þéttjaldað og þar eru einnig hús í algjörrni niðurníðslu. Báðir íverustaðirnir eru óhæfir fyrir búsetu til lengri tíma, hvað þá fyrir fólk með sérþarfir. Þrátt fyrir hjálp frá sjálfboðaliðum og samtökum þurftu Alan og Gyan að reiða sig mikið á aðstoð frá fjölskyldu sinni. Þau fengu loks hæli í München í Þýskalandi árið 2017 þar sem þau sameinuðust tveimur systkinum sem þegar höfðu fengið þar vernd.

Viltu kynna þér málið frekar? Lestu skýrsluna *Greece: Our hope is broken – European paralysis leaves thousands of refugees stranded in Greece.*

ÞÚ ERT ABDHULAHÍ FRÁ SÓMALÍU

Abdhulahi* (dulnefni), 18 ára, og Mohammed* (dulnefni), 15 ára, fluttu aftur til Sómalíu árið 2016 eftir að hafa búið í nokkur ár í Dadaab-flóttamannabúðunum í Kenía með fjölskyldu sínum. Fljótlega eftir að þeir sneru til baka réðst vopnaði hópurinn al-Shabaab á hverfið þeirra og rændi bæði búfé og heimili fólks. Síðan neyddi al-Shabaab-hópurinn drengina til að ganga til liðs við sig. Þegar fjölskylda þeirra mótmælti var faðir þeirra myrtur fyrir framan þá. Að lokum tókst þeim að flýja og snúa aftur til Dadaab. Í dag vinnur Abdhulahi á markaðinum þar sem hann þarf að bera þunga hluti og fær fyrir það 100 keníska shillinga (u.þ.b. einn dollara) sem hann þarf að nota til að kaupa mat fyrir sig og bróður sinn. Þeir vita ekki hvar aðrir úr fjölskyldunni þeirra eru niðurkomnir.

Viltu kynna þér málið frekar? Lestu skýrsluna *Nowhere else to go: Forced returns of Somali refugees from Dadaab refugee camp, Kenya.*

Ljósritið hlutverkaspjöldin hér að neðan og úthlutið einu hlutverki til hvers þátttakanda.

ÞÚ ERT SHAHIN FRÁ ÍRAN

Mirza, 41 árs, og konan hans, Shadi, 36 ára, voru kennarar í Íran áður en þau neyddust til að flýja ásamt Shahin, 10 ára syni sínum, vegna trúarlegra ofsókna. Fjölskyldan dvaldi í móttökumiðstöðinni (RPC) á eyjunni Naúrú áður en hún flutti í félagslegt húsnæði. Síðan þá hafa heimamenn brotist inn til þeirra tvisvar sinnum og gengið berserksgang. Í kjölfar árásanna hætti Shahin að fara í skólann og sinna áhugamálum en móðir hans, Shadi, hætti að borða og tala og hefur nokkrum sinnum reynt að fremja sjálfsmorð. Hún var lögð inn á sjúkra-deild í móttökumiðstöðinni. Fjölskyldan flutti aftur í miðstöðina til að geta verið nær henni.

Viltu kynna þér málið frekar? Lestu skýrsluna *Island of despair – Australia's "processing" of refugees on Nauru*.

ÞÚ ERT RAHIM FRÁ AFGANISTAN

Rahim var aðeins 16 ára gamall þegar hann flúði Afganistan af ótta um líf sitt árið 2012. Í Tyrklandi var hann skráður sem fylgdarlaust barn og settur í barnaathvarf í afskekktari borg í Austur-Tyrklandi. Eftir sex mánuði í athvarfinu þar sem hann bjó við bágar aðstæður, hvorki með aðgang að skóla né vinnu, ákvað Rahim að flýja til Ístanbúl. Hann fékk vinnu í textílverk-smiðju og náði að safna nægu fé til að borga smyglara fyrir að koma sér til Evrópu, en hópurinn sem hann var hluti af var handtekinn við landamæri Búlgaríu og sendur aftur til Tyrklands. Rahim endaði í brottvísunar-miðstöð í borginni Edirne þar sem hann þurfti að líða barsmíðar frá starfsfólkinu. Þrátt fyrir hættuna er Rahim ákveðinn í að reyna að flýja á ný til Evrópu.

Viltu kynna þér málið frekar? Lestu skýrsluna *The human cost of Fortress Europe – Human rights violations against migrants and refugees at Europe's borders*.

ÞÚ ERT PATRICIA FRÁ EL SALVADOR

Patricia* (dulnefni) er 32 ára gömul trans kona sem rak gossölu. Hún neyddist til að flýja heimaland sitt til Mexíkó vegna ofsókna frá glæpagengjum og lögreglu-mönnum sem beittu hana fjárkúgun og börðu hana. Patricia ferðaðist einsömul. Á ferðalaginu var ráðist á hana og hún rænd nokkrum sinnum. Þegar hún kom til Mexíkó var henni neitað um stöðu flóttamanns og hneppt í varðhald. Að endingu var henni síðan vísað úr landi aftur til El Salvador. Hún er hrædd um líf sitt og hefur ákveðið að flytja úr landi á ný.

Viltu kynna þér málið frekar? Lestu skýrsluna *Home Sweet Home? Honduras, Guatemala and El Salvador's role in a deepening refugee crisis*.

A blurred background image of children in a playground. One child in a dark striped shirt is visible in the upper right, and another child in bright red pants and blue sneakers is walking in the lower center. The ground is light-colored pavement.

KAFLI 2:

HVERJIR TILHEYRA

FLÓTTAFÓLKI

OG FARANDFÓLKI?

*Flóttabarn á eyjunni Kos í
Grikklandi, 2015.*
© Amnesty International

„Við flúðum yfirvofandi dauða. Sá sem ekki hefur séð það með eigin augum getur ekki ímyndað sér þennan hrylling. Dauði, ótti, sprengingar, slátrun. Þess vegna neyddumst við til að flýja. En þessi leið hefur verið svo löng. Á hverjum degi deyjum við þúsund sinnum ... Okkur dreymir bara um venjulegt líf fyrir börnin okkar, að þau geti lagst óttalaus til hvílu að kvöldi dags.“

(R, kúrdisk kona frá Qamishli í Sýrlandi sem er á flótta ásamt eiginmanni sínum, frænku og fjórum börnum og deildi sögu sinni með Amnesty International)

Flóttafólk og farandfólk nálægt borginu Idomeni í Grikklandi á leið að landamærum Makedóníu, 2015.

© Richard Burton/Amnesty International

HVERJIR TILHEYRA FLÓTTAFÓLKI OG FARANDFÓLKI?

Svarið er einfalt: Þau geta verið hvert okkar sem er. Þetta eru konur, karlar, ungmenni og börn. Þetta eru mæður, fedur, systur, bræður, synir og dætur. Félagslegur bakgrunnur þeirra er margs konar, þau hafa margs konar menntun og koma úr öllum hugsanlegum starfsgreinum. Þau eru læknar, listamenn, aðgerðasinnar, verkfræðingar, bændur, eigendur lítilla fyrir-tækja, stjórnmálamenn, rafvirkjar, verslunareigendur. Þetta er margbreytilegur hópur hvað varðar kynhneigð, kyntjáningu, þjóðerni, trúarbrögð og stjórnmálaskoðanir.

Flóttafólk og farandfólk hefur margar og mismunandi ástæður fyrir því að yfirgefa heimili sín. Sumir neyðast til að flylja átök, ofbeldi eða ofsóknir, en aðrir flylja sára fátækt. Sumir ferðast frá heimalandinu í leit að betri vinnu eða auknum tækifærum til menntunar, eða í kjölfar áhrifa loftslagsbreytinga. Aðrir vilja sameinast fjölskyldumeðlimum sem þegar hafa flutt til annarra landa. Í **3. kafla: Vandi vegalausra og skortur á pólitískum vilja** skoðum við þessar ástæður nánar.

Hér fyrir neðan má lesa um þennan hóp og þær fjölbreytilegu ástæður sem flóttafólk og farandfólk getur lent í.

Á ferð: Fjöldi flóttafólks og farandfólks er á ferð á meðan þú lest þetta. Það ferðast fótgangandi, með lestum, í flugvél eða leggur á sig lífshættulega bátsferð. Til dæmis eru þúsundir barna á ferð frá Gvatemala, Hondúras og El Salvador til landamæra Bandaríkjanna, þar sem þau vonast til að fá að búa og í einhverjum tilvikum sameinast fjölskyldum sínum. Þessi börn eiga á hættu að verða fyrir árásum og misnotkun glæpagengja, smyglara og lögreglu á leið sinni norður á bóginn. Þau eiga á hættu að vera stöðvuð af landamæravörðum eða fangelsuð áður en þau komast á áfangastað. Sum þeirra munu þó komast óséð til Bandaríkjanna. Ímyndið ykkur bara – einmitt núna rígheldur 15 ára gamall drengur sér í þakið á lest sem ekur á miklum hraða eftir Mið-Ameríku.

Langvinnt vegaleysi: Aðrir hópar flóttafólks og farandfólks hafa búið við vegaleysi, það er að segja verið frá heimilum sínum, um langt skeið, sumir í 20 ár eða lengur. Þessi skilgreining, langvinnt vegaleysi, er notuð til að lýsa aðstæðum þeirra sem hafa verið vegalausir í fimm ár eða lengur, án þess að nokkur lausn sé í sjónmáli. Flóttafólk á ekki möguleika á að snúa heim aftur, einkum vegna hættulegra aðstæðna í heimalandinu, svo sem viðvarandi vopnaðra átaka, eða vegna þess að það er á handtökulista yfirvalda og yrði handtekið á flugvælinum, sem pólitískir andstæðingar. Kenía hefur til dæmis tekið við 500.000 einstaklingum á flótta, flestum frá Sómalíu, sem hafa flúið margra ára – og í sumum tilvikum áratuga – átök og ofsóknir.

Sótt um endurbúsetu: 22 milljónir manna eru vegalausar á heimsvísu, en aðeins broti af þeim fjölda verður boðið að setjast að í nýju landi. Sem stendur er einhver hópur flóttafólks að hefja umsóknarferli um endurbúsetu – sem er seinlegt og tímafrekt ferli – en aðrir hafa þegar fengið slíka umsókn samþykkt og eru lagðir af stað til nýrra heimkynna. Áætluð um endurbúsetu 108.000 bútansks flóttafólks í Nepal, sem var ýtt úr vör á árunum 2007 til 2013, leiddi til þess að rúmlega 86.000 flóttafólksins fengu varanleg heimkynni í Bandaríkjunum, Kanada, Hollandi, Danmörku, Ástralíu, Noregi, Nýja-Sjálandi og Bretlandi.

Kosar frá Pakistan. Hún ferðaðist til Grikklands með bróður sínum, mágkonu og eins árs gamalli bróðurdóttur sinni. Þau sofa við hrjóstrugar aðstæður undir brú einni í Port of Piraeus.

© Giorgos Montafis

HVER ER MUNURINN Á FLÓTTAFÓLKI, FARANDFÓLKI, VEGALAUSU FÓLKI Í EIGIN LANDI OG UMSÆKJENDUM UM ALÞJÓÐLEGA VERND?

Það er hægt að nota mörg mismunandi orð til að skilgreina fólk sem hefur yfirgefið heimili sitt, hvort sem er nauðbeygt eða sjálfviljugt. Þessar skilgreiningar geta haft áhrif á það hvernig meðferð viðkomandi fær samkvæmt alþjóðarétti og af hálfu yfirvalda í því landi sem ferðast er til. Slík skilgreining veitir einstaklingi einnig tilkall til tiltekins lagalegs réttar, svo sem réttarins til að sækja um alþjóðlega vernd. Það skiptir þó engu undir hvaða skilgreiningu einstaklingurinn fellur. Allir eiga tilkall til mannréttinda, hvar sem þeir eru staddir í heiminum.

Hugtakið **flóttamaður** er notað um „einstakling sem getur ekki snúið aftur til heimalands síns vegna þess að hann eða hún á yfir höfði sér alvarleg mannréttindabrot í heimalandinu eða vegna persónulegra ofsókna eða lífsskoðana. Sú manneskja hefur neyðst til að flýja heimaland sitt og leita alþjóðlegrar verndar vegna þess að yfirvöld í heimalandinu vilja ekki eða geta ekki veitt henni vernd“.

Umsækjandi um alþjóðlega vernd er „einstaklingur sem hefur yfirgefið heimaland sitt í leit að alþjóðlegri vernd, en hefur enn ekki verið viðurkenndur sem flóttamaður“.

Farandfólk er einstaklingar sem flytja sig um set innan eigin lands, eða frá einu landi til annars, yfirleitt í leit að vinnu, en þó stundum af öðrum ástæðum, svo sem til að sameinast fjölskyldu sinni. Sumir eru á ferð af fúsum og frjálsum vilja en aðrir neyðast til að fara frá heimahögum vegna efnahagslegra þrenginga eða annarra vandamála. Sumir eru skráðir og með leyfi samkvæmt lögum til að vinna og búa í tilteknu landi, eða eru óskráðir og þá án slíkra heimilda frá því landi þar sem þeir kjósa að búa og vinna. Á heimsvísu býr meirihluti farandfólks í Evrópu (72 milljónir), þar á eftir í Asíu (71 milljón) og Norður-Ameríku (53 milljónir).

Einstaklingur sem er **vegalaus í eigin landi** er manneskja sem hefur neyðst til að flýja heimili sitt, einkum vegna eða til að forðast vopnuð átök, víðtækt ofbeldi, mannréttindabrot eða hamfarir af mannavöldum, en heldur sig innan landamæra heimalands síns.

Það er mikilvægt að hafa í huga að þetta eru ekki hugtök sem fólk notar sjálf til að skilgreina sig – það vaknar enginn að morgni dags og hugsar: „Ég er flóttamaður“ eða „Ég er farandmaður“, heldur skilgreinir fólk sig yfirleitt á öðrum forsendum, svo sem að vera faðir eða lækni eða bara manneskja!

Sjálfsmynd okkar allra er margbrotin og við skilgreinum okkur með mismunandi hætti við mismunandi aðstæður. Engin ein skilgreining eða sjálfsmynd getur lýst eða náð utan um

einstaklinginn í heild. Því skuluð þið forðast að nota einfalda „merkimiða“ í ykkar starfi, svo fremi sem þess er kostur. Í stað þess að kalla einhvern „flóttamann“ má til dæmis nota orðalagið „manneskja sem hefur verið á flótta“.

Sérstök áhersla á flóttafólk

Það getur verið túlkunatriði hver telst flóttamaður og hver ekki. Alþjóðleg regluverk, sem og svæðisbundin og landsbundin lög, stjórna því hvort einstaklingur er skilgreindur sem flóttamaður í tilteknu ríki. Til dæmis getur einstaklingur, allt eftir aðstæðum og ytra samhengi, talist flóttamaður ef:

- Hann sætir ofsóknum vegna **kyns eða kynhneigðar**. Dæmi um slíkt gæti verið kona sem sætir ofsóknum fyrir að fylgja ekki viðmiðum samfélagsins um hegðun kvenna, svo sem ef hún tekur virkan þátt í stjórnmála- eða mannréttindastarfi og telur að hún geti ekki reitt sig á vernd frá yfirvöldum. Sú kona gæti talist flóttamaður.
- Hann yfirgefur heimalandið til að forðast **herskyldu** eða ótímabundna herkvaðningu. Þetta eru aðstæður sem margt ungt flóttafólk frá Eritreu kannast við, en í Eritreu er ótímabundin herskylda sem getur staðið yfir í 10 til 15 ár. Í herþjónustunni þurfa menn að starfa víðs fjarri fjölskyldunni, laun eru afar lág og menn eiga á hættu að verða fyrir alvarlegu líkamlegu og andlegu ofbeldi eða láta lífið.
- Hann sætir **ofsóknum aðila utan stjórnkerfisins**, svo sem fjölskyldumeðlima, annarra úr nærsamfélagi sínu eða vígbúinna hópa, en yfirvöld geta ekki eða vilja ekki veita honum vernd, til dæmis ef lögregla lætur hjá líða að bregðast við og veita aðstoð.
- Hann hefur yfirgefið heimaland sitt vegna **vopnaðra átaka, náttúruhamfara eða ofsókna af hálfu yfirvalda**.

AÐ AUÐGA NÝ SAMFÉLÖG

„Mig langar að ljúka við að mennta mig og klára það sem ég var byrjuð á ... samfélagið okkar er í rúst núna. Enginn skilur þarfir þess betur en við.“

(Rima* (dulnefni), 24 ára sýrlenskur námsmaður frá Damaskus, sem er nú flóttamaður í Líbanon)

Flóttafólk og farandfólk leggur gífurlega mikið af mörkum til samfélagsins á þeim stöðum þar sem það sest að, auk landanna sem það fór frá, og stuðlar að því að skapa fjölbreyttari, þróttmeiri samfélög, öllum til góða. Peningarnir/fjármunirnir sem farandfólk frá þróunarlöndunum sendir til fjölskyldu sinnar samsvarar þrefaldri þeirri upphæð sem yfirvöld í ýmsum ríkjum leggja fram í þróunaraðstoð, eða allt að 404 milljörðum Bandaríkjadala á heimsvísu árið 2013.

Farandfólk sinnir margs konar störfum sem þarf nauðsynlega að manna í hverju landi, svo sem í heilbrigðisþjónustu og ferðaþjónustu. Þetta fólk greiðir skatta og leggur sitt af mörkum til þess lands þar sem það starfar, óháð réttarstöðu hvers og eins. Í mörgum löndum leggur flóttafólk og farandfólk verðmætan skerf til vísinda og æðri menntunar, auk listalífs og menningar, svo sem á sviði tónlistar og matarmenningar.

Flóttafólk og umsækjendur um alþjóðlega vernd þurfa aðstoð þegar þau koma til nýs lands, til að gæta þess að allir njóti mannréttinda á borð við öruggt húsnæði, mat/fæðu,

grunnheilbrigðisþjónustu og almenna vernd. Þetta eru þær lágmarkskröfur sem við myndum öll vilja að væru uppfylltar ef við þyrftum að flýja styrjaldir, ofbeldi eða ofsóknir. En það er einnig skylda hvers ríkis að veita þessa þjónustu, í samræmi við alþjóðleg mannréttindalög.

BASMEH & ZEITOONEH

Basmeh & Zeitooneh eru samtök sem stofnuð voru af Sýrlendingum í Líbanon í því skyni að útvega flóttafólki frá Sýrlandi og Palestínu grunnaðstoð, félagslegan stuðning og starfsmenntun. Samtökin hafa bæki-stöðvar sínar í Chatila-flóttamannabúðunum og opnuðu samfélagsmiðstöð skammt fyrir utan Beirút í maímánuði árið 2013. Miðstöðinni er ætlað að þjónusta jaðarsett flóttafólk frá Sýrlandi. Í september 2013 hófu þau samstarf við Médecins Sans Frontières (Lækna án landamæra) um opnun heilsugæslustöðvar í miðstöðinni, þar sem ókeypis þjónusta er veitt þunguðum konum, börnum yngri en 15 ára og fólki með langvinna sjúkdóma. Á arabísku merkir „basmeh“ bros og „zeitooneh“ ólífutré, en ólífutré er tákn fyrir bæði frið og næringu.

Frekari upplýsingar má finna á www.basmeh-zeitooneh.org/

Hópur kvenna af Yezidi-þjóðflokknum sem hafa verið stranda-glópar í Grikklandi í meira en ár fá þúsundir stuðningskveðja frá félögum í Amnesty International, 2017.

© Amnesty International

SKAÐLEGAR STAÐALÍMYNDIR OG ÚTSKÚFUN?

Flóttafólki og farandfólki er ekki tekið opnum örmum í öllum samfélögum. Því miður gerist það of oft að þetta fólk sætir smánun og mismunun þegar það kemur á nýjan stað. Þar sem fólk er á faraldsfæti nýtur það ekki alltaf sömu verndar og öryggis og borgarar tiltekins ríkis myndu ætlast til af sínu samfélagi og af staðbundnum og landsbundnum yfirvöldum.

Að auki nota margir fjölmiðlar og stjórnmálamenn gildishlaðna og neikvæða orðræðu til að lýsa flóttafólki og farandfólki, sem eykur enn á þá hættu sem þetta fólk býr við. Slík orðræða getur falið í sér skaðlegar staðalímyndir, auk hreinna ósanninda.

Meðal algengra rangfærslna má nefna:

- Flóttafólk og farandfólk þiggur fjármagn frá ríkinu án þess að endurgjalda neitt til samfélagsins.
- Flóttafólk og farandfólk tekur vinnu frá innfæddum ríkisborgurum.
- Flóttafólk kom til landsins með ólöglegum hætti.
- Fæst flóttafólk er í raun að flýja hættulegar aðstæður; heimalönd þess eru öruggir staðir.
- Fólksflutningar eru helsta orsök efnahagslegra og félagslegra vandamála í landinu okkar.

Því miður getur það komið sér vel pólitískt að ala á ótta fólks með því að skella skuldinni af lélegri efnahagsstjórn eða slægum árangri í öðrum málaflokkum á flóttafólk og farandfólk. Þegar fólk fær villandi eða rangar upplýsingar um flóttafólk og farandfólk er hugsanlegt að það tali við einhvern með móðgandi og/eða særandi hætti úti á götu sem það álitur að sé flóttamaður eða farandmaður, eða það sem verra er; það gæti framið hatursglæpi. Embættismenn í valdastöðum – svo sem fólk sem vinnur að meðferð umsókna um alþjóðlega vernd eða stjórnar aðgengi að heilbrigðisþjónustu – geta einnig orðið fyrir áhrifum af slíkum málflutningi, sem getur leitt til mismununar gegn flóttafólki og farandfólki.

Hér eru nokkur dæmi um algengar og skaðlegar staðalímyndir og hatursorðræðu í opinberri umræðu, sem geta haft áhrif á líf flóttafólks og farandfólks.

Hryðjuverkamaðurinn – Það er allt of algengt að flóttafólk sem flýr vopnuð átök vígasveita sé sakað um að tilheyra þeim hópi. Dæmi um það er hvernig komið er fram við sómalskt flóttafólk í

Kenía. Undanfarin 20 ár hafa Sómalar komið til Kenía í von um að finna þar grið fyrir vopnbúna hópnum al-Shabaab, sem tók völdin í Sómalíu árið 2006 og kom á fót ógnarstjórn sem ríkir víðast hvar í landinu. Í Kenía á sómalskt flóttafólk litla von um gott líf, þar sem flest af því er lokað inni í flóttamannabúðum, fær ekki að vinna utan búðanna og býr við margvíslegar hindranir á aðgengi að menntun. Að auki sætir margt flóttafólk ranglega ásökunum um að tilheyra vopnuðum sveitum, sem hefur leitt til mannréttindabrota af hálfu lögreglunnar í Kenía. Stjórnmálamenn í Kenía hafa einnig notað flóttafólk frá Sómalíu sem blóraböggla í kjölfar vopnaðra árása. Yfirvöld í Kenía hafa auk þess reynt að loka Dadaab-flóttamannabúðunum, á þeim forsendum að þær séu ógn við öryggi, en búðirnar eru heimili um það bil 270.000 flóttafólks, þar af í kringum 260.000 frá Sómalíu, sem hefur sumt hvert búið þar í áratugi. Þessar aðgerðir hafa valdið fólki sem fórnaði öllu til að flýja vopnuð átök og hefja nýtt líf miklu hugarangri og álagi.

Glæpamaðurinn – Flóttafólk og farandfólk sæta oft ásökunum um að stunda glæpi. Dæmi um þetta má finna í Þýskalandi, en Þjóðverjar hafa tekið við flestu flóttafólki allra ESB-ríkja, einkum frá Sýrlandi, Írak og Afganistan, en einnig frá Súdan, Sómalíu, Eritreu og öðrum ríkjum. Margir Þjóðverjar hafa tekið flóttafólkinu opnum örmum, en aðrir hafa breitt út hræðsluáróður um að svona mikill fjöldi fólks sem komi inn í landið frá ríkjum utan Evrópu hljóti að leiða til aukningar glæpa. Slíkar staðalímyndir eiga rætur að rekja til kynþáttafordóma og útlendinga-fælni – engar sannanir liggja fyrir um að flóttafólk fremji frekar glæpi en heimamenn og raunar benda sum gögn til þess að aðflutt fólk leiði frekar til lækkunar glæpatíðni. Í Þýskalandi hefur einnig aukist að flóttafólk og farandfólk verði fyrir hatursglæpum. Árið 2015 skráðu þýsk yfirvöld 1.031 glæp sem rekja mátti til pólitískra skoðana og andúðar gegn umsækjendum um alþjóðlega vernd, en það var fimm sinnum hærri tala en árið 2014 og sextán sinnum hærri en 2013. Að auki hefur farandfólk frá Austur-Evrópu og Balkanskaganum og rómafólk sætt ásökunum um glæpi og orðið fyrir fordómum. Þýskaland hefur nú aukið brottvísanir á farandfólki sem kemur óskráð til landsins, sem og umsækjendum um alþjóðlega vernd sem hafa fengið neitun.

Hjálparlausa konan – Konur í hópi flóttafólks eru gjarnan sýndar í fjölmiðlum sem þolendur stríðsátaka, mansals og annarra mannréttindabrota. En konur sem eiga að baki erfiða reynslu eru langt frá því alltaf bjargarvana eða ráðalaugar. Þær eru sem fyrr fullfærar um að tala sínu máli og sýna oft mikið hugrekki þegar þær hefja nýtt líf frá grunni. Þegar rætt er um konur í

hópi flóttafólks er þeim iðulega lýst sem „berskjölduðum“ eða „varnarlausum“. Konur í hópi flóttafólks eru ekki endilega berskjaldaðar eingöngu vegna kyns, jafnvel þótt margar þeirra hafi lent í erfiðum aðstæðum vegna þess hvernig komið hefur verið fram við þær af mansalsbröskurum, öðru flóttafólki eða yfirvöldum, eða vegna þess að sértækum þörfum þeirra hefur ekki verið sinnt í flóttamannabúðum eða við gerð áætlana um móttöku flóttafólks. Sumar konur í hópi flóttafólks eiga sér traust félagslegt bakland, hvort sem það er vegna starfs þeirra á sviði stjórnmála, stöðu þeirra sem leiðtoga í sínu samfélagi, starfs þeirra með hjálpsamtökum eða frumkvöðlastarfsemi.

Heimildir Amnesty International í þessum kafla

Amnesty International. (2016, 14. nóvember). Human Rights Watch: Nowhere else to go: forced returns of somali refugees from dadaab refugee camp, Kenya. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/afr32/5118/2016/en/https://www.hrw.org/news/2016/09/14/kenya-involuntary-refugee-returns-somalia>

Amnesty International. (2016, febrúar). 'I want a safe place', Refugee women from Syria uprooted and unprotected in Lebanon. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/mde18/3210/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 9. júní). Living in insecurity. How Germany is failing victims of racist violence. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/eur23/4112/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 5. desember). People on the Move. Sótt af <https://amnesty.org/en/what-we-do/people-on-the-move/>

Amnesty International. (e.d.). Refugees, asylum-seekers and migrants. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/>

Amnesty International. (2016, 23. febrúar). The state of the world's human rights. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/2552/2016/en/>

Aðrar heimildir í þessum kafla

Adelman, R.; Reid, L.W.; Markle, G.; Weiss, S.; & Jaret, C. (2017) Urban crime rates and the changing face of immigration: Evidence across four decades, *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 15(1), 52–77. Sótt af <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15377938.2016.1261057>

IRIN, the inside story on emergencies. (2013, 30. desember). Nepal's successful refugee resettlement operation. Sótt af <http://www.irinnews.org/analysis/2013/12/30/nepal%E2%80%99s-successful-refugee-resettlement-operation>

Titely, G. (2010). Introduction to the 2012 edition of compass. Sótt af <https://www.coe.int/en/web/compass/introduction-to-the-2012-edition>

UNHCR, the UN refugee agency. (2016, 20. júní). Global Trends: Forced Displacement in 2015. Sótt af <http://www.unhcr.org/uk/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>

UNHCR, the UN refugee agency. (2004, september). Guiding principles on internal displacement. Sótt af <http://www.unhcr.org/uk/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html>

VERKEFNI 2.1 ÁLYKTANIR, MÝTUR OG STAÐALÍMYNDIR

MARKMIÐ:

- Að kynnst hvert öðru.
- Að skoða hvernig við drögum ályktanir um fólk.
- Að skoða skoðanir og viðhorf í garð flóttafólks og farandfólks.
- Að greina algengar mýtur, ályktanir og staðalímyndir tengdar flóttafólki og farandfólki.
- Að skoða hvernig fólk býr við margþætta mismunun þegar þættir eins og kyn, fötlun, þjóðerni, kynhneigð, aldur og búseta fléttast saman (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að öðlast þjálfun í gagnrýnni hugsun, sem er lykilþáttur í læsi og sköpun og mikilvægt að tileinka sér í lýðræðislegu samfélagi (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD:

150 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Tímarit, dagblöð, myndir, tíst og uppfærslur af samfélagsmiðlum sem þátttakendur geta klippt út
- Pennar og tússpennar
- Flettitafla, tússtafla eða veggpláss
- Límband eða límstifti
- Plaköt og post-it-miðar eða aðrir miðar
- Listi yfir fordóma (sjá bls. 50)

ÞETTA VERKEFNI ER Í FJÓRUM SKREFUM:

1. Þrenn sannindi og ein lygi (30 mínútur)
2. Veggur flóttafólks og farandfólks (45 mínútur)
3. Mýtur og staðalímyndir greindar (45 mínútur)
4. Gríptu til aðgerða! (30 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR

- ☑ Vinsamlegast lesið þennan kafla til enda áður en æfingarnar eru framkvæmdar og undirbúið það sem þarf til að æfingarnar gangi vel.
- ☑ Ef í tímaþröng er hægt að skipta verkefninu í tvennt. Þannig væru skref 1 og 2 framkvæmd saman og eins skref 3 og 4. Hvor hluti tæki þá 60 mínútur.
- ☑ Skref 1 má einnig nota sem stuttan ísbrjót ef tími er af skorum skammti.
- ☑ Í skrefi 1 er hægt að nota fjölbreyttar aðferðir til að skipta hópnum upp í þör. T.d. er hægt að spila tónlist og biðja þátttakendur að dansa. Þegar tónlistin er stöðvuð er hópnum sagt að finna sér félaga.
- ☑ Í skrefi 2 er gott ef hægt er að finna sem best úrval fjölmiðla, t.d. tímarit, dagblöð, myndir, klippur af samfélagsmiðlum o.s.frv. Efnið þarf að innihalda mikið af myndefni. Hægt er að biðja þátttakendur að koma með efni að heiman fyrir þessa æfingu. Mikilvægt er að markhópur tímaritanna og dagblaðanna sé fjölbreyttur (menn, konur, ungt fólk o.s.frv.).
- ☑ Ef erfitt reynist að finna efni til að nota í verkefnið þarf að aðlagja það samkvæmt því. T.d. væri hægt að biðja þátttakendur að teikna myndir.
- ☑ Í skrefi 3 þurfa þátttakendur að greina mýtur. Þeir fá ekki allar upplýsingar til að svara spurningum sínum í þessu ákveðna verkefni því sum svörin koma í ljós í lok verkefnaheftisins. Það er því mikilvægt að halda mýtunum til haga svo þátttakendur sjái hvernig þeir brutu þær niður og leiddu hið rétta í ljós.
- ☑ Skref 4 getur einnig verið hluti af vinnu utan kennslustofunnar, t.d. sem heimaverkefni.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: ÞRENN SANNINDI OG EIN LYGI

(30 MÍNÚTUR)

Æfing (15 mínútur)

- Allir þátttakendur fá miða.
- Þátttakendur eru beðnir að skrifa nafnið sitt á miðann ásamt fjórum atriðum um sig. Þrjú atriði eiga að vera sönn en það fjórða lygi.
- Næst blandast hópurinn, allir finna sér félag og sýna honum miðann sinn. Félaginn reynir svo að geta upp á hvaða atriði er lygi. Hægt er að finna skapandi leiðir til að para þátttakendur saman (sjá ýmsa punkta að ofan).
- Þátttakendur endurtaka leikinn í þrígang.
- Í þriðja skiptið eru þátttakendur svo beðnir að ræða eftirfarandi við félag sinn:
 - Var auðvelt að finna lygi?
 - Hvernig fórstu að því að ákveða hvað þú taldir vera lygi/sannindi hjá félag þínum?
 - Dróstu ályktanir um félag þinn byggðar á því sem hann skrifaði á miðann sinn? Ef já, hverjar voru þær?
 - Voru ályktanirnar yfirleitt réttar?

Ígrundun (15 mínútur)

- Þátttakendur eru beðnir að deila með öllum hópnum því sem þeir ræddu við félag sinn.
- Skrifið á flettistöflu eða tússtöflu þær ályktanir sem þátttakendur drógu þegar þeir reyndu að greina hvað var satt og hvað lygi.
- Næst ræðir allur hópurinn hvort ályktanir sem við drögum séu alltaf réttar.
- Ræðið með öllum hópnum eftirfarandi atriði:
 - Að ályktanir sem fólk dregur um aðra eru oft einungis byggðar á kyni, hörundslit, trúarbrögðum, fötlun eða hvaðan þeir koma.

- ✓ Það er erfitt að þekkja fólk einungis með því að horfa á það eða tengja það við ákveðinn hóp.
- ✓ Oft eru ályktanir um ákveðna hópa byggðar á því sem við heyrum í fréttum, frá fjölskyldu og vinum.
- ✓ Það er mikilvægt að gera sér grein fyrir því að þær ályktanir sem við drögum um fólk eru oft byggðar á staðalímyndum og fordómum.
- ✓ Þetta á t.d. við um þær ályktanir sem við drögum um flóttafólk og farandfólk. Við munum skoða þetta betur í næstu æfingu.

Flóttafólk sem býr í opnu flóttamannabúðunum Village All Together (PIPKA) á eyjunni Lesbos í Grikklandi, 2016.
© Giorgos Moutafis

SKREF 2: VEGGUR FLÓTTAFÓLKS OG FARANDFÓLKS (45 MÍNÚTUR)

Hópavinna (20 mínútur)

- Öllum hópnum er skipt upp í fimm til sex manna hópa.
- Tímarit, dagblöð og annað efni úr fjölmiðlum og af samfélagsmiðlum eru sett í bunka í mitt rýmið.
- Hver hópur notar síðan efnið til að útbúa klippimynd á töflu eða plakat. Klippimyndin á að sýna í máli og myndum það sem hópurinn heyrir um flóttafólk og farandfólk úr fjölmiðlum, frá stjórn málamönnum, fjölskyldu og fleirum. Hópurinn má nota myndir, teikna og skrifa og um að gera að hvetja hann til að vera eins skapandi og mögulegt er.
- Þegar klippimyndin er tilbúin eru hóparnir beðnir að ræða eftirfarandi:
 1. *Hvaða mynd er almennt dregin upp af flóttafólki og farandfólki? Er munur á því hvernig mynd er dregin upp af karlmönnum, kvenmönnum eða börnum?*
 2. *Af hverju styðjast fjölmiðlar og stjórn málamenn oft við staðalímyndir af þessum hópum?*
 3. *Hvaða áhrif hefur þetta á viðhorf fólks til flóttafólks og farandfólks?*

Ígrundun (25 mínútur)

- Nú eru allar klippimyndirnar hengdar hlið við hlið upp á vegg.
- Síðan er þátttakendum gefinn tími til að skoða þær allar.
- Næst eru þátttakendur beðnir að velta eftirfarandi fyrir sér:
 1. *Hvernig líður þér að skoða klippimyndirnar á veggnum?*
 2. *Hvaða áhrif hafa klippimyndirnar á viðhorf þín gagnvart flóttafólki og farandfólki?*
 3. *Hvaða áhrif heldurðu að sú mynd sem dregin er upp af þessum hópi hafi á fólk sem tilheyrir honum?*
 4. *Hvernig er þetta notað til að stíla okkur í sundur og skipta okkur í tvo hópa?*

SKREF 3: MÝTUR OG STAÐALÍMYNDIR GREINDAR (30 MÍNÚTUR)

Hugmyndaregn (fimm mínútur)

- Orðið MÝTUR er skrifað á tússtöflu og þátttakendur spurðir hvaða merkingu orðið hefur fyrir þeim. Næst er orðið STAÐALÍMYNDIR skrifað á töfluna og merking þess rædd.
- Orðabókarskilgreiningum orðanna er deilt með þátttakendum.
- Næst eru þátttakendur beðnir að skrifa eða teikna á post-it-miða allar algengar mýtur og staðalímyndir sem þeir hafa heyrt. Skrifa á eitt atriði á hvern miða.
- Síðan eru allir miðarnir límdir á gólfíð þannig að allur hópurinn sjái þá.

Flokkun staðalímynda (10 mínútur)

- Þátttakendur eru beðnir að raða post-it-miðunum niður í flokka sem þeir sjálfir ákveða. Það er mikilvægt að leyfa þátttakendum að finna sína eigin flokka. Þetta gæti virst ruglandi og gengið hægt í upphafi en þetta mun ganga upp.
- Ræðið hvað flokkarnir sýna. T.d. hvaða atriði fara í hvaða flokka og hvers vegna. Af hverju voru þessir flokkar ákveðnir?

Upplýsingar greindar (15 mínútur)

- Þennan hluta er hægt að vinna sem ígrundun eða í litlum hópum.
- Þátttakendur eru beðnir að færa rök fyrir því af hverju þeir völdu að flokka post-it atriðin eins og þeir gerðu og hvaða frekari upplýsingar séu nauðsynlegar til að flokka frekar.
- Útskýrið að þessi hluti verkefnisins sé einungis byrjunin og að meira muni fylgja.
- Þátttakendur eru beðnir að hafa mýturnar og staðalímyndirnar í huga í næstu æfingum til að sjá hvað þeir hafa lært til að vinna gegn þeim og hvernig þeir gætu viljað deila þessu með öðrum.
- Sem dæmi má skoða lista á bls. 50.

SKREF 4: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (30 MÍNÚTUR)

Hugmyndaregn (10 mínútur)

- Þátttakendur eru beðnir að velja fyrir sér hvernig þeir myndu skrifa blaðagrein þar sem smánarblettur er ekki settur á flóttafólk og farandfólk. Hver væru aðalatriði slíkrar greinar? Hvaða atriði þyrfti að fjalla um? Hvaða atriðum ætti að sleppa?
- Skrifðið á töfluna tvo flokka, annars vegar HAFA MED og hins vegar SLEPPA, og skrifðið þau atriði sem þátttakendur nefna í hvorn flokk fyrir sig.
- Þátttakendur geta notað raunveruleg dæmi úr klippi-myndinni sinni, úr fjölmiðlum eða af samfélagsmiðlum til að færa rök fyrir skoðunum sínum.

Litlir hópar eða einstaklingsvinna (20 mínútur)

- Spyrið þátttakendur hvort þeir þekki einhverjar jákvæðar sögur um flóttafólk og farandfólk.
- Biðið þátttakendur að skrifa stutta grein, tíst eða Facebookfærslu sem vinnur gegn smáun flóttafólks og farandfólks.
- Þennan hluta er einnig hægt að vinna sem heimavinnu og deila í næstu kennslustund.
- Gott er að skýrt sé hvar og hvenær þátttakendur geta deilt greinum sínum eða skilaboðum.
- Næst ræðir allur hópurinn um leiðir til að sporna við því hvernig mynd er dregin upp af flóttafólki og farandfólki í fjölmiðlum, af fjölskyldum okkar og í samfélaginu.
- Þegar skilaboðum þátttakenda er deilt á samfélagsmiðlum er tilvalið að nota myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction þannig að vinna hópsins njóti sín sem hluti af starfi Amnesty International í þágu flóttafólks.

Veggur á skrifstofu Together-verkefnisins í Toronto, Kanada. Verkefnið miðar að því að skipuleggja starfsþjálfun með vinnuveitendum til að efla hæfni flóttafólks til að fara út á vinnumarkaðinn, 2017.
© Stephanie Foden/ Amnesty International

VERKEFNI 2.2 AÐ SKILJA AÐRA

MARKMIÐ:

- Að skilja hversu eðlislægar og flóknar skoðanir á og hlutdrægni gegn flóttafólki og farandfólki eru.
- Að læra að finna samkennd með fólki sem er ekki endilega sammála okkur.
- Að læra að skynja mun á ólíkum aðstæðum einstaklinga, jafnrétti, forréttindum og mismunun (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að skoða þróun Íslands sem fjölmenningarsamfélags í gegnum nám um menningu, þjóðerni, tungumál, trúarbrögð og lífsskoðanir (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að veita nemendum tækifæri til þess að þroskast á eigin forsendum og lifa ábyrgu lífi í frjálsu samfélagi þar sem skilningur, umburðarlyndi, jafnrétti og víðsýni eru höfð að leiðarljósi (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD:

120 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Ljósrit af dæmisögum, ein saga fyrir hvern hóp (sjá bls. 60)
- Fjögur spjöld sem á stendur MJÖG SAMMÁLA, MJÖG ÓSAMMÁLA, SAMMÁLA og ÓSAMMÁLA
- Staðhæfingar (sjá bls. 58) en einnig er hægt að velja staðhæfingar úr dagblöðum og af samfélagsmiðlum.

ÞETTA VERKEFNI ER Í ÞREMUR SKREFUM:

1. Að skilja sjónarmið annarra (60 mínútur)
2. Ertu sammála eða ósammála? (30 mínútur)
3. Gríptu til aðgerða! (30 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR:

- ☑ Í skrefi 1 er gott að hvetja þátttakendur til að varast alla dómhörku, með því gefi það okkur tækifæri til að kafa dýpra í málin og skilja betur hversu flókin þau geta verið. Það er: Spyrja sjálfa/sjálfan/sjálft sig ætíð: „Hvers vegna líður þessari manneskju svona, hvers vegna hugsar hún svona?“
- ☑ Biðjið þátttakendur að aðlaga dæmisöguna að sínum eigin veruleika, eða einhverju dæmigerðu atviki sem þeir hafa upplifað eða heyrt af, t.d. hópi flóttafólks sem hefur flutt til landsins og orðið fyrir fordómum í samfélaginu.
- ☑ Í skrefi 2 skal nota staðhæfingar um flóttafólk og farandfólk eða velja staðhæfingar úr dagblöðum, tímaritum og af samfélagsmiðlum.
- ☑ Ekki hafa áhyggjur af því að fólk sé ósammála. Leggðu frekar áherslu á að samræður fari vel fram og af virðingu. Þessi æfing er einungis ætluð til þess að fá þátttakendur til að byrja að gera sér grein fyrir hvar allir standa og að þessi málefni verði skoðuð nánar í öðrum æfingum.
- ☑ Ef allir þátttakendur eru sammála um einhverja staðhæfinguna getur leiðbeinandinn verið málsvari andstæðra skoðana.
- ☑ Sumir þátttakendur gætu sagt að þeir hafi ekki myndað sér skoðun á ákveðinni staðhæfingu; hvort þeir séu sammála eða ósammála, og vilji því ekki staðsetja sig hjá ákveðnu svari. Ef þetta gerist er gott að biðja viðkomandi að deila aðeins meiru um viðhorf sín og hvetja þá svo til að velja spjald til að standa hjá. Ef viðkomandi vill alls ekki taka afstöðu skal hann standa í miðju rýminu sem fulltrúi VEIT EKKI-hópsins.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: AÐ SKILJA SJÓNARMÍÐ ANNARRA (60 MÍNÚTUR)

Hópavinna (30 mínútur)

- Þátttakendum er skipt í fjögurra til fimm manna hópa.
- Hver hópur fær dæmisögu sem sýnir mismunandi sjónarmið í garð flóttafólks og farandfólks.
- Þátttakendur eru því næst beðnir að lesa dæmisöguna og ræða síðan spurningarnar sem fylgja.
- Ef tími vinnst til er tilvalið að fá hópana til að setja sig í hlutverk persónanna í sögunni og fara í gegnum söguna þannig.

Ígrundun (30 mínútur)

- Nú koma allir hóparnir saman og ræða hvernig það var að setja sig í ákveðin hlutverk. Einnig ræðir allur hópurinn spurningarnar sem fylgdu hverri sögu:
 1. *Var erfitt að hlusta á sjónarmið sem voru ólík þínum eigin? Var erfitt að ná samkomulagi?*
 2. *Hvernig náðuð þið að lokum samkomulagi? Ef ekki, hvers vegna ekki?*
 3. *Hvað lærðir þú í þessari æfingu?*

Þátttakendur í vinnusmiðju í fimmtu árlegu ungliðabúðum Amnesty International í Alsír.

© Amnesty International Algeria

SKREF 2: ERTU SAMMÁLA EÐA ÓSAMMÁLA?

(30 MÍNÚTUR)

- Áður en æfingin hefst skal setja spjöldin fjögur upp í rýminu og passa að það sé nægjanlegt pláss á hverjum stað. Næst er gott að renna yfir staðhæfingarnar hér að neðan og velja fimm eða sex sem henta hópnum, aðstæðum og henta vel til umræðna.
- Útskýrið fyrir þátttakendum að þessi æfing sé hönnuð til að veita þeim almennan skilning á bæði þeirra eigin skoðunum og annarra á flóttafólki og farandfólki. Minnið þátttakendur á að allir hafi rétt á sínum skoðunum og engin viðbrögð séu réttari en önnur.
- Næst eru staðhæfingarnar lesnar upphátt og þátttakendur beðnir að standa næst því spjaldi sem passar þeirra skoðun.
- Eftir að þátttakendur hafa fært sig að spjöldunum eru nokkrir þátttakendur beðnir að gera grein fyrir skoðun sinni.
- Þegar nokkrir hafa gert grein fyrir skoðun sinni er þátttakendum boðið að skipta um skoðun og færa sig áður en haldið er áfram.
- Síðan er næsta staðhæfing lesin og skrefin hér að ofan endurtekin. Þetta er gert þar til allar staðhæfingar hafa verið lesnar upp.

Staðhæfingar um flóttafólk og farandfólk:

- Flóttafólk lifir á bótum og notfærir sér kerfið
- Fæst flóttafólk er í raun að flýja hættuástand. Heimalönd þess eru í raun örugg
- Við höfum ekki bolmagn til að taka á móti fleira fólki
- Flest flóttafólk kemur frá þróuðum löndum
- Flóttafólk sem hingað kemur er ólöglegt
- Farandfólk tekur atvinnu frá heimamönnum
- Flóttafólk og farandfólk vill ekki aðlagast samfélaginu
- Flóttafólk ofnotar heilbrigðiskerfið svo það að lokum hrynur
- Flóttafólk fær mikið af peningum frá stjórnvöldum og sérmeðferð
- Þegar flóttafólk og farandfólk fer í skóla hefur það áhrif á lækkun menntunarstigs
- Flóttafólk og farandfólk er líklegra til að fremja hryðjuverk eða er glæpamenn sem flúið hafa dómskerfið í heimalandi
- Flóttafólk og farandfólk er rót efnahagslegra og félagslegra vandamála hér á landi

Aðgerðasinnar Amnesty International skipulögðu samstöðuaðgerð vött og breitt um Spán til að mótmæla innflytjendastefnu Trumps Bandaríkjaforseta, 2017.

© Xavier Gil Dalmau

SKREF 3: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (30 MÍNÚTUR)

- Þátttakendum er skipt í þriggja til fjögurra manna hópa og hver hópur á að búa til stuttan leikþátt í formi málfundar þar sem ein staðhæfingin hér að ofan er rædd. Hver þátttakandi fær ákveðið hlutverk, t.d. sem blaðamaður, stjórnmalamaður, hjálparstarfsmaður, meðlimur ákveðinna samtaka og svo framvegis.
- Gefið þátttakendum nægan tíma til að undirbúa leikþáttinn/málfundinn sem og þegar hann er fluttur. Í lok hvers atriðis geta áhorfendur veitt hvorri hlið atkvæði ef vill.
- Hægt er að bjóða fólki úr nærsamfélaginu að sitja málfundinn en einnig má skipuleggja þetta skref sem viðburð í skóla eða nærsamfélagi.

Fleiri möguleikar til að grípa til aðgerða

Aðrar leiðir fyrir þátttakendur að vinna gegn neikvæðum og misvísandi skilningi og viðhorfum um flóttafólk og farandfólk gætu til dæmis verið að bregðast við færslum á samfélagsmiðlum og blaðagreinum eða pistlum þeirra fjölmiðla sem eru neikvæðir og dreifa röngum upplýsingum um flóttafólk og farandfólk með því að dreifa öðrum og jákvæðari sögum.

Ekki gleyma að deila aðgerðum ykkar á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram og Snapchat og nota myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega taggið Amnesty International og Íslandsdeild Amnesty International í færslurnar líka!

MISMUNANDI SJÓNARMÍÐ

VERKEFNI 2.2 – SKREF 1

Hver hópur fær eina dæmisögu til að vinna með.

DÆMISAGA 1: SNÍKJUDÝR!

Jón hefur starfað í sömu verksmiðju síðan hann var 18 ára gamall. Skyndilega er verksmiðjunni lokað og hann ásamt mörgum öðrum missir vinnuna. Jón er reiður og vonsvikinn. Þegar hann fer að sækja atvinnuleysisbæturnar sínar eru margir þeirra sem eru einnig í röðinni úr þjóðernisminnihlutahópum. Jón telur að þetta fólk sé að notfæra sér það kerfi sem hann og foreldrar hans hafa barist og borgað fyrir. Skoðun hans er sú að allt þetta lata fólk frá löndum utan Evrópu sé sníkjudýr sem ætti að senda aftur til síns heima eins fljótt og hægt er.

Spurningar:

1. Hvernig líður Jóni? Af hverju heldurðu að honum líði svona?
2. Hver gæti verið rót reiði hans og vonbrigða?
3. Hvað myndir þú gera ef þú værir í hans sporum?
4. Hvað myndi hjálpa Jóni að skilja og tengja betur við flóttamannaástandið?

DÆMISAGA 2: BESTI VINUR MINN ER FLÓTTAMAÐUR

Ester er ung kona sem býr í einu af fátækari hverfum samfélagsins. Það er sveiflukennt hversu mikið íbúunum þar finnst þeir vera hluti af samfélaginu. Stundum brjótast út slagsmál og átök. Ester er efasemdammneskja hvað varðar trúmál. Hún er einstæð móðir. Á síðasta ári flutti Safae í hverfið og þær Ester eru orðnar mjög góðar vinkonur. Safae er múslimi frá Sýrlandi og hefur nýlega fengið stöðu flóttamanns. Þegar Safae hefur fengið slæmar fréttir frá heimabæ sínum í Sýrlandi hefur Ester lagt sig fram um að styðja við bakið á vinkonu sinni, hlusta á hana og hugga. Safae er almennt mjög jákvæð kona sem hvetur Ester áfram þegar hún er undir þrýstingi hversdagslífsins. Þó svo að konurnar eigi sér mjög ólíkan bakgrunn hefur þeim alltaf komið vel saman.

Spurningar:

1. Hvernig líður Ester og Safae? Af hverju líður þeim svona?
2. Hver er að þínu mati grunnur að góðum vinskapi?
3. Hefurðu einhvern tímann átt góðan vin eða vinkonu sem var með mjög ólíkan þjóðar-, menningarlegan eða trúarlegan bakgrunn?
4. Hvað getum við lært af þessari dæmisögu og notað í öðrum aðstæðum?

DÆMISAGA 3:**VIÐ OG ÞIÐ**

Háskólanemi og Amnesty-aðgerðasinni sem fer reglulega í skóla til að fræða og ræða við unglinga um ýmis mannréttindamál er þessa dagana að ræða við 10. bekkjanga um kvenréttindi og réttindi hinsegin fólks. Einn bekkjanna sem aðgerðasinninn heimsækir skiptist nánast í tvo hópa; annars vegar nemendur sem eiga foreldra sem fæddust í landinu og hins vegar nemendur sem eiga foreldra sem fæddust í Norður-Afríku og fluttust til landsins áður en börn þeirra fæddust. Báðir hópar virðast tala á nótunum: „Við á móti ykkur“.

- Hópurinn sem á foreldra sem fæddust í landinu segja hluti eins og: „Þið frá Norður-Afríku eruð svo aftarlega á merinni. Þið trúið því enn að konur og hinsegin fólk séu óæðri!“ Við stelpurnar í hópnum er sagt: „Af hverju gangið þið með blæju eins og nunnur? Eruð þið svona hræddar við mennina í lífi ykkar?“
- Hópurinn sem á ættir að rekja til Norður-Afríku svarar hinum í ofsa-reiði og segir: „Þið eruð alltaf svo hrokafull. Konurnar okkar hafa meira að segja en þið haldið. Þær eru höfuð fjölskyldunnar. Fyrir utan að það er siðferðislega rangt að samþykkja öfuguggahátt eins og samkynhneigð er. Það vita allir.“

Amnesty-aðgerðasinninn veit að þó svo mjög margir frá Norður-Afríku séu á móti réttindum hinsegin fólks styðja líka sumir við réttindi þessa hóps. Hann veit einnig að stór hluti hópsins sem á foreldra fædda í landinu er á móti múslimum þó svo að einhverjir séu hliðhollir þeim en þori ekki að láta skoðun sína í ljós vegna hópþrýstings. Þó svo aðgerðasinninn geri sér grein fyrir þessu veit hann ekki hvernig best er að uppræta þetta eða vinna á þessu.

Spurningar:

1. *Hvernig líður aðgerðasinnanum með þetta missætti og þráláta rífrildi í bekknum?*
2. *Hver er rót óeiningarinnar að þínu mati?*
3. *Hvað myndir þú gera ef þú værir í sporum aðgerðasinnans?*

DÆMISAGA 4:

VERNDUM FRAMTÍÐ BARNANNA OKKAR

Hassan er mjög vinsæll stjórnmalamaður í landinu. Staða hans í innflytjendamálum er skýr. Landið þarf að loka landamærum sínum fyrir flóttafólki og farandfólki. Hassan lítur ekki á sig sem rasista, þvert á móti, hann telur sig raunsæismann. Hann bendir á að það sé allt of hættulegt að hleypa þessum hópum inn í landið. Fjölgun hryðjuverka og annarra glæpa í landinu sé til marks um að hryðjuverkahópurinn sem kennir sig við íslamska ríkið (IS) sendi liðsmenn sína, dulbúna sem flóttamenn, til að berjast og koma á stríði. Hann bendir einnig á að meirihluti þeirra þjóðernishópa sem eru í minnihluta í landinu sé atvinnulaus. Þessi hópur notfæri sér einnig þá takmörkuðu þjónustu sem landið geti veitt. Þá er stór hluti minnihlutahópa flæktur í glæpa-starfsemi. Hassan telur að við þurfum að hugsa um framtíð barnanna okkar og segja NEI við flóttafólki til að forðast félagsdagfræðilegt stórslys í landinu í framtíðinni.

Spurningar:

1. Hvaða skoðun hefur og hvernig líður Hassan með innflytjendamál í landinu?
2. Hverjar eru ástæður þessara skoðana og tilfinninga?
3. Hvað myndir þú segja við Hassan ef hann, sem góðvinur þinn, útskýrði fyrir þér sína stöðu í innflytjendamálum í landinu ykkar?

Ranea og Danea eru 11 ára gamlar tvíburasystur frá Írak. Þær hafa áhyggjur af því að vera strandaglópar í Grikklandi og þær sakna skólans og vina sinna heima í Írak. Danea segir, „Ég skil ekki af hverju þeir opna og loka (landamærunum)“, 2017.

© Amnesty International

VERKEFNI 2.3

SJÁLFSMYND OG MANNRÉTTINDI KÖNNUÐ

MARKMIÐ:

- Að vekja fólk til umhugsunar um ójöfn tækifæri og aðgang þegar mannréttindi eru annars vegar.
- Að skilja hversu fjölmörgum vandamálum flóttafólk og farandfólk stendur frammi fyrir þegar það gerir tilkall til réttinda sinna.
- Að hlúa að samkennd.
- Að skoða þróun Íslands sem fjölmenningsamfélags í gegnum nám um menningu, þjóðerni, tungumál, trúarbrögð og lífsskoðanir (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að skoða regnhlífarhugtakið jafnrétti sem nær til þátta eins og aldurs, kynhneigðar, búsetu, litarháttar, trúarbragða, tungumáls, ættternis, þjóðernis, lífsskoðana, menningar og stéttar (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD:

120 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Hlutverkalisti
- Gott rými (stórt herbergi, gangur, útirými)
- Róandi bakgrunnstónlist (ef vill)
- Hattur
- Eintök af Mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna

ÞETTA VERKEFNI ER Í ÞREMUR SKREFUM:

1. Stígum fram (60 mínútur)
2. Við erum ólík en erum við jöfn? (45 mínútur)
3. Gríptu til aðgerða! (15 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR:

- ☑ Hægt er að aðlagja lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Hvert skref má nota sem stakt verkefni.
- ☑ Styrkur þessa verkefnis liggur í því að þátttakendur sjái hversu mikil fjarlægð er á milli ákveðinna einstaklinga í samfélaginu. Hægt er að aðlagja eða breyta hlutverkaspjöldunum og yfirlýsingunum til að þátttakendur nái betri tengingu við persónurnar á spjöldunum.
- ☑ Hægt er að aðlagja hlutverkin til að endurspeglar aðstæður hérlandis.
- ☑ Mögulegt er að þátttakendur telji sig vita of lítið um sína persónu í hlutverkasköpuninni í skrefi 1. Þá er mikilvægt að segja þeim að þeir skuli reyna að nýta ímyndunaraflid sem best.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: STÍGÐU FRAM (60 MÍNÚTUR)

Efni unnið upp úr Compass, Council of Europe, Manual for Human Rights Education with young people, 2012. Sótt af www.coe.int/en/web/compass/introduction-to-the-2012-edition

Hlutverkasköpun (10 mínútur)

- Skapið þægilegt og rólegt andrúmsloft með því að spila rólega tónlist.
- Þátttakendur draga hlutverkaspjald úr hatti og halda því einungis fyrir sig.
- Næst koma þeir sér þægilega fyrir og lesa vandlega yfir spjaldið.

- Þá eru þátttakendur beðnir að fara í hlutverkið. Til að aðstoða þá í undirbúningnum er gott að spyrja eftirfarandi spurninga. Athugið að gera stutt hlé á eftir hverri spurningu til að gefa fólki tíma til að íhuga spurninguna og byggja upp persónuna:

1. *Hvernig æsku áttir þú? Í hvernig húsnæði bjóstu? Hvernig lékstu þér? Við hvað störfuðu foreldrar þínir? Hvernig er daglegt líf þitt í dag? Hvað gerirðu þér til skemmtunar? Hvað gerirðu á morgnana, á daginn, á kvöldin? Hvernig er lífsstíllinn þinn? Hvar býrðu? Hvað þénarðu mikla peninga mánaðarlega? Hvað gerirðu í frítíma þínum? Hvað gerirðu í sumarfríinu? Hvað finnst þér spennandi og hvað hræðist þú?*

- Biðjið þátttakendur að stilla sér hljóðlega upp hlið við hlið.

Æfing: Stígum fram (10 mínútur)

- Þátttakendum er sagt að næst verði lesinn upp listi yfir aðstæður eða atburði. Í hvert skipti sem þeir geta svarað yfirlýsingunni játandi stíga þeir eitt skref fram. Ef ekki, standa þeir kyrrir.
- Lesið upp yfirlýsingarnar og takið stutt hlé á milli til að gefa fólki tíma til að stíga fram, horfa í kringum sig og velta fyrir sér sinni stöðu í samanburði við aðra.
- Í lokin eru þátttakendur beðnir að velta fyrir sér hvar þeir standa í samanburði við aðra. Þá eru allir beðnir að segja hvaða hlutverk þeir leika (byrjið á þeim sem standa fremstir og þeir sem eru aftastir segja frá sínu hlutverki síðastir).
- Leggið áherslu á að þátttakendur geri sér grein fyrir stöðu flóttafólks, farandfólks og annarra jaðarhópa.
- Biðið þátttakendur að velta eftirfarandi fyrir sér:
 1. *Hvernig líður þér varðandi þína stöðu og þegar þú horfir á fólkið í kringum þig?*
 2. *Fær þetta þig til að hugsa um eitthvað ákveðið?*

Aðgerðasinnar undirbúa aðgerð í vinnusmiðju um málefni flóttafólks á eyjunni Lesbos í Grikklandi, 2017.
© Giorgos Moutafis/ Amnesty International

Yfirlýsingar:

- Þú hefur aldrei átt í fjárhagsvandræðum
- Þú býrð í sæmilegu húsnæði með síma og sjónvarpi
- Þú finnur fyrir virðingu samfélagsins gagnvart tungumáli þínu, trúarbrögðum og menningu
- Þínar skoðanir á félagslegum og stjórnmálalegum málefnum eru virtar og fólk hlustar á þig
- Fólk leitar til þín og fær ráðgjöf hjá þér um ýmislegt
- Þú þarft ekki að óttast að lögreglan stöðvi þig úti á götu
- Þú veist hvert þú getur leitað eftir ráðgjöf og aðstoð ef þú þarft á að halda
- Þú hefur aldrei upplifað mismunun vegna uppruna þíns
- Þú hefur aðgang að þeirri félagslegu þjónustu og heilbrigðisþjónustu sem þú þarft á að halda
- Þú getur farið til útlanda í frí árlega
- Þú getur boðið vinum til þín í matarboð
- Þú lifir áhugaverðu lífi og ert jákvæð/ur/tt
- Í garð framtíðarinnar
- Þú getur stundað það nám sem þú vilt og átt ýmsa atvinnumöguleika
- Þú þarft ekki að hafa áhyggjur af því að vera áreitt/ur eða sæta árásum úti á götu eða í fjölmiðlum
- Þú getur kosið í sveitarstjórnar- og alþingis-kosningum
- Þú getur haldið upp á helstu trúarhátíðir með fjöl-skyldu og vinum
- Þú getur tekið þátt í alþjóðlegum námskeiðum erlendis
- Þú getur farið í bíó eða leikhús vikulega
- Þú óttast ekki framtíð komandi kynslóða
- Þú getur keypt þér nýjan fatnað árlega eða oftar
- Þú getur elskað þann sem þú vilt
- Hæfni þín er virt og metin mikils í samfélaginu
- Þú hefur aðgang að netinu og getur sótt þangað upplýsingar
- Þú hefur aðgang að öllum síðum á netinu án þess að hafa áhyggjur af ritskoðun
- Þú hefur ekki áhyggjur af afleiðingum loftslags-breytinga

Paravinna (10 mínútur)

- Þátttakendur finna félagi til að ræða eftirfarandi spurningar við:
 1. *Hvernig leið þér meðan á þessari æfingu stóð?*
 2. *Hversu auðvelt eða erfitt var að setja sig í hlutverk einhvers annars? Hvernig fórstu að því að ímynda þér hvernig líf þinnar persónu var?*
 3. *Fannstu einhvern tímann fyrir því að troðið væri á mannréttindum þínum? Hvaða réttindum?*

Ígrundun (30 mínútur)

- Nú eru þátttakendur beðnir að deila íhugun sinni hvað varðar eftirfarandi spurningar:
 1. *Endurspeglar þessi æfing raunveruleikann? Hvernig, af hverju ekki?*
 2. *Hvar stóðu flóttafólk, farandfólk og jaðarhópar í lífinu?*
 3. *Var allt flóttafólkið og farandfólkið í sömu stöðu eða var það á mismunandi stað í lífinu?*
- Að endingu er gott að koma eftirfarandi á framfæri við hópinn:
 - ✓ Það er mikilvægt að gera sér grein fyrir því að fólk tilheyrir oft mörgum hópum og stundum hefur það áhrif á líf fólks og réttindi ef það tilheyrir ákveðnum hópi, t.d. réttinn til menntunar, atvinnu, húsnæðis og heilbrigðisþjónustu. Þetta er þekkt sem samtvinnun (e. *intersectionality*) eða margþætt mismunun (e. *multiple discrimination*).

SKREF 2: VIÐ ERUM ÓLÍK EN ERUM VIÐ JÖFN?

(45 MÍNÚTUR)

Hópavinna (15 mínútur)

- Þátttakendum er skipt upp í fjögurra til fimm manna hópa.
- Hver hópur fær eitt þeirra hlutverkaspjalda sem notuð voru í skrefi 1, eintak af Mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna og lista af yfirlýsingum.
- Útskýrið að hver hópur á að nota þau gögn sem hann hefur til að svara eftirfarandi spurningu:
 1. *Hvaða mannréttindi eru í hættu fyrir manneskjuna? Af hverju?*
- Hópurinn skrifar svörin á fletti- eða tússtöflu eða útbýr plakat sem hann svo notar til að kynna niðurstöðurnar fyrir hinum hópunum.

Ígrundun (30 mínútur)

- Hver hópur kynnir persónu sína og þau mannréttindi sem eru í hættu.
- Skoðið eftirfarandi með þátttakendum:
 1. *Hvað eiga manneskjurnar sameiginlegt? En hvað er ólíkt með þeim?*
 2. *Hvernig eru mannréttindagreinarnar tengdar og háðar hver annar?*

Þátttakendur í Refugees Welcome-göngunni sem Amnesty International í Bretlandi stóð fyrir í samstarfi við yfir 40 önnur samtök, 2016.

© Marie-Anne Ventourra/ Amnesty International

SKREF 3: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (15 MÍNÚTUR)

Þátttakendur velta fyrir sér hvernig þeir geta gripið til aðgerða og aukið skilning og vitund fólks um þessi málefni, til dæmis með því að framkvæma þessa æfingu með öðrum hópum í samfélaginu.

Ekki gleyma að deila aðgerðum ykkar á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram og Snapchat og nota myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega taggið Amnesty International og Íslandsdeild Amnesty International í færslurnar líka!

HLUTVERKALEIKUR

VERKEFNI 2.3 – SKREF 1

Þú ert einstæð og atvinnulaus móðir	Þú ert sýrlensk flóttakona sem hefur nýlega sest að í nýju landi. Þú átt tvö ung börn
Þú ert bankastjóradóttir sem stundar nám í hagfræði í háskólanum	Þú ert sonur kínverskra innflytjenda sem reka farsælan veitingastað
Þú ert arabísk múslímsk stúlka og býrð hjá foreldrum þínum sem eru mjög trúðir	Þú ert dóttir bandaríska sendiherrans
Þú ert 15 ára fylgdarlaust flóttabarn sem býr í flóttamannabúðum	Þú átt og rekur farsælt inn- og útflutningsfyrirtæki
Þú ert ungur maður með fötlun sem getur einungis ferðast um í hjólastól	Þú ert komin/n/ð á eftirlaun en starfaðir allt þitt líf sem verkamanneskja í skóverksmiðju
Þú ert 17 ára gömul rómastelpa sem kláraði aldrei grunnskóla	Þú ert kærasta ungs listamanns. Þú ert háð heróíni
Þú ert miðaldra vændismanneskja og HIV-smituð	Þú ert ung trans kona sem er á flóttu frá heimalandi sínu
Þú ert nýútskrifuð/aður/að úr háskóla og í atvinnuleit	Þú ert fyrirsæta sem á rætur að rekja til Afríku
Þú ert 24 ára gamall flóttamaður frá Afganistan	Þú ert 27 ára gamall heimilislaus maður
Þú ert óskráður innflytjandi frá El Salvador	Þú ert 19 ára gamall bóndasonur sem býr í afskekktu sveitaparpi í fjöllum

Ljósritið og klippið út hlutverkaspjöldin.

Allir þátttakendur þurfa að hafa ákveðið hlutverk.

MANNRÉTTINDAYFIRLÝSING SAMEINUÐU ÞJÓÐANNA

VERKEFNI 2.3 – SKREF 2

BORGARARÉTTINDI OG FRELSI

Réttur til lífs, frelsi frá pyndingum og þrældómi, réttur á að sæta ekki mismunun.

1. grein Allir eru fæddir frjálssir og jafnir
2. grein Bann við mismunun
3. grein Réttur til lífs, frelsis og mannhelgi einstaklinga
4. grein Frelsi frá þrældómi
5. grein Frelsi frá pyndingum

LAGALEGUR RÉTTUR

Réttur til að teljast saklaus uns sekt er sönnuð; réttur til réttlátrar málsmeðferðar fyrir dómi, réttur til að njóta frelsis frá geðþóttahandtökum eða farbanni.

6. grein Allir skulu njóta verndar með lögum
7. grein Allir skulu vera jafnir fyrir lögum
8. grein Lagaleg úrræði þegar mannréttindi eru brotin
9. grein Bann við ólögsmætu farbanni, fangelsun eða brottvísun
10. grein Réttur til réttlátrar málsmeðferðar fyrir dómi
11. grein Saklaus uns sekt er sönnuð
14. grein Réttur til að fara til annars lands og leita verndar

FÉLAGSLEG RÉTTINDI

Réttur til menntunar, til að stofna fjölskyldu og annast hana, til tómstundar, réttur á heilsugæslu.

12. grein Réttur til einkalífs, heimilis og fjölskyldulífs
13. grein Frelsi til að búa og ferðast hindrunarlaust innan landamæra ríkja
16. grein Réttur til að ganga í hjónaband og stofna fjölskyldu
24. grein Réttur til að njóta hvíldar og afþreyingar
26. grein Réttur til menntunar, þar með talinn réttur til gjaldfrjálsrar grunnmenntunar

EFNAHAGSLEG RÉTTINDI

Eignarréttur, réttur til að vinna, til húsnæðis, til lífeyris, til fullnægjandi líf skjara.

15. grein Réttur til ríkisfangs
17. grein Réttur til að eiga eignir
22. grein Réttur á félagslegu öryggi
23. grein Réttur til að vinna fyrir sanngjörnum launum og ganga í stéttarfélag
25. grein Réttur til líf skjara sem tryggja heilsu og velferð

STJÓRNMÁLALEG RÉTTINDI

Réttur til að taka þátt í stjórn lands síns, greiða atkvæði, koma saman með friðsömum hætti, frelsi til tjáningar, lífsskoðunar og trúarskoðunar.

18. grein Réttur til lífsskoðunar (þar með talin trúarskoðun)
19. grein Tjáningarfrelsi og réttur til að miðla upplýsingum
20. grein Frelsi til að ganga í félagasamtök og halda fundi með friðsömum hætti
21. grein Réttur til að taka þátt í stjórn lands síns

MENNINGARLEG RÉTTINDI, RÉTTINDI TIL SAMSTÖÐU

Réttur til þess að taka þátt í menningarlífi samfélagsins.

27. grein Réttur til þess að taka frjálstan þátt í menningarlífi samfélagsins
28. grein Réttur til alþjóðaskipulags þar sem öll ofangreind réttindi eru framkvæmd
29. grein Skylda til að virða réttindi annarra
30. grein Ekki má svipta neinum neinum þessara réttinda!

Ljósritið fyrir hópinn.

The background image shows a refugee camp with several tents, including a prominent black one in the foreground, situated on a gravelly area next to railway tracks. In the background, there are trees and utility poles under a clear sky.

KAFLI 3:

VANDI VEGALAUSRA

OG SKORTUR Á

PÓLITÍSKUM VILJA

Flóttafólk og fjarndólk getur sig hvergi hreyft á meðan leiðtogar Evrópusambandsins semja við Tyrkland um að snúa þúsundum fólks til baka þangað. Nálægt þorpinu Idomeni í Grikklandi við landamæri Makedóníu voru 13.000 manns strandaglópar, 2016.
© Fotis Filippou

„Þegar við reynum stöðugt að takast á við fólksflutninga með því að herða landamæraeftirlit er sífellt meiri mannréttindum fórn að – á leiðinni, við landamæri og í nýja landinu. Fáum ef einhverjum ríkjum hefur tekist að draga úr fólksflutningum með slíkum takmörkunum. Lögmál framboðs og eftirspurnar eru einfaldlega of sterk. Í staðinn neyðast innflytjendur til að koma í laumi til landsins, dvelja þar lengur en vegabréfsáritun þeirra leyfir eða, ef allt um þrýtur, nýta sér eina mögulega lagalega valkostinn: að sækja um alþjóðlega vernd.“

Kofi Annan, fyrrverandi aðalframkvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna

SAMHENGIR

**„Sú staðreynd að við skulum sífellt verða vitni að nýjum vanda-
málum, sem koma upp án þess að eldri vandi hafi verið leystur,
sýnir með skýrum hætti hversu lítil geta og lítill pólitískur vilji
er fyrir hendi til að binda enda á þessi átök, hvað þá koma í veg
fyrir þau. Afleiðingarnar eru þær að aðstæður sem eru algerlega
ófyrirsjáanlegar koma upp ugðvekjandi oft og að enginn virðist
sæta ábyrgð vegna þess.“**

António Guterres, fyrrverandi flóttamannafulltrúi Sameinuðu þjóðanna og
núverandi aðalframkvæmdastjóri Sameinuðu þjóðanna

Í dag eru milljónir manna á faraldsfæti. Samkvæmt Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna hafa 22,5 milljónir flóttafólks orðið vegalausar í kjölfar ofbeldis, stríðsátaka og kúgunar. Þetta fólk hefur neyðst til að segja skilið við sitt fyrra líf og halda af stað í leit að öruggri höfn. Talið er að 244 milljónir manna til viðbótar, eða 3,3 prósent jarðarbúa, dvelji utan heimalands síns í leit að mannsæmandi lífi. Sumir úr þeim hópi hafa flutt sig um set til að leita nýrra og gjöfulli tækifæra, en fæstir hafa átt neinna annarra kosta vö.

Þótt tala þeirra sem eru á faraldsfæti í dag sé ótrúlega há vegna alvarlegra stríðsátaka, mannréttindabrota og knýjandi þarfar til að flýja örbirgð eru fólksflutningar í svo miklum mæli ekkert nýtt. Í aldanna rás hefur fólk flutt sig til og skapað sér

nýtt líf þegar það hefur verið knúið til þess. Það er líklegra en ekki að einhver í þinni fjölskyldu hafi einhvern tímann flutt úr sínum heimabæ í leit að vinnu eða nýjum tækifærum, eða sem flóttamaður vegna ofsókna eða átaka. Sem dæmi um stórfellda fólksflutninga á undanförunum 200 árum má nefna:

- „Fólksflutningana miklu“ í Bandaríkjunum á árunum 1915 til 1960. Á því tímabili fluttu fimm milljónir þeldökkra Bandaríkjamanna frá ríkjum í suðri, svo sem Georgíu og Mississippi, til borga í norðurhluta landsins, svo sem Chicago og New York. Ástæða flutninganna var sár fátækt, kynþáttaofbeldi og lög sem gerðu að verkum að þeir voru ekki jafnrétt háir hvítum borgurum.
- Eftir seinni heimsstyrjöldina neyddust milljónir Þjóðverja sem bjuggu í Austur-Evrópu til að snúa aftur til Þýskalands. Tékkóslóvakía vísaði til dæmis 2,2 milljónum Þjóðverja úr landi og gerði allar eigur þeirra upptækar.
- Á tíma ógnarstjórnar Rauðu kmeranna, á milli 1975 og 1979, voru allt að 40% Kambódíumanna þvinguð til að flytja sig til dreifbýlli svæða landsins. 1,7 milljónir Kambódíumanna dóu úr hungri eða voru teknar af lífi af hernum, en þúsundir flúðu yfir landamærin og sóttu um alþjóðlega vernd.

Mótmæli fóru fram á grísku eyjunum Lesbos og Chios í kjölfar þess að ESB-Tyrklandssamningurinn var innleiddur en hann gefur Evrópusambandslöndum heimild til að snúa fjölda fólks til baka til Tyrklands, 2016.
© Amnesty International

Börn frá Suður-Súdan í flóttamannabúðum í norðurhéraði Úganda, 2017.
© Amnesty International

HVERS VEGNA FLYTUR FÓLK SIG UM SET?

Það geta verið margir konar ástæður, sem gjarnan tengjast innbyrðis, og ýmiss konar kringumstæður sem valda því að fólk flytur sig um set. Að öllu jöfnu hefur flóttafólk eða farandfólk leitað margra lausna áður en ákvörðun um að yfirgefa heimahagana er tekin. Við verðum að muna að flestir myndu helst kjósa að vera áfram í heimalandinu, nálægt fjölskyldum sínum, stuðningsnetinu, á sínu málsvæði og á sínu menningarsvæði. En fólk sem ekki fær notið öruggra, mannúðlegra og boðlegra valkosta um mannsæmandi líf þar sem framfærsla er tryggð og grunnþarfir uppfylltar leitar annað.

Ein algengasta ástæðan fyrir fólksflutningum er að flýja stríðs-átök og ofbeldi. Til dæmis hafa milljónir Sýrlendinga yfirgefið Sýrland vegna styrjaldarinnar sem hófst árið 2011. Fjöldi Sýrlendinga hefur flúið vegna loftárása eða af ötta við aðgerðir vígasveita og ógnarstjórn hryðjuverkasamtakanna sem kenna sig við íslamska ríkið (IS), til að forðast herkvæðingu eða vegna þess að þeir óttast að verða handteknir, pyndaðir eða myrtir vegna pólitískra aðgerða. Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna áætla að 5,5 milljónir sýrlensks flóttafólks búi utan heimalandsins í fimm löndum: Tyrklandi, Líbanon, Jórdaníu, Írak og Egyptalandi. Innan landamæra Sýrlands er álitid að 6,3 milljónir manna séu vegalausar í eigin landi.

Önnur lykilástæða flóttu eru ofsóknir, sem fólk sætir til dæmis vegna stjórnmálaþátttöku, trúarskoðana, kyns, kyngervis, kynhneigðar og kynvitundar, kynþáttar, þjóðernis eða annarra einstaklingsbundinna þátta. Til dæmis hafa sumir blaðamenn yfirgefið Tyrkland og leitað alþjóðlegrar verndar annars staðar vegna ótta við fangelsun fyrir að gagnrýna valdamenn. Hinsegin fólk og trans fólk frá löndum víða um heim þarf að flýja vegna þess að það sætir áreitni, kúgun og ofbeldi af hálfu opinberra embættismanna og einkaaðila og fær ekki nauðsynlega vernd yfirvalda í sínu landi.

PATRICIA SEGIR FRÁ – EL SALVADOR

Patricia er trans kona frá El Salvador sem flúði til Mexíkó vegna þess að hún sætti ofsóknum frá glæpagengjum og lögreglu vegna kynvitundar sinnar. Þetta er reynslusaga hennar:

„Ég er 32 ára. Ég hef alltaf stundað viðskipti. Ég sel gosdrykki. Ég hef alltaf unnið hörðum höndum, en fékk ekki að vera í friði því lögreglumenn eltu mig á röndum, kúguðu af mér fé, áreittu mig og beittu mig ofbeldi. Þeir sögðu að þeim félli ekki við mig vegna þess „hver ég er“. Auk þess fékk ég stöðugt hótanir frá glæpagengjum sem innheimtu „leigu“ af mér í hverjum mánuði, en ég gat ekki borgað alla upphæðina. Ég er viss um að þessar ógnanir orsökuðust af mismunun eða hatri á samkynhneigðum, af því hver ég er. Ég íhugaði að leita til yfirvalda en áttaði mig svo á því að það var sama fólkid og var að ofsækja mig. Ég leitaði tvisvar til skrifstofu mannréttindagæslumanns til að leggja fram kvörtun en það skilaði engu. Ég ákvað því að fara úr landi. Mér fannst ég föst í gildru. Ég þekkti engan sem hafði flutt úr landi, svo þegar ég ákvað að fara gerði ég það upp á eigin spýtur og hafði ekki hugmynd um hvað gæti beðið mín.“

(Amnesty International, 2016)

Aðgerðasinnar Amnesty International skipulögðu samstöðuadgerð vilt og breitt um Spán til að mótmæla innflytjendastefnu Trumps Bandaríkjaforseta, 2017.

© Xavier Gil Dalmau

Fólksflutningar eiga sér oft efnahagslegar ástæður. Milljónir manna um heim allan búa við sára fátækt. Í Eþíópíu getur það þýtt að fólk þurfi að draga fram lífið á innan við einum Bandaríkjadal á dag. Af þessum sökum flytja sumar eþíópískar konur til Austurlanda nær og vinna þar sem heimilishjálpar, við þríf, matreiðslu og barnagæslu. Sem stendur vinna 52 milljónir manna sem starfsfólk á einkaheimilum (farandfólk) um heim allan og 80% þeirra eru konur.

Fólk flytur sig einnig um set vegna umhverfispáttá, félagslegra aðstæðna og stjórnmálaaðstæðna. Til dæmis geta viðvarandi þurrkar valdið því að fólk sem er háð landbúnaði um afkomu

þarf að flytja til að lifa af. Umhverfisslys á borð við olíuleka geta neytt íbúana til að yfirgefa mengaða landsvæðið. Samfara hlýnun jarðar er hugsanlegt að loftslagsbreytingar valdi gríðarlegri aukningu í fólksflutningum. Í ríkjum sem liggja að sjó, svo sem í Bangladess, er talið að hækkun á yfirborði sjávar vegna hnattrænnar hlýnunar gæti neytt 20% íbúanna til að flytjast lengra inn á landið.

Ákvörðun um að flytja getur einnig átt sér mjög persónulegar ástæður, svo sem að vilja mennta sig eða geta búið nær fjölskyldumeðlimum sem búa erlendis.

HVERNIG FLYTUR FÓLK SIG UM SET?

Fólk leitar allra hugsanlegra leiða til að ferðast. Sumir fara fótgangandi og taka aðeins með sér það allra nauðsynlegasta, svo sem vegabréf, peninga og farsíma. Aðrir ferðast með bátum, á borð við bátana sem sigla yfir Kivu-stöðuvatnið í Lýðveldinu Kongó eða flekana sem halda yfir Miðjarðarhafið frá Líbíu til Ítalíu. Þeir sem hafa efni á því ferðast jafnvel fljúgandi.

Það eru fáar öruggar og löglegar leiðir sem flóttafólk og farandfólk getur nýtt sér til fararinnar. Margs konar hættu fylgir þessum ferðum, þar með talin lífshættu. Flóttafólk og farandfólk frá Afríku sem reynir að komast til Evrópu yfir Sahara-eyðimörkina og um Líbíu þarf til dæmis að vera dögum saman í steikjandi heitri eyðimörkinni með takmarkaðan aðgang að mat, vatni eða læknishjálp og þarf að því loknu að ferðast yfir hættusvæði í Líbíu þar sem lögleysa ríkir og glæpagengi og vopnaðar vígasveitir ræna fólki og pynda og krefjast svo lausnargjalds. Þetta fólk á einnig á hættu að vera handtekið af handahófi og haft í haldi við skelfilegar aðstæður í óákveðinn

tíma í varðhaldsmiðstöðvum fyrir óskráð farandfólk. Við þessar aðstæður eiga konur sérstaklega á hættu að verða fyrir kynferðisofbeldi og nauðgunartíðnin er afar há.

Fyrir margt flóttafólk og farandfólk er eina leiðin til að komast í örugga höfn að ráða smyglara, sem búa oft yfir upplýsingum og þekkja flutningsleiðir sem nota má til að komast yfir landamæri eða fram hjá vopnuðum landamæravörðum, eða geta útvegað fölsuð skilríki og önnur ferðaskjöl. Algeng greiðsla til smyglara nemur á bilinu 200 til 2.000 Bandaríkjadollurum fyrir aðstoð við að komast yfir landamæri. Sumir smyglarar standa við sinn hluta samningsins og flytja fólkið í örugga höfn, en aðrir misnota aðstæður flóttafólks og farandfólks og stofna lífi þess í hættu. Sumir smyglarar eru einnig í samstarfi við mansalsmangara sem beita flóttafólki og farandfólki valdi og þvingunum eins og að ræna því og halda því föngnu gegn lausnargjaldi eða til að vinna launalaust. Mörg önnur dæmi um misbeitingu eru til, svo sem nánar er lýst í sögu Ödu hér á eftir.

ADA SEGIR FRÁ – FLÚIÐ FRÁ NÍGERÍU, YFIR SAHARA-EYÐIMÖRKINA OG TIL LÍBÍU

„Í Nígeríu fékk ég ekki að fara í skóla. Ég missti báða foreldra mína þegar ég var tíu ára og þá fór frændi minn með mig til Port Harcourt. Hann var alltaf að sofa hjá mér. Ég varð ólétt fjórum sinnum og fór fjórum sinnum í gegnum meðgöngurof. Frændi minn vildi ekki að ég færi út og ég þurfti alltaf að vera í lokaða hverfinu þar sem hann bjó. Hann átti byssu og hótaði að drepa mig ef ég segði einhverjum frá því sem hann hafði gert. Í hvert sinn sem hann svaf hjá mér gaf hann mér peninga. Eftir síðasta skiptið sagði ég konu sem ég þekkti frá þessu með frænda minn og hún sagði að ég ætti að strjúka. Ég lét hana fá peningana mína og hún lét mig fá farsíma og símakort. Hún útvegaði mér far til Líbíu með hópi fólks í apríl árið 2015.

Við komum til Líbíu í maí. Einhverjir menn rændu okkur og fóru með okkur í stórt hús í Sabha. Þeir sögðu að við ættum að láta þá fá peninga. Ég sagði þeim að ég ætti enga. Á hverri nóttu sváfu þeir hjá öllum konunum. Þeir fóru með okkur í sérstakt herbergi. Svo rændu þeir líka fleira fólki og ein af nýkomnu stelpunum spurði mig af hverju ég væri alltaf að gráta. Þá sagði ég henni að ég fengi ekki að fara úr húsinu og að ég væri búin að vera þarna í sjö mánuði. Hún fékk einhvern til að borga lausnargjaldið fyrir mig og sagði að ég ætti að fara með sér til Ítalíu.

Við fórum á annan stað með bíl og svo gengum við í marga klukkutíma um miðja nótt og komum svo loks niður að ströndinni. Þegar ég sá sjóinn og bátinn varð ég hrædd. Þetta var uppblásinn gúmmibátur og þeir ýttu okkur áfram og öskruðu: „Farið upp í, farið upp í!“ Það voru fleiri en hundrað á bátnum og þetta var mjög óþægilegt. Tveimur dögum síðar kom ég til Ítalíu. Ég veit eiginlega ekki almennilega hvernig við komumst þangað.“

(Amnesty International Ireland, 2016)

Flóttafólk úr hópi Rohingya frá Mjanmar fara yfir landamærin til Bangladess nálægt Whaikyang í Cox-Bazar-héraði í suðaustur Bangladess.

© Amnesty International

Sjálfboðaliðar taka á móti flóttafólki, aðallega frá Sýrlandi og Afganistan, við strendur grísku eyjarinnar Lesbos og fylgja því í flóttamannabúðir, 2016.

© Amnesty International

VÍSAÐ FRÁ Á LANDAMÆRUM EÐA ÓFÆR UM AÐ FLÝJA

Margt fólk sem reynir að flýja kemst ekki úr landi, nær ekki að landamærum þangað sem það vill fara eða inn í öruggt land. Þetta á einkum við um konur, börn, fólk með fötlun, fólk í sárri fátækt og aðra sem stríða við sértækar hindranir á flóttanum. Það fólk er til dæmis oft verr upplýst um hvert eigi að flýja eða hvernig eigi að sækja um alþjóðlega vernd og komast af í nýju landi. Það býr við miklar hömlur á ferðafrelsi og persónulegum ákvörðunarrétti og á gjarnan erfiðara með að greiða háar fjárhæðir til milligöngumanna.

Nú færist í vöxt að ríki loki landamærum sínum fyrir flóttafólki. Slíkar aðgerðir eru alvarlegt brot á réttindum flóttafólks og farandfólks. Árið 2014 lokaði Jórdanía landamærum sínum fyrir sýrlensku flóttafólki, með fáum undantekningum sem takmarkast við lækisfræðileg neyðartilfelli og konur og börn í sérlega viðkvæmri stöðu. Um mitt árið 2016 lokaði Jórdanía landamærum sínum að Sýrlandi með öllu, í kjölfar alvarlegrar árásar á herstöð í grenndinni, sem kostaði sjö jórdanska hermenn lífið. Eftir þá lokun sátu yfir 75 þúsundir flóttafólks fastar í auðninni, við afar erfið veðurskilyrði, og neyddust til að hafast við í lélegum tjöldum, án nokkurrar verndar. Samhliða þessu dró Jórdanía úr mannúðaraðstoð sinni til þessa svæðis, sem ekki var mikil fyrir, sem þýddi að þetta flóttafólk fékk hvorki mat, vatn né læknishjálp.

Auk þess senda sum ríki flóttafólk og farandfólk til vistunar-svæða á hafi úti, þar sem fólk er í ótímabæru haldi á milli vonar og ótta og sætir oft alvarlegu ofbeldi og misnotkun. Sem dæmi má nefna að í júlí 2013 ákváðu yfirvöld í Ástralíu að ekkert flóttafólk eða farandfólk sem reyndi að komast til Ástralíu sjóleiðis fengi að taka land. Þess í stað var fólkið flutt með valdi til eyjunnar Manus á Papúu Nýju-Gíneu eða til eyjunnar Nárú. Ástralía veitir þessum eyríkjum – sem eiga sér bæði sögu um mannréttindabrot – ríkulegan fjárstuðning fyrir að taka við þessu flóttafólki. Fólkið í þessari nauðungarvistun sagði Amnesty International að aðstæðurnar væru eins og í „opnu fangelsi“; margt af því hefur dvalið þarna árum saman án þess að hafa hugmynd um hvenær því verður leyft að fara. Nánast allir í búðunum þjást af geðrænum vandamálum og sumir hafa reynt sjálfsvíg. Öryggisverðir og íbúar eyjanna hafa einnig beitt sumt flóttafólki líkamlegu og kynferðislegu ofbeldi, meðal annars börn.

Flóttafólk í Ungverjalandi á M1 hraðbrautinni í átt að austurrísku landamærunum taka þátt í March of Hope göngunni til að mótmæla flóttamannastefnu stjórnsvalda, 2015.

© Sebastian Brötzner

JALIL SEGIR FRÁ – NAUÐUNGARVISTUN Á NÁRÚ

„Það var allt svo óhreint þarna – baðherbergin, sturtarnar. Það var engin heilsugæsla í boði ... Við fengum að skjótast í sturtu í nokkrar mínútur. Þeir [verðirnir] sögðu: „Þetta er okkar land og okkar vatn, svo við ákveðum hvenær við skrifum fyrir það.“ Það voru allir að taka pillur vegna geðrænna vandamála, allir grétu á hverri nóttu, enginn hafði lengur trú á lífinu.“

(Amnesty International, 2016)

HVAR BÝR FÓLK?

Langstærstur hluti alls flóttafólks í heiminum hefur flúið til nágrannalanda sinna. Lönd þar sem tekjur eru lágar eða í meðallagi, svo sem Jórdanía, Tyrkland, Líbanon, Pakistan, Kenía og Eþíópía, hýsa 84% af öllu flóttafólki heimsins, samkvæmt gögnum Flóttamannastofnunar Sameinuðu þjóðanna. Auðugar þjóðir, eins og Bandaríkin, Ástralía, Bretland, Frakkland og Sviss, hafa tekið við mjög litlum hluta flóttafólks í alþjóðlegu samhengi. Bretland hefur til dæmis tekið á móti um það bil 8.000 sýrlenskum flóttamönnum frá því að stríðið hófst, en Jórdanía – með um það bil tíu sinnum færri íbúa en Bretland og verga landsframleiðslu sem nemur 1,2% af VLF í Bretlandi – hýsir um 650.000 sýrlenska flóttamenn. Heildarfjöldi flóttafólks og umsækjenda um alþjóðlega vernd sem dvelja í Ástralíu er um 50.000, en er til samanburðar milli 700 og 800 þúsund í Eþíópíu. Sum ríki hafa að opinberri stefnu að taka alls ekki við flóttafólki (Amnesty International, 2016).

Þegar flóttafólk kemur til nýs lands býr það í flóttamannabúðum, tímabundnum dvalarstöðum, í dreifbýli eða þéttbýli, þar sem margt af því á erfitt með að finna fullnægjandi húsnæði, borga leigu og fá vinnu með lögmætum hætti. Við sumar aðstæður, þegar flóttafólk hefur ekki fulla réttarstöðu samkvæmt lögum eða er skilgreint sem „óskráð farandfólk“, á

það á hættu að sæta misneytingu og ef það er gripið án tilhlýðlegra skilríkja kann það að eiga á hættu að vera vísað úr landi eða fangelsað. Margt flóttafólk myndi heldur kjósa að búa út af fyrir sig en í yfirfullum flóttamannabúðum, þar sem einkalíf er takmarkað og öryggi lítið.

LÍF Í FLÓTTAMANNABÚÐUM

Ímyndaðu þér hvernig það er að leggjast til hvílu að kvöldi hvers dags í flóttamannabúðum, þar sem er enginn lás á hurðinni né traustir veggir sem umlykja þig, á meðan þú hlustar á hávaðann frá öðrum fjölskyldum sem eru að matast, spjalla, rífast eða elskast, aðeins örstutt frá. Næsta morgun, þegar þú vaknar og þarft á klósettið, þarftu að ganga í 15 mínútur og standa svo í röð þar til það kemur að þér. Í vel skipulögðum búðum er algengt að hver kamar sé notaður af 50 manns. Það þýðir að í verr skipulögðum búðum eða búðum sem hefur verið komið upp í skyndi vegna neyðarástands getur einn kamar þurft að þjóna hundruðum manna. Oft er lítið skjól að fá fyrir veðrum og vindi og óvægin náttúruöfl herja á íbúana, jafnt vetur sem sumar. Sumir íbúar í flóttamannabúðum geta stofnað lítil fyrirtæki, til dæmis til að selja grænmeti, símakort eða bjóða upp á hársnyrtingu, en starfstækifæri eru almennt mjög takmörkuð og margir finna enga vinnu. Þess í stað neyðast þeir til að reiða sig á hjálparstarf og verða að standa í löngum biðröðum til að fá mat, sækja vatn eða fara til læknis.

Skipulag flóttamannabúða tekur ekki alltaf mið af þörfum margbrotinna hópa flóttafólks eða farandfólks, né heldur öryggiskröfum fyrir konur. Besta dæmið um það eru kamrar með lítilli lýsingu. Ekki er ævinlega tekið mið af menningarlegum siðvenjum, svo sem kröfum um að hindra samneyti kvenna við karla utan fjölskyldunnar, en slíkar kröfur gera mörgum kvennanna ókleift að nálgast grunnþjónustu í búðunum. Fólk með fötlun þarf að takast á við líkamlegar hindranir sem og aðra þröskulda þegar kemur að aðgengi að grunnþjónustu eða til að leita sér aðstoðar í búðunum. Eldra fólk á oft erfitt með að sækja sér mat og fá aðstoð sem hæfir þörfum þess. Og flóttafólk úr hópi hinsegin fólks á oft á hættu að sæta mismunun af hálfu annars flóttafólks.

Ljósmynd af ljósmyndasýningunni *Objectivity* eftir Vessalina Nikolaeva sem haldin var af Amnesty International og mannréttindasamtökunum Bulgarian Helsinki Committee.

© Vessalina Nikolaeva

Lífínu í búðunum fylgja ýmsar hættur. Auk hættunnar á ofbeldi getur skortur á matvælum, eldsneyti eða öðrum brýnustu nauðsynjum knúið fólk til að fara út fyrir búðirnar til að leita uppi viðbótarvistir, en það starf lendir gjarnan á konum og eykur í sumum tilvikum hættuna á að þær verði fyrir kynferðisofbeldi eða öðru ofbeldi. Íbúar, einkum konur, kunna einnig að eiga á hættu áreitni eða misneytingu af hálfu starfsmanna í búðunum, þar á meðal þeirra sem dreifa birgðum og veita mannúðaraðstoð, og eiga fárra úrræða vöð ef brotið er á réttindum þeirra. Í sumum tilvikum er íbúum í búðunum bannað að yfirgefa þær og eru í raun fangar þar.

LÍF UTAN FLÓTTAMANNABÚÐA

Flóttafólk sem býr utan búða stendur einnig frammi fyrir ýmsum áskorunum. Það er oft ólíklegra til að fá eða vera í forgangi um mannúðaraðstoð og sætir mismunun þegar það reynir að nálgast þjónustu í nýja samfélaginu. Flóttafólk sem býr utan búða með ólögum hætti í Eþíópíu og flytur til stórborga á borð við Addis Ababa getur heldur ekki nýtt sér grunnþjónustu, þar sem það þarf lögum skilríki til þess. Slíkt flóttafólk þarf yfirleitt að vinna störf sem enginn annar vill sinna, svo sem í byggingarvinnu og við þríf, og sætir stundum misnotkun af hálfu vinnuveitenda, sem greiða því minna en lágmarks-

laun eða halda greiðslum eftir mánuðum saman. Það á einnig á hættu að verða handtekið og því hugsanlega vísað úr landi. Í desember árið 2015 skipulagði hópur súdanskis flóttafólks í Amman í Jórdaníu friðsamleg mótmæli fyrir utan skrifstofu Flóttamannastofnunar Sameinuðu þjóðanna í því skyni að vekja athygli á aðstæðum sínum. Eftir nokkra daga skarst jórdanska lögreglan, í samstarfi við súdönsk yfirvöld, í leikinn og handtók hundruð mótmælendanna og vísaði úr landi til Kartúm í Súdan, þar sem mannréttindasamtök segja að sumir þeirra hafi verið yfirheyrdir, pyndaðir og fangelsaðir.

Mörg þeirra ríkja sem hafa tekið við stærstu flóttamanna-hópunum eiga í vandræðum með að sinna grunnþörfum flóttafólks og umsækjenda um alþjóðlega vernd, en banna þeim um leið að leita lögmætra leiða til að vinna fyrir sér. Það þýðir að flestir umsækjendur um alþjóðlega vernd og flóttafólk leitar sér atvinnu innan neðanjarðarhagkerfisins, þar sem það lendir oft í ósanngjörnum eða hættulegum starfsaðstæðum.

Margar stúlkur og konur sem búa utan flóttamannabúða sæta kynbundnu ofbeldi eða ofbeldishótunum. Maryam er sýrlenskur flóttamaður sem býr í Líbanon og saga hennar er skýrt dæmi um að slíkar ógnir eiga oft rætur að rekja til þeirra sem er ætlað að verja flóttafólkið.

Fatima og móðir hennar Hadia Elmil frá Sómalíu á heimili þeirra í Kakuma-flóttamannabúðunum í Kenía, 2016.
© Richard Burton/Amnesty International

MARYAM SEGIR FRÁ – LÍBANON

„Einn ættingja minna dó ... lögreglan tók skýrslu af mér og systur minni og tók niður allar upplýsingar um okkur – nöfn, heimilisföng og símanúmer. Innan skamms byrjaði lögreglan að aka fram hjá húsinu okkar, eða hringja í okkur og biðja okkur að koma út með sér. Það voru sömu lögreglumennirnir og tóku skýrsluna af okkur. Þar sem við erum ekki með réttu leyfin [dvalarleyfi] hótuðu þeir okkur og sögðu að þeir myndu setja okkur í fangelsi ef við færum ekki út með þeim. Svona hélt þetta áfram í tvo mánuði. Þá þurfti leigusaliinn okkar að nota húsnæðið í annað og við fluttum. Við skiptum um símanúmer og létum lögregluna ekki fá nýja heimilisfangið. Núna myndi ég ekki þora að koma nálægt lögreglustöðinni. Jafnvel þótt ég gerði það væri ekkert gagn í því. Lögreglan myndi ekki hjálpa mér neitt ... Það er sama hvort ég er einhleyp eða gift; ég er alltaf áreitt. Þess vegna höfum við svo miklar áhyggjur af börnunum. Ég á 16 ára gamla dóttur og ég þori ekki einu sinni að senda hana út í búðina á næsta horni.“

(Amnesty International, 2016)

Konur og börn í óformlegri byggð í Bekaa-dal í Líbanon útbjuggu eigin spjöld fyrir #OpenToSyria-herferðina, 2015.

© ALI ALSHEIKH KHEDR / Amnesty International

LAUSNIR Í SJÓNMÁLI FYRIR FÆST VEGALAUST FÓLK

Í kjölfar seinni heimsstyrjaldarinnar þurfti alþjóðasamfélagið að bregðast við neyð fólks sem var vegalaust. Sameinuðu þjóðirnar afréðu að þörf væri fyrir leiðbeinandi regluramma, ásamt alþjóðlegri stofnun, til að stjórna viðbrögðum við flóttamannavandanum á alþjóðavísu. Flóttamannasamningur Sameinuðu þjóðanna, sem tók gildi í júlí árið 1951, er alþjóðlegt, lagalega bindandi skjal sem skilgreinir hverjir teljast flóttamenn og hvers konar vernd þeir eiga rétt á. Þegar samningurinn tók gildi höfðu 145 þjóðir undirritað hann og í dag hafa flest ríki heims undirritað hann, að frátöldum 45. Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna var sett á fót til að halda utan um framkvæmd Flóttamannasamningsins. Árið 1967 tók bókun um réttarstöðu flóttamanna gildi og ógilti um leið sum af landfræðilegum mörkum og tímamörkum samningsins frá 1951.

Flóttamannasamningur Sameinuðu þjóðanna tekur ekki til farandfólks, en réttindi þess eru þó tryggð samkvæmt nokkrum öðrum alþjóðlegum mannréttindasamningum. Ýmis stjórn-tæki og lög sem tengjast mannréttindum eru tilgreind nánar í **4. kafla: Réttindi flóttafólks og farandfólks eru mannréttindi.**

Eftir gildistöku Flóttamannasamnings Sameinuðu þjóðanna hefur alþjóðasamfélagið almennt talað fyrir þrenns konar varanlegum lausnum á langvinnu vegaleysi, það er að segja langtímalausnum sem gera flóttafólki kleift að öðlast þá pólitísku, efnahagslegu, lagalegu og félagslegu stöðu sem nauðsynleg er til að vinna fyrir sér og öðlast mannsæmandi og friðsælt líf.

Sú fyrsta er **aðlögun að nærsamfélagi á hverjum stað**. Þetta er gerlegt ef tiltekið land opnar flóttafólki lagaleg ferli til að setjast að og verða hluti af samfélaginu, þar með talið að fá aðgang að menntakerfi og atvinnulífi. Til dæmis leyfir Úganda flóttafólki að búa utan flóttamannabúða og sækja vinnu með lögmætum hætti. Því miður hafa mörg önnur lönd ekki heimilað slíka aðlögun, heldur takmarkað veru flóttafólks við lífið í flóttamannabúðunum og bannað því að vinna. Í Eþíópíu, þar sem þúsundir flóttafólks frá Eritreu búa í flóttamannabúðum í norðurhluta landsins og eiga enga von um að lifa eðlilegu lífi, kys margt af því að leggja í hættulega ferð með smyglurum gegnum Sahara-eyðimörkina og Líbíu til að freista þess að komast til Evrópu. Á leiðinni verður það oft fyrir skelfilegum mannréttindabrotum og misneytingu og sumt lætur jafnvel lífið á þeirri ferð.

Þegar talað er um **endurbúsetu** er átt við flutning flóttafólks frá landinu þar sem sótt var um vernd til annars ríkis sem hefur samþykkt að taka við því og veita í fyllingu tímans varanlegt búsetuleyfi. Þetta er æskilegasti kosturinn fyrir flóttafólk, þá sérstaklega einstaklinga sem eru í sérlega viðkvæmri stöðu, svo sem þá sem eiga á hættu að verða fyrir ofbeldi og ofsóknum í landinu þar sem sótt var um vernd, fylgdarlaus börn og aðra hópa.

Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna telur að árið 2017 hafi ein milljón flóttafólks haft brýna þörf fyrir endurbúsetu-úrræði til að tryggja því viðunandi öryggi og vernd, en að *aðeins 170.000 fái slíka umsókn samþykkt*. Þrátt fyrir alla heimsins auðlegð eru ríkari lönd ekki enn fús til að taka við nægilega mörgu flóttafólki í gegnum áætlanir um kvótaflóttafólk. (Þótt tiltekið land kunni að koma á fót eigin áætlun um kvótaflóttafólk er það ekki algengt.) Eftir standa hundruð þúsunda karla, kvenna og barna sem eiga ekki í nein hús að venda.

Sjálfviljug heimsending á sér stað þegar flóttamaður telur að aðstæður í heimalandinu hafi breyst nægilega mikið til að honum eða henni sé óhætt að snúa aftur heim. Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna, ríkisstjórnir og frjáls félagsamtök gegna mikilvægu hlutverki við að tryggja örugga og mannúðlega sjálfviljuga heimsendingu.

Félagar í stuðningshópi fólks með fötlun í Dadaab-flóttamannabúðunum, 2016.

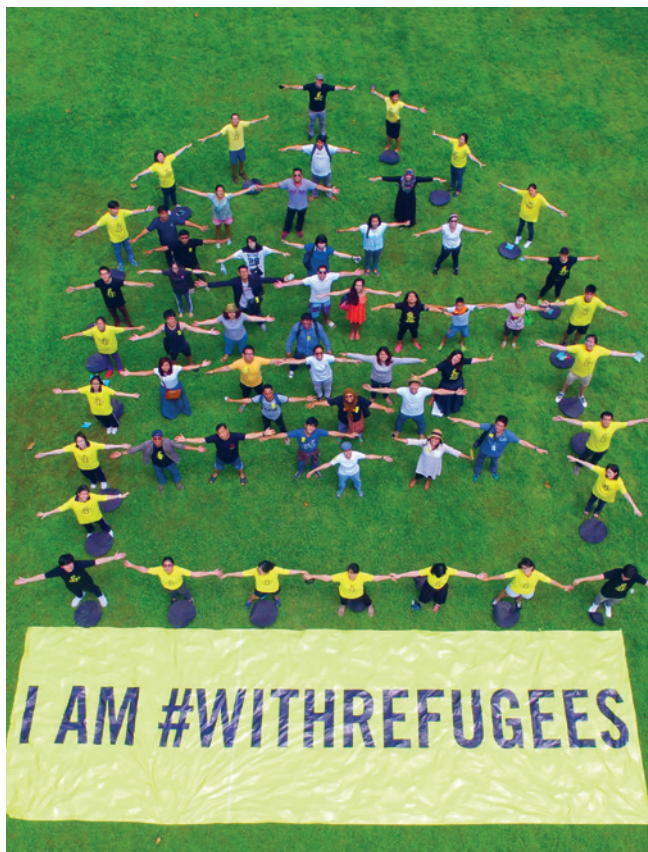
© Amnesty International

STARF AMNESTY INTERNATIONAL Í ÞÁGU RÉTTINDA FLÓTTAFÓLKIS OG FARANDFÓLKIS

Amnesty International hefur starfað með flóttafólki og farandfólki um áratuga skeið. Samtökin berjast gegn því að flóttafólk verði sent aftur til landa þar sem það á yfir höfði sér ofsóknir og alvarleg mannréttindabrot og leggja áherslu á að vernda það flóttafólk, farandfólk og umsækjendur um alþjóðlega vernd sem eru í hvað viðkvæmastri stöðu gegn misneytingu og ofbeldi af hálfu vinnuveitenda, smyglara og mansalsaðila, sem og gegn annars konar hættu. Eins og í öðru sem Amnesty International vinnur að leggja samtökin áherslu á að ná fram samfélagslegum breytingum með vettvangsrannsóknum, þrýstingi og herferðum til að einstaklingar og stofnanir sem valdið hafa sæti ábyrgð.

Flóttafólk, farandfólk og umsækjendur um alþjóðlega vernd eiga rétt á að njóta fullra mannréttinda og geta leitað réttlætis vegna mannréttindabrota og misnotkunar sem þau kunna að sæta. Amnesty International gerir kröfu um eftirfarandi:

Farandfólk skal

- Vernda gegn ofbeldi vegna kynþátta- og útlendingahatus
- Vernda gegn arðráni og nauðungarvinnu
- Ekki hneppa í varðhald eða vísa úr landi án lögmætrar ástæðu
- Ekki sæta mismunun

Flóttafólk skal

- Ekki neytt til að snúa aftur til lands þar sem það á á hættu að verða fyrir alvarlegum mannréttindabrotum
- Fá varanleg heimkynni þegar það er sérstaklega berskjaldað eða ef aðstæður þess gera það sérstaklega berskjaldað
- Ekki sæta mismunun
- Hafa aðgang að atvinnu, heilsugæslu, húsnæði og menntun
- Hafa ferðafrelsi í dvalarlöndum og halda eigin persónu- og ferðaskilríkjum

Umsækjendur um alþjóðlega vernd skulu

- Hafa leyfi til að koma til lands í því skyni að leita verndar
- Ekki sendir aftur til lands þar sem þeir eiga á hættu að verða fyrir alvarlegum mannréttindabrotum
- Hafa aðgang að sanngjarnri og skilvirkri meðferð umsóknar um alþjóðlega vernd og ef þeir eru sendir aftur til lands skal það einungis gert ef hægt er að tryggja öryggi þeirra og reisn
- Hafa aðgang að Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna ef þeir þurfa á því að halda eða óska þess

Aðgerðasinnar frá Amnesty International í Tælandi taka þátt í samstöðuvíðburði til að auka skilning um málefni flóttafólks, 2016.

© Amnesty International Thailand

Þátttakendur í Refugees Welcome-göngunni sem
Amnesty International í Bretlandi stóð fyrir í samstarfi
við yfir 40 önnur samtök, 2016.

© Marie-Anne Ventourra/Amnesty International

Heimildir Amnesty International notaðar í þessum kafla

Amnesty International. (2016, 14. október). Home Sweet Home? Honduras, Guatemala and El Salvador's role in a deepening refugee crisis. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/amr01/4865/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 3. nóvember). Hotspot Italy: How EU's flagship approach leads to violations of refugee and migrant rights. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/eur30/5004/2016/en/>

Amnesty International. (2017, 7. mars). I never thought I would become a refugee [myndskrá]. Sótt af <https://www.youtube.com/watch?v=0I5MZtw4hHM>

Amnesty International. (2016, 17. október). Island of despair, Australia's "processing" of refugees on Nauru. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/asa12/4934/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 14. nóvember). Nowhere else to go: Forced returns of Somali refugees from Dadaab refugee camp, Kenya. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/afr32/5118/2016/en/>

Amnesty International. (e.d.). Refugees, asylum-seekers and migrants. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/>

Amnesty International. (2016, 15. september). Syria-Jordan border: 75,000 refugees trapped in desert no man's land in dire conditions. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/09/syria-jordan-border-75000-refugees-trapped-in-desert-no-mans-land-in-dire-conditions/>

Amnesty International. (2016, 3. Febrúar). Syria's refugee crisis in numbers. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers/>

Amnesty International. (2016, 18. október). Tackling the global refugee crisis, from shirking to sharing responsibility. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/pol40/4905/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 3. júní). No safe refuge: Asylum-seekers and refugees denied effective protection in Turkey. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/3825/2016/en/>

Amnesty International. (2017, 7. mars). What is government responsibility sharing? [myndskrá]. Sótt af <https://www.youtube.com/watch?v=iqnvytw7L6I>

Amnesty International. (2012, 13. júní). When you do not exist [myndskrá]. Sótt af https://www.youtube.com/watch?v=_OUpsWCvE38

Amnesty International Ireland. (2016, 1. desember). Libya: Refugee women at risk of gender-based violence. Sótt af <https://www.amnesty.ie/lybia-refugee-women-risk-gender-based-violence/>

Amnesty International Slovenia. Begunec, ne jezi se! (Refugee, do not be angry!). Sótt af http://sola.amnesty.si/media/uploads/files/plakat_SOS_begunec.pdf

Amnesty International USA. (2016, 23. mars). Living on the margins: Syrian refugees struggle to access health care in Jordan. Sótt af <https://www.amnestyusa.org/reports/living-on-the-margins-syrian-refugees-struggle-to-access-health-care-in-jordan/>

Aðrar heimildir notaðar í þessum kafla

Carrington, D. (2016, 1. desember). Climate change will stir 'unimaginable' refugee crisis, says military. Sótt af <https://www.theguardian.com/environment/2016/dec/01/climate-change-trigger-unimaginable-refugee-crisis-senior-military>

Dobbs, L. (2016, 13. júní). UNHCR report sees 2017 settlement needs at 1.19 million. Sótt af <http://www.unhcr.org/en-us/news/latest/2016/6/575e79424/unhcr-report-sees-2017-resettlement-needs-119-million.html>

Dryden-Patterson, S. og Hovil, L. (2003, september). New issues in refugee research: Local integration as a durable solution: refugees, host populations and education in Uganda. Sótt af <http://www.unhcr.org/3f8189ec4.pdf>

Guterres, A. (2015, 16. desember). Sótt af <https://www.unhcr.org/afr/admin/hcspeeches/567139aa9/high-commissioner-dialogue-protection-challenges-understanding-addressing.html>

International Labour Organization. (2013, 9. janúar). More than 52 million domestic workers worldwide. Sótt af http://ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_200937/lang-en/index.htm

Konur og börn útbjuggu eigin spjöld fyrir #Opentosyria-herferðina, 2015.

© ALI ALSHEIKH KHEDR / Amnesty International

UNHCR, the UN refugee agency. (2017). Figures at a glance. Sótt af <http://www.unhcr.org/afr/figures-at-a-glance.html>

United Nations Population Fund. (2015). Migration. Sótt af <http://www.unfpa.org/migration>

Viltu vita meira?

Amnesty International. (2015, 21. Október). Deadly journeys: The refugee and trafficking crisis in Southeast Asia. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/ASA21/2574/2015/en/>

Amnesty International. (2014, 1. júlí). Denied refuge: Palestinians from Syria seeking safety in Lebanon. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/MDE18/002/2014/en/>

UN General Assembly. (2016, 21. apríl). In safety and dignity, addressing large movements of refugees and migrants. Sótt af https://refugeemigrants.un.org/sites/default/files/in_safety_and_dignity_-_addressing_large_movements_of_refugees_and_migrants.pdf

Amnesty International. (2016, 1. ágúst). Just deserters. Why indefinite national service in Eritrea has created a generation of refugees. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/afr64/4794/2016/en/>

Amnesty International. Refugees, asylum-seekers and migrants overview. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/>

Giorgos Kosmopoulos frá Amnesty International í Grikklandi talar við fjölmörgu nálægt Idomeni-þorpinu á meðan flóttafólk og fjarandfólk bíður þess að komast yfir landamærin til Makedóníu, 2015.
© Amnesty International

VERKEFNI 3.1 HVAR ER FLÓTTAFÓLKID?

MARKMIÐ:

- Að öðlast skilning á stöðu flóttafólks í heiminum og gera sér grein fyrir þeirri staðreynd að meirihluti þess er staðsettur í löndum sem búa yfir takmörkuðu bolmagni til að sinna því.
- Að velta fyrir sér hversu ósjálfbær og óréttlát staðan er og hvernig hún leiðir til mannréttindabrota.
- Að vekja þátttakendur til umhugsunar um ójöfn tækifæri og aðgang þegar mannréttindi eru annars vegar.
- Að öðlast skilning á hugmyndinni um að öll lönd heimsins deili ábyrgð.
- Að vekja nemendur til umhugsunar um að til þess að hægt sé að stuðla að mannréttindum þarf um leið að leita eftir sjálfbærni og jafnvægi í þróun samfélagsins (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD:

60–90 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Blöðrur (165–350 stk.) og litlir plastpokar
- Skjávarpi og glæra sem sýnir hvar flóttafólk er staðsett í heiminum (sjá upplýsingar í niðurstöðum fyrri hluta)
- Fimm A4-blöð merkt númerum fyrir hvern hóp (1–5)
- Nægt pláss (það fer eftir fjölda þátttakenda hversu mikið pláss þarf)

Blöðrunum er skipt á milli fimm poka (sjá að neðan). Fjöldi blaðra getur verið breytilegur eftir stærð hópsins. Það er mikilvægt að æfingin sé krefjandi og ekki sé auðvelt að klára verkið því flóttamannavandinn er krefjandi og flókinn. Taflan hér að neðan sýnir hversu margar blöðrur þarf í hvern poka, eftir því hver fjöldi þátttakenda er.

Ef ekki eru til blöðrur má fá þátttakendur til að teikna fjölda fólks eða útbúa kassa úr pappírsörkum í stað þess að blása upp blöðrur.

		Fjöldi nem 100*	Fjöldi nem 50*	Fjöldi nem 25*
Hópur 1	S- og N-Ameríka	15 blöðrur	10	7
Hópur 2	Afríka	88	59	44
Hópur 3	MENA+Tyrkland**	104	70	52
Hópur 4	Evrópa	38	25	19
Hópur 5	Asía	77	51	38

* Hægt er að prófa sig áfram með fjölda nemenda og blaðra eftir því hversu krefjandi æfingin á að vera og hversu mikill tími er til staðar.

** MENA (Middle East and North Africa region) Mið austurlönd og Afríka

FRAMKVÆMD:

Þetta verkefni er í þremur skrefum:

1. Núverandi ástand (30–45 mínútur)

2. Hvað myndir þú gera? (15–30 mínútur)

3. Gríptu til aðgerða! (15 mínútur)

- ☒ Hægt er að aðlaga lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☒ Leiðbeinandi getur notað upplýsingablaðið (sjá bls. 92) til að undirbúa sig fyrir verkefnið.
- ☒ Það er mikilvægt að þátttakendum sé ekki sagt að blöðurnar endurspegli flóttafólk, né að þeir viti hvaða svæði heimsins þeir tilheyra í æfingunni. Leiðbeinandi mun upplýsa þátttakendur um þetta eftir að fyrsta hluta æfingarinnar er lokið.

ÝMSIR PUNKTAR:

- ☑ Það er lykilatriði að fjöldi í hóp sé í samhengi við styrk og stöðu svæðisins sem hópurinn tilheyrir. Hópar sem endurspegla svæði er búa yfir nægum auðlindum og bolmagni eiga að hafa fleiri meðlimi. Að sama skapi eiga hópar sem endurspegla svæði er skortir auðlindir og styrk að vera fámennir. Þetta er mikilvægt til að hjálpa þátttakendum að skilja að meirihluti flóttafólks og þeirra sem eru á vergangi er á svæðum sem búa yfir skorum skammti auðlinda og litlu bolmagni á meðan ríkari svæði, eins og Evrópa, hýsa fátt flóttafólk.
- ☑ Dæmi: 25 þátttakendur – hópur 1> Suður- og Norður-Ameríka = 10 meðlimir, hópur 2> Afríka = tveir meðlimir, hópur 3> MENA + Tyrkland = einn meðlimur, hópur 4> Evrópa = 10 meðlimir, hópur 5> Asía = tveir meðlimir.
- ☑ Ef hópurinn er mjög stór er hægt að fela tveimur þátttakendum hlutverk athugenda sem ganga á milli meðan á æfingunni stendur og fylgjast með því sem fram fer.
- ☑ Gott er að skipta rýminu upp í svæði heimsins (líkt og á landakorti) og merkja A4-blöð með númerum fyrir viðkomandi svæði (hópur 1 – Suður- og Norður-Ameríka, hópur 2 – Afríka, hópur 3 – MENA + Tyrkland, hópur 4 – Evrópa, hópur 5 – Asía).
- ☑ Það er mikilvægt að hafa í huga að þessi æfing er táknræn túlkun til að vekja fólk til umhugsunar en ekki nákvæm túlkun. Verkefnið beinir ekki athygli að mismunandi stöðu landa innan hvers svæðis fyrir sig þar sem sum lönd hýsa mun fleira flóttafólk en önnur.
- ☑ Í lok verkefnisins gæti verið gagnlegt að sýna þátttakendum myndbandið What is Government Responsibility Sharing? <https://www.youtube.com/watch?v=iqnvytw7L6I> og fylgja því svo eftir með íhugun og hópumræðum.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: NÚVERANDI ÁSTAND (30–45 MÍNÚTUR)

Blöðruleikur (10 mínútur)

- Þátttakendum er skipt í fimm hópa fyrir þá heimshluta sem nefndir eru í punktum hér á undan. Stærð hvers hóps á nokkurn veginn að endurspegla stöðu svæðisins hvað varðar auðlindir og bolmagn til að veita aðstoð. Þannig eiga hópar Evrópu og Norður-Ameríku að vera fjölmennastir þar sem þessi svæði búa yfir meiri getu til hjálpar en önnur.
- Hver hópur staðsetur sig hjá sínu A4-blaði og þátttakendur standa eða sitja eftir því hvort hentar betur.
- Pokum með blöðrum er dreift til hópanna. Passa þarf að hver hópur fái réttan fjölda blaða.
- Útskýrt er fyrir þátttakendum að hver hópur þurfi að blása upp allar blöðurnar í pokanum og á sama tíma þarf að hugsa um blöðurnar (passa að þær haldist á réttum stað).
- Þátttakendur hafa fimm mínútur til að blása upp allar sínar blöður og þegar þeir klára verkefnið bíða þeir eftir að tíminn klárist. Mikilvægt er að halda tímamörkunum og að þátttakendur sem ekki ná að klára fái ekki viðbótartíma. Æfingin er þannig byggð upp að sumir hópar eiga ekki að geta klárað en aðrir klára strax.

Ígrundun og umræður (20 mínútur)

- Að æfingu lokinni eru þátttakendur beðnir að sitja áfram í sínum hópum og ræða eftirfarandi:
 1. *Getur þú lýst því sem fór fram?*
 2. *Hvernig leið þér í þessari æfingu?*
- Eftir að umræðum lýkur deila fjórir til fimm þátttakendur skoðunum sínum með öllum hópnum. Reyna skal að velja þátttakendur úr mismunandi hópum, sem og athugendur.
- Næst eru þátttakendur beðnir að velta eftirfarandi spurningu fyrir sér:
 1. *Hvernig tengist þessi æfing flóttamannavandanum í heiminum?*
- Þátttakendur eru síðan beðnir að deila hugmyndum sínum og svörum og leiðbeinandi skráir á tússtöflu.

SKREF 2: HVAÐ MYNDIR ÞÚ GERA? (15–30 MÍNÚTUR)

Blöðruleikur (10 mínútur)

- Hópnum er nú sagt að þeir þurfi að halda áfram að blása upp blöðurnar sínar. Þátttakendur vita nú að blöðurnar tákna flóttafólk og að þeir þurfi að hugsa vel um þær blöður sem blásnar hafa verið upp. Þátttakendur hafa tíu mínútur til að klára verkið og mega ákveða sjálfir hvernig þeir gera það. Athugendur halda áfram að fylgjast með.

Ígrundun og umræður (20 mínútur)

- Að æfingunni lokinni sitja þátttakendur áfram í sínum hópum og ræða saman eftirfarandi:
 1. *Hvað gerðist?*
 2. *Hvernig klárðuð þið verkið?*
 3. *Hvernig leið ykkur á meðan?*
 4. *Náðuð þið að blása upp allar blöðurnar?*
- Lausnir þátttakenda eru skrifaðar á tússtöfluna.
- Notið upplýsingablaðið til að útskýra raunverulega stöðu flóttafólks í heiminum. Leggið áherslu á að 84% flóttafólks eru í þróunarlöndum sem hafa lítið bolmagn til að sinna því.
- Útskýrið að ef flest eða öll lönd heimsins deildu ábyrgðinni og tækju á móti flóttafólki lægi byrðin ekki aðeins á fáum löndum.
- Til að ljúka æfingunni er tilvalið að fá þátttakendur til að útfæra lausnirnar í samhengi við stöðu flóttafólks í heiminum.

Salem Hhairo, sonur hans, dóttir og tengdamóðir í tjaldinu sínu í Nea Kavala-flóttamannabúðunum í norðurhluta Grikklands, 2016.

© Richard Burton/Amnesty International

SKREF 3: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (15 MÍNÚTUR)

Allur hópurinn ígrundar verkefnið og það sem hann hefur lært og veltir fyrir sér leiðum til að grípa til aðgerða.

Reynið að hvetja til skapandi leiða til að vekja fólk til umhugsunar um flóttamannavandann í heiminum og hvernig við getum boðið flóttafólk velkomið (skipuleggja viðburði, málþing, kvikmyndasýningar og fjölmiðlaumfjöllun).

Ekki gleyma að deila aðgerðum ykkar á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram og Snapchat og nota myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega taggið Amnesty International og Íslandsdeild Amnesty International í færslurnar líka!

UPPLÝSINGABLAÐ FYRIR LEIÐBEINANDA

VERKEFNI 3.1 – SKREF 1

- Útskýrið fyrir þátttakendum að það séu um það bil 22,5 milljónir flóttafólks í heiminum. Segið þeim hversu margt flóttafólk hver og ein blaðra stendur fyrir. Þá er þátttakendum sagt hvaða heimshluta þeirra hópur tilheyrir.
- Gott er að deila með hópnum rauntölum um fjölda og staðsetningu flóttafólks í heiminum (skv. tölum frá Sameinuðu þjóðunum fyrir árið 2016):

Hópur 1 – Suður- og Norður-Ameríka	692.700
Hópur 2 – Afríka	5.135.100
Hópur 3 – MENA + Tyrkland	5.345.700 + 2.869.400
Hópur 4 – Evrópa ÷ Tyrkland	2.330.500
Hópur 5 – Asía	3.477.800

- Það er mikilvægt að taka fram við þátttakendur að í þessari æfingu er ekki litið á Tyrkland sem hluta af Evrópu heldur er áhersla lögð á Evrópusambandslöndin. Eins og stendur eru 2,9 milljónir flóttafólks í Tyrklandi og myndi það því skekkja myndina verulega ef sú tala væri tekin með í Evrópu-tölunum.
- Ójafnvægi í dreifingu flóttafólks í heiminum er gríðarlegt. Samkvæmt Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna dvelja 84% flóttafólks á þróunarsvæðum.
- Flest flóttafólk er í löndum sem búa yfir litlu bolmagni og auðlindum.
- Dreifing flóttafólks er einnig ójöfn innan hvers svæðis fyrir sig.
- Þetta ástand er ekki nýtilkomið heldur hefur varað í marga áratugi. Hins vegar jókst það verulega í kjölfar aukinna mannréttindabrota í heiminum.
- Það eru 193 lönd í heiminum. Helmingur flóttafólksins, eða tíu milljónir manna, býr í einungis tíu af þessum 193 löndum. Þessi staða er í eðli sínu ósjálfbær.

- Löndin sem hýsa mikinn fjölda flóttafólks hafa ekki bolmagn til að sjá fyrir því. Margt flóttafólk býr við mikla fátækt án aðgengis að grunnþjónustu og án vonar til framtíðar. Það kemur því ekki á óvart að margir úr þessum hópi vilja flytja og sumir eru tilbúnir til þess að leggja á sig hættuleg ferðalög í leit að betra lífi.
- Margar af ríkustu þjóðum heims hýsa fæst flóttafólk og gera minnst. Sem dæmi hefur Bretland veitt 8.000 sýrlenskum flóttamönnum alþjóðlega vernd síðan 2011 en Jórdanía, sem er með tíu sinnum færri íbúa og aðeins 1,2% af vergri landsframleiðslu Bretlands, hýsir um 650.000 sýrlenska flóttamenn. Heildarfjöldi flóttafólks og fólks í leit að alþjóðlegri vernd í Ástralíu er um 50.000 en fjöldi sama hóps er 700–800 þúsund í Eþíópíu. Ójöfn deiling ábyrgðar sem þessi er rót flóttamannavandans.
- Hægt er að nota skýrslur Amnesty International um alþjóðlega flóttamannavandann (www.amnesty.org) sem og Global Trends-skýrslur Alþjóðlegu flóttamannastofnunarinnar (www.unhcr.org) fyrir frekari upplýsingar um hvaða lönd hýsa flest flóttafólk.
- Ef ekki gefst tími til að gera síðari hluta æfingarinnar er hægt að taka stutta umræðu um mögulegar lausnir á flóttamannavandanum og ræða mikilvægi þess að öll lönd deili ábyrgðinni í þessu máli, ekki síst ríkari svæði heimsins.

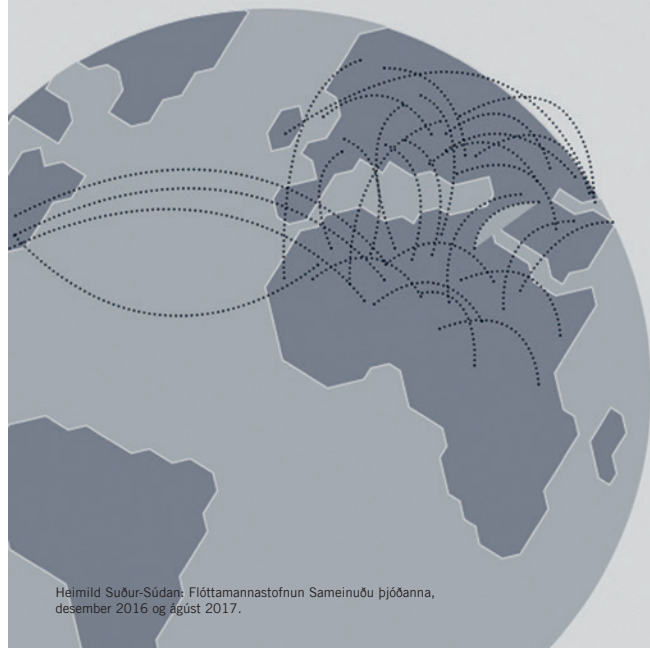
ÝMSAR TÖLUR UM FLÓTTAFÓLK

VERKEFNI 3.1 – SKREF 1

FLÓTTAMANNAVANDINN Í TÖLUM

22,5 MILLJÓNIR

Fjöldi flóttafólks í heiminum

Heimild Suður-Súdan: Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna, desember 2016 og ágúst 2017.

1,2 MILLJÓNIR

Flóttafólk sem þarf á endurbúsetuúrræði að halda strax

(skv. tölum frá 2017)

84%

Flóttafólk sem heldur til á þróunarsvæðum

SUÐUR-SÚÐAN

Flóttafólki fjölgaði mest vegna ástandsins í Suður-Súdan

616.200

2014

1,8 milljónir

SEPTEMBER 2017

VERKEFNI 3.2 AF HVERJU FLÝR FÓLK?

MARKMIÐ:

- Að öðlast skilning á því hvers vegna fólk flýr heimili sitt.
- Að greina þá erfiðleika og hindranir sem þetta fólk stendur frammi fyrir.
- Að efla samkennd með þeim ákvörðunum, bæði tilfinningalegum og hagnýtum, sem flóttafólk þarf að taka sem og ófyrirsjáanlegum afleiðingum.
- Að efla lýðræðislegt gildismat, mikilvæga þætti eins og umhyggju fyrir fólki, dýrum og umhverfi sem heyra undir lýðræðismenntun og eiga heima í öllum námsgreinum (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD:

90 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Flettitafla eða tússtafla
- Sími eða klukka til tímatöku
- Reynslusögurnar Af hverju flýr fólk (sjá bls. 100–101)
- Nægt rými svo þátttakendur geti hreyft sig auðveldlega
- Hlutverkaleikur (sjá bls. 96)
- Pennar og tússlitir
- Hægt er að sýna eftirfarandi myndband ef vill: I never thought I would become a refugee <https://www.youtube.com/watch?v=0I5MZtw4hHM> (00:56)

ÞETTA VERKEFNI ER Í ÞREMUR SKREFUM:

1. Af hverju flytur fólk? (30 mínútur)
2. Hvað tækir þú með þér? (45 mínútur)
3. Gríptu til aðgerða! (15 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR:

- ☑ Hægt er að aðlaga lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Einhverjir þátttakendur gætu verið fyrirverandi flóttafólk eða umsækjendur um alþjóðlega vernd sem hafa upplifað ferðalög og erfiðleika eins og sjónum er beint að í þessu verkefni. Það er mikilvægt að sýna þessum einstaklingum nærgætni og gefa þeim færi á að taka ekki þátt í verkefninu ef það er vilji þeirra. Þeir gætu einnig viljað deila sínum sögum.
- ☑ Skref 1: Til að hjálpa þátttakendum að greina ástæður þess að fólk yfirgefur heimili sitt er hægt að segja þeim að hugsa um ákveðin dæmi af fólki í kringum þá. Þátttakendur eru beðnir að hugsa um ástæður þess að viðkomandi einstaklingar hafi þurft að flytja á milli landa af einhverjum ástæðum.
- ☑ Skref 2: Það eru tvær útfærslur á verkefninu eftir því hversu mikill tími er fyrir hendi og hversu stór hópurinn er.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrirverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

Fólk af Yezidi-þjóðflokknum sem flúði Sinjar-fjall í gegnum Sýrland fer yfir landamærin til Íraska Kúrdistan, 2014.

© Amnesty International

SKREF 1: AF HVERJU FLYTUR FÓLK? (25 MÍNÚTUR)

Hugmyndavinna (10 mínútur)

- Þátttakendur eru beðnir að velta fyrir sér ástæðum þess að fólk flytur.
- Þeim er gefinn tími til að punkta niður á post-it-miða allar þær ástæður sem þeim dettur í hug.
- Merktu á fletti- eða tússtöfluna flokkana FLYTUR SJÁLF-VILJUGT og NEYTT TIL AÐ FLYTJA. Næst eru þátttakendur beðnir að deila sínum hugmyndum og setja þá í annan hvorn flokkinn á töflunni. Ef þeir eru ekki vissir eru miðarnir settir fyrir miðju.

Ígrundun (15 mínútur)

- Sex þátttakendur eru beðnir að lesa ummæli fólks sem hefur í raun þurft að flýja heimaland sitt. Deilið sex ummælum úr fylgigögnunum Af hverju flýr fólk til þeirra sem buðu sig fram.
- Sjálfboðaliðarnir lesa upp ummælin, einn í einu, og aðrir þátttakendur eru beðnir að greina ástæður þess af hverju

viðkomandi einstaklingur þurfti að flýja heimili sitt. Ef þessar ástæður eru nú þegar komnar á töfluna skal benda þátttakendum á tenginguna. Öllum nýjum ástæðum er bætt við á töfluna.

- Ef tími gefst til horfa þátttakendur á myndbandið I never thought I would become a refugee (00:56) til að slá botninn í umræðuna um ástæður þess að fólk flýr heimili sitt og bent er á að við gætum öll lent í slíkum aðstæðum.
- Þessum hluta verkefnisins er síðan lokið með því að minna þátttakendur á að fólk flytur vegna fjölmargra og óskyldra ástæðna og vegna ýmiss konar aðstæðna. Flóttafólk og farandfólk hefur yfirleitt skoðað marga möguleika áður en það ákveður að yfirgefa heimili sitt. Munið: Flest fólk myndi heldur vilja búa í sínu heimalandi, nálægt fjölskyldu og stuðningsneti, tungumáli sem það þekkir og menningu. Hins vegar, þegar einhverjum er neitað um örugga og mannúðlega kosti til að lifa af, tækifæri til að sjá sér farborða og að grunnþarfir þeirra séu uppfylltar, þá flytur fólk.
- Útskýrið fyrir þátttakendum að í næstu skrefum þessa verkefnis muni þeir skoða nánar þær erfiðu ákvarðanir og þau löngu ferðalög sem sumt fólk neyðist til að taka og fara í.

SKREF 2: HVAÐ TÆKIR ÞÚ MEÐ ÞÉR? (45 MÍNÚTUR)

Hópamyndun (fimm mínútur)

- Þátttakendur eru beðnir að mynda tveggja til þriggja manna hópa. Hver hópur fær úthlutað hlutverk af listanum hér að neðan. Bent er á að tilgangur þessa verkefnis sé að fá þátttakendur til að vinna saman og taka ákvarðanir sem hópur. Ef þarf er einnig hægt að setja saman hópa eftir einhverjum öðrum leiðum. Þátttakendur fylgja sínum hópi í þessu skrefi og því næsta í þessu verkefni:
 - a) Fjögurra manna fjölskylda – báðir foreldrar og tvö börn (fjögurra og níu ára)
 - b) 32 ára gamall einhleypur karlmaður
 - c) 28 ára gömul trans kona
 - d) Sex manna fjölskylda – báðir foreldrar, tvö börn (átta og 11 ára), afi og amma (67 ára gömul)
 - e) Einstæð móðir með veikt átta mánaða gamalt barn
 - f) Systkini, 23 ára karlmaður og 16 ára unglingsstúlka
 - g) Þrjár einhleypar konur (25–40 ára) sem ferðast saman
 - h) Fimm manna fjölskylda – báðir foreldrar, tvö börn (eins árs og þriggja ára), 59 ára gömul amma sem á erfitt með gang
- Hver hópur fær teiknipappír og penna.
- Hóparnir eru beðnir að ræða hvort og þá hvernig þeirra hlutverk gæti haft áhrif á ákvörðun og getu til að flytja. Hóparnir punkta þessi atriði niður á teiknipappírinn.

Ákvarðanir teknar (15 mínútur)

- Eftirfarandi atburðarás er lesin upp:
Þú/fjölskyldan þín neyðist til að yfirgefa heimalandið þegar í stað. Það er enginn tími til að kveðja vini eða fjölskyldu. Heyrst hefur að lögreglan sé á leiðinni til að handtaka þig/fjölskyldu þína. Hvert þú ferð/fjölskyldan fer og hversu langan tíma tekur að komast þangað er algjörlega óljóst.
- Þú hefur tvær mínútur til að pakka 20 hlutum. Hvað tækirðu með? Skrifðu það niður á blað.
- Eftir tvær mínútur er eftirfarandi atburðarás lesin upp:

Þér/fjölskyldu þinni hefur tekist að flýja undan stjórnvöldum. Þú ert komin/kominn/komið/fjölskyldan er komin að landamærum þar sem smyglarar hafa fallist á að flytja þig/ykkur yfir landamærin til nágrannalands. En plássið er lítið og þú þarft/þið þurfið að skilja tíu hluti eftir. Þið hafið tvær mínútur til að ákveða hvað fer með og hvað er skilið eftir.

- Næst er eftirfarandi atburðarás lesin upp:
Þú hefur/þið hafið komist yfir landamærin til nágrannalands en smyglararnir geta ekki ferðast lengra með ykkur. Þú þarft/fjölskyldan þarf að ganga 200 kílómetra í gegnum varasamt landsvæði til að komast til næsta þorps. Þú munt/þið munuð aðeins lifa ferðalagið af ef þið fylgið eftirfarandi reglum:
 - Fullorðnir og unglingar (>16) geta aðeins borið þrjá hluti
 - Börn á aldrinum níu til 15 ára geta aðeins borið tvo hluti
 - Börn á aldrinum fimm til átta ára geta aðeins borið einn hlut
 - Börn undir fimm ára aldri geta ekkert borið
 - Afar og ömmur yfir 55 ára aldri geta borið einn hlut
 - Þú hefur/þið hafið tvær mínútur til að ákveða hversu marga hluti þú/fjölskyldan getur borið og hvaða hlutir verða skildir eftir
- Eftir að tvær mínútur eru liðnar eru hóparnir beðnir að deila með öllum hversu marga hluti þeir gátu borið og hvað ákveðið var að skilja eftir. Hóparnir eru beðnir að meta hvernig þeirra fjölskylda er samansett og hvernig getan til að bera hluti hefur þar af leiðandi áhrif á líkurnar til að lifa af það ferðalag sem fram undan er. Hugmyndin er að fá þátttakendur til að skilja mismunandi breytur í erfiðum aðstæðum. T.d. getur einstæð kona með barn aðeins borið þrjá hluti.
- Lesið nú upp eftirfarandi atburðarás:
Þú/fjölskyldan hefur komist alla leið til næsta þorps. Þar er bátur sem getur flutt þig/ykkur til öruggs lands. En það eru margir sem vilja komast að og þú/fjölskyldan getur aðeins tekið fimm hluti með í sjóferðina. Ef þú ert þegar með fimm eða færri hluti geturðu aðeins tekið þá með þér – ekkert meira. Báturinn heldur úr höfn eftir tvær mínútur. Hvað tekur þú/fjölskyldan með?

Fólk fer yfir ána frá Gvatemala til Mexíkó, 2017.

© Amnesty International/Sergio Ortiz Borbolla

- Spyrjið hópana hvort einhverjir þátttakendur hafi tekið með sér skjöl sem sanna að þeir hafi orðið fyrir ofsóknum.
- Lesið upp lögfræðilega skilgreiningu á hugtakinu flóttamaður úr samningnum um réttarstöðu flóttamanna frá árinu 1951 sem finna má í **4. kafla: Réttindi flóttafólks og farandfólks eru mannréttindi** (sjá bls. 119).

Ígrundun (25 mínútur)

- Eftir að æfingunni lýkur eru þátttakendur spurðir hvernig þeim leið meðan á henni stóð. Hvernig tóku þeir ákvarðanir? Hvað var erfitt? Biðjið þátttakendur að renna aftur yfir upprunalega listann sem þeir gerðu.
- Útskýrið að samkvæmt skilgreiningunni um flóttamann hafa aðeins þeir sem hafa undir höndum einhvers konar sönnun eða gildar ástæður þess að þeir hafi orðið fyrir ofsóknum (blaðaurklippur eða bréf) möguleika á að fá stöðu flóttamanns. Hversu margir hópar höfðu tekið með sér skjöl sem sönnuðu ofsóknir?

- Biðjið allan hópinn að velta fyrir sér eftirfarandi (10 mínútur):

1. *Hvernig leið ykkur í þessari æfingu? Hvernig hafði samsetning hópsins áhrif á getu hans til að flýja?*
2. *Var erfitt að ákveða hvað ætti að taka með eða skilja eftir?*
3. *Hvaða hluti ákvað hópurinn að taka með sér?*
4. *Haldið þið að fólk sem flýr viti að það þurfi einhvers konar skjöl sem sanni ofsóknir? Hvaða afleiðingar getur það haft að hafa enga sönnun?*
5. *Hvers konar hindrunum getur þetta valdið flóttafólki sem vill sækja um alþjóðlega vernd?*

- Biðjið þrjá til fjóra þátttakendur úr mismunandi hópum að deila sínum vangaveltum, ein spurning í einu.

VIÐBÓT FYRIR SKREF 2 HVAÐ MYNDIR ÞÚ TAKA MEÐ? (20 MÍNÚTUR)

Einstaklingsvinna (fimm mínútur)

- Þátttakendum er sagt að í þessari æfingu eigi þeir að setja sig í hlutverk einstaklings sem býr við hættulegar aðstæður og þarf að taka ákvörðun um að yfirgefa land sitt.
- Eftirfarandi atburðarás er lesin upp:
Þú ert kennari í ónefndu landi. Maki þinn er týndur, líklegast vegna tilrauna hans/hennar/háns til að stofna stéttarfélag. Næstu mánuði færð þú nokkur ógnandi símtöl og nafnið þitt birtist í blaðagrein þar sem birtur er listi yfir grunað uppreisnarfólk. Þegar þú kemur heim úr vinnu í kvöld bíður þín nafnlaust hótunarbréf. Þú ákveður að flýja strax og sækja um alþjóðlega vernd í öðru landi.

Þú hefur **eina mínútu** til að ákveða hvað þú tekur með þér. Hvað tekurðu með?

- Ekki gefa þátttakendum meira en eina mínútu til að skrifa niður á blað lista yfir það sem þeir myndu taka með sér. Þeir geta aðeins tekið það sem er nú þegar til á heimili þeirra og þeir geta borið, og aðeins átta hluti (t.d. föt, mat, gögn).
- Takið tímann á klukku, úr eða síma. Þetta hjálpar þátttakendum að gera sér grein fyrir þeim aðstæðum sem fólk er oft í þegar það tekur ákvörðun um að flýja land sitt.

Ígrundun (15 mínútur))

- Þegar ein mínúta er liðin eru nokkrir þátttakendur beðnir, einn í einu, að lesa upp sína lista og ræða ástæður þess hvað þeir ákváðu að taka með sér.
- Lesið upp lögfræðilega skilgreiningu á hugtakinu flóttamaður úr samningnum um réttarstöðu flóttamanna frá árinu 1951 (sjá bls. 122).
- Útskýrið að samkvæmt skilgreiningunni um flóttamann hafa aðeins þeir sem hafa undir höndum einhvers konar sönnun eða gildar ástæður þess að þeir hafi orðið fyrir ofsóknum (blaðaúrklippur eða bréf) möguleika á að fá stöðu flóttamanns. Hversu margir höfðu tekið með sér skjöl sem sönnuðu ofsóknir?
- Allir þeir sem ekki hafa sönnunargögn um ofsóknir þurfa að fara í varðhaldsmiðstöðina.
- Biðjið hópinn að velta fyrir sér eftirfarandi:
 1. *Hvernig leið ykkur í þessari æfingu? Hvernig hafði samsetning hópsins áhrif á getu hans til að flýja?*
 2. *Var erfitt að ákveða hvað ætti að taka með eða skilja eftir?*
 3. *Hvaða hluti ákvað hópurinn að taka með sér?*
 4. *Hvers konar hindrunum getur þetta valdið flóttafólki sem vill sækja um alþjóðlega vernd?*

Þátttakendur í #TellNorway-herferð Amnesty International í Noregi sem beindist að réttindum afganskra flóttamanna þar í landi, þá helst hinnar 18 ára gömlu Taibeh Abbasi, 2017.
© Amnesty International

SKREF 3: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (15 MÍNÚTUR)

- Að lokum veltir hópurinn því fyrir sér hvernig hann geti gripið til aðgerða í kjölfar þess sem hann hefur lært í æfingunni. Hvetjið hópinn til að finna skapandi leiðir til að vekja fólk til umhugsunar um þær áskoranir sem flóttafólk og farandfólk þarf að takast á við.
 - Hópurinn getur lagt og leitt æfinguna fyrir annan hóp sem hann á í samskiptum við, annan hóp í skólanum eða annars staðar í nærsamfélaginu.
 - Hægt er að skoða möguleikann á að koma á samskiptum við samtök í nærsamfélaginu sem vinna

með flóttafólki og finna út hvort hægt sé að hjálpa þeim sem nýlega eru komnir til landsins með hluti sem flóttafólkið þurfti að skilja eftir í heimalandinu. Síðan er hægt að koma á söfnun.

- Þá er hægt að taka þátt í sjálfbóðaliðastarfi samtaka sem vinna með flóttafólki.

Ekki gleyma að deila aðgerðum sem gripið er til á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram eða Snapchat. Notið myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega merkið líka Íslandsdeild Amnesty International á innleggið á samfélagsmiðlunum.

AF HVERJU FLÝR FÓLK? SÖGUR

VERKEFNI 3.2 – SKREF 1

DIANA*

„Ég þurfti að flýja Hondúras því bróðir minn var myrtur af glæpagengi. Hann sat á steini fyrir utan húsið mitt þegar gengið kom að, þeir myrtu hann fyrir framan mig og móður mína. Ég lagði fram kæru gegn glæpagenginu og yfirvöld handóku meðlimi þess en þeir fóru ekki í fangelsi og hótuðu mér. Í bréfi sem gengið sendi mér var sagt að þeir vissu hvar ég byggi og myndu myrða mig og hvern þann sem væri með mér. Þannig að ég pakkaði í ferðatösku og flúði.“

(Amnesty International, 2016)

MOHAMED*

Mohamed, á sextugsaldri, kom til Dadaab-flóttamanna-búðanna í Kenía frá Sómalíu árið 2008 með konu sinni og tveimur sonum: „Ég kom árið 2008. Sonur minn er andlega veikur eftir að hafa upplifað stríðið í Sómalíu. Þegar hann heyrir þrumur heldur hann að hljóðið komi frá sprengjum eða byssuskotum. Aðalástæða þess að við flúðum Sómalíu var að koma honum í burtu frá öllu þessu.“ Elsti sonur Mohameds var myrtur árið 2011 eftir að hann ákvað að snúa til baka til Sómalíu.

(Amnesty International, 2016)

FAIZA* OG SYSTIR HENNA

Faiza og systir hennar eiga ættir að rekja til Afganistans en þær eru fæddar og uppaldaðar í Íran þar sem þær leituðu alþjóðlegrar verndar. Seint á árinu 2012, þegar systurnar voru 17 og 20 ára, flúðu þær að heiman til að forðast þvingað hjónaband. „Þegar komið var að því að við áttum að giftast ákváðum við að flýja.“ Þær lögðu á sig erfitt ferðalag til Tyrklands þar sem þær síðan bjuggu í þrjú ár án aðstoðar frá yfirvöldum. Nágrannar þeirra hjálpuðu þeim en vildu í staðinn að þær myndu giftast sér. Systurnar ákváðu síðan að yfirgefa Tyrkland. Faiza segir að þær hefðu ekki getað séð sér farborða né getað lengur lifað við áreitni frá nágrönnunum: „Kannski deyjum við, kannski komumst við ekki alla leið. En það skiptir ekki máli því við getum ekki verið í Tyrklandi lengur.“

(Amnesty International, 2016)

Ljósritið og dreifið til þátttakenda.

*Nöfnum hefur verið breytt til að vernda einstaklingana.

JANETTE*

Árið 2013, þegar Janette var 13 ára gömul, tilkynnti hún tvær stúlkur til skólayfirvalda fyrir einelti. Stúlkurnar hefndu sín með því að fá kærasta sína, sem voru í glæpagengi, til að nauðga henni. Janette og móðir hennar flúðu til annars hluta Hondúras þar sem þær bjuggu hjá ættingjum. Þegar þær sneru til baka heim til sín hélt einn þeirra sem réðust á Janette áfram að áreita hana.

(Amnesty International, 2016)

AWAD*, FAIRUZ* OG BÖRN

Fjölskyldan er frá Aleppo í Sýrlandi. Þegar loftárásir hófust í Aleppo árið 2012 flúði hún til Austur-Ghouta-héraðs þar sem systir Awads bjó. Hún dvaldi á svæðinu í rúmt ár og bjó í ýmsum skýlum ásamt yfirgefnum bóndabæjum og skólabyggingum. Dag einn um mitt ár 2013 lenti sprengja aðeins einum metra í burtu frá átta ára dóttur Awads og Fairuz, Söruh, og slasaðist hún á fæti. Fjölskyldan fór á herspítala í nágrenninu þar sem þurfti að fjarlægja fótinn. „Ég fékk fótinn með mér, hann var settur í poka svo ég gæti grafið hann. Ég grét og gat ekki grafið fótinn þannig að læknirinn gerði það.“ Eftir að Sarah hafði jafnað sig á spítalanum flúði fjölskyldan til Jórdaníu í von um að fá betri læknismeðferð.

(Amnesty International USA , 2016)

ALAN, GYAN OG FJÖLSKYLDA*

„Í Sýrlandi kenndum við bróðir minn börnum eftir skóla. En við þurftum að hætta því. Við þurftum að flýja sprengjuárásir og íslamska ríkið (IS). Við eyddum einu og hálfu ári í Írak en íslamska ríkið var þar líka svo við þurftum að yfirgefa landið.“

(Amnesty International, 2016)

VERKEFNI 3.3 HÆTTUFÖR Í LEIT AÐ ÖRYGGI

MARKMIÐ:

- Að greina þá erfiðleika og hindranir sem flóttafólk stendur frammi fyrir.
- Að efla samkennd með þeim ákvörðunum, bæði tilfinningalegum og hagnýtum, sem flóttafólk þarf að taka sem og ófyrirsjáanlegum afleiðingum.
- Að efla samkennd með fólki sem leitar að öryggi.
- Að læra að skynja mun á ólíkum aðstæðum einstaklinga, jafnrétti, forréttindum og mismunun (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD:

150 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Myndbandið When you don't exist https://www.youtube.com/watch?v=_OUpsWCvE38
- Eintök af borðspilinu Hættuför í leit að öryggi (bls. 107)
- Eintök af tékklista með borðspili (sjá bls. 106–108)
- Eintök af reynslusögum (sjá bls. 109–112)
- Pennar og tússlitir
- Flettitafla eða tússtafla

ÞETTA VERKEFNI ER Í ÞREMUR SKREFUM:

1. Hættuför (60 mínútur)
2. Reynslusögur (60 mínútur)
3. Gríptu til aðgerða! (30 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR:

- ☑ Hægt er að aðlagja lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Einhverjir þátttakendur gætu verið fyrirverandi flóttafólk eða umsækjendur um alþjóðlega vernd sem hafa upplifað ferðalög og erfiðleika eins og sjónum er beint að í þessu verkefni. Það er mikilvægt að sýna þessum einstaklingum nærgætni og gefa þeim færi á að taka ekki þátt í verkefninu ef það er vilji þeirra. Þeir gætu einnig viljað deila sínum sögum.
- ☑ Hægt er að nota skref 2 eitt og sér sem æfingu ef það hentar betur.
- ☑ Skref 1: Hægt er að ljósrita og stækka borðspilið þannig að hægt sé að spila í nokkrum minni hópum. Einnig má útbúa kennslurýmið á þann veg að allur hópurinn geti spilað saman á stóru spilaborði. Lesið fyrirmælin og notið sniðmátið til að undirbúa æfinguna sem best.
- ☑ Skref 1: Fyrir yngri þátttakendur er hægt að fjarlægja ákveðnar spurningar eða aðlagja þær hverjum aldurs- hópi fyrir sig.
- ☑ Það gæti hentað betur að aðlagja atburðarásirnar á tékklistanum að nærsamfélaginu.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrirverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

Skref 1 hefur verið aðlagð úr leiknum *Flóttamaður ekki vera reiður* sem Amnesty International í Slóveníu bjó til.

SKREF 1: HÆTTUFÖR (60 MÍNÚTUR)

Valfrjálst: Myndband (fimm mínútur)

- Hægt er að sýna myndbandið *When you do not exist* og ræða stuttlega við þátttakendur um viðbrögð þeirra við því.

Hættuför í leit að öryggi (30 mínútur)

- Hægt er að gera þessa æfingu í minni hópum og ljósrita sniðmátið fyrir borðspilið (valkostur 1). Einnig er hægt að útbúa kennslurýmið á þann veg að allur hópurinn geti spilað saman á stóru spilaborði (valkostur 2).
- Lesið upp atburðarásina frá byrjunarreitnum til að setja aðstæður í samhengi.

Valkostur 1: Ef spilað er í minni hópum:

- Allir hópar fá sniðmát fyrir spilaborðið sem og eintak af tékkblaðinu.
- Hægt er að halda sömu hópum og í síðasta verkefni ef vill.
- Þátttakendur í hverjum hópi spila sem einstaklingar.
- Atburðarásir, aðgerðir og spurningar eru lesnar upp af tékkblaðinu á hverjum reit í samræmi við teningakast. Um það bil helmingur reitanna er öruggur og þeir sem lenda á þeim reitum þurfa hvorki að svara spurningum né gera neitt.

Valkostur 2: Ef allur hópurinn spilar saman á stóru spilaborði:

- Fyrir þennan valkost þarf rými til að koma fyrir 50 hæfilega stórum reitum á gólfinu. Hægt er að nota post-it-miða til að merkja reitina á gólfinu.
- Halda má sömu hópum og í síðasta verkefni (verkefni 3.2) ef vill. Hver hópur kastar teningnum og færir sig saman eftir spilaborðinu.
- Sá sem leiðir leikinn notar tékkblaðið. Hann les upp atburðarásir, aðgerðir og spurningar eftir því á hvaða reit hóparnir lenda. Um það bil helmingur reitanna er öruggur og þeir sem lenda á þeim reitum þurfa hvorki að svara spurningum né gera neitt.

Hópavinna (10 mínútur)

- Þátttakendur eru beðnir að ræða í sínum hópum hvernig þeim leið þegar:
 - Þeir lentu á reit þar sem þeir neyddust til að færa sig aftur um reit eða byrja upp á nýtt.
 - Þeir lentu á reit sem veitti þeim leyfi til að færa sig fram um reit og halda ferðalaginu áfram.
 - Annar meðlimur í hópnum þurfti að færa sig aftur um reit.
 - Annar meðlimur í hópnum fékk leyfi til að færa sig fram um reit.
 - Þeir komust á lokareitinn.
 - Hvað lærðu þátttakendur af þessum leik?

Ígrundun (20 mínútur)

- Allur hópurinn sameinast og:
 - ✓ Deilir því sem rætt var í minni hópunum um upplifun af æfingunni.
 - ✓ Ræðir hvort þátttakendur hafi heyrt hvort flóttafólk hafi í raun þurft að upplifa einhverja af þeim atburðum sem fyrir komu í æfingunni.
 - ✓ Ræðir hvaða hindranir þátttakendur greindu í æfingunni.
 - ✓ Ræðir hvort mögulega vanti einhverjar aðrar hindranir í spilið sem þátttakendur hafa heyrt af annars staðar.

SKREF 2: REYNSLUSÖGUR (60 MÍNÚTUR)

Hópavinna: Reynslusögur (30 mínútur)

- Þátttakendum er skipt í fjögurra til fimm manna hópa.
- Hver hópur fær reynslusögu.
- Hver hópur ræðir og svarar eftirfarandi spurningum:
 1. *Hvaða áskorunum stóð fólkið frammi fyrir í sinni hættuför?*
 2. *Hvaða mannréttindabrot er hægt að finna í reynslusögunni og hver brýtur á mannréttindum?*
 3. *Eru einhver þessara mannréttinda háð einhverjum öðrum? Hvernig?*
 4. *Hvað þarf til að mannréttindi þessa fólks verði virt?*
 5. *Hvað þarf til að þessi hættuför verði öruggt ferðalag?*
 6. *Hvað getum við gert?*
- Hóparnir kynna sína reynslusögu og umræður á skapandi og sjónrænan hátt.

Ígrundun (30 mínútur)

- Hver hópur heldur sína kynningu.
- Tilgreinið mannréttindabrotin og hvernig þau tengjast innbyrðis.
- Tilgreinið hvað þarf að gerast til að mannréttindi þessa fólks verði virt.
- Sláið botn í æfinguna og útskýrið:
 - ✓ Notið efni úr þessum kafla til að loka umræðunni
 - ✓ Í æfingunni hafa þátttakendur orðið vitni að því að fólk

neyðist til að fara í hættuför til að flýja hættulegt ástand þar sem öruggar leiðir eru ekki fyrir hendi. En það er í raun enn hættulegra að dvelja áfram í heimalandinu.

- ✓ Þetta er ástæða þess að Velkomin-herferð Amnesty International leggur áherslu á að ríki heims kanni aðrar leiðir fyrir fólk sem neyðist til að flýja heimaland sitt og sækja um alþjóðlega vernd í öðru landi.
- Kynnið þessar aðrar leiðir fyrir þátttakendum:
 - ✓ Samfélagið sem bakhjarl (e. *community sponsorship*)
 - ✓ Dvalarleyfi vegna náms
 - ✓ Fjölskyldusameining (ekki eitt af markmiðum Velkomin-herferðar)
 - ✓ Dvalarleyfi af mannúðarástæðum eða atvinnuleyfi (ekki eitt af markmiðum Velkomin-herferðar)

SKREF 3: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (30 MÍNÚTUR)

- Hópurinn ræðir hvað sé hægt að gera til að gera þessi ferðalög öruggari og svo að mannréttindi flóttafólks og farandfólks séu virt.
- Skoðið þá möguleika sem Amnesty International hefur barist fyrir í Velkomin-herferðinni.
- Hópurinn ræðir hvernig hann getur gripið til aðgerða byggt á því sem hann hefur lært og veltir fyrir sér skapandi leiðum til að vekja fólk til umhugsunar um þær áskoranir og hindranir sem flóttafólk og farandfólk þarf að kljást við á ferð sinni.
 - Hópurinn getur lagt og leitt æfinguna fyrir annan hóp sem hann á í samskiptum við, annan hóp í skólanum eða annars staðar í nærsamfélaginu.
 - Mótið skapandi leiðir til að deila reynslusögnum sem hóparnir hafa kynnt sér. Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.
 - Ekki gleyma að deila aðgerðum sem gripið er til á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram eða Snapchat. Notið myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega merkið líka Íslandsdeild Amnesty International á innleggið á samfélagsmiðlunum.

Þátttakendur í risastóru borðspili sem sett var upp á götu úti í Lúbljána í Slóveníu, 2015.

© Amnesty International Slovenia/Bojan Stepančič

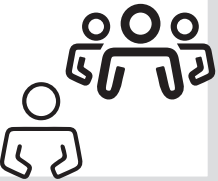

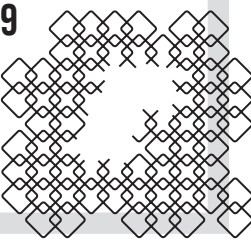

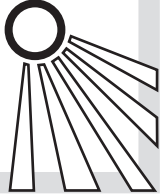

BORÐSPIL – TÉKKLISTI, AÐGERÐIR OG SPURNINGAR

VERKEFNI 3.3 – SKREF 1

1. **BYRJA:** Herinn hefur steypt ríkisstjórn landsins þíns af stóli. Herföngjar hafa tekið yfir fjölmiðla og því er erfitt að nálgast upplýsingar. Fyrst eru fulltrúar ríkisstjórnarinnar og pólitískir stjórnarandstæðingar handteknir en síðan fara kennarar, lögfræðingar, baráttufólk verkalyðsins, blaðamenn og trúarleiðtogar að hverfa. Listar yfir óvini ríkisins eru birtir í dagblöðum og þú þekkir nokkur nöfn. Nú eru sumir af nágrönnum þínum sóttir að kvöldi til því þeir eru grunaðir um tengsl við uppreisnarhópa og sumum ættingja þinna hafa borist hótanir. Þú hefur eytt mestu af sparifénu og átökin hafa skipt borginni í tvennt. Þú finnur enga atvinnu og uppreisnarmennirnir þvinga fólk, líka börn, til þess að berjast. Ef þú flýrð ekki er líf þitt og ástvina þinna í hættu. Þú vilt ekki flýja staðinn þar sem þú ert fædd/fæddur/fætt og uppalin/uppalin/uppalið en þú og aðrir í hópnum ákveða að þið verðið öll að flýja til lands þar sem ríkir friður í von um betra líf. Það er úr fáum öruggum og löglegum leiðum að velja og þið vitið að þið munuð þurfa að horfast í augu við hættu og erfiðleika á leið ykkar, þar með talið mögulega dauða. Samt sem áður vitið þið að þetta er eini möguleikinn í stöðunni. **Þið pakkid niður því helsta og yfirgefið heimili ykkar. Hvað tekurðu með og af hverju?**
2. Þér hefur tekist að flýja borgina þar sem mesti bardaginn er en einn úr hópnum lenti á milli í átökum hersins og uppreisnarmanna, varð fyrir skoti og lést. **Einn meðlimur þarf því að hætta í leiknum. Hvaða aðrar hættur leynast þegar fólk reynir að yfirgefa borgina?**
3. Þið leggið eitthvað af peningunum ykkar saman í púkk og kaupið jeppa til að komast í gegnum eyðimörkina. Jeppinn gæti bilað á leiðinni en það er þess virði að reyna að keyra í stað þess að ganga því ferðin er ansi löng og ströng. **Færið ykkur fram um fimm reiti á reit númer 8. Hvað þarftu að taka með þér ef jeppinn skyldi bila?**
4. **ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.**
5. Þið hafið verið fótgangandi á ferðalagi í eyðimörk í þrjá daga af þeim sex sem ferðin ætti að taka. Það er sjóðandi heitt á daginn og ískalt á kvöldin. Það líður yfir einn í hópnum vegna sólstings og örmögnunar. Hann getur ekki gengið einn og óstuddur þannig að þið þurfið annaðhvort að skilja hann eftir eða bera hann. **Einn meðlimur þarf að hætta í leiknum EÐA hópurinn þarf að sitja hjá eina umferð. Hvað ákveður hópurinn að gera?**
6. Vatnið klárast tveimur dögum áður en þið getið fyllt á brúsana aftur. Einn í hópnum er veikur fyrir hjarta. Álagið vegna vökvataps og erfiðrar göngu verður til þess að viðkomandi fær hjartaáfall og deyr. **Einn meðlimur þarf því að hætta í leiknum. Hvaða önnur heilsufarsvandamál gætu komið upp á ferðalagi sem þessu?**
7. Þið komið í búðir fyrir fólk sem er á flótta innan síns heimalands. Aðstæður eru bágbornar en þar er laust tjald þar sem þið getið hvílst í nokkrar nætur og safnað orku á ný, drukkið vatn og fengið mat. **Kastið teningnum aftur. Hvaða áskoranir fyrirfinnast í búðum sem þessum?**
8. **ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.**
9. Landamæraverðir standa ykkur að því að reyna að komast yfir til strandríkis þaðan sem þið ætlið að komast um borð í bát. Þeir hleypa ykkur í gegn en aðeins eftir að þið hafið greitt þeim háa mútugreiðslu. Þið vonið þó að þið eigið enn nægt fé til að borga fyrir bátinn. **Færið ykkur fram um einn reit á reit númer 10. Hvað gæti hafa gerst í þessum aðstæðum ef þið hefðuð ekki átt peninga fyrir mútugreiðslunni?**
10. **ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.**
11. Glæpagengi ræðst á ykkur og hótar að drepa ykkur og nauðga ef þið afhendið því ekki þá peninga sem þið höfðuð geymt til að greiða fyrir bátsferðina. Ykkur tekst að flýja gengið þegar lögregluyfirvöld, sem veita látunum athygli, hræða það í burtu. Lögreglan handtekur ykkur þar sem þið teljist ólöglegir innflytjendur í landinu og setur ykkur í varðhald í ofsetinni og óþrifalegri varðhaldsmiðstöð. Þið sitjið í varðhaldi í þrjá mánuði áður en þið eruð send aftur yfir landamærin í búðirnar fyrir flóttafólk innan síns heimalands. **Færið ykkur aftur um sex reiti á reit 5. Hvað vitið þið um varðhaldsmiðstöðvar eins og þið þurfið að dvelja í í þrjá mánuði?**
12. **ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.**

Ljósritið og deilið til þátttakenda.

BORÐSPIL – FLÚIÐ Í
ÖRYGGI
VERKEFNI 3.3 – SKREF 1

				50	49	48	47	46	45
									
36	37	38	39	40	41	42	43	44	
				EXIT 					
35	34	33	32	31	30	29	28	27	
							Όνομα και επώνυμο		
18	19	20	21	22	23	24	25	26	
									
17	16	15	14	13	12	11	10	9	
									
1	2	3	4	5	6	7	8		
									

Allir gulu reitirnir eru
ÖRUGG svæði.

BORÐSPIL – TÉKKLISTI,
AÐGERÐIR OG SPURNINGAR
VERKEFNI 3.3 – SKREF 1

13. Þið komið niður að höfn í strandríkinu og þaðan fara skip og bátar en þið eruð ekki með alla greiðsluna (2.500 dollara) sem smyglararnir krefjast fyrir að sigla með ykkur yfir hafið. Hópurinn hefur úr tveimur möguleikum að velja: Annaðhvort að skipta upp hópnum svo að helmingur hafi ráð á bátsferðinni en þá þarf hinn helmingur hópsins að fara á byrjunarreit. Eða þá að allur hópurinn fer á byrjunarreit. Hvað ákveður hópurinn að gera og af hverju?

14. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

15. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

16. Þið borgið uppsett verð (2.500 dollara) en smyglararnir eru einnig mansalsmangarar sem bundið hafa fyrir augun á ykkur og farið með ykkur í stórt hús þar sem þið eruð neydd til að vinna erfiðisvinnu eða í vændi án þess að fá nokkuð greitt fyrir. Ykkur er haldið sem þrælum í þrjá mánuði eða þangað til ykkur er sagt að þið hafið unnið fyrir ferðinni yfir hafið. Færið ykkur aftur um tvo reiti á reit 14. Hvernig eru konur og börn sérstaklega í hættu á ferðalögum sem þessu?

17. Baturinn er fullur. Það er annar bátur til taks en það er einungis gúmmibátur og hann er nú þegar yfirfullur. Þið þurfið að ákveða hvort þið takið þá áhættu að fara um borð í gúmmibátinn og þá halda þessum reit Eða bíða eftir næsta báti en þá færa ykkur aftur um fimm reiti á reit 12. Hver er ákvörðun ykkar?

18. Þið komist um borð í bát en hann er ryðgaður dallur, óöruggur og yfirfullur. Það er ekkert vatn né mat að fá og engin salerni um borð. Þið eruð hrædd um að bátnum eigi eftir að hvolfa eða vera snúið til baka. Þá er fólkið um borð orðið veikt. Þið sitjið hjá eina umferð. Hvaða aðrar tilfinningar og hugsanir gætu flogið um hugann í svona aðstæðum?

19. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

20. Úti á miðju hafi lendið þið í stormi og báturinn ferst. Allir 300 farþegarnir drukkna. Þið hafið tapað leiknum. Hversu margt flóttafólk hefur drukknað á ferð sinni yfir Miðjarðar-hafið í ár?

21. Það drepst á vél bátsins og það er engin leið til að starta honum á ný. Ykkur rekur hjálparvana í heilan dag þangað til stórt fraktskip kemur auga á ykkur og bjargar öllum um borð. Færið ykkur fram um einn reit. Hvað annað gæti hafa gerst í þessum aðstæðum?

22. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

23. Þið sjáið loksins til lands. En hvað þetta er falleg eyja! Hins vegar kemur landhelgisgæsla landsins í veg fyrir að báturinn geti siglt inn í höfnina og snýr honum til baka til hafnarinnar sem þið siglduð frá. Færið ykkur aftur um 10 reiti á reit 12. Ætlið þið að leggja þetta erfiða ferðalag yfir hafið á ykkur aftur?

24. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

25. Þið komist alla leið til nýs lands! Þið farið á lögreglustöðina til að sækja um alþjóðlega vernd en allir þar eru uppteknir og þið þurfið því að bíða allan daginn úti í kulda og roki. Lögreglan tekur einungis á móti 20 umsóknum á viku þannig að þið þurfið að bíða. Án þess að hafa staðfestingu um umsókn um alþjóðlega vernd getið þið átt von á að vera rekin úr landi. Færið ykkur aftur um einn reit á reit 24. Hvaða mannréttindabrot þarf flóttafólk að þola ef það hefur ekki réttu pappírana undir höndum?

26. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

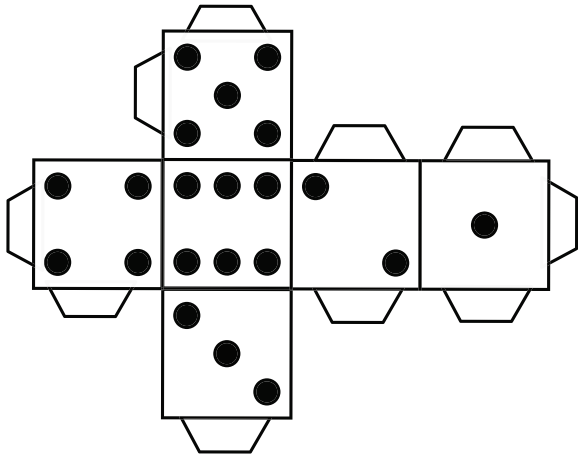
27. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

28. Þið þurfið að fylla út umsókn um alþjóðlega vernd. Umsóknin er á tungumáli sem þið skiljið ekki: Όνομα και επώνυμο. Færið ykkur aftur um tvo reiti á reit 26. Hvaða aðrar áskoranir eru fyrir hendi þegar fólk reynir að fylla út slíka umsókn?

29. Sjálfboðaliðar frá hjálparsamtökum hjálpa ykkur að fylla út umsóknina. Kastið teningnum aftur. Hvers konar annað starf vinna sjálfboðaliðar til að aðstoða flóttafólk í þessum aðstæðum?

30. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

31. Þið hafið fyllt út umsókn um alþjóðlega vernd. Þið dveljið nú í flóttamannamiðstöð og þar eru aðstæður mjög slæmar. Þar er ekki hægt að fá hreint vatn og ekki eru næg salerni fyrir hendi. Þið veikist. Þið sitjið hjá eina umferð. Hvaða aðrar áskoranir hafið þið heyrt um að fólk sem býr í flóttamanna-miðstöðvum þurfi að takast á við?

32. Þið hittið manneskju í flóttamannamiðstöðinni sem er frá sama bæ og þið. Þið eruð glöð að finna einhvern kunnug-legan sem talar ykkar tungumál. Kastið teningnum aftur. Hvernig myndi ykkur líða ef þið hittuð einhvern frá ykkar heimabæ?

33. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

34. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

35. Þið hafið nú dvalið í flóttamannamiðstöðinni í heilt ár og orðið viðskila við hina úr hópnum. Þið sitjið hjá tvær umferðir. Hvaða viðbótaráskoranir þyrftuð þið að takast á við ef þið væruð ein á þessu ferðalagi?

36. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

37. Sjálfboðaliðar bjóðast til að aðstoða þá sem vilja við að læra tungumálið. Færið ykkur fram um tvo reiti á reit 39. Hvað annað gætu sjálfboðaliðar gert til að styðja við flóttafólk?

38. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

39. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

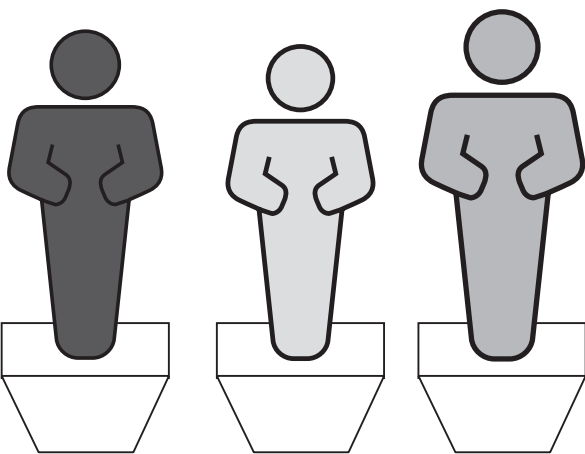
40. Umsókn ykkar um alþjóðlega vernd hefur verið synjað og ykkur verður vísað úr landi aftur til heimalandsins. Færið ykkur aftur á byrjunarreit. Mynduð þið taka áhættuna og dvelja áfram „ólöglega“ í nýja landinu með engin opinber skilríki og engan aðgang að aðstoð, vinnu, húsnæði og öðru slíku eða fara aftur til heimalandsins?

41. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

42. Umsókn ykkar um alþjóðlega vernd hefur verið samþykkt. Þið hafið nú stöðu flóttamanns. Þið hafið aðgang að heil-brigðisþjónustu og fáíð svolitinn fjárhagslegan stuðning til að koma undir ykkur fótunum í nýju landi. Færið ykkur fram um tvo reiti á reit 44. Hvernig gæti líf ykkar breyst nú þegar þið hafið fengið stöðu flóttamanns?

43. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

44. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

45. Þið verðið fyrir áreitni og árás heimafólks þegar þið farið í verslun að kaupa í matinn fyrir fjölskylduna. Færið ykkur aftur um tvo reiti á reit 43. Hvaða svipuðu aðstæðum hafið þið heyrt af í ykkar landi eða annars staðar?

46. Þið hefjið leit að vinnu en hafið aðeins lokið grunnskóla-prófi og talið ekki tungumálið nægilega vel þannig að það er nánast ómögulegt að finna vinnu. Færið ykkur aftur um tvo reiti á reit 44. Hvaða aðrir þættir gætu haft áhrif á atvinnu-leit?

47. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

48. Þið finnið vinnu á veitingastað í gegnum kunningja. Það er farið illa með ykkur af því að þið þurfið bráðnauðsynlega á vinnu að halda. Þið fáíð aðeins greiddar þrjár evrur á tímann en það er betra en ekkert. Færið ykkur fram um einn reit á reit 49. Ef þið hefðuð ekki fundið þetta starf, hvaða aðrir möguleikar væru í stöðunni?

49. ÞIÐ ERUÐ ÖRUGG.

50. LOKAREITUR! Velkomin til nýja landsins ykkar! Þið saknið landsins sem þið flúðuð frá en nú er framtíðin ekki svo döpur. Þið eruð í hópi þeirra fáu sem komust alla leið í öryggi. Þið hafið þurft að þola ýmislegt; ferðalag yfir eyði-mörk og hafið, en fengið stöðu flóttamanns og loksins funduð þið nýja og betur borgaða vinnu sem þið njótið. Þið viljið gefa af ykkur til samfélagsins, læra tungumálið, öðlast virðingu, styðja við fjölskyldu ykkar og eignast vini, en þið standið enn frammi fyrir fjölmörgum áskorunum í nýja heimalandinu. Hvaða aðrar áskoranir þarf flóttafólk að takast á við þegar það sest að á nýjum stað?

REYNSLUSÖGUR

VERKEFNI 3.3 – SKREF 2

Ljósritið eitt mál fyrir hvern hóp

ADA – FRÁ NÍGERÍU TIL LÍBÍU OG ÞAÐAN TIL ÍTALÍU

„Við komum til Líbíu í maí. Einhverjir menn rændu okkur og fóru með okkur í stórt hús í Sabah. Þeir sögðu okkur að við ættum að láta þá fá peninga. Ég sagðist ekki eiga neina peninga. Þeir sváfu hjá öllum konunum á hverju kvöldi. Við vorum aðskildar og settar í sérherbergi. Þeir rændu fleira fólki og ein af nýju stelpunum spurði mig af hverju ég gréti stanslaust. Ég sagði henni að ég gæti ekki farið og hefði eytt sjö mánuðum á þessum stað. Hún fékk einhvern til að borga lausnargjaldið fyrir mig og lagði til að ég kæmi með sér til Ítalíu. Við vorum fluttar í bíl á annan stað og síðan gengum við í marga klukkutíma í næturmyrkrunu áður en við loks komum niður á strönd. Þegar ég sá hafið og bátinn varð ég hrædd. Þetta var gúmmibátur og menn öskruðu á fólk að drífa sig um borð og ýttu fólki áfram. Það voru rúmlega 100 manns um borð í bátinum og það fór mjög illa um okkur. Við komum til Ítalíu tveimur dögum síðar. Ég veit ekki einu sinni hvernig við komumst alla leið. Ég hágrét þegar ítalskt fólk bjargaði okkur. En við komumst öll lífs af. Þegar við komum til hafnar í Cortonel sáu við fjölmarga lögregluþjóna og ég var mjög hrædd. Þaðan fóru þeir með okkur í rútu í miðstöð þar sem ég dvaldi í fjóra daga. Þar voru hermenn sem pössuðu upp á að enginn gæti flúið. Næst fórum við aftur í rútu og keyrðum til BARI-hjálparmiðstöðvarinnar. Á báðum stöðum var ég beðin um nafn, eftirnafn og þjóðerni en hugur minn var langt í burtu. Ég mundi ekki einu sinni hvað foreldrar mínir hétu. Ég sagði mína sögu og gaf fingraför til skráningar. Nú leita ég að alþjóðlegri vernd. Mér líður vel núna. Það er enginn að áreita mig en ég hugsa oft um foreldra mína. Mig langar að vera áfram á Ítalíu, mig langar að læra ítölsku, ég elska ítalskt fólk.“

(Amnesty International, 2016)

AWAD, FAIRUZ OG ÁTTA BÖRN ÞEIRRA – FRÁ SÝRLANDI TIL JÓRDANÍU

Þessi sýrlenska fjölskylda bjó fyrst um sinn í flóttamannabúðunum Zaatari í Jórdaníu þar sem átta ára gömul dóttir þeirra, Sarah, hafði aðgang að heilbrigðisþjónustu, fékk gervifót og hækjur frá hjálparsamtökum vegna þess að hún hafði misst annan fótinn í sprengjuáras í Sýrlandi. Hins vegar varð fjölskyldan fyrir áreitni og hótunum frá „mafíu“ í búðunum því að sögn Awads var hún frá öðrum hluta Sýrlands en meirihluti þeirra sem dvöldu í búðunum. Awad var sagt að ef hann og fjölskylda hans yfirgæfu ekki búðirnar yrði hjólhýsið þeirra brennt til kaldra kola. Awad segist hafa tilkynnt hótanirnar til lögreglu sem sagðist ekki geta aðstoðað hann því hún hefði ekki aðgang að búðunum. Hann tilkynnti málið einnig til Sameinuðu þjóðanna. Að lokum borgaði hann smyglurum 150 dínara (212 dollara) fyrir að flytja sig og fjölskylduna úr flóttamannabúðunum þar sem fjölskyldan uppfyllti ekki skilyrði jórdanskra yfirvalda.

Fjölskyldan býr núna í tveggja herbergja kjallaraíbúð og borgar 150 dínara (212 dollara) í leigu á mánuði. Henni hefur ekki enn tekist að fá skírteini hjá Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna né svokallað MOI-þjónustukort (Ministry of Interior / innanríkisráðuneyti) og hefur því ekki aðgang að neinni opinberri þjónustu. Awad segir: „Þegar við komum hingað fyrst vorum við ekki með neina pappíra frá Sameinuðu þjóðunum, ekki einu sinni afsláttarmiða. Það tók þrjá mánuði að fá skráningu hjá SP og þá fórum við loksins að fá afsláttarmiða. Fyrstu þrjá mánuðina leið okkur hreinlega eins og við værum að deyja. Fólk frá Sameinuðu arabísku furstadæmunum hjálpaði okkur örlítið fyrst um sinn með fjárhagsaðstoð. Ég vildi skrá okkur hjá hjálpar-samtökum en við erum ekki með MOI-þjónustukort. Við erum aðeins skráð hjá SP og fáum því matarmiða. Ekkert barnanna gengur í skóla (af því við erum ekki með MOI-þjónustukort). Við þurfum á nýjum skilríkjum að halda til þess. Þegar við vorum í Zaatari-flóttamannabúðunum gátu börnin gengið í skóla.“

(Amnesty International, 2016)

DIANA – FRÁ HONDÚRAS TIL MEXÍKÓ

„Ég flúði Hondúras árið 2004 af því að bróðir minn var myrtur af glæpagengi. Ég ferðaðist til Mexíkó á þakinu á flutningalest sem var á leið í átt að landamærunum við Bandaríkin. Ég dvaldi í Mexíkó í nokkurn tíma og árið 2007 varð ég ólétt í kjölfar nauðgunar. Maðurinn sem nauðgaði mér var vímuefnasali í Mexíkó. Leigusali minn vildi selja honum mig en þegar ég reyndi að flýja nauðgaði hann mér. Þegar ég var ólétt gaf ég mig fram við mexíkósk yfirvöld sem sendu mig aftur til Hondúras. Ég ól son minn þar. Þegar ég yfirgaf spítalann eftir fæðinguna þurftu vinir mínir að fela mig í bílnum. Mánuði síðar þurfti ég að flýja aftur því ég var enn í hættu og ég varð að skilja son minn eftir hjá móður minni. Ég tók rútu að landamærunum við Mexíkó, alveg við Gvatemala, og þar fór ég yfir. Ég var í Suður-Mexíkó fram til ársins 2015 og vann í eldhúsi. En þá kom mansalsmangari sem ég hélt að væri tengdur morðinu á bróður mínum í hverfið þar sem ég bjó og ég varð hrædd. Þannig að í febrúar sama ár fór ég af stað og ferðaðist norðar í landið af því ég átti vini þar. Þeir hjálpuðu til við að skipuleggja að sonur minn gæti komið til mín og dvalið hjá mér. Ég reyndi síðan að fara enn norðar en mexíkósk yfirvöld handtóku mig á leiðinni. Þaðan var farið með mig og son minn í varðhaldsmiðstöð fyrir innflytjendur í Mexíkóborg og þar vorum við í hálf ár. Í miðstöðinni sótti ég um alþjóðlega vernd í Mexíkó. Umsókn minni var hafnað og ég vildi ekki áfrýja því það myndi þýða að við sonur minn yrðum að búa í miðstöðinni á meðan. Þannig að í september 2015 vorum við send til baka, með flugvél, aftur til Hondúras.

Nokkrum mánuðum síðar, í mars 2016, var miði frá genginu settur á útidyrhurðina heima hjá mér þar sem stóð að meðlimir gengisins vissu hvar ég byggi og að þeir myndu drepa mig og hvern þann sem væri með mér. Þremur dögum síðar keyrðu skuggalegir bílar framhjá íbúðinni þar sem ég bjó með vinkonu minni. Nágranni sagði mér síðan að maður sem var augljóslega í vímu hefði komið, spurt um mig og sagst ætla að drepa mig. Þannig að ég pakkaði niður dótinu mínu og fór aftur til Mexíkó. Ég ferðaðist frá Hondúras með systur minni og Raquel (ekki hennar rétta nafn) sem ég hafði áður hitt í skýli fyrir farandfólk. Við ætluðum að fara úr lestinni í Zacatecas í Mið-Mexíkó en lestin fór of hratt þannig að við gátum ekki stokkið úr henni á réttum stað. Á leið okkar í gegnum Chiapas í Suður-Mexíkó var okkur öllum nauðgað. Þetta gerðist þegar við gengum meðfram hraðbrautinni. Það kom til okkar strákur sem varaði okkur við því að vera á þessari leið því hún væri nálægt varðhaldsstöð. Við völdum því aðra leið, af því að hann mælti með því, en eftir að við höfðum gengið svolitla vegalengd birtust tveir menn með sveðjur. Mennirnir neyddu okkur til þess að liggja á grúfu á jörðinni. Þeir svívirtu okkur og þukluðu á okkur. Einn mannanna nauðgaði systur minni fyrst, síðan Raquel og að lokum mér. Hann var með andlit sitt hulið. Þeir rændu einnig frá okkur 3.500 pesóum. Ég kom í skýli fyrir farandfólk í Norður-Mexíkó í júlí. Þar tilkynnti ég nauðgunina til sérstaks saksóknara farandfólks. Einnig sótti ég aftur um alþjóðlega vernd í Mexíkó. Eins og stendur vinn ég í verksmiðju hérna en sonur minn er farinn aftur til móður minnar í Hondúras.“

(Amnesty International, 2016)

CASTRO – FRÁ SÚÐAN TIL TJAD, ÞAÐAN TIL LÍBÍU OG LOKS ÍTALÍU

Castro, 19 ára, flúði árásir súðanskra stjórnvalda gegn almennum borgurum í Darfur en í þessum árásum létust tveir bræður hans og átta ára gömul systir. Hann flúði síðar hungursneyð í flóttamannabúðum í Touloum í Tjad eftir að matar- og vatnsskammtar voru minnkaðir. Eftir að hafa ferðast um Líbíu kom hann loks til Ítalíu í júlí 2016. Castro segir: „Ég kom með báti frá Líbíu, stór bátur frá Þýskalandi bjargaði okkur úti á hafi og fór með okkur til hafnar í Bari ... Síðan var farið með okkur, 22 í einu, í rútu á lögreglustöðina. Það tók um 45 mínútur að keyra þangað ... Lögreglan bað okkur um fingraförin okkar en ég neitaði eins og hinir, meira að segja einhverjar konur neituðu. Síðan kom lögreglan og byrjaði að lemja mig með priki bæði á bakið og hægri úlnlið. Í herberginu voru tíu lögreglumenn, enginn í einkennisbúningi. Sumir héldu höndum mínum fyrir aftan bak á meðan aðrir héldu um andlitið á mér. Þeir héldu áfram að lemja mig í kannski 15 mínútur. Síðan notuðu þeir prik með rafmagni. Þeir beittu því á brjóst-kassann á mér og gáfu mér rafstuð. Ég datt á gólflið en gat mig hvergi hreyft. Ég sá síðan aðra pyndaða með rafmagnsprikinu. Svo sagði maður nokkur mér að hann hefði einnig fengið rafstuð á brjóst-kassann. Lögreglan skildi mig svo eftir á götunni og sagði mér að ég gæti farið hvert sem ég vildi. Ég var á sama stað á götunni í þrjá daga þar sem ég gat varla hreyft mig.“

(Amnesty International, 2016)

MIRZA OG FJÖLSKYLDA – FRÁ ÍRAN TIL NÁRÚ

Mirza flúði Íran með fjölskyldu sinni vegna trúarlegra ofsókna. Eiginkona hans Shadi vann sem listakennari, Mirza var kennari og sonur þeirra, Shahin, spilaði á hljóðfæri og var með svarta beltið í taekwondo. Þau dvöldu í móttökumiðstöð fyrir flóttafólk á Kyrrahafseyjunni Nárú þangað til í júní 2014 þegar þau fengu stöðu flóttafólks og fluttu í félagslegt húsnæði. Það reyndist fjölskyldunni mjög erfitt að búa á Nárú. Þau höfðu ekki hugmynd um hvað framtíðin bæri í skauti sér en dvölin var skást í byrjun. Vandamálin byrjuðu þegar hópur heimafélks réðst inn á heimili þeirra um miðja nótt. Rúður voru brotnar og fólkið reyndi að brjótast inn. Shadi og Shahin voru heima þegar þetta átti sér stað. Mirza sagðist hafa reynt að koma í veg fyrir árásina með hníf og hann hringdi einnig í lögregluna en hún kom ekki fyrr en klukkustund síðar. Það var tekin lögregluskýrsla af Mirza en málinu var ekki fylgt eftir. Fjölskyldan flutti í nýtt húsnæði stuttu eftir árásina en varð aftur fyrir aðkasti heima-
manna sem brutust inn á heimili þeirra og brutu allt og brömluðu. Síðan þá hefur Shahin ekki viljað fara út úr húsi. Hann fer ekki lengur í skólann eða neitt annað. Shadi brást enn verr við en hún hætti að borða, sofa og tala. Mirza segir: „Hún hefur nefnt sjálfsmorð við mig. Ég sagði félagsráðgjafanum okkar frá þessu en hún gerði ekkert. Shadi sagði að kannski ættum við að fremja sjálfsmorð saman en ég sagði nei; við ættum son sem við þyrftum að hugsa um.“ Að sögn Mirza reyndi Shadi síðar að skaða sjálfa sig tvisvar sinnum, í annað skiptið með hníf og í hitt skiptið reyndi hún að innbyrða heilan pakka af þunglyndis- og svefnlyfjum. Þegar heilsu hennar hrakaði enn frekar var hún lögð inn á spítala. Það hafði mjög slæm áhrif á son þeirra. Nýlega fluttu Mirza og Shahin nær spítalanum til að vera nálægt Shadi. Mirza tekur sterk verkjalyf daglega vegna slæmra verkja vegna nýrnasteina. Honum var sagt að hann þyrfti að ferðast til Papúa Nýju-Gíneu í aðgerð en hann getur ekki hugsað sér að yfirgefa konu sína og son á þessum tímapunkti. „Ég horfi upp á að vera að missa fjölskylduna mína og ég get ekkert gert í því,“ segir Mirza.

(Amnesty International, 2016)

Hundruð flóttafólks var strandaglópar í skelfilegum aðstæðum án mannúðarhjálpár á landamærum Króatíu og Slóveníu, 2015.

© Amnesty International

VERKEFNI 3.4 SIGRAST Á HINDRUNUM

MARKMIÐ:

- Að greina þær hindranir sem flóttafólk og farandfólk þarf að takast á við í nýju umhverfi.
- Að öðlast skilning á samskipta- og tungumálaerfiðleikum sem flóttafólk og farandfólk standur frammi fyrir.
- Að greina mögulegar lausnir til að hjálpa flóttafólki og farandfólki að ráða við eða vinna bug á tungumálaerfiðleikum.
- Sýna samhug og stuðning með því að útbúa orðaspjöld til að styðja við tungumálanámið
- Að efla hæfni til að skilja umhverfi, samfélög, sögu og menningu (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti/2011).
- Að efla hæfni til að átta sig á sjálfum sér og öðrum ásamt því að efla félagsvitund og borgaravitund (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti/2011).
- Að efla virðingu fyrir lífsgildum, mannréttindum og jafnrétti (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti/2011).

LENGD:

135 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Spjöld með hlutverkum (sjá bls. 115)
- Flettitafla eða tússtafla
- Pappír eða karton og plaköt
- Pennar og tússlitir

ÞETTA VERKEFNI ER Í ÞREMUR SKREFUM:

1. Hindranir vegna tungumálaerfiðleika (30 mínútur)
2. Aðrar hindranir (45 mínútur)
3. Gríptu til aðgerða (60 mínútur)

Þessi æfing var unnin upp úr kennsluefni frá Amnesty International í Slóveníu.

ÝMSIR PUNKTAR

- ☑ Hægt er að aðlagja lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Einnig er hægt að aðlagja verkefnið að aldri og tungumáli þátttakenda.
- ☑ Skref 1 virkar best í fjölyngdum hópi. Ef þinn hópur er eintýngdur er hægt að breyta verkefninu þannig að þátttakendur megi ekki tala yfirhöfuð heldur þurfi að eiga samskipti án orða, með fingramáli eða með því að nota tilbúið tungumál.
- ☑ Einnig er hægt er að aðlagja skref 3 að aðstæðum hvers hóps. Í stað þess að búa til orðaspjöld geta þátttakendur komið með aðrar hugmyndir til að aðstoða flóttafólk og farandfólk við að læra nýtt tungumál.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: HINDRANIR VEGNA TUNGUMÁLAERFIÐLEIKA

(30 MÍNÚTUR)

Hlutverkaleikur (15 mínútur)

Athugið! Þessi æfing virkar best í fjöltyngdum hópi þátttakenda. Ef þinn hópur er aðallega eintyngdur þarf að breyta æfingunni þannig að þátttakendur megi ekki tala heldur þurfi að eiga samskipti án orða, með fingramáli eða með því að nota tilbúið tungumál.

- Þátttakendum er skipt upp í pör, þátttakandi A og þátttakandi B. Allir þátttakendur A standa saman og allir þátttakendur B gera slíkt hið sama. Þátttakendurnir setja sig nú í spor flóttafólks samkvæmt dæmum á spjöldum. Til að æfingin gangi sem best er hópunum aðeins sagt frá sínu hlutverki.
- **AÐSTÆÐUR 1** (fimm mínútur)

A: Þú ert á gangi niður Laugavegin í Reykjavík. Það er aðeins ein regla: Þú mátt hvorki tala íslensku né ensku.

B: Þú ert erlendur ferðamaður í Reykjavík og finnur ekki hótelið þitt. Á þínu móðurmáli (hvorki íslensku né ensku) eða með öðrum aðferðum skaltu biðja félaga þinn um aðstoð.
- **AÐSTÆÐUR 2** (fimm mínútur)

A: Þú ert erlendur ferðamaður en þú talar íslensku. Þú ert með mikla magaverki en þekkir ekki ferlið varðandi heilbrigðisþjónustu á Íslandi. Biddu félaga þinn um aðstoð.

B: Það er aðeins ein regla: Þú mátt hvorki tala íslensku né ensku.
- **AÐSTÆÐUR 3** (fimm mínútur)

A: Þú vinnur sem þjónustufulltrúi á Útlendingastofnun. Þú talar aðeins íslensku.

B: Þú flúðir borgarastyrjöld í heimalandi þínu og hefur sótt um alþjóðlega vernd á Íslandi. Þú talar aðeins móðurmál þitt (hvorki íslensku né ensku). Gerðu tilraun til að sækja þér aðstoð hjá Útlendingastofnun.

Þátttakendur í þjálfunarmiðju Amnesty International fyrir unga mannréttindasinnna í Norður-Afríku, 2016.
© Amnesty International

Ígrundun (15 mínútur)

- Eftir æfinguna kemur allur hópurinn saman aftur og sjálfboðaliðar úr honum eru beðnir að svara eftirfarandi spurningum:
 1. Var æfingin erfið? Af hverju/af hverju ekki?
 2. Hvernig leið þér meðan á æfingunni stóð?
 3. Hvernig bjargaðir þú þér? Hvernig aðstoðaðir þú félaga þinn?
 4. Hefurðu einhvern tímann verið í svipuðum aðstæðum? Hvernig var það?
 5. Hvernig fékk æfingin þig til að hugsa um þær hindranir sem flóttafólk og farandfólk standur frammi fyrir þegar það kemur til nýs lands?

SKREF 2: AÐRAR HINDRANIR (45 MÍNÚTUR)

Hópavinna (20 mínútur)

- Þátttakendum er skipt í minni hópa.
- Þátttakendur eru beðnir að greina hugsanlegar hindranir sem flóttafólk og farandfólk standur frammi fyrir þegar það kemur til Íslands. Hér er átt við hindranir sem tengjast t.d. tungumáli, húsnæði, atvinnu, skóla, heilsu o.fl. Hóparnir skrifa sínar tillögur á plakat.
- Næst greina þeir mögulegar lausnir. Hvað getum við gert til að hjálpa til og ryðja þessum hindrunum úr vegi?
- Hvetjið þátttakendur til að hugsa um alla þá er að málinu koma og þeirra hlutverk í að leysa málin. T.d. hvað getum við sem einstaklingar gert, hvað geta hjálparsamtök gert, stjórnvöld, hinir ýmsu hópar í samfélaginu. Hægt er að flokka lausnirnar á plakatið á myndrænan hátt.

Ígrundun (25 mínútur)

- Einn hópur kynnir niðurstöður sínar og síðan er viðbótarupplýsingum og tillögum frá öðrum hópum bætt við á töfluna.
- Þegar kynningu er lokið og allar tillögur komnar á töfluna er hópurinn beðinn að forgangsraða tillögunum og velja svo einhverjar sem hægt væri að framkvæma í næsta skrefi þessa verkefnis.

SKREF 3: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (60 MÍNÚTUR)

Inngangur (10 mínútur)

- Farið létt yfir þær tillögur sem bornar voru upp í skrefi 2 hér á undan.
- Hægt er að nýta hvaða tillögur sem er hér að ofan til að hrinda í framkvæmd. Einnig er hægt að fylgja fyrirmælum verkefnisins og útbúa tungumálakort.
- Útskýrið fyrir þátttakendum að orðaspjöld gætu verið árangursrík til að aðstoða flóttafólk og farandfólk í tungumálanámi. Nemendur í Slóveníu nýttu þessa leið til að sýna samhug með flóttafólki og útbjuggu slík spjöld.
- Í þessari æfingu útbúa þátttakendur litla miða eða spjöld sem hægt væri að gefa til Rauða krossins, skrifstofu sveitarfélaga eða annarra sem aðstoða flóttafólk og farandfólk sem er nýkomið til landsins og vill læra tungumálið.
- Heimatilbúin orðaspjöld sýna einnig samhug og hlýju í garð þeirra sem eru nýkomnir til landsins.
- Í þessu skrefi getur allur hópurinn einbeitt sér að gerð orðaspjalda eða þá að hópnum er skipt upp í minni hópa sem vinna að öðrum verkefnum.

Orðaspjöld sem aðgerðasinnar útbjuggu í Global training for trainers vinnusmiðju Amnesty International í Lundúnum í Bretlandi, 2017.

© Amnesty International

Orðaspjöld (50 mínútur)

- Sjá sniðmát fyrir orðaspjald hér fyrir neðan. Þátttakendur útbúa slík spjöld á karton/ þykkan pappír.
- Á annan helming spjaldsins er teiknuð mynd af hlut/ hugtaki/hugmynd, t.d. epli eða mynd er lýsir orðinu glaður. Á hinn helming spjaldsins er orðið/heitið skrifað skýrum stöfum á íslensku.
- Þátttakendur útbúa mismunandi spjöld tengd ákveðnu þema (matur, farartæki, tilfinningar o.fl.). Gott er að hafa í huga hvaða orð/þemu munu gagnast þeim best sem eru nýkomnir til landsins og eru að taka sín fyrstu skref í íslensku samfélagi.
- Í lok æfingarinnar er kortunum safnað saman, þau plöstuð ef vill, og síðan er tilvalið að einhverjir þátttakendur hafi samband við Rauða krossinn, skrifstofu sveitarfélaga eða aðra sem aðstoða flóttafólk og farandfólk.

- Önnur leið til að aðstoða fólk sem er nýflutt til landsins í tungumálanámi er að bjóðast til þess að kenna viðkomandi hópi tungumálið eða hitta þá sem eitthvað hafa lært í tungumálinu reglulega í spjall. Mikilvægt er að kanna hvað er í boði nú þegar fyrir flóttafólk, hafa samband við þá er skipuleggja það starf og kanna möguleika á samstarfi/þátttöku.
- Þátttakendur gætu einnig hrundið af stað söfnun þar sem safnað yrði barnabókum og ritföngum sem hægt væri að gefa flóttafólki og farandfólki til að styðja það í tungumálanáminu.

Ekki gleyma að deila aðgerðum sem gripið er til á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram eða Snapchat. Notið myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega merkið líka Íslandsdeild Amnesty International á innleggið á samfélagsmiðlunum.

--	--

KAFLI 4:

RÉTTINDI FLÓTTAFÓLKS

OG FARANDFÓLKS

ERU MANNRÉTTINDI

Flóttafólk frá Búrúndí á leið í Kavimura-flóttamannabúðirnar, sem reknar eru af Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna, í Kongó, 2015.

© UNHCR/F Scoppa

HVAÐ ERU MANNRÉTTINDI OG HVERS VEGNA ERU ÞAU MIKILVÆG?

Mannréttindi eru grundvallarréttindi sem byrja á réttinum til lífs. Þau eru ásköpuð öllum manneskjum, sem þýðir að ekki undir neinum kringumstæðum á nokkrum tíma er hægt að synja þeim um þessi réttindi. Enginn þarf að ávinna sér mannréttindi. Þau eru réttindi sem sérhver manneskja öðlast við fæðingu.

Vert er að undirstrika að mannréttindi eru þau réttindi og það frelsi sem allir menn eiga sameiginleg og eru þeim ásköpuð. Allt flóttafólk, umsækjendur um alþjóðlega vernd og farandfólk eiga rétt á að njóta mannréttinda, óháð því hvort þau eru í upprunalandi sínu, á faraldsfæti eða í nýju landi.

Skilningur á mannréttindum auðveldar okkur að nálgast málefni flóttafólks og farandfólks á grundvelli réttinda. Nálgun á grundvelli réttinda hjálpar til við að tryggja að einstaklingar njóti verndar og komið sé fram við þá af virðingu. Eins og kom fram í **1. kafla: Að efla samkennd** byggist fræðsla um mannréttindi

á þvermenningarlegri færni manneskjunnar til að sýna samúð, skilning og samkennd.

Þú veist hugsanlega hvað helstu mannréttindi fela í sér en það skiptir miklu máli að kynna sér einnig alþjóðleg mannréttindalög og mannréttindasáttmála þar sem þessi réttindi eru tilgreind í smáatriðum. Þessi alþjóðlegu lög og sáttmálar, auk svæðisbundinna og landsbundinna samninga, vernda mannréttindi, eru oft lagalega bindandi og hægt er að nota þau til að draga aðila innan og utan stjórnkerfisins til ábyrgðar.

ALÞJÓÐLEG MANNRÉTTINDAKERFI

Mannréttindayfirlýsing Sameinuðu þjóðanna, sem samþykkt var á allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna í desember 1948, er grunnurinn að alþjóðlegum mannréttindalögum. Í yfirlýsingunni eru tilgreind þau réttindi sem eru öllum mönnum sameiginleg. Ef þú þekkir lítið til mannréttinda hvetjum við þig eindregið til að lesa mannréttindayfirlýsinguna en hana er hægt að nálgast á www.amnesty.is.

Sum þeirra réttinda í mannréttindayfirlýsingunni sem skipta mestu máli fyrir flóttafólk og farandfólk eru m.a. rétturinn til lífs og líkamlegrar friðhelgi, rétturinn til ríkisfangs, rétturinn til að vera frjáls ferða sinna, rétturinn til húsnæðis, menntunar og heilsugæslu, verndunar gegn pyndingum og illri meðferð, bann við mismunun, rétturinn til að yfirgefa hvaða land sem er, þar með talið eigið land, og til að snúa aftur til heimalandsins, og rétturinn til að vera ekki sendur til baka með valdi.

Mannréttindayfirlýsingin er forveri annarra mannréttinda-sáttmála og -samninga, bæði á alþjóðlegum vettvangi og innan einstakra landa, sem byggðir eru á henni í því skyni að tilgreina réttindi og vernd enn frekar. Í sameiningu mynda þessir sáttmálar og yfirlýsingar lagalega bindandi kerfi til að stuðla að og standa vörð um mannréttindi. Sumar af helstu yfirlýsingunum sem byggjast á mannréttindayfirlýsingunni eru:

Alþjóðasamningur um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi: Samþykktur árið 1966 og skuldbindur ríki til að tryggja að réttindin sem falla undir samninginn eigi við um þá sem ekki eru ríkisborgarar þeirra, til dæmis flóttafólk, umsækjendur um alþjóðlega vernd, ríkisfangslausa einstaklinga, farandlaunþega og fórnarlömb mansals, óháð réttarstöðu og skráningu þeirra í viðkomandi ríki. Þú getur lesið allan textann á: <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/althjthodasamningur-um-efnahagsleg-felagsleg-og-menningarleg-rettindi>.

Samningur um afnám allrar mismununar gagnvart konum: Samþykktur á allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna árið 1979 í þeim tilgangi að tryggja jafnrétti karla og kvenna og skiptir einnig máli fyrir flóttafólk og farandfólk.

Samningurinn um afnám allrar mismununar gagnvart konum hefur verið fullgiltur í 185 ríkjum og í honum er ekki gerður greinarmunur á ríkisborgurum og þeim sem ekki eru ríkisborgarar, sem þýðir að réttindin skulu einnig gilda um ríkisfangslausa fólk án skilríkja og alla sem ekki eru staddir í upprunalandi sínu. Frá upphafi samningsins um afnám allrar mismununar gagnvart konum hefur stofnun óháðra sérfræðinga sem túlkar hvernig ríki skulu beita ákvæðum hans staðfastlega vakið athygli á þörfinni fyrir verndun réttinda farandkvenna, þar með talið réttinda til heilsugæslu. Þú getur lesið allan textann á: <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/samningur-um-afnam-allrar-mismununar-gagnvart-konum>.

Samningur gegn pyndingum og annarri grimmilegri, ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu: Samþykktur af Sameinuðu þjóðunum árið 1984 og bannar að fólk sé sent til baka á stað þar sem það á yfir höfði sér ofsóknir (þekkt sem endursending). Þú getur lesið allan textann á: <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/samningur-gegn-pyndingum-og-annarri-grimmilegri-omannlegri-eda-vanvirndandi-medferd-eda-refsingu>.

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins: Samþykktur af Sameinuðu þjóðunum árið 1989 og tilgreinir sérstaklega ákvæði um börn sem eru á faraldsfæti, þar með talið að réttinda barna sé gætt og þau fái aðgang að mannúðaraðstoð óháð því hvort þau ferðast með eða án fjölskyldu sinnar. Einnig eiga börn sem hafa verið aðskilin frá fjölskyldu sinni rétt til stuðnings við að finna fjölskyldu sína og sameinast henni ef mögulegt er. Þú getur lesið allan textann á: <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/samningur-sameinudu-thjodanna-um-rettindi-barnsins>.

Til viðbótar við þessa alþjóðlegu samninga eru sum svæði með sín eigin leiðbeinandi mannréttindakerfi, til dæmis mannréttindasáttmála Ameríku og Evrópu, mannréttindasáttmála Arababandalagsins og mannréttindasáttmála Afríku.

Sýrlenskt barn í óformlegri byggð í Bekaa-dal í Líbanon heldur á skilti í tengslum við herferð Amnesty International #OpenToSyria.

© Amnesty International

SÉRSTÖK VERND FYRIR FLÓTTAFÓLK

Til viðbótar framangreindu eru nokkrir alþjóðlegir mannréttindagerningar sem gilda um flóttafólk. Meðal þeirra má nefna eftirfarandi:

Flóttamannasamningur Sameinuðu þjóðanna frá 1951: Alþjóðleg löggjöf sem markaði þáttaskil og hefur enn áhrif á hvernig brugðist er við flóttafólki (sjá **3. kafla: Vandí vegalausra og skortur á pólitískum vilja**). Texti hans skilgreindi í fyrsta sinn flóttamann með almennum hætti, sem hvern þann sem:

„er utan heimalands síns vegna atburða, sem gerðust fyrir 1. janúar 1951, og af ástæðuríkum ótta við að verða ofsóttur vegna kynþátta, trúarbragða, þjóðernis, aðildar í sérstökum félagsmálaflokkum eða stjórnmálaskoðana, og getur ekki, eða vill ekki, vegna slíks ótta, færa sér í nyt vernd þess lands; eða þann, sem er ríkisfangslaus, og er utan þess lands, þar sem hann áður hafði reglulegt aðsetur, vegna slíkra atburða og getur ekki eða vill ekki, vegna slíks ótta, hverfa aftur þangað“.

Þar er einnig útlístað sérstök vernd sem flóttafólk á rétt á:

- Að verða ekki sent til landa þar sem það á yfir höfði sér ofsóknir (bann við endursendingu)
- Réttur til atvinnu, grunnskólamenntunar og að grunnþarfir þess séu uppfylltar
- Réttur til nafnskráteinis og ferðaskilríkja
- Ferðafrelsi í móttökulandi og í því landi sem það fær endurbúsetu

Fólk sem hefur framið glæp gegn friði, stríðsglæp, glæp gegn mannkyninu eða alvarlegan ópólitískan glæp utan þess lands sem það nýtur verndar í fellur ekki undir samninginn.

Undirritun á Flóttamannasamningi Sameinuðu þjóðanna skuldbindur lönd til að vernda flóttafólk og fara að kröfum hans. Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna fylgist með því hvort lönd uppfylla þessar skuldbindingar, auk mannréttindasamtaka og aðgerðasinna.

Bókun um réttarstöðu flóttamanna frá 1967: Flóttamannasamningur Sameinuðu þjóðanna frá 1951 var upprunalega ætlaður fólki sem varð vegalaust fyrir 1951. Þegar ljóst varð á næsta áratug að fólk hélt áfram að flýja heimkynni sín í mismunandi heimshlutum var bókunin frá 1967 gerð til að

rýmka landfræðileg mörk og tímamörk Flóttamannasamnings Sameinuðu þjóðanna og gildir hún enn í dag.

Á sumum landsvæðum hefur frekari stoðum verið rennt undir Flóttamannasamning Sameinuðu þjóðanna með svæðisbundnum gerningum. Til dæmis má nefna Samning Einingarsamtaka Afríku um sérstök málefni er varða flóttafólk í Afríku frá 1969, þar sem skilgreining á flóttafólki í þeim ríkjum sem áttu aðild að samningnum var rýmkuð þannig að hún tæki einnig til fólks sem flýr útbreitt ofbeldi, kúgun og stríð. Í Cartagena-yfirlýsingunni frá 1984 er mælt með því að skilgreining á flóttafólki í löndum Rómönsku Ameríku nái til fólks sem hefur flúið heimaland sitt „vegna þess að lífi þess, öryggi eða frelsi var ógnað af alvarlegri útbreiðslu ofbeldis, erlendu hernaðarofbeldi, innanríkisdeilum, stórfelldum mannréttindabrotum eða vegna annarra aðstæðna sem raskað hafa verulega almennu stjórnskipulagi“.

Innlend lög og stefnur: Hvert land hefur jafnframt eigin löggjöf og stefnu varðandi móttöku, hýsingu og meðferð umsóknar um alþjóðlega vernd fyrir flóttafólk. Því miður ná þær stundum ekki að uppfylla alþjóðlegar skuldbindingar landsins. Flóttafólk fær afar mismunandi móttökur og meðferð umsóknar um alþjóðlega vernd eftir því hvar það leitar hennar. Í sumum löndum eru ekki landsbundin lög um umsækjendur um alþjóðlega vernd, sem eykur hættu á að flóttafólk verði fyrir mannréttindabrotum, til dæmis að verða hneppt í varðhald og sent aftur til landa þar sem það á á hættu að verða fyrir alvarlegum mannréttindabrotum (brot á meginreglunni um bann við endursendingu).

Stelpur frá Mið-Ameríku í búðum fyrir farandfólk í Mexíkó, 2017.
© Amnesty International/Sergio Ortiz

SÉRSTÖK VERND FYRIR FARANDFÓLK

„Virðing fyrir mannréttindum farandfólks er ekki eingöngu lagaleg skuldbinding. Hún er einnig mikilvæg til að tryggja að fólksflutningar séu valkostur og tækifæri í stað þess að vera eingöngu leið til þess að lifa af.“

Ngonlardje Kabra Mbajiol, sérstakur ráðgjafi mannréttindafulltrúans, sem talaði fyrir hönd mannréttindafulltrúa Sameinuðu þjóðanna

Árið 1990 samþykkti allsherjarþing Sameinuðu þjóðanna **alþjóðasamning um verndun allra farandlaunþega og fjölskyldumeðlima þeirra** þar sem tilgreind eru sérstök réttindi farandfólks með skilríki og án þeirra, óháð atvinnu- eða búsetustöðu þess. Á meðal þeirra eru réttindin til einkalífs, sanngjarnrar málsmeðferðar og jafnræðis gagnvart ríkisborgurunum. Árið 2016 höfðu því miður fá ríki undirritað samninginn um farandlaunþega og þau ríki sem það hafa gert taka ekki við miklum fjölda farandlaunþega, sem gerir samninginn veigaminni en baráttufólk fyrir mannréttindum vonaðist eftir.

Í samþykkt Alþjóðavinnuálastofnunarinnar nr. 189 og tilmæli nr. 201 varðandi mannsæmandi störf fyrir þjónustufólk á einkaheimilum frá júní 2011 kemur fram að farandlaunþegar sem vinna á einkaheimilum verða að fá skriflegt atvinnutilboð eða samning með ráðningarskilmálum, sem er hægt að framfylgja í ákvörðunarlöndinu áður en þangað er komið. Önnur ákvæði miða að því að vernda þjónustufólk sem býr inni á einkaheimilum og tryggja að það geti haldið ferðaskilríkjum sínum og verið frjálst ferða sinna. Frekari upplýsingar má finna á www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/Events/GlobalAction/GAPLeaflet_en.pdf

Í sumum löndum er einnig í gildi innlend löggjöf um meðferð á farandfólki sem nota má til að draga hið opinbera til ábyrgðar vegna ósanngjarnrar og ómannúðlegrar meðferðar.

SAMANLÖGÐ ÁHRIF MANNRÉTTINDAGERNINGA

Ríki sem undirrita mannréttinasáttmála skuldbinda sig til að virða þessi réttindi og tryggja að landslög þeirra uppfylli alþjóðalög. Hægt er að framfylgja alþjóðlegum mannréttindalögum á landsbundnum, svæðisbundnum eða alþjóðlegum vettvangi. Þegar landslög ná ekki að tryggja ábyrgð á mannréttindabrotum geta aðilar átt þess kost að leita réttar síns með aðstoð svæðisbundinna eða alþjóðlegra aðferða til að framfylgja mannréttindalögum.

Sum helstu mannréttindi eru tryggð á altækan hátt með **hefðbundnum meginreglum þjóðaréttar** (skuldbindingar vegna starfsvenja ríkja og eru viðurkenndar sem lög) og eru sem slík skyldubundin fyrir öll ríki, óháð því hvort þau eru aðilar að viðeigandi alþjóðasamningum. Til dæmis er meginreglan um að vísa fólki ekki aftur þangað sem líf þess eða frelsi kann að vera í hættu samþykkt sem regla skv. hefðbundinni meginreglu þjóðaréttar. Þetta þýðir að öll ríki eru bundin af þessari meginreglu, jafnvel þótt þau séu ekki undirritunaraðilar Flóttamanna-samnings Sameinuðu þjóðanna.

Þótt búið sé að skrifa og fullgilda mannréttindalög eiga mörg mannréttindabrot sér stað daglega um allan heim.

ÞÖRFIN FYRIR AÐGERÐASTARF

Hér er hlutverk þitt sem aðgerðasinni í mannréttindamálum!

Samkvæmt tímariti Sameinuðu þjóðanna UN Chronicle má lýsa aðgerðastarfi í mannréttindamálum sem „baráttu fyrir því að tryggja að bilið milli mannréttinda og mannréttindalaga minnki, til þess að tryggja fulla lagalega viðurkenningu á og raunverulegar efndir mannréttinda“. Í stuttu máli virða ríkisstjórnir og fólk í valdastöðum oft ekki mannréttindi sjálfkrafa – það er undir hverju og einu okkar komið að krefjast þess að það sé gert.

Lista yfir helstu alþjóðlegu mannréttindsamninga og -yfirlýsingar er að finna á: <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar> og www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx

Aðgerðasinnar og flóttafólk koma saman á grísku eyjunni Lesbos til að krefjast aðgerða af hálfu Evrópusambandsleiðtoga, 2017.
© Giorgos Moutafis/ Amnesty International

MANNRÉTTINDI Í DAGLEGU LÍFI FÓLKS Á FARALDSFÆTI

„Smyglarinn var almennilegur við mig, en hann misnotaði konur. Ég veit að hann misnotaði þrjár erítreskar konur. Hann nauðgaði þeim og þær grétu. Það gerðist að minnsta kosti tvisvar. Sumar kvennanna eiga ekki peninga til að greiða lausnargjaldið og því samþykkja þær að sofa hjá smyglurunum. Okkur var haldið föngnum í eyðimörkinni og konurnar sváfu í tjaldi. Karlarnir sváfu fyrir utan. Um nóttina kallaði smyglarinn á konu sem honum leist vel á. Ef hún neitaði að koma út neyddi hann hana til þess og sagði: „Mig langar að hjálpa þér. Mig langar að láta þig fá peninga. Ég skal leyfa þér að ferðast til Evrópu án þess að þú þurfir að borga neitt.“ Þegar þetta hafði gerst nokkrum sinnum ákváðum við að vernda konurnar. Við sváfum ekki á nóttunni vegna þess að við þurftum að gæta tjaldsins.“

Othman, sómalskur flóttamaður sem var á ferð gegnum Líbíu á leið til Ítalíu

Allan tímann sem farandfólk og flóttafólk er á faraldsfæti verður það fyrir fjölmörgum mannréttindabrotum. Hér eru nokkur dæmi um algeng brot – mörg önnur þeirra eru ekki talin upp hér, en þú getur lesið þér nánar til í kaflanum með upplýsingum um ítarefni.

Kynferðislegt ofbeldi: Eins og fram kemur í vitnisburði Othmans er kynferðislegt ofbeldi algengt á ferðum farandfólks. Þótt allir geti orðið fyrir því eru þeir sem eru í mestri hættu m.a. konur og börn án fylgdar, auk fanga.

Synjun um örugga leið: Eins og áður var minnst á synja lönd fólki sem flýr ofbeldi og ofsóknir um örugga leið, rétt til að leita alþjóðlegrar verndar og verndar gegn endursendingu þegar þau loka landamærum sínum fyrir flóttafólki, hvort sem er á landi eða sjó. Árið 2015 ákvað **Ungverjaland** til dæmis að leyfa ekki flóttafólki og farandfólki að fara yfir yfirráðasvæði sitt og reisti rúmlega 200 km langa girðingu meðfram landamærum sínum að Serbíu og Króatíu, sem varð til þess að þúsundir manna urðu fastar við ómannúðlegar aðstæður.

Endursending: Framkvæmd sem er bönnuð skv. Flóttamanna-samningi Sameinuðu þjóðanna og skv. Samningi Sameinuðu þjóðanna gegn pyndingum, en Amnesty International hefur skjalfest mörg dæmi þess að lönd brjóti gegn þessari megin-reglu. Í nóvember 2016 til dæmis sendu landamæraverðir **Bangladess** hundruð flóttafólks og umsækjenda um alþjóðlega vernd úr röðum Róhingja með valdi aftur til Mjanmar.

Varðhald: Sumt flóttafólk og farandfólk er neytt til að dvelja í fangelsum eða varðhaldi á leið sinni ef það hefur komið til lands og býr þar ólöglega. Í **Líbíu** er flóttafólk og farandfólk sem ferðast um landið eða er stöðvað á sjó af líbisku strand-gæslunni í mikilli hættu á að verða hneppt í varðhald og vistað í varðhaldsmiðstöð fyrir innflytjendur um óákveðinn tíma við skelfilegar aðstæður þar sem það þarf að þola pyndingar og aðra illa meðferð, þar með talið líkamlegt og kynferðislegt ofbeldi. Þessir fangar hafa enga möguleika á að vefengja fangelsun sína og oft engan aðgang að lögfræðingum eða möguleika á að hafa samband við fjölskyldu sína. Samkvæmt alþjóðalögum ætti varðhald umsækjenda um alþjóðlega vernd og farandfólks aðeins að vera í undantekningartilvikum og ef yfirvöld eiga ekki annars úrkosti, og aldrei má hneppa börn í varðhald sökum innflytjendastöðu þeirra.

Líf í óvissu: Sumt fólk er ekki í varðhaldi en neyðist til að dvelja í flóttamannabúðum eða ámóta vistarverum án þess að hafa hugmynd um hvenær það fær að fara eða hefja aftur venjulegt líf. Í **Grikklandi** (árið 2017) voru 46.000 flóttafólks og farandfólks vegalaus eftir að önnur ríki ESB lokuðu landamærum sínum. Upphafleg skuldbinding ESB um að koma þessu flóttafólki fyrir í öðrum löndum varð ekki að veruleika að miklu marki. Ekki var heldur tekið tillit til þess fjölmarga flóttafólks og farandfólks sem átti fjölskyldumeðlimi í tilteknum ríkjum ESB og vildi sameinast þeim. Nú eru þúsundir vegalausra í Grikklandi sem hafa enga hugmynd um framtíð sína.

„Aðstæðurnar hér eru ekki góðar og við sofum á jörðinni, teppin okkar eru gegnblaut af vatni. Engin baðherbergi eru til staðar. Þess vegna verður fólkið veikt ...“

Sýrlenskur flóttamaður í Grikklandi; komin níu mánuði á leið og hún og eiginmaður hennar vonuðust til að komast til Þýskalands

Misneyting og nauðungarvinna: Þúsundir flóttafólks og farandfólks verða fyrir misneytingu þegar það reynir að vinna fyrir sér. Það vantar oft formleg skjöl vegna atvinnu og vinnuveitendur færa sér það í nyt, til dæmis með því að greiða fólkinu undir lágmarkslaunum, bjóða upp á óheilsusamleg vinnuskilyrði og neyða það til að vinna mjög langan vinnudag. Sumir eru meira að segja neyddir til að vinna kaupaust vikum eða mánuðum saman. Flóttafólk og farandfólk kann einnig að vera neytt í vændi til að lifa af.

Í Líbanon sögðu nokkrar sýrlenskar konur frá líkamlegum sársauka sem stafaði af löngum vinnudögum og erfiðum vinnuskilyrðum við landbúnað eða störf á einkaheimilum.

„Ég er með háskólapróf en enginn ræður mig í vinnu [á mínu sviði] vegna þess að ég er frá Sýrlandi. Ég vinn við heimilisþrif. Mér finnst ég vera arðrænd vegna þess að ég vinn langan vinnudag fyrir lág laun. Okkur finnst við vera niðurlægð, sérstaklega þegar þau kalla okkur þjóna. Þau [vinnuveitendurnir] lofa upp í ermina á sér. Þau borga mér aðeins hálf laun.“

Rafa, Suður-Líbanon

Meira en helmingur íbúa á Persaflóasvæðinu er farandlaunþegar. Hvert land þar fylgir á einhvern hátt eftir svokölluðu Kafala-kerfi þar sem atvinnuleyfi farandlaunþega er háð atvinnuveitanda. Þannig hafa vinnuveitendur oft ótæpillegt vald yfir frelsi farandlaunþega til að færa sig um set og skipta um vinnu. Algengt er að vinnuveitendur geri vegabréf farandlaunþega upptækt þrátt fyrir að það sé ólöglegt. Þessar aðstæður bjóða upp á alvarleg mannréttindabrot, m.a. vinnubrælkun. Í nóvember 2017 skuldbundu stjórnvöld í Katar sig til

að vinna með Alþjóðavinnuáráðastofnuninni (ILO) til að endurbæta á næstu þremur árum þann hluta stjórnskerfisins sem snýr að farandlaunþegum. Eins og er þurfa farandlaunþegar að fá heimild frá vinnuveitanda sínum til að skipta um starf. Án hennar er hægt að kæra þá fyrir refsivert brot, að „hlaupast á brott“, ef þeir skipta um starf á samningstímanum. Hægt er að gera samninga til allt að fimm ára.

Dauði: Á hverju ári deyja mörg þúsund einstaklingar þegar þeir reyna að flytja á öruggari stað. Árið 2016 dóu 5.000 flóttafólks og farandfólks við að reyna að komast yfir Miðjarðarhafið. Meirihluti þess var á leið frá Líbíu til Ítalíu þegar bátarnir sukku. Árið 2015 dóu 370 einstaklingar á Bengalflóa og Andamanhafi vegna misnotkunar af hálfu smyglara sem misþyrmdu flóttafólki og drápu það jafnvel um borð. Flest var það úr röðum Róhingja sem flúðu frá Mjanmar.

Mörg fleiri dauðsföll flóttafólks og farandfólks um allan heim eru óskráð, til dæmis allir þeir sem deyja á leið sinni yfir Sahara-eyðimörkina.

Aðgerðasinnar frá Kenía taka þátt í #TellNorway-herferð Amnesty International sem beindist að réttindum afganskra flóttamanna þar í Noregi, þá helst hinnar 18 ára gömlu Taibeh Abbasi, 2017.
© Amnesty International

SKORTUR Á GRUNDVALLARVERND

Þótt allt flóttafólk og farandfólk geti orðið fyrir mannréttindabrotum eru tilteknir hópar sem verða fyrir fleiri réttindabrotum, allt eftir samhengi. Nokkrum þessara hópa eru gerð skil hér á eftir. Hins vegar er mikilvægt að hafa í huga að allir geta orðið fyrir mannréttindabrotum.

Fólk með fötlun: Alþjóðaheilbrigðismálastofnunin áætlað að u.þ.b. 15% okkar séu með fötlun. Þegar fólk með fötlun er neytt til að flytja búferlum getur það verið berskjaldað fyrir mismunun, misneytingu og ofbeldi. Í flóttamannabúðum og við aðrar aðstæður lendir það í ótal hindrunum í vegi fyrir grundvallar-mannúðaraðstoð, til dæmis við að fá vatn, skýli og mat.

Fylgdarlaus börn: Börn undir 18 ára aldri sem flyja ofbeldi, ofsóknir eða fátækt þurfa oft að eiga við tiltekin mannréttindamálefni sem eru ólík þeim sem fullorðin flóttafólk upplifir. Við sumar kringumstæður eru börn í meiri hættu á að lenda í nauðungarvinnu, ofbeldi, misnotkun og kynferðisofbeldi af hendi smyglara, mansalsmangara, lögreglumanna og annarra. Börn á ferð án aðstandenda skortir oft öryggisnet og vita ef til vill ekki hverjum þau geta treyst. Til að tryggja framtíð barnanna þarf einnig að huga að heilsu þeirra og menntun.

Farandlaunþegar sem starfa á einkaheimilum: Fólk flyst oft á milli landa til að vinna sem heimilishjálpar, við matreiðslu, þríf og barnagæslu. Konur eru meirihluti farandlaunþega sem starfa á einkaheimilum og verða oft fyrir fleiri mannréttindabrotum en starfsfólk sem ekki er farandlaunþegar. Ráðningarskrifstofur í fátækum löndum veita konum sem sækja um vinnu

erlendis oft villandi eða rangar upplýsingar. Þegar konurnar koma til nýja landsins er vegabréf þeirra stundum gert upptækt og vinnuveitandi þeirra takmarkar hugsanlega ferðafrelsi utan heimilisins. Vinnuveitendur kunna einnig að beita þær líkamlegu eða kynferðislegu ofbeldi sem lögreglan veitir þeim enga vernd gegn og þær hafa jafnvel ekki aðgang að heilbrigðisþjónustu til að fá getnaðarvarnir eða aðgang að meðgöngurofi ef þær verða þungaðar.

Hinsegin fólk sem flýr ofsóknir: Í mörgum löndum verða lesbíur, hommar, tvíkynhneigðir, trans fólk og intersex fólk fyrir ofbeldi, þar með talið lífshættulegu, vegna kynhneigðar sinnar eða kynvitundar. Í 73 löndum eru enn í gildi lög þar sem samkynhneigð er saknæm og hinsegin fólk verður fyrir útbreiddri mismunun við margs konar aðstæður. Fólk sem leitar alþjóðlegrar verndar í löndum á borð við Bretland getur orðið fyrir frekari misnotkun. Það getur til dæmis neyðst til að dvelja mánuðum saman í varðhaldi þar sem starfsfólk leggur það í einelti og áreitni það vegna kynhneigðar þess eða kynvitundar.

„Ég og Shirko, kærastinn minn, áttum í miklum vandræðum vegna þess hve framfærslukostnaður í Líbanon er hár og okkur gekk illa að fá atvinnu, bæði vegna þess að við erum sýrlenskir og vegna þess að við erum samkynhneigðir. Samkynhneigðin hefur aukið á vandræði okkar og áreitni frá sumu fólki í Líbanon.“

Sýrlenskur flóttamaður sem ræddi við Amnesty International árið 2015 um baráttu sína fyrir því að finna öryggi

Flóttakona af Núba-þjóðflokknum sækir vatn í poll í Yida-flóttamannabúðunum í Suður-Súdan, 2012.
© Peter Muller

RÍKISFANGSLEYSI

Þúsundir manna eru ríkisfangslausar um allan heim, sem þýðir að ekkert land viðurkennir þetta fólk sem ríkisborgara. Þetta kemur í veg fyrir að það njóti ýmissa mannréttinda og geti tekið fullan þátt í samfélaginu. Ríkisfangsleysi má rekja til flókinna ferla í mismunandi löndum þar sem oft hafa ríkt átök áratugum saman eða tilteknir hópar hafa verið ofsóttir í lengri tíma vegna kynþáttar, trúar eða af öðrum ástæðum. Þeir sem verða fyrir ofsóknum geta ekki öðlast lagalega viðurkenningu frá hinu opinbera og hafa því ekki aðgang að nafnskríteini, eignar- munum, heilsugæslu og fleira. Hér á eftir eru þrjú dæmi um hvernig ríkisfangsleysi leggur líf margs flóttafólks og farandfólks í rúst.

Palestínუმენն í Austurlöndum nær: Meira en fimm milljónir palestínsks flóttafólks búa einkum í Jórdaníu, Líbanon, Sýrlandi, á hernumdu Gazaströndinni og Vesturbakkanum. Þessir Palestínუმენն flúðu eða neyddust til að yfirgefa heimili sín þar sem Ísrael og hernumdu palestínsku sjálfstjórnarsvæðin eru núna og sjá ekki fram á að fá leyfi til að snúa aftur til heim- kynnanna sem þeir yfirgáfu. Þau lönd þar sem Palestínუმენն búa núna (í Austurlöndum nær) viðurkenna réttindi þeirra aðeins að takmörkuðu leyti, sem veldur því að þeir eru ríkis- fangslausir. Palestínუმენն í Sýrlandi sem hafa reynt að flýja átökin hefur verið meinað að koma yfir landamæri Jórdaníu og Líbanons vegna þjóðernis síns.

Haítar í Dóminíska Lýðveldinu: Árið 2013 bjó á bilinu hálf til ein milljón manna af haítískum ættum í Dóminíska Lýðveldinu. Í september 2013 úrskurðaði dómstóll þar að börn „erlendra foreldra“ ættu ekki rétt á dóminísku ríkisfangi. Úrskurðurinn gilti afturvirkur um alla sem voru fæddir eftir 1929. Dómurinn hafði hlutfallslega óeðlilega mikil áhrif á Dóminíka af haítískum uppruna og varð til þess að þeir voru sviptir ríkisfangi á aftur- virkan, handahófskenndan hátt sem hafði mismunun í för með sér. Þessi alvarlega ákvörðun svipti þúsundir manna sem fæddust í Dóminíska Lýðveldinu og áttu foreldra af haítískum uppruna ríkisborgararétti. Ríkisstjórn Dóminíska Lýðveldisins tilkynnti síðan að þeim sem féllu í þennan flokk yrði vísað úr landi með valdi. Þess vegna búa hundruð manna í búðum á landamærum Haítí og Dóminíska Lýðveldisins við sóða- legar aðstæður og í stöðugum ótta um öryggi sitt. Frá því að úrskurðurinn féll hefur meira en 40.000 manns verið vísað úr landi, og fleiri en 68.000 hafa flúið af ótta við ofbeldi og brott- vísanir.

„Ég fæddist í Mencía, nálægt Pedernales [...] Ég kom hingað í ágúst 2015 eftir að ég heyrði að verið væri að hræða fólk af haítískum uppruna til að fara, annars yrðu húsin okkar brennd ... í hverfinu mínu var hús íbúa af haítískum uppruna brennt til grunna.“

Confidente, sem fæddist í Dóminíska Lýðveldinu og býr nú í einum búðanna við landamærin

Róhingjar í Mjanmar: Róhingjar eru fólk sem tilheyrir trúar- og þjóðernisminnihlutahópi í Mjanmar og hefur þurft að þola áratugalangt ofbeldi með stuðningi ríkisins, þar með talið sviptingu ríkisborgararéttar. Fólkíð hefur verið neytt til að búa í einum hluta Mjanmar, Rakhine-fylki, þar sem það býr í búðum fyrir vegalaust fólk í eigin landi og óopinberum tíma- bundnum skýlum með takmörkuðum aðgangi að fullnægjandi matvælum, læknishjálp, hreinlætisaðstöðu og annarri nauðsyn- legri mannúðaraðstöðu. Þeir sem búa utan búðanna verða fyrir misbeitingu af hálfu aðila innan og utan stjórnkerfisins, eru til dæmis iðulega hneptir í varðhald og beittir ofbeldi og kynferðisofbeldi af hendi öryggissveita og lögreglu, auk ofbeldis af hálfu óeirðaseggja. Af þessum sökum hafa þúsundir Róhingja flúið frá Mjanmar til Bangladess eða Taílands frá 8. áratug síðustu aldar. Margt af þessu folki fór sjóleiðina og varð fyrir grimmilegri misnotkun af hálfu smyglara.

Árið 2017 stóðu öryggissveitir í Mjanmar fyrir ofbeldishrinu sem jafngildir glæpum gegn mannkyninu, þar á meðal glæpum á borð við morð, pyndingar, nauðganir og annað kynferðislegt ofbeldi, brottvísanir úr landi, þvingaða brottflutninga og ofsóknir. Meira en 650.000 menn, konur og börn flúðu yfir landamærin til Bangladess.

Nú dvelja 850.000 Róhingjar í bráðabirgðabúðum og -byggðum í Cox Bazar-héraði landsins og veslast upp. Fólkíð hefur ekki fengið stöðu flóttamanns og fréttir berast reglulega úr búðunum um kynferðisofbeldi. Þá er staða heilbrigðis- og hreinlætismála léleg og börn fá engan aðgang að menntun. Yfirvöld í Bangladess og Mjanmar hvetja Róhingja til að snúa til baka til Rakhine-fylkis sem fyrst. Samkvæmt alþjóðalögum þurfa aðstæður þeirra sem snúa til baka að vera sjálfviljugar, öruggar og framkvæmdar með reisn fólks í fyrirrími.

„Við vorum svo sorgmædd í hvert sinn sem við sáum fólkíð dáið og því var hent í sjóinn. Fólk er að deyja á landi í Mjanmar [...] og það er að deyja á sjónum líka.“

Fimmtán ára gömul Róhingja-stúlka í Aceh í Indónesíu í ágúst 2015

AÐ FINNA FÓTFESTU Í NÝJU LÍFI

„Ég fer ekki út úr húsi, ekki einu sinni til að ná í matvörur. Ég bið vini mína að færa mér mat. Fjölskylda árásarmannanna hótaði mér og ég hef á tilfinningunni að allir í bænum hati mig. Mér finnst ég vera í fangelsi í Þýskalandi.“

Abdi Farah, sómalskur maður sem varð fyrir árás í grennd við gistiskýlið fyrir umsækjendur um alþjóðlega vernd í Bæjaralandi í Þýskalandi

Jafnvel þegar fólk kemst á áfangastað og reynir að byggja upp nýtt líf bíða þess ýmsar áskoranir. Sú fyrsta er oft sú að reyna að finna löglega leið til að dvelja í landinu. Fólk sem flýr stríð, ofbeldi eða ofsóknir getur sótt um **alþjóðlega vernd**, sem veitir því rétt til tiltekinnar verndar og yfirleitt lagalegan rétt til búsetu.

Hvert land hefur sitt eigið ferli við meðferð umsókna um alþjóðlega vernd og einhver sem kann að uppfylla skilyrði í einu landi gerir það ef til vill ekki í öðru landi. Í Evrópu fá **Erítreamenn** sem hafa flúið herskyldu í heimalandinu til dæmis oft alþjóðlega vernd í Sviss og Þýskalandi en mun sjaldnar er tekið við þeim í Bretlandi og Frakklandi. Þeir sem hafa sótt um alþjóðlega vernd í sumum löndum þurfa ef til vill að bíða í marga mánuði

eða ár eftir ákvörðun og á meðan geta þeir reynt að læra tungu- málið og kynnst nýja landinu.

Þótt einstaklingur þurfi yfirleitt að fara í gegnum umsóknarferli um alþjóðlega vernd getur verið ómögulegt þegar um stóran hóp flóttafólks er að ræða að taka einstaklingsviðtöl við hvern einasta umsækjanda sem fer yfir landamæri. Í þessum tilvikum teljast allir í hópnum flóttamenn nema annað þyki sýnt (e. prima facie). Þetta á yfirleitt við um hóp fólks sem flýr aðstæður í heimalandi sínu sem eru augljóslega það hættulegar að það fellur undir skilgreininguna á flóttafólki. Til dæmis hefur margt sýrlenskt flóttafólk fengið þessa stöðu.

Margt flóttafólk og farandfólk um heim allan verður fyrir barðinu á kynþáttaförðómum og útlendingahatri. Birtingarmynd þess getur verið allt frá andstyggilegum athugasemdum í matvöru- búðinni yfir í áreitni af hálfu lögreglu og jafnvel líkamlegt ofbeldi. Aðrir þjást af líkamlegum kvillum og geðrænum vanda vegna þess sem þeir upplifðu í heimalandinu og á ferðalaginu.

Majed, Zahija og Montayam Hajj Mouhamed Ali spila fótbolta. Fjölskyldan þeirra kom til Kanada í boði hóps fólks (e. community sponsorship) í Toronto eftir að hafa dvalið í þrjú ár í flóttamannabúðum í Jórdaníu.

© Stephanie Foden/Amnesty International

Margir þeirra sem fá ekki alþjóðlega vernd eða aðra lagalega viðurkenningu eins og **dvalarleyfi af mannúðarástæðum eða vegna atvinnu** dvelja áfram óskráðir í landinu. Þetta fólk lifir lífi sínu neðanjarðar: Það verður að vinna á svörtum markaði, á ekki rétt á þjónustu hins opinbera og á á hættu að verða fyrir ýmsum mannréttindabrotum sem tengjast óskráðri stöðu þess.

Aðrir lifa í stöðugum ótta um að verða sendir aftur á staðinn sem þeir flúðu. Í flóttamannabúðunum í Dadaab í **Kenía** eru þúsundir sómalsks flóttafólks sem getur ekki snúið aftur heim af ótta við ofbeldi.

„Al-Shabaab [í Sómalíu] komu inn í hverfið og rændu búfé og heimili fólks. Þeir tóku krakka á okkar aldri, meðal annars okkur. Foreldrar okkar gátu ekkert gert þar sem þeir hótuðu að drepa þau ... Fyrst komu þeir og bönkuðu á dyrnar og spurðu hvort einhver fjölskylda ætti heima þarna. Þeir spurðu hvað fólkíð hétí og vildu svo fá mig og bróður minn. Foreldrar mínir mótmæltu en þeir drápu pabba og hentu öllu til í húsínu. Við komum til baka [til Dadaab] á eigin vegum, við höfum bara hvor annan. Við erum enn að reyna að komast að því hvað kom fyrir hina í fjölskyldunni. Al-Shabaab er við völd í Sómalíu og þeir þekkja okkur. Þeir þekkja okkur í sjón. Ef við snúum aftur verðum við drepnir. Við eigum heima í Kenía og hér ætlum við að vera áfram. Öryggisaðstæður í Sómalíu eru enn þær sömu. Þetta er stríðshráð svæði. Það er engin leið fyrir fólk að snúa aftur þangað eða búa þar.“

18 ára piltur í flóttamannabúðunum í Dadaab

Sumt flóttafólk hefur búið í búðunum í 25 ár. Samt hefur ríkisstjórn Kenía ítrekað hótad að loka búðunum og tilkynnt hefur verið að kenískir embættismenn hafi veitt fólki villandi upplýsingar og þvingað það til að snúa aftur til Sómalíu.

Hvar sem flóttafólk og farandfólk býr baslar margt af því við að falla inn í nýja samfélagið, halda áfram venjum sínum og reyna að uppfylla markmið sín og drauma.

Eitthundrað aðgerðasinnar klæddir sem Frelsisstyttn koma saman fyrir utan bandaríska sendiráðið í Lundúnum til að mótmæla innflytjendastefnu Trumps Bandaríkjaforseta þegar hann hafði setið í embætti í 100 daga.

© Marie-Anne Ventourra/Amnesty International

ALÞJÓÐASAMFÉLAGIÐ AXLAR EKKI SAMEIGINLEGA ÁBYRGÐ SÍNA Á RÉTTINDUM FLÓTTAFÓLKS

Heimsbyggðin hefur brugðist í viðbrögðum sínum við vanda vegalauss fólks. Lönd sem hafa minnstu getuna til að taka við flóttafólki – þá aðallega lítill lönd með takmarkaðar auðlindir sem berjast við fátækt – hýsa meirihlutann.

- Eins og stendur hýsa Jórdanía og Tyrkland flest flóttafólk í heiminum. Meðal þeirra sem eru staðsettir í Jórdaníu eru 2,2 milljónir palestínskir flóttamenn sem hafa búið þar í áratugi en einnig um 650.000 sýrlenskir flóttamenn. Í Tyrklandi eru um 3,5 milljónir flóttafólks og meirihluti þess er frá Sýrlandi.
- Bæði Pakistan og Líbanon hýsa meira en milljón flóttamenn og í Íran, Eþíópíu og Kenía býr á milli hálf milljón og milljón í hverju landi.
- Aftur á móti hýsa ríkustu þjóðir heims mjög fátt flóttafólk

miðað við íbúafjölda og auð. Til dæmis taka Bandaríkin aðeins við u.þ.b. 80.000–100.000 flóttamönnum á ári, sem er aðeins brot af íbúafjöldanum, sem er meira en 324 milljónir.

- Sum ríki taka alls ekki við flóttafólki.
- Samkvæmt gögnum Flóttamannastofnunar Sameinuðu þjóðanna (2018) höfðu 1,2 milljónir flóttafólks brýna þörf fyrir endurbúsetuúrræði.

Mynd tekin á landamærum Bandaríkjanna og Mexíkó þegar fulltrúar Amnesty International fóru á vettvang til að kanna aðstæður í kjölfar nýrra innflytjendalaga, 2017.

© Hans Maximo Musielik/Amnesty International

Heimildir Amnesty International í þessum kafla

Amnesty International. (2016, 23. febrúar). Amnesty International report 2015/16: the state of the world's human rights. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/2552/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 24. nóvember). Bangladesh pushes back Rohingya refugees amid collective punishment in Myanmar. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/bangladesh-pushes-back-rohingya-refugees-amid-collective-punishment-in-myanmar/>

Amnesty International. (2016, 15. júní). Haiti/Dominican Republic: Reckless deportations leaving thousands in limbo. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/06/haiti-dominican-republic-reckless-deportations-leaving-thousands-in-limbo/>

Amnesty International. (2016, 15. júní). Haiti: "Where are we going to live?" Migration and statelessness in Haiti and the Dominican Republic. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/amr36/4105/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 14. nóvember). Kenya: Nowhere else to go: Forced returns of Somali refugees from Dadaab refugee camp, Kenya. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/afr32/5118/2016/en/>

Amnesty International. (2015, 11. maí). 'Libya is full of cruelty' Stories of abduction, sexual violence and abuse from migrants and refugees. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/mde19/1578/2015/en/>

Amnesty International. (2016, 8. júní). Living in insecurity. How Germany is failing victims of racist violence. Sótt af <https://www.amnestyusa.org/reports/living-in-insecurity-how-germany-is-failing-victims-of-racist-violence/>

Amnesty International. (2016, 23. mars). Living on the margins Syrian refugees in Jordan struggle to access health care. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/mde16/3628/2016/en/>

Amnesty International. (2017, 17. október). Myanmar: "My world is finished": Rohingya targeted in crimes against humanity in Myanmar. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/asa16/7288/2017/en/>

Amnesty International. (2016, 3. júní). No safe refuge, Asylum-seekers and refugees denied effective protection in Turkey. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/3825/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 12. desember). Qatar: Migrant workers still at risk of abuse despite reforms". Sótt af <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/12/qatar-migrant-workers-still-at-risk-of-abuse-despite-reforms/>

Amnesty International. (2016, 18. október). Tackling the global refugee crisis, from shirking to sharing responsibility. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/pol40/4905/2016/en/>

Amnesty International. (2016, 18. apríl). Trapped in Greece, an avoidable refugee crisis. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/eur25/3778/2016/en/>

Aðrar heimildir

Amnesty International. (2015, janúar). Syria: voices in crisis: a monthly insight into the human rights crisis in Syria. Sótt af www.refworld.org/pdfid/54cf51d74.pdf

Damon, A., Arvanitidis, B. og Nagel, C. (2017, 14. mars). The Teenage Refugees Selling Sex on Athens's Streets. Sótt af www.cnn.com/2016/11/29/europe/refugees-prostitution-teenagers-athens-greece/

International organization for migration. (2018, 23. júlí). Missing Migrants: Tracking deaths along migratory routes. Sótt af www.miss-migrants.iom.int/mediterranean

Siegfried, K. og Dyke, J. (2015, 21. júlí). Playing the EU Asylum Lottery. Sótt af www.irinnews.org/maps-and-graphics/2015/07/21/playing-eu-asylum-lottery

Stonewall. (2016, 16. október). No Safe Refuge: Experiences of LGBT asylum seekers in detention. Sótt af <https://www.stonewall.org.uk/media-centre/media-release/no-safe-refuge-for-lgbt-asylum-seekers>

UNHCR, the UN refugee agency. (1995). Sexual Violence Against Refugees: Guidelines on Prevention and Response. Sótt af www.unhcr.org/publications/operations/3b9cc26c4/sexual-violence-against-refugees-guidelines-prevention-response-unhcr.html

UN news. (2016, 23. febrúar). Bay of Bengal 'three times more deadly' than Mediterranean for migrants and refugees. Sótt af <https://news.un.org/en/story/2016/02/522902-bay-bengal-three-times-more-deadly-mediterranean-migrants-and-refugees-un>

Viljoen, F. (2009, janúar). International human rights law: a short history. Sótt af <https://unchronicle.un.org/article/international-human-rights-law-short-history>

Viltu vita meira?

Listi yfir helstu mannréttindasamninga og -yfirlýsingar. Sótt af <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar>

Alþjóðasamningur um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi/1966. Sótt af <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/alhthodasamningur-um-efnahagsleg-felagsleg-og-menningarleg-retti-ndi>

Alþjóðavinnuálastofnunin (ILO). Migrant domestic workers in action. Sótt af www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/Events/GlobalAction/GAPLeaflet_en.pdf

Mannréttindayfirlýsing Sameinuðu þjóðanna/1948. Sótt af <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/mannrettindayfirlýsing-sameinudu-thjodanna>

Samningur Einingarsamtaka Afríkukja (OAU) um sérstök málefni er varða flóttamenn í Afríku/1969. Sótt af www.unhcr.org/uk/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html

Samningur gegn pyndingum og annarri grimmilegri, ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu/1984. Sótt af <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/samningur-gegn-pyndingum-og-annarri-grimmi-legri-omannlegri-eda-vanvirdandi-medferd-eda-refsingu>

Samningur um afnám allrar mismununar gagnvart konum/1985. Sótt af <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/samningur-um-afnam-allrar-mismununar-gagnvart-konum>

Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins/1989. Sótt af <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/samningur-sameinudu-thjodanna-um-retti-ndi-barnsins>

Samningur um réttarstöðu flóttamanna/1951. Sótt af <http://www.humanrights.is/is/mannrettindi-og-island/helstu-samningar-og-yfirlýsingar/sameinudu-thjodirnar/samningur-um-rettarstodu-flottamanna>

Viðauki við Samning um réttarstöðu flóttamanna/1967. Sótt af www.unhcr.org/uk/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html

VERKEFNI 4.1

KORTLAGNING FLÓTTAFÓLKS OG FARANDFÓLKS TIL ÍSLANDS

MARKMIÐ:

- Að geta greint flæði, áskoranir og reynslu flóttafólks og farandfólks á Íslandi.
- Að skoða lög um verndun flóttafólks og farandfólks.
- Að efla sjálfbærniþenningu þar sem sérhver einstaklingur er þroskaður sem virkur borgari, meðvitaður um gildi, viðhorf og tilfinningar sínar gagnvart hnattrænum áhrifum og jafnræði allra jarðarbúa; náttúru og umhverfi; lýðræði, mannréttindum og réttlæti; jafnrétti og fjölmenningu; velferð og heilbrigði; og efnahagsþróun og framtíðarsýn (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að efla hæfni í að takast á við margvísleg álitamál og ágreiningsefni sem og getu til aðgerða og þjálfun í lýðræðislegum vinnubrögðum (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að vekja þátttakendur til umhugsunar um vanda flóttafólks og hvað þeir geti gert sem ábyrgir borgarar í fjölmenningsamfélagi.

LENGD:

150 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Flettitafla eða tússtafla
- Pennar og tússpennar

ÞETTA VERKEFNI ER Í ÞREMUR SKREFUM:

1. Kortlagning (60 mínútur)
2. Lagaumhverfið skoðað (60 mínútur)
3. Gríptu til aðgerða! (30 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR:

- ☑ Þetta verkefni gerir ráð fyrir einhverri þekkingu um þær leiðir sem flóttafólk og farandfólk þarf að fara, áskoranir sem það stendur frammi fyrir á Íslandi og/ eða hvernig íslensk yfirvöld hafa brugðist við flóttamannavandanum, þar með talið landslög er lúta að verndun flóttafólks og farandfólks.
- ☑ Ef þátttakendur hafa ekki nægilega mikla grunnþekkingu á málaflokknum er hægt að nýta verkefnið sem rannsóknarverkefni.
- ☑ Ef þátttakendur hafa fjölbreytilegan bakgrunn er hægt að skipta þeim upp í minni hópa sem síðan skipta verkefninu á milli sín.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.
- ☑ Nauðsynlegt er að útbúa samantekt um alþjóðleg réttindi og mannréttindagerninga varðandi vernd flóttafólks og farandfólks (sjá bls. 122).
- ☑ Í skrefi 2 þarf að útbúa efni um íslensk lög og gerninga sem þátttakendur geta nýtt eða fá sérfræðing í heimsókn. Einnig væri hægt að nýta verkefnið sem rannsóknarverkefni og fá þátttakendur til að skoða íslenskt lagaumhverfi í þessum málaflokki.

Aðgerðasinnar undirbúa aðgerð á grísku eyjunni Lesbos, 2017.
© Giorgos Moutafis/Amnesty International

SKREF 1: KORTLAGNING (60 MÍNÚTUR)

Ígrundun (fimm mínútur)

- Farið yfir upplýsingarnar á bls. 121–127 þar sem fjallað er um deilingu ábyrgðar alþjóðasamfélagsins á verndun flóttafólks svo sem þeirra sem skilgreindir eru sem viðkvæmir einstaklingar í skrefi 2 og hvernig alþjóðasamfélagið hefur brugðist við.

Kortlagning (30 mínútur)

- Útskýrið fyrir þátttakendum að þeir muni kortleggja flæði, áskoranir og reynslu þeirra sem eru á faraldsfæti og hafa komið til Íslands. Þátttakendur eiga að nýta þá þekkingu sem þeir nú þegar hafa um málaflokkinn, það sem þeir hafa lært af þessu kennsluhefti til að vinna þetta verkefni. Einnig er hægt að skipuleggja verkefnið sem rannsóknarverkefni.
- Skiptið þátttakendum í fjögurra til fimm manna hópa. Hver

hópur fær nokkur eintök af teiknipappír og nokkra liti af pennum og tússpennum.

- Hver hópur teiknar heimskort á örk af teiknipappír.
- Á kortið merkir hópurinn flæði flóttafólks og áskoranir sem það stendur frammi fyrir á ferðum sínum, þar á meðal:
 - Hvaðan flóttafólk og farandfólk flýr og hvers vegna
 - Þær mismunandi leiðir sem fólk fer land-, sjó- og loftleiðis
 - Þær áskoranir sem fólk stendur frammi fyrir á leiðinni
 - Mannréttindi sem brotin eru á leiðinni
 - Staði sem fólk fer um og leiðir sem fólk notar til að komast til ákveðinna landa
 - Þá margþættu mismunun og þær áskoranir sem sumt fólk upplifir, þar á meðal konur, börn, hinseginfólk og fólk með fötlun

- Þegar allir hóparnir hafa klárað kortin sín geta þeir gengið á milli og skoðað kort hinna hópanna og velt fyrir sér hvort og þá hvernig þeirra kort eru svipuð eða öðruvísi. Ef vill er hægt að gefa hópunum svoltinn tíma í lokin til að breyta og bæta sín eigin kort.

Ígrundun (25 mínútur)

- Þátttakendur ræða með öllum hópnum það sem þeir lærðu af æfingunni og velta eftirfarandi spurningum fyrir sér:
 1. Hvað kom þér á óvart við kort hinna hópanna?
 2. Hverja telur þú vera helstu áskorun flóttafólks og farandfólks í sínu eigin landi?
 3. Ef tækifæri býðst væri hægt að bjóða fólki sem kom hingað til lands sem flóttafólk og farandfólk í heimsókn til að deila reynslu sinni með þátttakendum.

Landakort sem aðgerðasinnar útbjuggu í Global training for trainers vinnusmiðju Amnesty International í Lundúnum í Bretlandi, 2017.

© Amnesty International

Ung kona tekur þátt í aðgerð í Velkomin-herferð Amnesty International í Sjíle.

© Amnesty International

SKREF 2 – LAGAUMHVERFIÐ SKOÐAÐ (60 MÍNÚTUR)

Inngangur (15 mínútur)

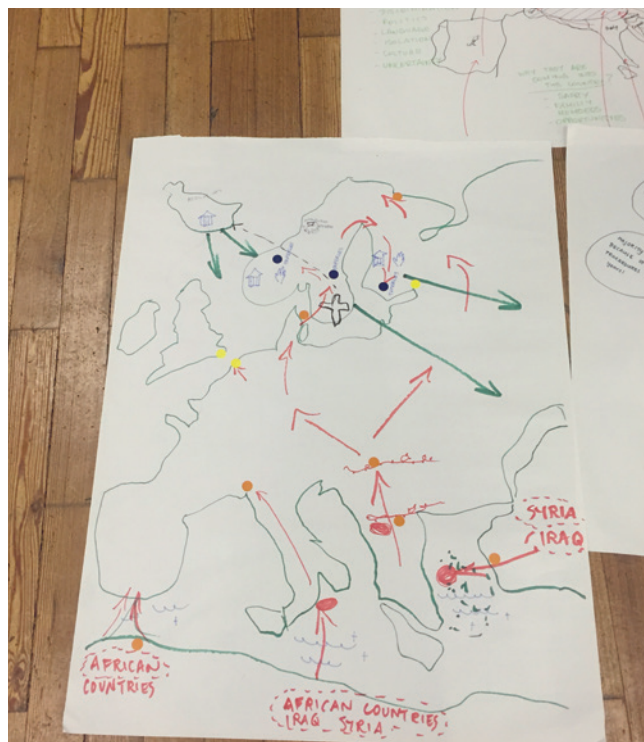
- Kynnið samantekt úr **4. kafla: Réttindi flóttafólks og farandfólks eru mannréttindi** um alþjóðlega mannréttindagerninga og sérstaka vernd fyrir flóttafólk og farandfólk fyrir þátttakendum.

HópaVinna (30 mínútur)

- Myndaðir eru litlir hópar sem skoða hvað íslensk lög segja um þennan málaflokk.

Ígrundun (15 mínútur)

- Allur hópurinn ræðir niðurstöður rannsóknarvinnu minni hópanna og veltir fyrir sér eftirfarandi spurningum:
 1. Hvað lærðir þú?
 2. Standast íslensk lög alþjóðlegar skuldbindingar?
 3. Hvað getur þú gert til að bæta ástandið?

SKREF 3 – GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (30 MÍNÚTUR)

- Þátttakendur velta fyrir sér leiðum þar sem þeir geta einir eða saman gripið til aðgerða til að auka vitundarvakningu um stöðu flóttafólks og farandfólks á Íslandi, t.d. með því að:
 - Deila kortunum með öðrum í nærsamfélaginu eða á samfélagsmiðlum.
 - Taka mynd með öllum skólanum eða fólki úr nærsamfélaginu þar sem fólk heldur á skiltum með ákalli til ríkari þjóða heims um að taka á móti fleira kvótaflóttafólki og þrýsta á innanríkisráðuneytið hér heima.

- Þátttakendur geta fundið skapandi leiðir til að varpa ljósi á ábyrgð íslenskra yfirvalda þegar kemur að vernd flóttafólks og farandfólks, sýna hvað yfirvöld eru að gera eða ekki að gera og einnig hvað við öll getum gert!

Ekki gleyma að deila aðgerðum sem gripið er til á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram eða Snapchat. Notið myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega merkið líka Íslandsdeild Amnesty International á innleggjið á samfélagsmiðlunum.

VERKEFNI 4.2 MÁ ÉG KOMA INN?

MARKMIÐ:

- Að geta beitt þekkingu á Samningi Sameinuðu þjóðanna um réttarstöðu flóttamanna og öðrum réttindum flóttafólks og farandfólks.
- Að geta fært rök fyrir réttindum flóttafólks og farandfólks.
- Að sýna samhug og stuðning með flóttafólki og farandfólki.
- Að efla gagnrýna hugsun, ígrunda grunnildi samfélagsins og veita þátttakendum tækifæri til að skapa sjálfbært og samábyrgt samfélag (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD:

60 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Hlutverkaspjöld (sjá bls. 141)
- Band, krít eða annað til að skipta rýminu í tvennt og merkt landamæri
- Flettitafla eða tússtafla
- Pennar og tússpennar
- Myndband ef vill: Amnesty International, 2017, The basics about human movement, refugees and refugee law. Sótt af <https://www.youtube.com/watch?v=6pMo6vqUp6c&t=1s> (1:44)

ÞETTA VERKEFNI ER Í ÞREMUR SKREFUM:

1. Hlutverkaleikur (30 mínútur)
2. Ígrundun (15 mínútur)
3. Gríptu til aðgerða! (15 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR

- ☑ Hægt er að aðlaga lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Gott er að þátttakendur hafi kynnt sér aðeins réttindi flóttafólks áður en verkefnið er unnið, þá sérstaklega Mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna og Samning um réttarstöðu flóttamanna frá 1951.
- ☑ Ekki er nauðsynlegt að hópar séu jafnstórir. T.d. er hægt að hafa fleiri eða færri áhorfendur, allt eftir því hversu mikill tími er fyrir hendi.
- ☑ Hægt er að nota þá atburðarás sem er gefin hér í þessari æfingu en einnig er hægt að aðlaga hlutverkaleikinn að aðstæðum hverju sinni. Hlutverkaleikurinn þarf t.d. ekki að eiga sér stað á landamærum. Hann gæti átt sér stað í mótmælum, í flóttamannabúðum eða móttökumiðstöð fyrir flóttafólk. Það sem skiptir mestu máli er að þátttakendur fá æfingu í að rökræða, færa rök fyrir sínu máli og draga ályktanir.
- ☑ Ef nægur tími gefst til er hægt að endurtaka hlutverkaleikinn og láta þátttakendur skipta um hlutverk.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

Aðgerðasinnar Amnesty International í Lúxemborg
skipulögðu samstöðuadgerðir í þágu flóttafólks, 2016.
© Amnesty International Luxembourg

SKREF 1: HLUTVERKALEIKUR (30 MÍNÚTUR)

- Ef vill er hægt að byrja á því að sýna myndbandið *The basics about human movement, refugees and refugee law* til að setja hlutina í samhengi. Einnig væri gott að gefa þátttakendum tækifæri til að kynna sér réttindi flóttafólks áður en æfingin hefst.
- Útskýrið fyrir þátttakendum að í þessari æfingu muni þeir setja sig í mismunandi hlutverk, m.a. hlutverk flóttafólks sem neyðst hefur til að yfirgefa heimaland sitt og er við landamæri annars lands að leita að öryggi.
- Lesið eftirfarandi fyrir þátttakendur og ákveðið við landamæri hvaða tveggja landa (X og Y) atburðarásin á að fara fram:

Það er dimmt, kalt og blautt kvöld á landamærum X og Y. Hópur flóttafólks, mestalít konur og börn, sem eru að flýja stríðið í X eru komin að landamærastöðinni. Hópurinn vill fara yfir landamærin inn í Y. Fólkið er svangt, þreytt og því er kalt. Það er ekki með neina peninga og engin gögn nema vegabréf. Landamæraverðir Y eru ekki allir sammála um næstu skref;

sumir vilja hleypa fólkinu í gegn en aðrir taka það ekki í mál. Flóttafólkið er örvæntingarfullt og notar ýmis rök til að reyna að fá verðina til að hleypa sér yfir landamærin.

- Skiptið þátttakendum í fjóra hópa og úthlutið hlutverkum til allra hópa: einn hópur tekur að sér hlutverk flóttafólks frá X, annar tekur að sér hlutverk landamæravarða Y, þriðji hópurinn tekur að sér hlutverk þrýstihóps og sá fjórði tekur að sér hlutverk áhorfenda.
- Hver hópur fær blað með upplýsingum um sitt hlutverk og þeim rökum sem hópurinn getur nýtt. Gefið hópunum nægan tíma til að undirbúa hlutverk sitt. Hóparnir geta notað þau rök sem eru á upplýsingablaðinu en einnig bætt öðrum við.
- Á meðan hóparnir þrír sem spila hlutverk í leiknum undirbúa sig undirbýr hópur áhorfenda rýmið svo að leikurinn geti farið vel fram.
- Þegar allir hópar hafa undirbúið sig vel fer hlutverka-leikurinn fram.

SKREF 2: ÍGRUNDUN (15 MÍNÚTUR)

Þegar hlutverkaleikurinn hefur farið fram er hópur áhorfenda beðinn að gefa umsögn um hann. Einnig er hægt að biðja þá sem tóku þátt í hlutverkaleiknum að lýsa sinni upplifun.

Hægt er að nýta eftirfarandi spurningar til ígrundunar:

1. *Hvernig fór hlutverkaleikurinn fram? Hvað gerðist?*
2. *Hvernig leið þér þegar landamæraverðirnir neituðu flóttafólkinu að koma til Y?*
3. *Fékk flóttafólkið réttláta meðferð?*
4. *Var flóttafólkinu veitt sú vernd sem talað er um í Mannréttindayfirlýsingu Sameinuðu þjóðanna og í Samningi Sameinuðu þjóðanna um réttarstöðu flóttamanna? Af hverju, af hverju ekki?*
5. *Eiga lönd að hafa rétt á því að vísa flóttafólki í burtu og neita því um vernd?*
6. *Hvað hefðir þú gert ef þú hefðir verið landamæravörður? En ef þú hefðir verið í þrýstihópnum?*

Fólk víða um heim gaf sköpunargáfunni lausan taum til að koma skilaboðunum Ég býð flóttafólk velkomið, 2016.

© Amnesty International

SKREF 3: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (15 MÍNÚTUR)

Veltið fyrir ykkur hvernig hægt er að grípa til aðgerða á kjölfar þeirra upplýsinga um réttindi flóttafólks sem þátttakendur hafa kynnt sér.

Hugmyndir gætu t.d. verið að:

- Biðja þátttakendur að búa til leikrit byggt á hlutverkaleiknum sem hópurinn síðan flytur fyrir aðra í skólanum eða nærsamfélaginu til að vekja fólk til umhugsunar um réttindi flóttafólks.
- Afla sér meiri þekkingar á flóttafólki á Íslandi: tölfræði, aðstæður sem fólkið er að flýja og hvaða hindranir blasa við því við komuna til Íslands.

Ekki gleyma að deila aðgerðum sem gripið er til á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram eða Snapchat. Notið myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega merkið líka Íslandsdeild Amnesty International á innleggið á samfélagsmiðlunum.

HLUTVERKALEIKUR

VERKEFNI 4.2 – SKREF 1

Rök landamæravarða

Hópurinn getur notað eftirfarandi rök ásamt öðrum þeim sem ykkur dettur í hug:

- Fólkið er örvæntingarfullt, við getum ekki sent það til baka.
- Ef við sendum fólkið til baka erum við ábyrg ef það er handtekið, pyndað eða myrt.
- Við erum lagalega skyldug til að taka á móti flóttafólki.
- Fólkið er ekki með neina peninga og kemur til með að þurfa á ríkisstuðningi að halda. Landið okkar hefur ekki ráð á því.
- Getur fólkið sannað að það sé raunverulega flóttafólk? Kannski er það einungis hingað komið í leit að meiri lífsgæðum.
- Landið okkar á í góðum samskiptum hvað varðar hernað og viðskipti við X. Það gengur ekki að við séum að vernda þetta fólk.
- Kannski hefur fólkið fagkunnáttu sem okkur vantar hér.
- Það er nóg af flóttafólki í landinu nú þegar. Við þurfum að hugsa um okkar eigið fólk. Flóttafólkið á að fara til ríkari landa en Y.
- Ef við hlepum þessum hópi inn munu aðrir fylgja í kjölfarið.
- Fólkið talar ekki tungumálið okkar, það er annarrar trúar en við og borðar annars konar mat. Það mun ekki aðlagast menningunni í landinu.
- Fólkið mun valda pólitískum óróa.
- Er fólkið með skilríki og sannanir fyrir því að það hafi sætt ofsóknum?

Rök flóttafólks

Hópurinn getur notað eftirfarandi rök ásamt öðrum þeim sem ykkur dettur í hug:

- Það er réttur okkar að fá alþjóðlega vernd.
- Börnin okkar eru svöng, þið berið siðferðislega ábyrgð á að hjálpa okkur.
- Við verðum myrt ef við snúum til baka.
- Við erum ekki með neina peninga.
- Við getum ekki leitað neitt annað.
- Ég var lækni í mínum heimabæ.
- Við þurfum aðeins aðstoð og öryggi þangað til það er öruggt að fara aftur heim.
- Öðru flóttafólki hefur verið hleypt inn til Y.

Rök þrýstihóps

Hópurinn getur notað eftirfarandi rök ásamt öðrum þeim sem ykkur dettur í hug:

- Allt flóttafólk, umsækjendur um alþjóðlega vernd og farandfólk á tilkall til mannréttinda.
- Mannréttindayfirlýsing Sameinuðu þjóðanna verndar rétt þessa hóps til að fara á milli landa, frá mismunun og illri meðferð og til að vera ekki snúið nauðugum til baka.
- Sáttmáli Sameinuðu þjóðanna um réttarstöðu flóttamanna frá 1951 tryggir réttindi flóttafólks til að sækja sér vernd.
- Öll ríki sem hafa undirritað mannréttinasáttmála skuldbinda sig til að virða þessi réttindi og að landslög fylgi alþjóðalögum.
- Allar líkur eru á að þetta fólk hafi þurft að líða ýmis mannréttindabrot á ferðalagi til Y. Það þarf á vernd að halda.

Ljósritið og dreifið til þátttakenda.

VERKEFNI 4.3 RÉTT EÐA RANGT?

MARKMIÐ:

- Að rifja upp þekkingu á lagalegri skilgreiningu þess að hafa stöðu flóttamanns.
- Að skoða og þekkja lagalegt umhverfi flóttafólks, einstaklinga sem sækja um alþjóðlega vernd og farandfólks á Íslandi.
- Að þátttakendur séu færir um að vekja aðra til umhugsunar um stöðu og réttindi þessa viðkvæma hóps.
- Að efla gagnrýna hugsun og ígrundun um samfélagið, stjórnkerfið, ábyrgð, réttindi og skyldur (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti/2011).
- Að þekkja samfélagsleg gildi, siðgæði, mannréttindi og jafnrétti (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti/2011).
- Að bera virðingu fyrir lífsgildum, mannréttindum og jafnrétti og geta verið virkur og ábyrgur borgari í lýðræðislegu nær- og fjärsamfélagi (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti/2011).

LENGD:

60 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Eintak af svörum við æfingunni Rétt eða rangt (sjá bls. 144). Svörum verður dreift til allra þátttakenda eftir æfinguna.
- Tvö spjöld, á öðru stendur RÉTT og á hinu RANGT
- Flettitafla eða tússtafla
- Pennar og tússpennar

ÞETTA VERKEFNI ER Í TVEIMUR SKREFUM:

1. Rétt eða rangt (30 mínútur)
2. Gríptu til aðgerða! (30 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR

- ☑ Hægt er að aðlagla lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Þessi æfing vísar í efni sem búið er að fara í fyrr í þessu hefti en einnig efni úr **4. kafla: Réttindi flóttafólks og farandfólks eru mannréttindi**. Það er því hægt að nota þessa æfingu til að kanna hversu mikið þátttakendur hafa lært og muna úr fyrri verkefnum sem og fylla í eyður og til upprifjunar. Þá er þessi æfing einnig tilvalin til að koma af stað frekari umræðu um réttarstöðu flóttafólks og farandfólks.
- ☑ Ef ekki er fyrir hendi nægt rými fyrir þátttakendur að ganga um er hægt að skipta hópnum upp í minni hópa og láta hvern hóp hafa tvö spjöld sem á stendur RÉTT og RANGT. Eftir að hver spurning er borin upp er hópnum gefinn nægur tími til að koma sér saman um svar, sem svo er deilt með hinum hópnum.
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: RÉTT EÐA RANGT? (30 MÍNÚTUR)

- Spjöldunum RÉTT og RANGT er komið fyrir við hvorn enda rýmisins.
- Lesið staðhæfingarnar upp, hátt og skýrt, og biðjið þátttakendur að standa hjá því spjaldi sem við á.
 1. Flóttafólk er fólk sem hefur flúið heimaland sitt vegna félagslegra og efnahagslegra aðstæðna.
 2. Einstaklingur getur fengið stöðu flóttamanns vegna ofsókna á grundvelli kyns.
 3. Fólk sem hefur yfirgefið land sitt vegna þess að það vill ekki skrá sig í herþjónustu í heimalandinu getur ekki fengið stöðu flóttamanns.
 4. Til að einstaklingur geti talist flóttamaður þarf hann að hafa orðið fyrir ofsóknum frá ríkisvaldinu eða ríkisstofnun.
 5. Einstaklingur telst flóttamaður hvort sem viðkomandi hefur yfirgefið landið sitt eftir löglegum leiðum eða öðrum leiðum.
 6. Mögulegt er að afturkalla flóttamannsstöðu einstaklings.
 7. Meirihluti flóttafólks er hýstur af ríkari og þróaðri löndum heims af því að þessi lönd hafa meira bolmagn og stöðugleika.
 8. Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttarstöðu flóttamanna frá 1951 verndar sérstaklega flóttafólk sem á yfir höfði sér ofsóknir sé því snúið til baka til heimalands síns.
 9. Fólk sem er veitt alþjóðleg vernd í einu landi öðlast einnig vernd í öðrum löndum.
- Biðjið einn til þrjá þátttakendur að útskýra sína afstöðu meðan á æfingunni stendur. Hægt er að nota svörin fyrir hverja staðhæfingu til að bæta við svör þátttakenda. Þegar búið er að lesa upp allar staðhæfingarnar og þátttakendur hafa tekið afstöðu er öllum afhent eintak af svörunum til upplýsingar til að eiga.

Aðgerðasinnar í Kenía útbúa plaköt til að sýna samhug með Taibeh Abbasi og herferð henni til stuðnings, 2017.

© Amnesty International

SKREF 2: GRÍPTU TIL AÐGERÐA (30 MÍNÚTUR)

Þátttakendur geta skoðað lagaumhverfi á Íslandi og þau lög sem eru í gildi þegar kemur að flóttafólki, einstaklingum í leit að alþjóðlegri vernd og farandfólki. Hvernig er hægt að upplýsa aðra um þessi lög og reglur? Það væri t.d. hægt með því að útbúa plaköt og bæklinga, nýta samfélagsmiðla, halda málundi í skóla- eða nærsamfélaginu, skrifa bréf til stjórnmalamanna og ritstjóra o.fl.

Ekki gleyma að deila aðgerðum sem gripið er til á samfélagsmiðlum eins og Facebook, Twitter, Instagram eða Snapchat. Notið myllumerkin #Velkomin, #Iwelcome og #Amnestyaction. Endilega merkið líka Íslandsdeild Amnesty International á innleggið á samfélagsmiðlunum.

RÉTT EÐA RANGT – SVÖR

VERKEFNI 4.3 – SKREF 1

1. Flóttafólk er fólk sem hefur flúið heimaland sitt vegna félagslegra og efnahagslegra aðstæðna

RANGT Samkvæmt samningi Sameinuðu þjóðanna um réttarstöðu flóttamanna frá árinu 1951 er flóttamaður skilgreindur sem einstaklingur sem er utan heimalands síns „af ástæðuríkum ótta við að verða ofsóttur vegna kynbáttar, trúarbragða, þjóðernis, aðildar í sérstökum félagsmálaflokkum eða stjórnmálaskoðana, og getur ekki, eða vill ekki, vegns slíks ótta, færa sér í nyt vernd þess lands; eða þann, sem er ríkisfangslaus, og er utan þess lands, þar sem hann áður hafði reglulegt aðsetur, vegna slíkra atburða og getur ekki eða vill ekki, vegna slíks ótta, hverfa aftur þangað“. Þó svo að annars konar skortur (t.d. skortur á mat, menntun, heilbrigðisþjónustu eða atvinnu) eða eyðilegging vegna náttúruhamfara eða loftslagsbreytinga í heimalandinu geti verið orsök þess að fólk flýi uppfylla þess konar orsakir yfirleitt ekki skilgreiningu á flóttamanni samkvæmt samningnum frá 1951.

2. Einstaklingur getur fengið stöðu flóttamanns vegna ofsókna á grundvelli kyns

RÉTT Kyn er ekki sérstaklega nefnt sem tegund mismununar í samningnum frá 1951. Hins vegar, þar sem einstaklingur lendir í samfélagslegum aðstæðum sem jafngilda ofsóknum vegna kyns má segja að viðkomandi tilheyri ákveðnum samfélagshópi. Sem dæmi: Ef kona sætir illri meðferð af því hún fylgir ekki ákveðinni félagslega viðurkenndri hegðun sem ætlast er til af henni, t.d. ef hún á í ástarsambandi utan hjónabands, og hún telur að yfirvöld muni ekki vernda hana, þá gæti hún uppfyllt skilyrði um stöðu flóttamanns.

3. Fólk sem hefur yfirgefið land sitt vegna þess að það vill ekki skrá sig í herþjónustu í heimalandinu getur ekki fengið stöðu flóttamanns

RANGT Sem dæmi: Ef einstaklingur hefur ekki möguleika til að neita herskyldu af samviskuástæðum eða þeirri ástæðu að her á í átökum sem hafa verið fordæmd af alþjóðasamfélaginu gæti viðkomandi uppfyllt skilyrði um stöðu flóttamanns. Þ.e. ef einstaklingur verður fyrir ofsóknum af hálfu yfirvalda vegna þess hann hefur komist hjá herkvaðningu.

4. Til að einstaklingur geti talist flóttamaður þarf hann að hafa orðið fyrir ofsóknum frá ríkisvaldinu eða ríkisstofnun

RÉTT Þó svo að stjórnvöld standi oft að baki ofsóknum geta þær einnig verið af hendi annarra í samfélaginu. Það sem þarf að liggja skýrt fyrir er tregða eða vanhæfni yfirvalda til að vernda viðkomandi einstakling eða þjóðfélagshóp gegn ofsóknum. Sem dæmi: Ef þjóðernishópur verður fyrir mismunum af hálfu annars þjóðernishóps og yfirvöld eru treg eða vanhæf til að grípa inn í gæti einstaklingur sem yfirgefur landið uppfyllt skilyrði um stöðu flóttamanns.

Ljósritið og dreifið til þátttakenda.

5. Einstaklingur telst flóttamaður hvort sem viðkomandi hefur yfirgefið landið sitt eftir löglegum leiðum eða öðrum leiðum

RÉTT Sú leið sem einstaklingur kemur um til lands þar sem hann sækir um alþjóðlega vernd hefur ekki áhrif á það hvort viðkomandi fær stöðu flóttamanns. Þrátt fyrir þetta hafa lönd í sumum tilfellum tekið þetta fyrir í málsmeðferð viðkomandi. Sumar þeirra aðferða sem yfirvöld hafa verið að nota til að hafa stjórn á straumi innflytjenda vinna eftir því verklagi að einstaklingi sem hefur komið til landsins eftir öðrum leiðum er neitað um aðgang og þannig neitað um að sækja um alþjóðlega vernd. Hins vegar er því stundum haldið fram að fólk sem er með lögleg ferðaskilríki eigi ekki að þurfa að óttast yfirvöld í sínu landi því þau myndu ekki gefa út slík skilríki ef ástæða væri til annars. Samkvæmt Sameinuðu þjóðunum á einstaklingi sem kemur til lands án gildrar vegabréfsáritunar eða vegabréfs ekki að vera neitað um umsókn um alþjóðlega vernd. Sem dæmi: Í sumum tilfellum getur það reynst einstaklingi erfitt að fá nauðsynleg ferðaskjöl af ótta við refsingu af hálfu yfirvalda eða vegna þess að erfitt sé að komast í viðkomandi stofnanir sem gefa út slík skjöl. Þannig eiga gild ferðaskjöl ekki að vera það sem ákvarðar hvort einstaklingur fær stöðu flóttamanns. Á sama hátt eiga lögleg ferðaskilríki ekki að hafa úrslitaáhrif á hvort viðkomandi fær stöðu flóttamanns. Sameinuðu þjóðirnar benda á að útgáfa ferðaskilríkja geti hafa verið í þeim tilgangi að losna við viðkomandi eða viðkomandi hafi fengið þau leynilega.

6. Mögulegt er að afturkalla flóttamannastöðu einstaklings

RÉTT Samkvæmt samningi Sameinuðu þjóðanna um réttarstöðu flóttamanna frá 1951 er hægt að afturkalla flóttamannastöðu einstaklings ef viðkomandi hefur framið glæp gegn friði, stríðsglæp eða glæp gegn mannkyni, nú eða ef viðkomandi fer gegn meginatriðum stefnu Sameinuðu þjóðanna. Einnig er mögulegt fyrir einstakling að binda enda á stöðu sína sem flóttamanns þegar það hefur verið staðfest að alþjóðleg vernd er ekki lengur nauðsynleg. Sem dæmi gæti einstaklingur hlotið ríkisborgararétt eða aðstæður í því landi sem viðkomandi flúði frá hafa breyst. Fyrir utan afturköllun og stöðvun á flóttamannastöðu er einnig hægt að nema hana úr gildi ef upp kemst að einstaklingur hafi í raun ekki átt rétt á slíkri stöðuveitingu.

7. Meirihluti flóttafólks er hýstur af ríkari og þróaðri löndum heims af því að þessi lönd hafa meira bolmagn og stöðugleika .

RANGT Viðbrögð alþjóðasamfélagsins við fólksflutningum hafa brugðist. Lönd sem hafa minnst bolmagn til að hýsa flóttafólk, eins og til dæmis lítil lönd með fáar bjargir sem berjast við fátækt, eru þau lönd sem hýsa flest flóttafólk. Eins og stendur hýsa Jórdanía og Tyrkland flest flóttafólk í heiminum. Meðal þeirra sem eru í Jórdaníu eru 2,2 milljónir palestínsk flóttafólks sem hefur búið þar í áratugi en einnig um 650.000 sýrlenskir flóttamenn. Í Tyrklandi eru um 3,5 milljónir flóttafólks og meirihluti þess er frá Sýrlandi. Bæði Pakistan og Líbanon hýsa meira en eina milljón flóttafólks en Íran, Eþíópía og Kenía á milli 500 þúsund og milljón flóttamenn hvert. Á sama tíma hýsa ríkustu lönd heims aðeins fátt flóttafólk þegar litið er til stærðar og efnahags.

8. Sáttmáli Sameinuðu þjóðanna um réttarstöðu flóttamanna frá 1951 verndar sérstaklega flóttafólk sem á yfir höfði sér ofsóknir sé því snúið til baka til heimalands síns

RÉTT Samningurinn um réttarstöðu flóttamanna frá 1951 skilgreinir heitið flóttamaður og tekur sérstaklega fram að flóttafólk eigi rétt á því að vera ekki snúið til baka til landa þar sem það á á hættu á að sæta ofsóknum. Það brýtur einnig gegn Samningnum gegn pyndingum. Með undirritun samnings Sameinuðu þjóðanna um réttarstöðu flóttamanna skuldbinda þjóðir sig til að vernda réttindi flóttafólks og fylgja skilyrðum hans.

9. Fólk sem er veitt alþjóðleg vernd í einu landi öðlast einnig vernd í öðrum löndum

RANGT Hvert land fyrir sig hefur ákveðið ferli varðandi umsóknir um alþjóðlega vernd. Einstaklingur sem uppfyllir kröfur um alþjóðlega vernd í einu landi þarf ekki endilega að uppfylla kröfur í öðru landi. Sem dæmi: Erítreumenn sem hafa flúið heimaland sitt vegna herskyldu fá oft alþjóðlega vernd í Sviss og Þýskalandi en töluvert minni líkur eru á að þeir fái alþjóðlega vernd í Bretlandi og Frakklandi.

Börn í Kakuma-flóttamannabúðunum taka þátt í myndbandi sem gert var sem hluti af vitundarvakningarherferðinni um flóttamannavandann
Outrage is not enough, 2016.
© Michael Christopher Brown

A man with a beard and short dark hair, wearing a dark jacket over a blue shirt, is holding a large white sign. He is looking directly at the camera with a serious expression. In the background, there are dark silhouettes of buildings and a Christmas tree with warm white lights. To the left, another person is partially visible holding a yellow sign.

Australia
Stop refugees
Suffering on
Nauru
#IWelcome

AUSTRALIA:
STOP
REFUGEES
SUFFERING
ON NAURU

#IWelcome

KAFLI 5:

GRÍPTU TIL AÐGERÐA!

Amnesty International í
Kanada krefst lokunar
varðhaldsstöðvarinnar á Nárú-
eyjunni fyrir framan ástralska
sendiráðið í Ottawa, 2016.

© Amnesty International

LEIÐBEININGAR FYRIR ÞÁ SEM VILJA GRÍPA TIL AÐGERÐA

**„Það er ekki nóg að sýna samkennd –
þú verður að grípa til aðgerða.“**

Dalai Lama

Nú þegar þátttakendur hafa kynnt sér grundvallaratriði um mannréttindi flóttafólks og farandfólks geta þeir byrjað að grípa til aðgerða til að breyta því hvernig samfélagið tekur á innflytjendamálum.

Munið þessar meginreglur

- Stuðningur við flóttafólk ætti að virða réttindi farandfólks (og öfugt)
- Farandfólk og flóttafólk hefur réttindi sem manneskjur, ekki „bara“ sem farandfólk og flóttafólk
- Gættu þess að setja tiltekna undirstöðureglur um virðingu og trúnað

Vinnusmiðja í mannréttindafræðslu fyrir aðgerðasinna í
Norður-Afríku, 2016.

© Amnesty International

Allar aðgerðir ættu að miða að því að ná til flóttafólks, farandfólks og annarra í svipuðum aðstæðum. Til þess að tryggja öryggi þeirra og getu til að taka þátt er mikilvægt að gera eftirfarandi:

- ✓ Ekki líta á flóttafólk og farandfólk sem einsleitan hóp. Nauðsynlegt er að gera sér grein fyrir því að sjálfsmynd fólks er margbrotin og það að vera flóttafólk eða farandfólk er aðeins hluti þeirrar sjálfsmyndar. Nauðsynlegt er að gera sér grein fyrir því að aðrir þættir sjálfsmyndarinnar kunna einnig að hafa áhrif á getu þess til að nýta sér réttindi sín, sem og mismunandi eðli og alvarleiki þeirrar mismununar og mannréttindabrota sem fólk hefur sætt. Þú skalt því reyna að haga starfi þínu þannig að það sé opið sem flestum og taki mið af þeirri marghátuðu reynslu/eðli mismununar sem ólíkir hópar eða flokkar flóttafólks og farandfólks hafa í farteskinu, til dæmis á grundvelli kyns eða kynvitundar, kynhneigðar, kynþáttar, aldurs eða fötlunar.
- ✓ Gættu þess að skýra fyrir þátttakendum allar hugsanlegar afleiðingar, þar á meðal ófyrirsjáanlegar afleiðingar, sem þátttaka í aðgerðunum kann að hafa til að þátttakendur geti veitt upplýst samþykki fyrir þátttökunni.
- ✓ Aldrei má krefjast þess að þátttakendur í aðgerðum gefi upp rétt nafn sitt. Ævinlega skal upplýsa þá um að þeim sé frjálst að nota hvaða nafn sem er, þar með talið dulnefni. Hér þarf sem fyrr að gæta þess að þátttakendur hafi gert sér ljósa þá áhættu sem kann að felast í að gefa upp rétt nafn eða deila persónulegum upplýsingum af hvaða tagi sem er.
- ✓ Aldrei skal biðja þátttakendur að veita eða skrá nokkrar persónulegar upplýsingar sem lögregla eða útlendingastofnun kynnu að leggja hald á.
- ✓ Gættu þess að setja tiltekna grundvallarreglur um virðingu og trúnað.
- ✓ Einnig þarf að setja grundvallarreglur um samfélagsmiðla, svo sem að vitna ekki beint í nafngreindan einstakling og birta ekki myndir af andlitum einstaklinga, nema allur hópurinn hafi samþykkt það og gert sér ljósar hugsanlegar afleiðingar þess.
- ✓ Hvenær sem færi gefst ætti að bjóða einhverjum sem hefur persónulega reynslu af því að vera flóttamaður eða farandmaður að vera með.
- ✓ Aldrei skal biðja neinn að deila persónulegri reynslu sinni nema viðkomandi sé sáttur við að gera það og geri sér fulla grein fyrir hugsanlegum afleiðingum þess og áhættu sem því kann að fylgja. Til dæmis kann að vera að reyndur aðgerðasinni sem hefur deilt sögu sinni og reynslu áður eigi auðvelt með slíkt, en einhver sem er nýkominn til landsins úr hópi flóttafólks eða farandfólks gerir sér hugsanlega ekki ljóst það tilfinningalega álag sem slíkt hefur í för með sér, eða áhætturnar sem því kunna að fylgja.

HVAÐ GET ÉG SEM EINSTAKLINGUR GERT?

„Það er verknaðurinn, ekki ávinningurinn af verknaðinum, sem skiptir máli. Þú verður að gera það sem er rétt. Hugsanlega verður það ekki í þínum höndum, og hugsanlega verður enginn ávinningur á meðan þú ert á lífi. En það þýðir ekki að þú hættir að gera það sem er rétt. Þú veist aldrei hvaða árangur aðgerðir þínar bera. En ef þú gerir ekkert verður enginn árangur.“

Mahatma Gandhi, leiðtogi indversku sjálfstæðishreyfingarinnar

Það er ýmislegt sem þú getur gert sem einstaklingur til að stuðla að jákvæðum breytingum fyrir flóttafólk og farandfólk.

Kynntu þér málefnið:

Það er mjög góð leið að ljúka þessu kennsluhefti með því að afla sér nánari upplýsinga um réttindi flóttafólks og farandfólks. Þá er hægt að skoða ítarefnið í lok hvers kafla til að fá frekari upplýsingar. En ekki láta þar við sitja – þátttakendur gætu kynnt sér aðstæður flóttafólks og farandfólks á Íslandi. Við rannsóknina væri hægt að leita svara við eftirfarandi spurningum:

1. Hvernig eru aðstæður flóttafólks og farandfólks á Íslandi?
2. Hversu mörgu flóttafólki hefur Ísland tekið við samkvæmt formlegum áætlunum um endurbúsetu?
3. Hversu margt farandfólk vinnur á Íslandi?
4. Hvernig lýsir flóttafólk annars vegar og farandfólk hins vegar aðstæðum sínum á Íslandi? Hver eru helstu áhyggjuefni þessara tveggja hópa?
5. Hversu vel aðlagast þessir hópar samfélaginu?
6. Hvaða alþjóðlegu og svæðisbundnu mannréttinda-sáttmála sem tengjast fólki á faraldsfæti hefur Ísland undirritað?
7. Hvaða opinbera stefna er í gildi í málefnum flóttafólks annars vegar og farandfólks hins vegar?

Tabeh Abbassi (vinstra megin) á í hættu að vera send úr landi frá Noregi til Afganistan þar sem hún hefur aldrei búið. Hún er miðpunktur herferðarinnar #TellNorway sem öðlaðist stuðning á heimsvísu, 2017.
© Amnesty International

8. Hver er afstaða mismunandi stjórnmalaflokka á Íslandi til flóttafólks og farandfólks? Hvaða áhersluatriði í stefnuskrám þeirra taka mið af mannréttindum og hver ekki?
9. Hvaða samtök, einkaaðilar og stuðningshópar starfa að málefnum innflytjenda?
10. Hvaða hlutverki getur nærsamfélagið gegnt þegar kemur að því að bjóða flóttafólk velkomið og hvernig get ég tekið virkan þátt í því?

Ræðið málin við fjölskyldu og vini til að vekja aðra til vitundar um flóttamannavandann

Þátttakendur geta nýtt sér nýfengna þekkingu sína um málefni flóttafólks og farandfólks til að útskýra fyrir vinum og fjölskyldu hversu miklu þetta málefni varðar okkur öll. Athugið hvort aðrir hafi áhuga á að taka meiri þátt í að vinna að þessu málefni. Til að fá fólk til að láta sig málið varða væri hægt að:

- Halda kvikmyndasýningu um fólk á faraldsfæti með umræðum á eftir. Meðal kvikmynda má nefna:
 - Gianfranco Rosi, *Fire at Sea*, 13. febrúar 2016
 - Simon V. Kurian, *Stop the boats*, 2018
 - YouTube, Amnesty International, *A Life on Hold*, 2012
 - Jacques Audiard, *Deephan*, 13. maí 2016
 - Gael Garcia Bernal og Marc Silver, *Who is Dayani Cristal?* 2013
 - Antonio Angagliaro, Gabriele Del Grande and Khaled Soliman Al Nassiry, *On the Bride's Side*, 2015
 - Vincent Vittorio and Asher Emmanuel, *Warehoused*, 2012
- Sýnið stuðning við flóttafólk og farandfólk á samfélagsmiðlum, utan heimilisins og annars staðar, og notið orðasambönd á borð við: **Tökum vel á móti flóttafólki og farandfólki!**

- Athugið hvort samtök á Íslandi standa fyrir viðburðum um málefni flóttafólks og farandfólks og fáið svo vini og ættingja til að mæta með sem hópur.
- Íhugið að biðja alla að leggja sitt af mörkum til samtaka sem styðja við réttindi flóttafólks og farandfólks.

Fylgstu með innlendum fjölmiðlum

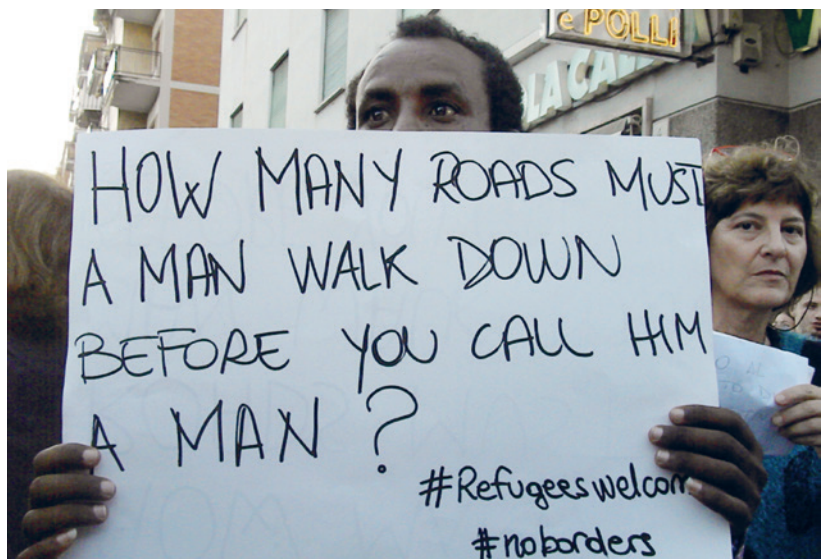
Þegar þátttakendur lesa dagblöð, blogg á netinu eða horfa á sjónvarpið geta þeir velt eftirfarandi fyrir sér:

- Er nálgun fjölmiðlafólks varðandi málefni flóttafólks og farandfólks réttindamiðuð eða reiðir það sig á staðalímyndir, fordóma og aðrar aðferðir til að vekja athygli áhorfenda/lesenda?
- Ef þér finnst að fjölmiðill hafi ekki byggt umfjöllun sína á staðreyndum eða kyndi undir ótta skaltu andmæla slíku á sýnilegan en friðsamlegan og kurteisan hátt. Skrifaðu bréf til fjölmiðilsins og hvettu aðra til að gera slíkt hið sama.
- Ef fjölmiðillinn breytir ekki aðferðum sínum skaltu íhuga að skipuleggja sniðgöngu til að sýna að þú og samfélag þitt líðið ekki þessa nálgun.

Þátttakendur á Ítalíu taka þátt í mótmælum sem fram fóru víða í Evrópusambandslöndum til að sýna samstöðu með flóttafólki, 2015.

© Amnesty International

Kjósið stjórnámamenn sem tileinka sér réttindamiðaða nálgun varðandi fólk á faraldsfæti.

Sýnið með atkvæði ykkar að þið viljið fá fólk til valda sem stendur vörð um réttindi flóttafólks og farandfólks.

Talið máli flóttafólks eða farandfólks ef þið takið eftir að það verði fyrir mismun.

Ekki umbera mismun eða hatusáróður í skólanum, í nærsamfélaginu eða annars staðar.

Biðjið háskóla að bjóða upp á námsstyrki og gerast bakhjarl flóttafólks sem vill fá dvalarleyfi til náms.

Ef þátttakendur eru í háskóla geta þeir hvatt sinn skóla til að tryggja að flóttafólk geti nýtt sér námsleiðirnar sem þar bjóðast.

ALEX ASSALI

Alex Assali er sýrlenskur flóttamaður sem býr í Berlín í Þýskalandi. Þegar Alex kom til Þýskalands brá honum við að sjá allt heimilislausa fólk sem svaf á götum Berlínar um hávetur. Alex ákvað að setja upp veitingavagn til að bjóða hverjum sem með þurfti upp á heita máltíð. Jafnt ferðamenn sem borgarbúar furðuðu sig á örlæti og umhyggju Alex. Hann bauð ekki aðeins bágstöddum mat, heldur ögraði fyrirfram gefnum hugmyndum fólks um flóttafólk með því að sýna að hann vildi og gæti lagt sitt af mörkum til nærsamfélagsins. Þú getur horft á stutta kvikmynd um Alex og fræðst meira um hann og líf hans hér: <http://interactive.aljazeera.com/aje/shorts/syrian-refugee-germany/>

Þátttakendur (meðal annars einn flóttamaður) í beinni útsendingu á Facebook þar sem fólk horfðist í augu í fjórar mínútur til að finna sameiginleg gildi.

© Amnesty International UK

HVAÐ GETUM VIÐ SEM SAMFÉLAG GERT?

„Mannréttindi eru ekki eitthvað sem við berum á borð til að fólk geti notið þeirra. Þetta er nokkuð sem maður berst fyrir og ver svo með öllum ráðum.“

Wangari Maathai, aðgerðasinni frá Kenía og stofnandi Green Belt-hreyfingarinnar

Aðgerðir einstaklinga geta stundum skipt sköpum, en þó geta hópar, stuðningsnet og samtök náð meiri árangri en nokkur einn einstaklingur.

Kynnið ykkur það starf sem hópar vinna nú þegar í þágu þessara mála og íhugið hvort þið viljið taka þátt í því.

Hvar í heiminum sem er eru góðar líkur á að einhver hópur í grenndinni starfi að réttindamálum flóttafólks og farandfólks. Hér á eftir eru dæmi um hópa sem þið gætuð hugsanlega viljað ganga í eða vinna með. Ef engir slíkir hópar eru virkir, eða ef ykkur finnst vöntun á aðgerðum eða umræðu um sértæk vandamál, gætuð þið íhugað að stofna sjálf hóp til að bregðast við því.

Stuðningsnet og samtök sem flóttafólk og farandfólk stjórnar: Slíkir hópar eru öflugir talsmenn eigin réttinda um allan heim. Flóttafólk og farandfólk skilur eigin þarfir betur en nokkur annar og þið ættuð því að íhuga að gerast stuðningsaðili slíkra samtaka. Hér eru nokkur dæmi:

Samtökin **Young African Refugees For Integral Development (YARID)** eru hópur undir stjórn flóttafólks sem starfar í Kampala í Úganda. Samtökin voru stofnuð árið 2007 af ungu flóttafólki frá Kongó, búsettu í Úganda. YARID tekur á vandamálum á borð við atvinnuleysi, lýðheilsu og lítið aðgengi að menntun með því að efla þátttöku í íþróttum, enskunámi, starfsmenntun og öðrum aðgerðum. YARID sinnir einkum flóttafólki frá Lýðveldinu Kongó, Rúanda og Búrúndí. Frekari upplýsingar má finna á <http://www.yarid.org>

Stuðningshópurinn **Greek Forum of Refugees** er skipaður fólki af fjölmörgu þjóðerni sem hefur gjörbreytt lífsskilyrðunum í einum flóttamannabúðanna á **Grikklandi**. Formaður hópsins, Yonous Muhammadi, segir: „Sú aðstoð sem nýttist best er hjálpin sem berst frá einföldum samstöðuhópum.“ Þetta er

fólk sem skipuleggur sjálft sitt starf og vill hjálpa. Það er afar mikilvægt. Það stjórnast ekki af neinum öðrum hvötum eða ástæðum; það vill bara leggja öðrum manneskjum lið. Það hagnast enginn fjárhagslega á því, það fær enginn greidd laun – þetta er bara fólk að auðsýna mannúð.“ Frekari upplýsingar má finna á <https://refugees.gr>

Í **Malasíu** sameinaði afganskt flóttafólk krafta sína og stofnaði Afgönsku samfélagsmiðstöðina (**Afghan Community Center**, eða ACC), en það eru samtök undir stjórn flóttafólks sem leitast við að mæta brýnustu þörfum síns samfélags. Samtökin hafa milligöngu um að skjólstæðingar þeirra komist í ódýrt húsnæði og fái skólavist eða atvinnutækifæri og hjálpa þeim að styrkja sjálfsmynd sína sem þátttakendur í samfélaginu. Frekari upplýsingar má finna á <http://urban-refugees.org/afghan-community-center-leaders-in-action/>

Skipulagt grasrótastarf: Þessir hópar leggja gjarnan sérstaka áherslu á málefni flóttafólks eða farandfólks, en starfa oft einnig að víðtækari málefnum á borð við efnahagslegt jafnrétti, jafnrétti kynþátta eða kvenréttindi. Skipulagt grasrótastarf beinir sjónum að tilteknu vandamáli í nærsamfélaginu sem varðar flóttafólk og farandfólk og virkjar því næst aðra til að leita úrræða. Til dæmis eiga margir úr hópi flóttafólks og farandfólks erfitt með að nálgast heilbrigðisþjónustu þar sem þeir tala ekki tungumálið á staðnum. Í skipulögðu grasrótastarfi er reynt að finna lausnir á slíkum vanda, svo sem með því að biðja sjálfboðaliða að veita túlkþjónustu og biðja heilsugæslustöðvar að tryggja langvinnari úrlausn með því að ráða fagmenntaða túlka, láta þýða öll eyðublöð á algengustu tungumál og biðja yfirvöld að leggja fram fjármagn til að gera heilsugæslustöðvunum þetta kleift. Skipulögð grasrótarsamtök geta einnig unnið gegn stjórn-málastefnu sem byggist á andúð á flóttafólki og innflytjendum með fjöldagöngum til stuðnings flóttafólki, herferðum þar sem gengið er í hús og rætt við fólk og fleiri aðferðum.

Þjónustustofnanir: Slíkar stofnanir vinna að því að uppfylla grunnþarfir flóttafólks og farandfólks, svo sem um húsnæði, mat, menntun og heilsugæslu. Sumar slíkar þjónustustofnanir starfa á trúarlegum grundvelli. Þessar stofnanir sinna margs konar nauðsynlegri þjónustu, svo sem að bjóða nýkomnu fólki túlkþjónustu og upplýsingar um samfélag og menningu, hjálpa því að fóta sig í menntakerfinu, útvega börnum stuðningsfulltrúa og útvega það nauðsynlegasta til heimilisins, svo sem rúmföt, handklæði og diska.

Þrýstihópar: Að beita þrýstingi er flókið og seinlegt verkefni sem miðar að því að breyta viðhorfum, atferli, stefnu og lögum með því að hafa áhrif á einstaklinga og stofnanir í valdastöðu á mismunandi stigum stjórnmálakerfisins. Oftast leggjur slíkt starf áherslu á viðtækar breytingar og þess vegna er þetta ferli sem getur tekið langan tíma!

Hluti af starfi fjölmargra samtaka og hópa er að beita þrýstingi fyrir tilteknum málstað og oft eiga mismunandi samtök samstarf um sameiginlegan málstað. Ef þið viljið breyta því hvernig Ísland tekur á málefnum innflytjenda – og í næsta undirkafla er að finna ýmsar hugmyndir varðandi það – er beiting þrýstings mjög áhrifamikil leið til þess. Verkfærin sem beita má í slíku starfi geta verið að safna sönnunargögnum og upplýsingum um mannréttindabrot, að ræða við vald-

hafa, miðla upplýsingum til almennings og fjölmiðla, efna til mótmæla og ýmislegt fleira.

Stofnið ykkar eigin hóp: Ef þið viljið grípa til aðgerða til stuðnings flóttafólki er tilvalið að stofna hóp saman sem hefur það að markmiði að bjóða flóttafólk velkomið. Þá gætu einnig verið nú þegar til hópar í nágrenninu sem vinna að málefnum flóttafólks og því tækifæri fyrir ykkur að slást í hóp með þeim. Þið getið þannig nýtt kunnáttu ykkar um hvernig gripið er til aðgerða með því að skipuleggja til dæmis viðburði tengda fjáröflun eða vitundarvakningu. Það er samt vert að hafa í huga að það er ekki eitt af megináhersluatriðum Amnesty International að safna fé til styrktar tilteknu fólki heldur frekar að styðja við málefni og vinna í samvinnu við aðra hópa.

HVAÐ GETUM VIÐ SEM ÞJÓÐ GERT?

„Þetta stríð verður hugsanlega háð með orðum og hugsanlega með valdi, og stundum hvoru tveggja. En það verður óhjákvæmilega stríð. Valdhafar láta það aldrei ótilneyddir af hendi. Það hafa þeir aldrei gert og munu aldrei gera.“

Frederick Douglass, einn leiðtoganna í baráttunni gegn þrælakhaldi í Bandaríkjunum

Ísland ber skyldur gagnvart flóttafólki og farandfólki. Það er gífurlega mikilvægt að við krefjum stjórnvöld hérlandis um að standa við þær skuldbindingar. Mannréttindasamtök vinna að þessu á breiðum grundvelli, en yfirvöld þurfa einnig aðhald frá upplýstum almennum borgurum sem krefjast þess að ábyrgri, réttindamiðaðri stefnu um málefni flóttafólks og farandfólks sé framfylgt.

Öll ríki ættu að stefna að því að koma á fót **stjórnsýsluramma til að deila ábyrgð á alþjóðagrundvelli með áhrifaríkum hætti**, til að stuðla að bættum hag hinna fjölmörgu vegalausu um heim allan. Slíkur stjórnsýsluramma kæmi til með að byggjast á skyldum ríkja til að deila ábyrgð um að taka á móti kvótaflóttafólki. Einnig þarf að opna fleiri öruggar og löglegar innkomuleiðir fyrir flóttafólk og farandfólk, svo sem dvalarleyfi vegna fjölskyldusameiningar, af mannúðarástæðum, vegna atvinnu og náms og vegna dvalar þar sem hópar fólks og/eða samtök geti gerst bakhjarlar flóttafólks með stuðningi styrktaraðila. Það er einnig mikilvægt að þrýsta á stjórnvöld ef einhverjar stjórnsýsluáðgerðir gætu hugsanlega stangast á við skuldbindingar um sameiginlega ábyrgð. Sem dæmi gætu stjórnvöld verið að gera tvíhliða eða marghliða samkomulag við önnur lönd með það að markmiði að halda flóttafólki og farandfólki frá landinu, þrátt fyrir knýjandi þörf fyrir alþjóðlega vernd, eða senda það aftur til lands þar sem það ætti á hættu að verða fyrir alvarlegum mannréttindabrotum.

Með hvaða öðrum **sértæku aðferðum** getur ríki tileinkað sér réttindamiðaða nálgun varðandi flóttafólk og farandfólk?

- Öll ríki geta heimilað örugga för fólks á faraldsfæti og þau geta einnig greitt fyrir því að flóttafólk og farandfólk geti ferðast löglega og þurfi ekki að leggja á sig lífshættulegar ferðir. Þetta má til dæmis gera með fjölskyldusameiningu, með því að veita dvalarleyfi vegna náms og að greiða fyrir möguleikanum á að hópar fólks og/eða samtök geti gerst bakhjarlar flóttafólks.
- Ríki geta heimilað flóttafólki og farandfólki örugga för inn í landið án þess að eiga á hættu að vera handtekið, fangelsað eða ásakað um glæpi.
- Ríki ættu að fjármagna og styðja aðgerðir og viðbrögð til að bjarga þeim þúsundum flóttafólks og farandfólks sem sigla yfir úthöfin í leit að öruggri höfn.
- Ef Ísland hefur svigrúm til þess getur það fjölgað því kvótaflóttafólki sem það tekur við á vegum Flóttamanna-stofnunarinnar.
- Þegar/Ef Ísland tekur við kvótaflóttafólki geta stjórnvöld leitað leiða til að tryggja fjölskyldusameiningu þeirra fjölskyldumeðlima sem kunna að sitja fastir í öðrum löndum.
- Ríki ættu að veita flóttafólki og farandfólki ferðafrelsi, en það er sérstaklega mikilvægt í ríkjum þar sem margt slíkt fólk er búsett; einnig þarf að tryggja að þetta fólk hafi aðgang að menntun og rétt til að vinna. Öll ríki ættu að ábyrgjast grunnviðmið um lífsskilyrði, svo sem varðandi húsnæði, mat, vatn, hreinlæti, heilbrigði og önnur réttindi fyrir fólk á faraldsfæti.
- Ísland getur aukið framlög sín til mannúðarráðstafana Sameinuðu þjóðanna vegna flóttamannavandans og birt árlega þá upphæð sem ríkið skuldbindur sig til að leggja fram til að hægt sé að veita því aðhald.
- Öll ríki geta rannsakað og sótt til saka þá sem fremja glæpi gegn flóttafólki og farandfólki og gripið til ráðstafana gegn mismunun og útlendingahatri.

Eftirmyndir af bílnúmeraplötum á rallaksturshátíð til stuðnings flóttafólki í Hollandi, 2016.

© Let's bring them here

VELKOMIN-HERFERÐ AMNESTY INTERNATIONAL

Árið 2016 lét Amnesty International gera könnun á viðhorfum almennings um heim allan til flóttafólks (í könnuninni var ekki spurt sérstaklega um farandfólk). Í ljós kom **að 80% aðspurðra lýstu sig reiðubúin til að taka á móti flóttafólki**, í sínu landi, í sínu nærsamfélagi og jafnvel inn á sín eigin heimili. Í könnun Íslandsdeildarinnar kom fram að **85,5% aðspurðra Íslendinga tækju fagnandi á móti flóttafólki til landsins**. Þá töldu **74% aðspurðra að íslensk stjórnvöld ættu að aðstoða flóttafólk enn frekar**.

Velkomin-herferðin er nú orðin fjöldahreyfing allra þeirra sem trúa því að það sem sameinar okkur sé mun máttugra en það sem skilur okkur að.

Markmið herferðarinnar: Að tryggja að flóttafólk fái vernd og njóti fullra mannréttinda, fyrir tilstilli aukinnar alþjóðlegrar dreifingar ábyrgðar og alþjóðlegrar samvinnu.

Hvernig náum við því markmiði?

- Ríkisstjórnir geta lagt sitt af mörkum með því að veita flóttafólki vernd með úrlausn sem kallast „endurbúseta“ og öðrum öruggum og lögmætum leiðum. Endurbúsetukerfið getur veitt vernd því flóttafólki sem er hvað berskjaldaðast, til dæmis fólki sem hefur sætt pyndingum eða konum sem eiga á hættu að verða fyrir áframhaldandi misnotkun.
- Með traustum og löglegum ferðaleiðum sem yfirvöld geta opnað þegar neyðarástand ríkir, svo sem flóttamannavandinn í kjölfar styrjaldarinnar í Sýrlandi. Til dæmis er hægt að bjóða upp á:
 - Fjölskyldusameiningu (en þá fær flóttafólk að sameinast nánnum fjölskyldumeðlimum sem þegar búa í öðru landi).
 - Styrki til háskólanáms og dvalarleyfi vegna náms, sem gerir flóttafólki kleift að hefja nám eða halda áfram námi.
 - Dvalarleyfi af mannúðarástæðum.
 - Ferli sem kallast samfélagslegur bakhjarl flóttafólks (e. *community sponsorship*) sem felst í því að einstaklingar, hópar eða samtök fjármagna og styðja flóttafólk við að koma undir sig fótunum í nýju samfélagi.

Skilaboðin sem felast í herferðinni:

- Við lítum ekki á flóttafólk sem ógnun, heldur sem fólk í lífshættu, fólk sem þarf griðastað þar sem það getur hafið nýtt líf og fengið tækifæri til að leggja sitt af mörkum til samfélagsins.
- Fyrsta skrefið til að leysa flóttamannavandann sem herjar á heiminn er að byrja í eigin ranni, með því að hvert og eitt okkar tekur einfalda persónulega ákvörðun um að verða að liði – einfaldlega með því að segja: „Ég býð flóttafólk velkomið.“
- Að leiða hjá okkur þennan stærsta flóttamannavanda samtímans leysir engan vanda og veldur gífurlegum þjáningum. Með því að samþykkja að deila ábyrgðinni á verndun flóttafólks geta stjórnvöld sýnt ábyrgð í verki, fjárfest í lífi annarra og framtíð og kallað fram það besta og einlægasta í fari okkar allra.

Hvernig getur þú tekið þátt í herferðinni?

- Taktu þátt í aðgerðastarfi Íslandsdeildar Amnesty International, sjá frekar á www.amnesty.is
- Sýndu flóttafólki samstöðu: Þú getur skipulagt viðburði með flóttafólki á Íslandi til að auka skilning annarra á alþjóðlega flóttamannavandanum og sýna í verki að þú bjóðir flóttafólk velkomið.
- Leitaðu leiða til að auka almenna umræðu um flóttamannavandann, til dæmis með fyrirlestrahaldi, kvikmyndasýningum og þrýstingi á fjölmiðla.
- Virkjaðu aðgerðasinna og aðra til þátttöku í aðgerðum sem auka skilning á mannréttindum – svo sem þeim sem lýst er í þessu kennsluhefti.

Heimildir Amnesty International í þessum kafla

Amnesty International. I welcome: join the movement of people who welcome refugees. (e.d.). Sótt af <https://www.amnesty.org/en/get-involved/i-welcome>

Amnesty International. (2016, 18. október). Tackling the global refugee crisis, from shirking to sharing responsibility. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/pol40/4905/2016/en/>

Aðrar heimildir

Aljazeera (e.d.). The Syrian refugee giving back to Germany. Sótt af <http://interactive.aljazeera.com/aje/shorts/syrian-refugee-germany/>

Greek forum for Refugees (2018). Sótt af <http://refugees.gr/>

International HIV/AIDS alliance (2003, desember). Advocacy in Action: a toolkit to support ngos and cbos responding to HIV/AIDS. Sótt af <https://www.iasociety.org/web/webcontent/file/alliance%20-%20advocacy%20in%20action.pdf>

Urban refugees.org. (2016, 29. ágúst). Afghan community center: leaders in action. Sótt af <http://urban-refugees.org/afghan-community-center-leaders-in-action/>

Young African Refugees for Integral Development. (2017). Sótt af <https://www.yarid.org/index.php/about-yarid>

Viltu vita meira?

Amnesty International: Ameríka

Amnesty International. (2018). Mexico: Overlooked, under-protected: Mexico's deadly refoulement of central Americans seeking asylum. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/amr41/7602/2018/en>

Amnesty International: Asía og Kyrrahaf

Amnesty International. (2017). Afghanistan: forced back to danger: asylum-seekers returned from europe to Afghanistan. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/asa11/6866/2017/en/>

Amnesty international. (2018). Punishment not protection - Australia's treatment of refugees and asylum seekers in Papua New Guinea. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/asa34/7781/2018/en/>

Amnesty international. (2017). Thailand: between a rock and a hard place. Sótt af <https://www.amnesty.org/en/documents/asa39/7031/2017/en/>

Amnesty International: Evrópa, Mið-Austurlönd og Norður-Afríka

Amnesty International. (2017). Libya's dark web of collusion: abuses against Europe-bound refugees and migrants. Sótt af www.amnesty.org/en/documents/mde19/7561/2017/en/

VERKEFNI 5.1 VANDAMÁLATRÉÐ

MARKMIÐ:

- Að skilgreina og skoða vandamál sem tengjast flóttafólki í samfélaginu.
- Að kanna tengslin milli orsakar og afleiðingar vandamáls.
- Að greina leiðir til að leita lausna á vandamálinu.
- Að efla skapandi og lausnamiðaða hugsun, gagnrýna hugsun og uppgötvun nýrra möguleika með því að prófa sig áfram með ólíkar aðferðir í leit að lausnum (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að bera virðingu fyrir lífsgildum, mannréttindum og jafnrétti og geta verið virkur og ábyrgur borgari í lýðræðislegu nær- og fjärsamfélagi (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti/2011).

LENGD

120 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Flettitafla eða tússtafla
- Pennar og tússlitir
- Post-it-miðar
- Pappír í lögum laufblaða (sjá bls. 117)
- Límband eða kennaratyggió
- Eintök af teikningu af tré
- Veggpláss

ÞETTA VERKEFNI ER Í FJÓRUM SKREFUM:

1. Vandamál skilgreind (30 mínútur)
2. Vandamál skoðuð (45 mínútur)
3. Lausnir skilgreindar (30 mínútur)
4. Gríptu til aðgerða! (15 mínútur)

Æfing unnin upp úr *Tools Together Now! 100 participatory tools to mobilise communities for HIV/AIDS*. Sótt af <https://www.aidsalliance.org>

ÝMSIR PUNKTAR:

- ✓ Hægt er að aðlaga lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ✓ Þessi æfing er gerð með það í huga að hjálpa ungu fólki að greina, skoða og skipuleggja þær breytingar sem það vill sjá í samfélaginu og hvað það getur lagt til málanna til að þessar breytingar verði að veruleika.
- ✓ Hvert skref er hægt að nýta sem sérverkefni en upplýsingunum sem safnað er saman í hverju skrefi ætti að halda til haga svo hægt sé að nýta þær í næsta verkefni.
- ✓ Ekki henda lafunum með lausnunum á eftir að verkefninu lýkur svo hægt sé að vísa í þá vinnu seinna meir.
- ✓ Það er mikilvægt að þátttakendur skilgreini skýrt vandamál sem allir þekkja og skilja. Þegar þátttakendur hafa öðlast sjálfstraust í þessari vinnu er hægt að vinna með flóknari mál.
- ✓ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: VANDAMÁLIN SKILGREIND (30 MÍNÚTUR)**Ígrundun**

- Þátttakendur eru beðnir að skrifa eða teikna á post-it-miða öll þau vandamál sem flóttafólk og farandfólk gæti staðið frammi fyrir. Eitt atriði á hvern miða.
- Næst eru þátttakendur beðnir að líma post-it-miðana á gólfíð svo allir geti skoðað þá.
- Nú eru þátttakendur beðnir að raða miðunum í flokka sem þeir ákveða sjálfir. Það er mikilvægt að leyfa þátttakendum að finna sína eigin flokka. Þetta gæti virst ruglandi og gengið hægt í upphafi en þetta mun ganga upp.
- Þegar röðuninni er lokið ræðir allur hópurinn flokkana, hvernig þeir voru ákveðnir, hvaða atriði eru í hverjum flokki og hvers vegna.
- Þátttakendur velta fyrir sér hvernig þeir vilja forgangsraða vandamálunum (t.d. eftir mikilvægi, líkum á breytingu, í skammtíma eða langtíma).
- Geymið listann yfir vandamálin og notið þau í næsta skrefi verkefnisins.

SKREF 2: VANDAMÁLIN SKOÐUÐ (45 MÍNÚTUR)**Hópavinna (25 mínútur)**

- Skiptið þátttakendum upp í fjögurra til sex manna hópa. Hver hópur fær pappír af flettistöflunni sem teiknað hefur verið tré á.
- Hver hópur velur sér einn flokk sem tengist vandamálum úr síðasta verkefni og skrifar eða teiknar vandamálið á stofn trésins. Dæmi um flokka: Mismunur á atvinnumarkaði eða ótti við aðra menningu.
- Þátttakendur ræða hvers vegna þetta sé vandamál (t.d. gætu fjölmiðlar eða lítil þekking verið ástæða þess að flóttafólk er tengt við hryðjuverk).
- Hver og ein ástæða er skrifuð við rætur trésins.
- Fyrir hverja ástæðu eru þátttakendur hvattir til að finna enn dýpri ástæðu með því að spyrja aftur spurningarinnar: „Hvers vegna gerist þetta?“ Ástæðan er svo skrifuð á aðra rót á teikningunni. Þetta ferli er endurtekið þar til allar undirliggjandi ástæður vandans eru komnar á blað.
- Næst eiga þátttakendur að greina afleiðingar vandamálsins og spyrja sig spurningarinnar: „Hvað gerist næst?“ Hverja afleiðingu skal skrifa á grein trésins.
- Líkt og í skrefinu á undan er þetta skref endurtekið þar til allar mögulegar afleiðingar hafa verið greindar og skrifaðar á greinarnar. Spyrjið enn og aftur: „Hvað gerist svo?“

Ígrundun (20 mínútur)

- Hægt er að kynna vandamálatrén á tvo vegu. Ef nægur tími gefst til er hægt að fá alla hópana til að kynna sitt tré, annars má hengja öll trén upp á vegg og gefa þátttakendum tíma til að ganga á milli og skoða þau.
- Næst ræðir allur hópurinn eftirfarandi spurningar:
 1. *Hversu margar ástæður og afleiðingar hefur hvert vandamál?*
 2. *Hverjar þeirra eru mikilvægastar?*
 3. *Hvaða ástæðum og afleiðingum er hægt að vinna í?*
 4. *Hvað væri hægt að gera til að taka á ástæðum vandamálsins og minnka afleiðingarnar?*
- Spyrjið þátttakendur ef ákveðnar ástæður og afleiðingar eiga við fleiri en eitt vandamál.

SKREF 3: LAUSNIR SKILGREINDAR (30 MÍNÚTUR)

Ígrundun

- Veljið eitt þeirra vandamála sem þátttakendur vilja tækla og hengið vandamálatréð upp á vegg.
- Þekið annan vegg með teiknipappír og teiknið stórt tré með fyrirsögninni LAUSNATRÉ.
- Næst eru þátttakendur beðnir að velja fyrir sér ástæðum og afleiðingum vandamálsins og skrifa mögulegar lausnir á pappírslaufblöð og líma þau svo á lausnatréð.
- Flokkið svipaðar lausnir saman.
- Þátttakendur koma sér svo saman um hvaða lausnir væru auðveldar í framkvæmd og hverjar erfiðari.
- Lausnirnar tákna þá breytingu sem ungt fólk vill sjá hvað varðar meðferð á flóttafólki og farandfólki. Þessar lausnir verða notaðar í næsta verkefni.

SKREF 4: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (15 MÍNÚTUR)

- Finnið leiðir til að vekja fólk til umhugsunar um vandamálin sem fyrirfinnast og mögulegar lausnir.
- Biðjið þátttakendur að velja fyrir sér hvern þyrfti að fá til samvinnu til að ná árangri í að leysa vandamálið (þetta verður rætt frekar í næsta verkefni).
- Skoðið listann yfir vandamál og kannið hvernig þau tengjast Velkomin-herferð Amnesty International og hvernig þátttakendur gætu hugsanlega tekið þátt í starfi samtakanna.

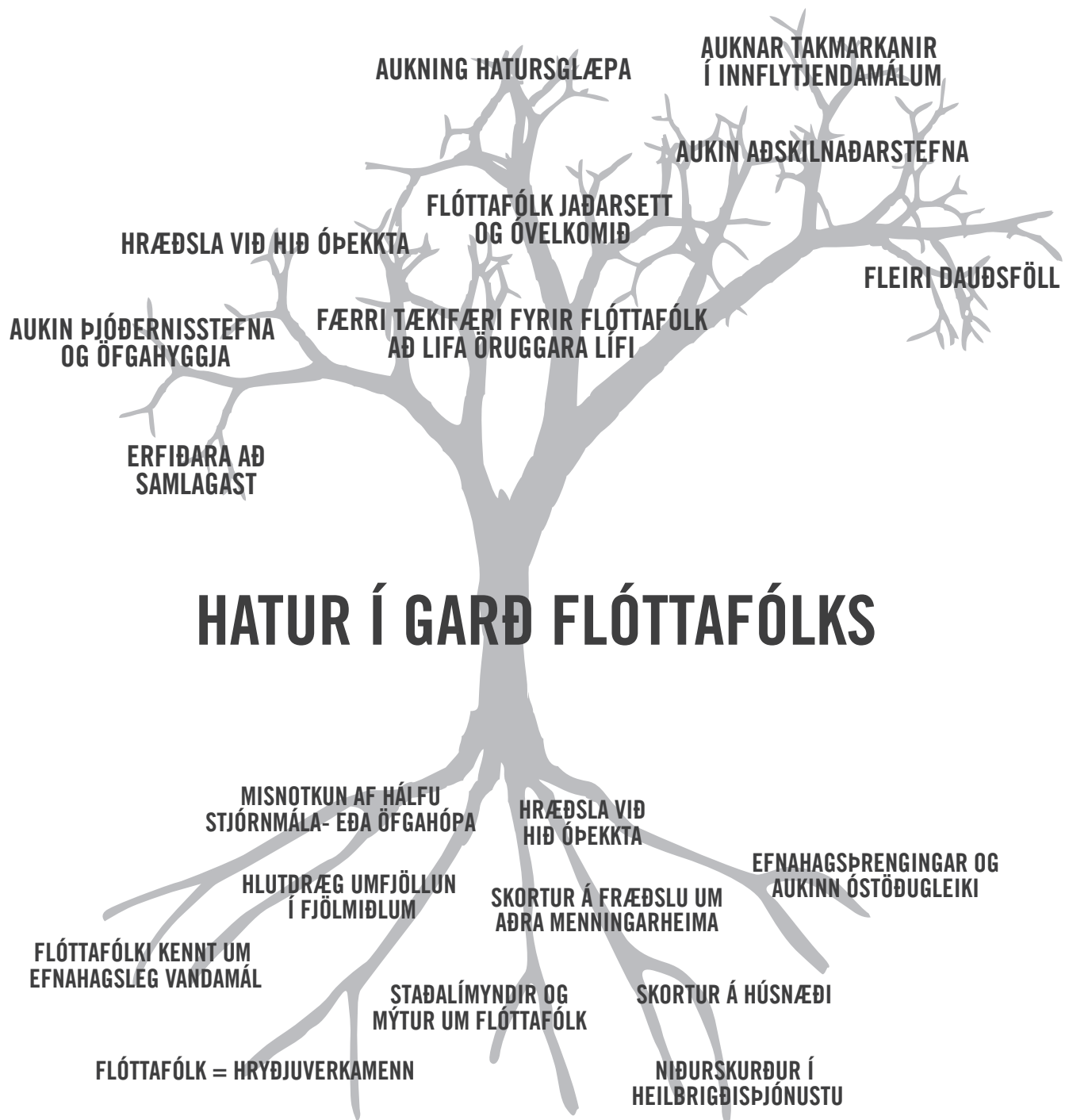
Aðgerðasinnar frá Amnesty International, flóttafólk og heimamenn taka þátt í Heimskaffisviðburði á Mosaik House á grísku eyjunni Lesbos, 2017.

© Giorgos Moutafis/Amnesty International

VANDAMÁLATRÉ

VERKEFNI 5.1 – SKREF 1

Ljósritið og dreifið til þátttakenda.

VERKEFNI 5.2 ÁHRIFAKORT OG AÐGERÐAÁÆTLUN

MARKMIÐ:

- Að greina aðgerðir sem einstaklingar geta gripið til þegar þeir vilja verja réttindi flóttafólks og farandfólks.
- Að greina aðila og bandamenn sem geta veitt aðstoð í aðgerðum.
- Að skilja þau skref undirbúnings sem eru nauðsynleg til að koma af stað breytingu í mannréttindamálum.
- Að efla skapandi og lausnamiðaða hugsun, gagnrýna hugsun og uppgötvun nýrra möguleika með því að prófa sig áfram með ólíkar aðferðir í leit að lausnum (Aðalnámskrá grunnskóla 2011: Almennur hluti /2011).
- Að efla hæfni í að takast á við margvísleg álitamál og ágreiningsefni sem og getu til aðgerða og þjálfun í lýðræðislegum vinnubrögðum (Aðalnámskrá framhaldsskóla 2011: Almennur hluti /2011).

LENGD:

135 mínútur

UNDIRBÚNINGUR:

- Teiknipappír
- Pennar og tússlitir
- Post-it-miðar í mismunandi litum
- Límband eða snæri
- Pappír í mismunandi litum
- Eintök af sniðmáti aðgerðaáætlunar fyrir hvern þátttakanda (sjá bls. 168)
- Lausnatréð úr verkefni 5.1

ÞETTA VERKEFNI ER Í ÞREMUR SKREFUM:

1. Greining á aðgerðum (75 mínútur)
2. Greining á bandamönnum (45 mínútur)
3. Gríptu til aðgerða! (15 mínútur)

ÝMSIR PUNKTAR:

- ☑ Hægt er að aðlaga lengd verkefnisins eftir stærð og þörfum hvers hóps.
- ☑ Geymið lista yfir bandamenn sem er unninn í þessari æfingu til að nota í öðrum æfingum.
- ☑ Þessa æfingu er einnig hægt að nota til að kanna mikilvægi samvinnu.
- ☑ Tilvalið er að sýna þátttakendum myndband um hvernig grípa má til aðgerða: <https://www.youtube.com/watch?v=Zld4FIU4Sp0> (02:03)
- ☑ Ef þú hefur tengsl við fyrrverandi flóttafólk eða samtök sem vinna að málefnum flóttafólks gæti verið gagnlegt að hafa samband við viðkomandi og jafnvel bjóða einstaklingum eða samtökum að koma og ræða þessi mál við þátttakendur til að styðja enn frekar við fjölmenningu.

SKREF 1: GREINING Á AÐGERÐUM (75 MÍNÚTUR)

Ígrundun (10 mínútur)

- Útskýrið fyrir þátttakendum að markmið þessarar æfingar sé að hjálpa þeim að leggjast í hugmyndavinnu í tengslum við þær aðgerðir sem hægt er að vinna í samfélaginu. Hengið lausnatrén úr fyrri æfingu upp á vegg í stofunni þar sem þau eru fyrir allra augum. Biðjið þátttakendur að hugsa til baka til þeirra aðgerða sem þeir hafa æft eða rætt í fyrri æfingum.
- Biðjið þátttakendur að greina ákveðnar lausnir eða æfingar sem þeir telja að eigi möguleika í framkvæmd. Eru þeir sérstaklega öruggir um einhverjar ákveðnar lausnir frekar en aðrar?

Einstaklingsvinna (20 mínútur)

- Dreifið teiknipappír til allra þátttakenda og biðjið þá að teikna tvo sammiðjuhringi (hringur inni í öðrum hring) á pappirinn. Síðan skrifa þeir **Einstaklingur** í innri hringinn,

Samfélag í miðju hringinn og **Stjórnvöld** utan við hringina.

Biðjið þátttakendur að leggjast í hugmyndavinnu um aðgerðir sem þeir gætu gripið til sem einstaklingar til að bæta aðstæður flóttafólks og farandfólks í sínu nærsamfélagi. T.d. gætu hugmyndirnar verið: „Leiðréttar rangfærslur þegar ég heyri fólk breiða út rangar upplýsingar um flóttafólk“ eða „skrifa bréf til fjölmiðla“.

- Biðjið þátttakendur að leggjast í hugmyndavinnu um aðgerðir sem þeir og nærsamfélag þeirra gætu gripið til til að bæta aðstæður flóttafólks og farandfólks. T.d. væri hægt að skrifa „sjálfbærliðastörf“ eða „skipuleggja mataraðstoð“ í hringinn Samfélag.
- Biðjið þátttakendur nú að leggjast í hugmyndavinnu um aðgerðir sem þeir myndu vilja sjá stjórnvöld ráðast í til að styðja flóttafólk og farandfólk, t.d. „styðja betur við bakið á flóttafólki sem sest að í samfélaginu“ eða „innleiða vinnuvernd fyrir farandfólk“.

Aðgerðasinnar frá Kenía taka þátt í #TellNorway-herferð Amnesty International sem beindist að réttindum afganskra flóttamanna þar í Noregi, þá helst hinnar 18 ára gömlu Taibeh Abbasi, 2017.
© Amnesty International

Hópavinna í minni hópum (20 mínútur)

- Þátttakendum er skipt í þriggja manna hópa og post-it-miðum í tveimur litum dreift til allra hópa.
- Biðjið hvern hóp að bera saman sínar hugmyndir úr einstaklingsvinnunni og ræða mögulegar áætlanir til að vinna þær áfram.
- Biðjið hvern hóp að greina aðferðir, aðföng og aðila sem gætu hjálpað til við að láta hugmyndina verða að veruleika og skrifa á post-it-miða (eitt atriði á hvern miða). Síðan greinir hópurinn þær hindranir eða aðila sem gætu staðið í vegi fyrir því að hugmyndin verði að veruleika og skrifar á öðruvísi litan post-it-miða (eitt atriði á hvern miða).
- Næst ræðir hópurinn hvernig best væri að yfirvinna hindranir og fá fólk í lið með sér. Þátttakendur bæta þessum atriðum á sín eigin aðgerðakort.
- Eftir að allir þrír hringirnir á aðgerðakortunum hafa verið fylltir ættu þátttakendur að geta rakið áhrifalínu sem sýnir hvernig þeir geta náð fram breytingu á sviði mannréttinda fyrir flóttafólk og farandfólk í samfélaginu.

Ígrundun (25 mínútur)

- Nú kemur allur hópurinn saman og hver minni hópur er beðinn að deila einhverjum af áætlunum sínum, þar á meðal aðferðum og aðföngum og þeim hindrunum sem gætu verið á veginum.
- Eftir að hver hópur hefur deilt hugmyndum sínum er hann hvattur til að velta fyrir sér eftirfarandi spurningum:
 1. *Hvernig væri hægt að hrinda áætluninni í framkvæmd?*
 2. *Hvaða verkfæri eru fyrir hendi til þess?*
 3. *Hvaða áhrif hefði það að hrinda áætlun/áætlunum sem þessari/þessum í framkvæmd á þig, á nærsamfélagið og ekki síst á flóttafólk og farandfólk í samfélaginu?*

SKREF 2: GREINING Á BANDAMÖNNUM (60 MÍNÚTUR)

- Áður en farið er af stað með þessa æfingu þarf að afmarka stórt svæði á gólfinu með límbandi eða snæri. Þetta svæði er heitur reitur. Útskýrið fyrir þátttakendum að þessi æfing muni hjálpa þeim að greina bandamenn sem geti stutt við bakið á þeim þegar unnið er gegn þeirri skömm og mismunun sem flóttafólk og farandfólk upplifir í samfélaginu.

Hópavinna (10 mínútur)

- Þátttakendum er skipt í tvo hópa og hvor hópur fær lítað blað (einn litur fyrir hvorn hóp).
- Báðir hópar eru beðnir að velta fyrir sér hverjir séu mögulegir bandamenn og samstarfsaðilar í samfélaginu, aðilar sem gætu hjálpað til. Skrifar skal hvern bandamann/samstarfsaðila á lituðu blöðin (eitt atriði á hvert blað).
- Næst afhenda hóparnir leiðbeinanda blöðin.

Heitur reitur (15 mínútur)

- Næst eru blöðin stokkuð og þeim dreift í heita reitinn sem afmarkaður hefur verið á gólfinu.
- Útskýrið fyrir báðum hópum að þeir hafi fimm mínútur til að safna saman öllum þeim bandamönnum sem þeir telja sig þurfa á að halda til að verja réttindi flóttafólks og farandfólks í samfélaginu. Það eru þó skilyrði:
 - ✓ Aðeins einn þátttakandi úr hverjum hópi má vera á heita reitnum í einu
 - ✓ Þeir verða að stíga á „steinana“ (lituðu blöðin) og mega ekki stíga á gólfið sjálft. Ef þeir stíga út fyrir blöðin verða þeir að fara aftur í hópinn og nýr þátttakandi tekur við
 - ✓ Aðeins má fjarlægja einn „stein“ úr heita reitnum í einu
 - ✓ Fyrsti hópurinn sem nær í alla sína bandamenn sigrar

Ígrundun (20 mínútur)

- Allur hópurinn ræðir æfinguna og ígrundar eftirfarandi:
 - Hvernig ákvað hópurinn hvernig skyldi ná í bandamennina?
 - Hvernig var að vinna sem hópur?
 - Hvernig ákvað hópurinn hverjir væru bandamenn?
 - Af hverju teljið þið að þessir bandamenn séu mikilvægir?

SKREF 3: GRÍPTU TIL AÐGERÐA! (15 MÍNÚTUR)

- Skiptið þátttakendum í tvo hópa og biðjið hvorn hóp að velja fyrir sér ákveðnu markmiði eða velja eina af þeim lausnum sem ræddar voru í fyrri æfingu þegar kemur að leiðum sem hópurinn gæti farið til að stuðla að því að réttindi flóttafólks og farandfólks séu þekkt og virt í samfélaginu. Biðjið hópana að hafa eftirfarandi í huga:
 - Hvaða bandamönnum þarf hópurinn á að halda til að ná markmiðinu?
 - Hvernig væri hægt að vinna með þessum bandamönnum?
 - Hvernig myndu andstæðingar verkefnisins bregðast við?
 - Hvað þyrfti að gera til að draga úr áhrifum andstæðinganna?
- Biðjið þátttakendur að ræða hvaða viðburður væri hægt að hrinda í framkvæmd til að ná markmiðinu. Tillögur að viðburðum gætu t.d. verið: Opinn fundur, leiksýning, tónleikar, plakataherferð um málefnið eða félagsstarf fyrir ungt fólk.
- Dreifið eintökum af aðgerðaáætlun til þátttakenda. Útskýrið að áætlunin sé tæki til að hjálpa hópnum að móta heildaráætlun á skipulagðan hátt. Biðjið þátttakendur að taka aðgerðaáætlunina með sér heim, fylla hana út og koma með í næsta tíma og deila með öðrum.

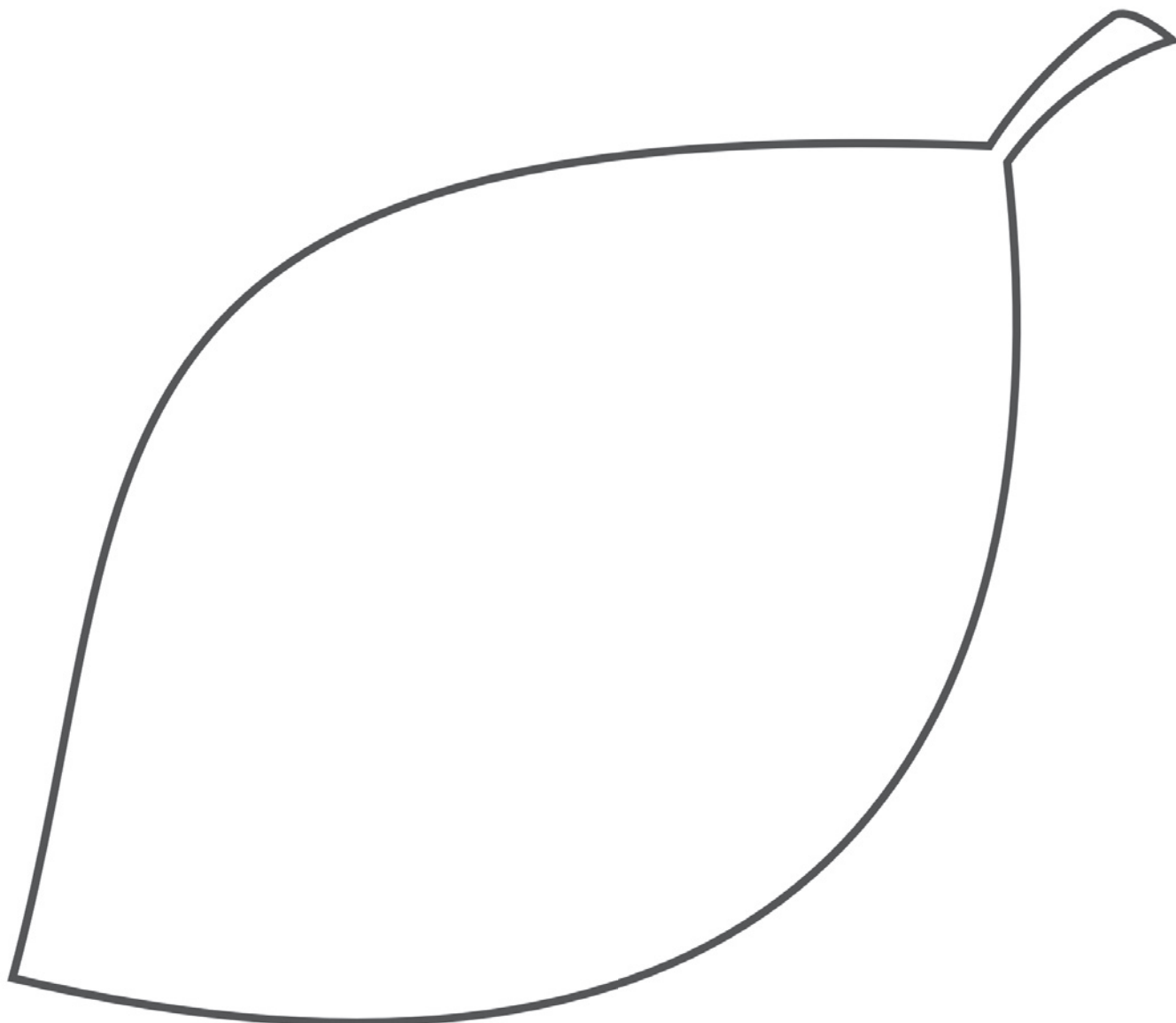

Amnesty International skipulagði kröfugöngu í Vínarborg þar sem meðferð Evrópusambandsins og Austurríkis á flóttafólki var mótmælt, 2016.

© Amnesty International / Marla König

LAUSNARTRÉ - LAUFBLAÐ

VERKEFNI 5.2 – SKREF 3

AÐGERÐAÁÆTLUN

VERKEFNI 5.2 – SKREF 3

Hvaða málefni verður í brennidepli?	
Hvaða vandamál verður tekist á við?	
Hvern hefur þetta málefni mest áhrif á? Af hverju?	
Hvaða breytingu viltu sjá í þessu máli? T.d. að flóttafólk í mínu nærsamfélagi hafi meiri aðgang að menntun án mismununar EÐA flóttafólki líði betur, finni fyrir meiri hlýhug og fái frekari stuðning.	
Hvað þarf að eiga sér stað svo að breytingin nái fram? Hugsaðu um nokkrar minni breytingar sem leiða að stóru breytingunni (t.d. stefna í skólum gegn mismunun og hatusorðræðu).	
Hvað er hægt að gera til að hafa áhrif á þessar breytingar? Verið raunsæ þegar hugsað er út í einstaka verkefni og viðburði svo einfalt sé að sjá hvort árangur hafi náðst. T.d. geta fjölmennningarlegir viðburðir og herferðir dregið úr ranghugmyndum um flóttafólk og farandfólk.	
Hvernig veistu að þú hefur náð árangri?	
Hverjar eru áhætturnar, áskoranir og hindranir á leið að markmiðinu?	
Hver gæti stutt þig í framkvæmdinni og hjálpað þér að ná breytingunni fram?	

Hafið eftirfarandi í huga við skipulagningu hvers verkefnis eða viðburðar:

Hvernig viðburður verður haldinn? Lýsið honum í einni setningu.	
Hvenær mun viðburðurinn fara fram?	
Hvar mun viðburðurinn fara fram?	
Hverjir koma að viðburðinum?	
Hvað þarf til að halda viðburðinn (mannskapur, tæki, peningar o.fl.)?	
Hvernig verður viðburðurinn kynntur?	
Hverjar eru áskoranir eða hindranir sem gætu komið í veg fyrir að viðburðurinn heppnist vel?	

Ljósritið, stækkið og hengið upp á vegg.

MINNISPUNKTAR

RÉTTINDI OG VIRÐING

RÉTTINDI FLÓTTAFÓLKS OG FARANDFÓLKS ERU MANNRÉTTINDI KENNSLUHEFTI

Milljónir fólks eru á faraldsfæti í heiminum í dag. Í kringum 22,5 milljónir flóttafólks hafa þurft að flýja heimili sín vegna ofbeldis, átaka og kúgunar og neyðst til að skilja eftir allt sitt í leit að öryggi. Talið er að 244 milljónir einstaklinga, eða 3,3% af fólksfjölda heimsins, búi utan síns upprunalandis í leit að sómasamlegu lífi. Sumir ákváðu að leita nýrra og frjósamra tækifæra en flestir höfðu ekki um neitt annað að velja en flýja.

Mýtur og staðalímyndir um flóttafólk og farandfólk hafa áhrif á bæði innlendar og erlendar stefnur í málaflokknum. Við þurfum að finna leið til að breyta viðhorfi einstaklinga, þjóða og alþjóðasamfélagsins.

Þetta kennsluhefti leiðir þátttakendur í gegnum þrep samkenndar, skilnings, þekkingar og aðgerða með verkefnavinnu. Þátttakendur munu ekki aðeins öðlast dýpri þekkingu á mannréttindum og hvernig þeir geta hjálpað til við að vernda flóttafólk og farandfólk heldur munu þeir einnig hjálpa til við mótun opnara samfélags sem tekur fólki opnum örmum.

Þetta kennsluhefti er það fjórða í röð námsefnis Amnesty International um mannréttindi en það fyrsta sem hefur verið þýtt á íslensku og aðlagð íslensku samfélagi. Kennsluefnið er ætlað hverjum þeim sem vill læra um mannréttindi og hvernig á að styðja við mannréttindabaráttuna og halda mannréttindi í heiðri.

„Að segja flóttafólki að hunskast heim til sín er algjörlega tillitslaust og eigingjarnt en ég heyri þetta oft sagt og það veldur mér miklu hugarangri. Lönd þurfa að veita stuðning, ekki reisa vegg. Flóttafólk skilur allt sitt eftir í upprunalandi sínu og það eina sem það tekur með sér er von um öruggt líf.“

Joy Wathagi, ungliðastjóri Amnesty International í Kenía

amnesty.org

www.amnesty.is

Index: ACT 30/8218/2018

June 2018

AMNESTY
INTERNATIONAL

